

Ընդհանուր հայկական
հայտնի օրացույց հայերի
1897.

415
917un.

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐԱԿԱՆ
ՄԱՅՆԱԳՔՐԱՆ

ԿՐԳՄԻՆ
ԸՍՔ. ՔԻԻ
t 257
13249

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԱՐԱՐ ԼԵՁՈՒԻ

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԻՄԱԳՐԱՏՈՒՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ

Յ. ՄԱՅԹԷՂՈՍԵԱՆ

Թիւ 27, Ֆիննանճըլար Եօզուշու, Կ. Պոլիս:

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سنک ۲۱ شعبان ۳۱۴ و ۱۲ کانونیانی
۳۱۲ تاریخلی و ۲۷ نومرولی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

415
P172

(Բարձ. Գաղտնիացի Տարրական Կախակրթարանաց)

ՍԻՄՈՆ ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒԻ

ՆԱԽԱՇԱԽԻՂ. — Գաղտնիար. — Գատողութիւն. — Լեզու. —
Քերականութիւն. — Գիր. — Վանկ. — Բառ. — Զայնաւոր եւ
բաղաձայն գրեր. — Երկրաբառ. — ՄԱՍՈՒՆՔ ԲԱՆԻ. — Կա-
նոնք. — Զարտուղութիւնք. — Ծանօթութիւնք եւ դիտողու-
թիւնք. — Նախադասութիւն. — Քերականական եւ արամաբա-
նական լուծումն. — ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ. — Կանոնք, ծանօթու-
թիւնք, եւլն. — ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՁԵԻՔ. — Շրջումն. — Զեղչումն.
— Աւելադրութիւն. — Բակառութիւն. — Փոխադրութիւն. —
ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — ԱՐՄԱՏ, ԱՄԱՆՑ ԵՒ ԲԱՐԳ ԲԱՌԵՐ. —
Յ'աշխարհաբարէ ի գրաբար Թարգմանելի հատուածք
(Առակք Լէսինկի):

260 Հրատանգ. — 64 Գրաբար հասուածք:

Կ. ՊՈԼԻՍ
ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱՆՆԵՆ

1897

1511

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

Թիւ ... 888

Ամենայն գրեման հանգ. Տիար Շաւարշ Նար-
դաւնի, բնով իբրև տասնեւինգ հազար, եղան
ի Մատենադարանի կաթողիկոսարանիս որ յԱնքի-
խաս, ի պահ եւ ի յիշատակ անուան իւրոյ:

202

ԱԲ

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ՄՕՐԵՂԲՐՈՂԴՈՒՍՏԵՆ ԽՍ

ՕՐ. ԵՐԱՆՈՒՀԻ Ս. ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Հոգի քաղցրիկ,

Թեև ոչ մտքի զնդեցիկ բոխում մը, բայց այնքան
տածանումներով և զուրգուրանքով պատրաստած այս
գործս ինձ համար հաճոյագոյն ետեղն է ամբիժ յիշա-
տակիդ, դպրոցական այս գիրքն՝ դու որ դպրոցա-
կանները կը սիրէիր, որոնց ներկայութիւնը տարույս
Փետր. 21ին՝ շրջագիծ մը բոլորելով դագաղիդ՝ միե-
նոյն աստե կը խորնդանէր բարութիւնդ ու աննկու-
րիւնդ:

Ահա այս մտածումով կը դնեմ անուկ այս գործիս
մէջ, արցունքով թրջուած իբրև զարնան վարդի բերք
մը, զոր մարդ տարիներով կը պանն: Իր սիրած գրքին
էջերուն մէջ:

Կրթական պայծառ բմբուկումներու առջեւ տակաւ տեղի կուտան հին դրութիւններ. հինէն դէպ ի նորը փոխանցման այս ժամանակին մէջ բարեխօսումն է որ կ'ողջունէ մեր դպրոցական յարկերն և անա ախորժ տպագրութեամբ մը կը տեսնենք հիմա հին բարի ժամանակներու մէջ ծաղկոցի ծալապատիկ նետոզ և զբանդանին վրայ իր շողիքներու փրփուրին մէջ բմբաժ տղեկին քով մանկապարտեզի աշխոյժ, զուարթ, երգօղ և քիչ շատ բանգետ մանկութիւնը, նախակրթարանի կաշկանդուած մտքով աշակերտին քով ամեն բանի հետաքրքիր և ուսման ծարաւի պատանկուութիւնը: Ո՛հ, այդ հոգիներն այ մեքենաներ չեն, այլ զգացող և դիտող արարածներ, որոց վրայ կրնայ պարծիլ արդի մանկավարժութիւնն՝ իրրեւ իր յաղթանակի պատուհներուն վրայ:

Եւ երբ յառաջդիմութեան այդ ոգին ընդհանուր կրթութեան ամեն ճիւղեր կը քննէ մի առ մի, դիւրուսոց եղանակներով օժտելով զանոնք, կը ծամարձակիմ ես այ այս հրատարակութեամբս տկար գործակից մ'ըլլայ մեր հին *դասական* լեզուին կենսուններ պարզելու նպատակով:

Հոս խնդիր մը զիս կը շփոթէ բառ բառականին քէ արդեօք մեր հին լեզուին՝ պիտի կրնանք այդ *դասական* ընդհանուր մակդիրը կցել որովհետեւ բառ «*ուիւնըղիւնի*» «Իստական մատենագիր կը կորուի այն՝ որ կը գրէ լեզուին կատարելութեան ժամանակին մէջ, հասունութեան այն շրջանին՝ երբ լեզուն այ խակ և կանաչ պտուղ մը չէ: Եւ դասականութեան համար հեղինակը կը զնէ երեք պայմաններ.

Ա. Լեզուի մը կատարելութեան ժամանակը, կ'ըսէ, կը բաժուի օտար լեզուներէ ունեցած անկախ տեւողութեանը մէջ.

Բ. Պետք է որ մատենագիրը տանձային ուղղոյն բարգձան կանգնի և այդ եղանակաւ ձեռք բերուի լեզուին կատարելութիւնը.

Ի. Պետք է որ նաև այդ մատենագիրն իր ընտրած սեռին կատարելութեան ժամանակին մէջ ապրելու բախտն ունեցած ըլլայ:» (1)

Հմուտ գրարարագիտներ շուտով կ'ըմբռնեն քե վերոյիշեալ պայմանները լիով չեն յարգուած մեր հին լեզուին համար. որովհետև սկզբնապէս հեղինակութիւններ կը պահպան, և աւելի բարգամտութեան մատենագրութիւն մ'ունենցած ենք: (Քաջառութիւնք՝ Նդիշին, Փարսեցիքն, Նարեկացիքն, Նորմայիքն, Եւայիքն:)

Սակայն և այնպէս մեր հիացումը չենք կրնար զուգել մեր հին մատենագրութեան վրայ, որ նախաքրիստոնէական ժամանակներէն անցնելով դարե դար մեր եկեղեցւոյն կը ծառայէ՝ նուիրական հաստատութեան մը, իր դարաւոր բարբառն հնչեցնելով բարեպաշտ հոգիներու մէջ կամ մենասէր վանականին մօտ. վանքերու անկիւնը, մագաղաթներու վրայ կը հանկզի խաղաղիկ և կամ պատմական երկերու մէջ կը հրատարէ բանասերն: Այդ իրատուներով կրնայ նաև սիրելի զբաղումներ նայաբայել մեր մատաղ սերունդին՝ դասի պարտականութիւններուն մէջ: Հ. Արսէն Այաթնեան իբրևամբ կ'ըսէ. «Զէ քէ լոկ պարզ համարման մը վրայ յեցած հաստատ կրմնայ գրարարի կարևորութիւնը, չէ քէ լոկ տևականապէս մտածելով՝ վաղեմի սրբազան վեմնութեան ներկայացուցիչ և անմնասնաչի հետրեանց մշտնջենաւոր աւանդապահն է՝ հասարակաց կեանքին վեր, այլ նաև մեր օրրոտօրական գործնական կենաց մէջ այլ ինչն է առաջնորդ, քանի որ ստոյգ կը մնայ՝ քէ հասարակաց կեանքն ազգային մատենագրութեան կամ գրականութեան հետ սերտի կապուած է... Պատմութիւնը բարձրաձայն կ'աղաղակէ քէ նոր աշխարհքս, նոր Եւրոպա չկրցաւ գիտութեանց և արուեստից անկաճութենէն ելնել և յառաջդիմութեան ճամբան կորսել՝ մինչև որ չզարձաւ իրաց դարմանն իր հնուրեանցը մէջ չիմտուեց: Հոն գտաւ ակնաղբիւրը, հոն ճաշակաց ազնուութիւն, հոն զաղախարաց առատութիւն, հոն նոր կեանք և կենսական ոգի՝ որ իր ներկայ գործունէութեան մէջ սլտի բախտեցր:» (2) †

(1) FERDINAND BRUNETIÈRE. — Etudes critiques sur l'histoire de la littérature française, III série, 304—311.

(2) Տե՛ս ՔՆՆԱԿԱՆ, ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՆ, Նախաշարիդ, էջ 311:

† Մենեալ համարումով լեզուներուն մէջ կան՝ որ կենդանութիւն մը պահած են իրրեւ գրական լեզու ըստ գիտնոց ամենց: Եւ այդչափ կենդանութիւն մը մեր հին գրաւորն այ պահած է: Ահա ՍԼ ԲՆՉ կ'ըսէ զազիացի գիտուն մը Երրայեցեբնի մասին. «Մեր Պոստականէն Զ. դար առաջ

Հին լեզուներու մշակութիւնը ծառայեցնել նոր լեզուներու՝ լատագոյն դրութիւնն է. Եւրոպան իսկ նակառակ այնքան վեճումներու շրջանը վտարել իր դպրոցներէն լատիներէն և հին լատիներէն: Գեռանցեալ՝ տարի ի Փարիզ մրցանակաց հանդէսի մը մէջ Փաղիոյ Պետական խորհրդական Պ. Հեբլէրը կը պահանջէ յոյն և լատին լեզուները մշակել յօգուտ Ֆրանսերենի: «Որովհետև, կ'ըսէր, սա կազմուած է յոյն լեզուսիրներով և լատին բառերով:» Եւ դարձեալ ուրիշ մը, Համալսարանի անուանի ուսուցիչ, Պ. Ժիլ Լըկուան, արդի ուսուցչական մշակութեան կարևորութիւնը կը շեշտէր այսպէս. «Ո՞՞, քան լիցի որ դասական մշակութեան համար գէշ կը գրուեցմ. գիտնմ քէ ինչ պարտական եմ անոր և քէ ինչ պակի վայելքներ կը պահանջան իր հաւատարիմներուն:» (3)

Հնոյն մշակութիւնն երկ անհրաժեշտ է զաղիացուցն համար, նոյնքան ամբողջական է մեր գրարարի ուսումն աշխարհարարին համար, որուն հետ անմիջական ազեքս ունի իրրեւ այս վերջնոյն զարգացման գլխաւոր տարր:

«Նոր լեզուն, կ'ըսէ Ռեճան, նոյն բեկորներէն բազազրուած ըլլալով՝ անկարելի է գիտնական եղանակաւ տիրանալ անոր, երկ այդ բեկորները բազաշանցնեն այն շեքին՝ ուր իրենց նախկին արժէքն ունին: Փորձը ցոյց կուտայ քէ մըբախ քերի է արդի գաւառաբարբառներու ծանօտութիւնն անոնց մէջ՝ որոնք չեն ուսումնասիրած այն լեզուն՝ որսէ դուրս եկած են անոնք: Բերականոնական մեքենականութեանց, ստուգաբանութեանց և հետեւաբար ուղղագրութեան գաղտնիքը բովանդակ հին լեզուին մէջ ըլլալով՝ այդ մեքենականութեանց տրամաբանական պատճառն անբերունելի է անոնց համար, որ առանձնակի նկատի կ'առնուն զանոնք, առանց անոնց ծագումն որոնելու:» (4)

Երրայեցեբնին իրրեւ ժողովրդական լեզու սկսաւ կորսուել: Մակարայեցոց ժամանակէն շատ առաջ արամեբէնը գերակշիռ եղած էր Պաղեստինու մէջ: Բայց երրայեցեբէնը Սէն մեռեալ իրրեւ իտեալ բարբառ, շարունակութեցաւ ապրիլ իրրեւ զրական լեզու. եւ իրրեւ սրբազան լեզու կրննքի մը՝ որ անկորնչելի մնացած է իր կրած բոլոր հաղածանքներուն մէջ: François Lenormant, Histoire ancienne de l'Orient, 9 Edition, Tome 1^r, 374.

(3) Տե՛ս REVUE ENCYCLOPÉDIE, 1893, Օգոստոս 15:

(4) Տե՛ս E. RENAN, Histoire des langues sémétiques, livre V, Chapitre 1, 443.

Երկիւղը զոր պիտի ունենայի՝ մտածելով թէ զուցէ նոր լեզու-
պայքարի մը կը մղեմ մեր գրական ոյժերն, իբրեւ գծտուբան նոր
խնձոր մը նետելով այս ճեղին երկս գրական ասպարեզին վրայ, ան
ինքնին կը փարատի, երբ կը տեսնեմ որ համեմատական լեզու-
գիտութիւնը ծաղկելէն ի վեր մանաւանդ Եւրոպացի լեզուագէտներ,
պատմաբաններ, հնագէտներ իրենց ուսումնասիրութեան առարկայ
կ'ընեն հայ լեզու, հայ մատենագրութիւն, ի վեր հանելով լեզուական
շատ գաղտնիքներ: Ը. Գարեգին Զարբանակեանի նոր գործը ⁽⁵⁾ Եւ-
րոպացի հայագէտներու գործունէութիւնը կը ներկայացնէ մեր առջեւ,
նոյնպէս մեր երկու մատնագիտական հանդէտներ, *Քազմայիւնն ու*
Հանդէս Անտրեանն, շատ անգամ անոնց հայագիտական գրուածք-
ներով կը զարդարեն իրենց էջեր: Ուտի կը խորհիմ թէ ինչ որ օտարը
կ'ընէ (անշուշտ լոկ ի սեր ընդհանուր մատենագրութեան) մեր գրա-
քարին համար, քեական հարկ մը զիւյ մեր վրայ օտարէն անելի
չարգելու և սիրելու մեր սեփական այս լեզուն:

Կեղեցիկ ժառանգութիւն մ'է այն զոր բողոք է մեզ նմութիւնը՝
«Երէ աշխարհաբարը, իր ընտանեկան բացարձարութիւններով, իր մո-
ղովրդական նկարուն դարձուածքներով, իր բերելութեամբ, արագու-
թեամբ և յատակութեամբ արդի գրական սեպերուն մեծ մասին անելի
չարժար լեզու մըն է, գրարարը, իր ոճերու ու բառերու աննուն ձո-
խութեամբ, իր շատ անլի հարուստ և (անկարելի է ուրանալ) շատ
անլի գեղեցկագիտական քերականութեամբ, իր բառերու շարադա-
սութեան մեծախառն լայնութեամբ ու երաժշտականութեամբ, հրաշալի
լեզու մըն է քնարերգութեան, ողբերգութեան, դիցազներգութեան,
կրօնական գրուածներու հմուտը, ամենավեցմ բարդման մը, մարդուն
մեծ ու լայն զգացումներուն»: ⁽⁶⁾

«Հայերէնն իբրև մատենագրական լեզու կը մտտենայ և կը հա-
ւասարի իսկ նին յոյն և լատին և արդի եւրոպական լեզուաց»: ⁽⁷⁾

(5) ՈՒՅՈՒՄԵՆՍԻՐՈՒԹԻՒՆԻՔ ԸՍՏ ԱՆՁՈՒԹԻ ՄԱՍՏԵՆԱԳՐՈՒ-
ԹԵԱՆ, ՅԱՐԵՒՄՈՒՏՈՒՄ (Ի ժԻ. — ԺԺ. դարս) ՎԵՆԵՏԻԿ, Ս. Ղազար, 1895:

(6) Ա. ԶՕԳԱՆԵԱՆ, Հայրենիք, 1894, Թ. 840:

(7) Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՆԵԱՆ, Քննական պատմութիւն, Մասն Կ. Գիւ-
Ա. էջ 71:

Այստեղ կը գնենք Եւրոպացի մի քանի հայագէտներու վկայութիւն-
ները մեր մատենագրութեան վրայ, քաղելով Ը. Զարբանակեանի Ուսում-
նասիրութիւնի գրքէն:

Տեսանք արդէն թէ ոչ լեզուական գեղեցկութիւնն է միայն, այլ
օգտակարութիւնն նար կը դնէ մեր վրայ մշակել գայն և նոյն իսկ այս
հայրենի լեզուին ունեցած մեր յարումը պիտի ըլլայ մեր այժմեան
ցրուած վիճակին մէջ ազգայնութեան պանդանութեան պիտար նե-
ցուկներէն մին: ⁽⁸⁾

Այս տեսութիւններով է որ համարձակեցայ սոյն երկասիրութեան,
վստահ թէ օգտակար գործոյ մը նուիրեցի ուսումնասիրութեան երկար
միջոց մը:

Ժամանակն հստած չէ արդեօք որ յախուռն կրքեր հանդարտին
միանգամ ընդ միշտ, լուեն ամեն պայքարներ, քանի որ առողջ արա-
մախտութեամբ մեր մին և նոր լեզուներու սանձաններն որոշուած են,
կը դատապարտուին երկու կողմէ ծայրայեղ պանդանութիւն: անա
աշխարհաբարի ուսումն իր ընդարձակ բաժինն ունի մեր ուսումնական
յայտագիրներու մէջ, և անկէ վերջ կուգայ գրարարն իբրև աշխար-
հաբարի կրացուցիչը:

Գրարարի համար զգացած երկիւղս վարատելի վերջ՝ *Քերական-
նաշխուն* ⁽⁹⁾ քառք կը խրտնցնէր զիս. գիտի թէ այդ ձերունի վար-

— «Հայ լեզուն շատ ճոխ լեզու մըն է, և առատապէս կը վարձա-
տրէ ով որ զայն սորվելու աշխատանքէն չհրաժարի»: (ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԻՆ
ԱՌ Մ. ՄՐՐԻՆՅ.)

— «Հայկական լեզուն մայր ու հնուցէն մէջ իր նախանձորդը չու-
նեցող լեզու մը, կրնար յունական մատենագրութեան հաւատարմութե
հաշակուոր անձնաւորութիւնը ներկայացնել մեզ, ե՞՞՞՞ զայն զորժածող
հեղինակաց ամէն երկասիրութիւնը հասած ըլլային մեռուելիս»: (ԼԸ ՎԱՅ-
ԼԵԱՆ ՖԻՈՐԻՎԱՆ.)

— «Հայոց մատենագրութեան մէկ պարձմանքը պատմական յիշատա-
կարանաց շատութիւնն ու պատմականութիւնն է: Այն յիշատակները՝ Գ.
գարուն սկիզբէն մինչեւ մեր օրերն անընդհատ կերպով իրարու յաջորդե-
լով՝ իրացրին ոսկիէ շղթայ մը կը կազմեն որ հին ատենին աշխարհքը
մտքին հետ կը կապէ»: (ԵԳՈՒԱՐԳ ՏԻՒՆՈՒԿԷ.)

(8) Տես այս մասին Ֆէլիքս Նելլի ընտիր յօդուածն՝ Հայոց գրական
գործունէութեան վրայ, Հանդէս Անտրեան, 1888, Օգոստոս:

(9) «Առանց տարակուսելու, կ'ընէ Պ. Մարտի, պէտք է գիտնալ՝ որ
բերականութիւնը նախնական դաս մը չէ, այլ վերջնական կատարելագոր-

ՁեկոՅՅ. — Հայերէն լեզուի ուսուցիչներէ կը խնդրուի որ Քերականութիւնս գործածելէ առաջ նանձն իրենց առակերևորուն նախապէս ուղղել տալ նկատելալ վրիպակները.

Էջ	Տող	Վրիպակ	Ուղիղ
8	15	կտակ, կտակ.	կետակ, կետակ
11	8	կրնար	կրնանք
23	2	ՅՈՒՆԱԿԻ	ԵՂԱԿԻ
48	8	միշտ	Մեղր
68	6	Ա.	Բ.
78	7	Խանրաղակաքն	Խանդաղակաքն
85	8	վրայ	վրայ
101	24	Սիրեպոսք	Սիրեցարուք
106	26	շեռի կտր--ի	շեռի կտր--ի
115	7	Երկրորդ	Երրորդ
265	20	եզակին	եզակի
345	27	պարօղան	պարօղան

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅԵՐԷՆ ԳՐԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒԻ

ՆԱԽԱՇԱԽԻՂ

ԳԱՂԱՓԱՐ

Գաղափարը որեւէ բանի մը մտքին մէջ պատկերացումն է :

Երբ ըսեմ մեղու, իսկոյն մտքս մէջ կը նկարուի միշտ մը, որ ծագիկներէն հիւժ կը հաւարել եւ մեղր կը շինէ :

Երբ ըսեմ աշխատասէր, կ'իմանամ որեւէ մէկն՝ որ ետանդով կ'աշխատի :

ԴԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Դատողութիւն կը կոչուի այն գործողութիւնն, որով միտքը երկու գաղափարներ իրարու հետ բաղդատելով հետեւութիւն մը կը հանէ :

Այս երկու գաղափարներն (մեղու, աշխատասէր) երբ այսպէս բացատրուին, տանձին կը մնան. բայց զիւրին է զանոնք իրարու մտեցընել իրենց ունեցած առընչումեամբ :

Առնենք վերի գաղափարներն եւ ըսենք. ինչպէս է մեղուն. մեղուն աշխատասէր է. իսկոյն կը վճռենք թէ այս երկու գաղափարները իրարու կը պատշաճին :

ՉՈՒԳՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱՅ

Յաճախ անձի մը կամ իրի մը վրայ երբ մտածենք, մեր մտքին մէջ կը ներկայանան ուրիշ անձեր, ուրիշ իրեր, որոնք անտակ մը յարաբերութիւն կամ առնչութիւն ունին առայիններուն հետ :

Այսպէս մեզու բոլոր մտքին մէջ կ'արձընցնէ փեմակի, մեղրի, խոյ՝ Յոցի զազափարներ :

Գաղափարաց զուգորդութիւն կը կոչուի այն դործողութիւնն՝ որով պատկեր մը մեր մտքին մէջ կը բերէ ուրիշ պատկերներ, որոնք անաջնայն հետ քիչ կամ շատ յարաբերութիւն ունին :

Հարցարան. — Ի՞նչ է զազափար. — Ի՞նչ է դատողութիւն.
— Ի՞նչ է զուգորդութիւն զազափարաց :

Հրահանգ 1 — Ըսէ՛ք քէ ի՞նչ զազափարներ կուտան ձեզ նեցեւեալ բառերն. — Ա. ծով (եղբ, ալիք, մրրիկ, նաւարկութիւն, նուարեկութիւն, ձուկն, աղ, եւլն.) . յաղաք, ագարակ, շաղաք, խողող, գաւաթ : — Բ. Աննեակ, պարտէյ, երաժշտութիւն, ծառ, անտուն, աշուն : — Գ. Զմեռն, դարուն, դիրք, մշակ, դէմք, ժայռ : — Դ. Գոհար, հիկեզեցի, թատրոն, ախոտ : — Ե. Օք, կրակ, ջուր, երկիր, քերտկանութիւն, պատմութիւն, թուարանութիւն :

ԼԵՉՈՒ

Մեր զազափարները յայտնելու ամէն միջոց չեզու կ'ըսուի :

Գաղափարները կը յայտնուին : Ա. նշաններու միջոցաւ, այս է գործողութեան չեզու : Բ. խօսից միջոցաւ, այս է խօսեալ չեզու : Գ. գրի միջոցաւ, այս է գրեալ չեզու :

Լեզու մը այն մասնաւոր կերպն է, որով ժողովուրդ մը կը յայտնէ իր գաղափարները խօսքի կամ գրի միջոցաւ :

Լեզուները կը ծնին, կ'ազդին եւ կը մեռնին անհասանելու պէս . ուրեմն կան մեռեալ լեզուներ եւ կենդանի լեզուներ :

Մեռեալ լեզուներն անոնք են, որք հիմայ այլ եւս չեն խօսուիր, իսկ կ'ուսումնասիրուին իրրեւ հիմ իրենցմէ ծագում առած նոր լեզուներու եւ իրրեւ գործիք ուսումնասիրութեան հին մատենագրութեանց : այսպէս են մեր զրաբար լեզուն, Լատիներէնն ու հին Յունարէնն :

Իսկ կենդանի լեզուներն անոնք են, որոնք Թէ կը գրուին եւ Թէ կը խօսուին . ինչպէս մեր արդի Հայերէնն, Գաղիերէնն, Անգլիերէնն, եւ այլն :

Հարցարան. — Ո՞րն կ'ըսուի լեզու. — Ի՞նչ զանազան միջոցներով մեր զազափարները կ'ելան յայտնուիլ. — Ո՞րնք կ'ըսուին մեռեալ լեզու. — Ո՞րոնք կ'ըսուին կենդանի լեզու :

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Քերականութիւնը լեզուի մ'որինաց ուսումն է : Քերականաբար լեզու մը լաւ հասկընալու եւ զայն ուղիղ գրելու ու խօսելու համար հարկաւոր է անոր քերականութեան ժանտութիւնը :

Գրաբար լեզուի սերականութիւնն ուրեմն ուսումն է հին հայերէնին որինաց ու կանոններուն, եւ անոր գիտութիւնը պէտք է հասկընալու համար մեր հին եւ թէ նոր զրաբար զրուածներն եւ նոյն իսկ մեր աշխարհաբար լեզուն աւելի գիտակցօրէն զործածել կարենալու համար :

Հարցարան. — Ի՞նչ է սերականութիւն. — Ի՞նչ կը սորվեցընէ գրաբար լեզուի սերականութիւնն :

ԳԻՐ . — ՎԱՆԿ . — ԲԱՌ

Գրեան հնչմանց եւ ձայներու նշաններ են :

Լեզուի մը ամրողը գրերը կը կազմեն , նոյն լեզուին այբուրենը :

Հայերէն լեզուն երեսուն եւ ութը գիր ունի եւ այս գրերն իրենց ձեւով են՝ զլսագիր , բողբոջիր եւ նօտագիր :

ԳԼԵԱԳԻՐ	ԲՈՒՈՐԳԻՐ	ՆՕՏՐԱԳԻՐ
ԱԲԳ ԳԵԶ ԷԸԹ	աբգդեզէըթ	բէտեւեւբ
ԺԻԼ ԽԾԿ ԶՁՂ	ժիլխծկհձղ	ժիւխձիւձիւ
ՃՄՅ ՆՇՈ ՉՊՁ	ճմյնշոչպղ	ճյնշոչպղ
ՌՍՎ ՏՐՅ ԻՓՔ	ռսվարցւփք	ռւարցւփք
ՕՖ	օֆ	օֆ

Ծանօթութիւն . — Օ եւ ֆ գրերն հին ատեն մեր այբուրենին մէջ չկային , յետոյ ուրիշ ազգերէ առնուած են . մեր նախնիք օ գրին տեղ աւ կը գրէին եւ ֆ ին տեղ փ , առանց սակայն մեր այժմեան ֆ եւ օ ին պէս հնչելու : Ինչպէս . Աղոստոս , աշարակ , փոխանակ ըսելու , օղոստոս , օշարակ :

Հարցարան . — Ի՞նչ են գրերն . — Այբուրենն որս կ'ըսուի . — Հայերէն լեզուն քանի գրէ կը բաղկանայ . — Ըսէ՛ք այբուրենն . — Այս գրերը քանի տեսակ են :

ԶԱՅՆԱՒՈՐ ԳՐԵՐ

Զայնաւոր գիրն ինքիբմէ ձայն կրնայ հանել եւ ութ հատ է . ա . ե . է . ը . ի . ո . լ . օ :

Առանց ձայնաւոր գրի վանկ չկազմուիր , հետեւաբար բառ ալ :

Հարցարան . — Զայնաւոր գիր որս կ'ըսուի , եւ որո՞՞ք են ձայնաւոր գրերն . — Առանց ձայնաւոր գրի բառ կը կազմուի :

ԲԱՂԱԶԱՅՆ ԳՐԵՐ

Բաղաձայնը միմուկ չի հնչուիր , սլլ ձայնաւոր զիր մը կ'ուզէ :

Բաղաձայն գրերն ասոնք են , բ . դ . ղ . ի . թ . ժ . լ . խ . ծ . կ . հ . ձ . ճ . մ . յ . ն . շ . չ . պ . ղ . ս . ս . վ . տ . ր . ց . փ . ք . ֆ :

Բաղաձայն գրերն երեք կարգ են ըստ նախնեաց , նուրբ , միջակ եւ քաւ :

Նուրբ , պ . կ . տ . ծ . ճ :

Միջակ , բ . դ . ղ . ժ . լ :

Քաւ , փ . ք . թ . ց . չ :

Իսկ նայ կ'ըսուին՝ թուրքաձայն գրերէն՝ ղ . լ . մ . ն . ր . կոկորդային են հ . խ . շխական են ժ . դ . ս . շ :

Զ գրէն ետեւ միջակներն , իսկ ս է ն ետեւ թաւերն ու նուրբերը կը յաջորդեն . գրադիւտ , զղաստ . — Սիռփեմ , սրանչելի , սքողեմ :

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը հնչուի բաղաձայնն . — Որո՞՞ք են բաղաձայնները . — Բաղաձայն գրերը քանի կարգ լին . — Ո՞րո՞ք են նայ , կոկորդային եւ շխական գրերն :

ԵՐԿԲԱՐԲԱՌ . — ՎԱՆԿ . — ԲԱՌ

Երբ երկու կամ ավելի ձայնաւորներ միեւնոյն վանկի մէջ կը միանան ձայնի մէկ օրտաբերութեամբ հնչուելու համար , երկարաբառ կը կազմեն . այսպէս երկարաբառ են ու . ու . իւ . էօ . եա կամ իա , ին , իէ , իօ , իու , ուի . ուա . աու . ուէ . էու . էի . եւն :

Մէկ կամ աւելի գրեր՝ որ ձայնի մէկ արտաբերութեամբ մէկ անդամէն կը հնչուին, վանկ կը կազմեն: Մէկ կամ աւելի քովէ քով եկած վանկեր եթէ նշանակութիւն մ'ունենան, կը ձեւացնեն բառ:

Մեր գաղտնիքները կը յայտնենք բառերով:

Բառերը կ'արտասանուին եւ՝ կը գրուին. կ'արտասանուին ձայներով, կը գրուին գրերով:

Մանօր. — Մէկ հնչմամբ արտասանուող բառը միավանկ կ'ըսուի, երկու հնչմամբ՝ երկավանկ, երեք հնչմամբ՝ եռավանկ, իսկ եթէ շատ վանկերով ըլլայ՝ բազմավանկ: Ինչպէս հայր միավանկ է, եղբայր երկավանկ, ժոյղ վարդ եռավանկ, իսկ երազ յաւ շատ ութիւն բազմավանկ է:

Հարցաւան. — Որն կ'ըսուի երկարաւ. — Վանկ որն կ'ըսուի. — Բառ որն կ'ըսուի. — Մեր գաղտնիքները ինչպիսի կը յայտնենք. — Բառերը ինչ կերպով կ'արտասանուին եւ կը գրուին:

Մ Ա Ս Ն Ա.

Մ Ա Ս ՈՒ Ն Ք Բ Ա Ն Ի

Սոսք մը կը կազմուի բառերով: Ինչպէս, պատուեալ զհայր քո եւ զմայր, ինչ հայրդ ու մայրդ պատուե՛:

Բառերը ինչ տեսակ են. Անուն, ամական, դերանուն, բայ, դերբայ, նախադրութիւն, մակբայ, շարկապ, ձայնարկութիւն: Ասոնք մասունք բանի կ'ըսուին:

Հարցաւան. — Ի՞նչ է իր անունը. — Մասունք բանի որն է կ'ըսուի:

Գ Լ ՈՒ Ի Ս Ա.

Ա Ն ՈՒ Ն Վ Ա Ր Գ Ո Յ Ա Կ Ա Ն

Անէն բառ՝ որ մարդու, անասնոյ կամ իրի անուն է եւ յատկութիւն կամ գործողութիւն մը կը յայտնէ՝ գոյական է, զոր օր. հաց. ջուր. անտառ. առիւծ. Սարգիս. մեծութիւն:

Հարցաւան. — Գոյական որն կ'ըսուի:

Հրահանգ 2. — Որոշել հետեւեալ բառերէն անձ, կենդանի, իր: — Դարբին, փիղ, ծեր, շուշան, ուղտափուշ, ուսուցիչ, ճակնդեղ, խոյ, սկիւռ, ժամուցոյց, դարբանակ, սկանջ, մանուկ, թիթեռիկ, արեղակին, քարոզիչ, բանտապահ, կին, կեռաս, նաւապետ, ծառ, Եւրոպայ, սուսնոյ, Դանուբ, Աստուած, ձի, վարդ:

Զմբուհիա, որի, օձ, երկաթ, ծով, քաղաք, Կար-
դուհի, Պետրոս, Յարութիւն, Աղեքսանդր, Հերանոյշ:

Հրահանգ 3. — Շեղագիր բառերէն ո՞րն անձ, կեն-
դանի, իր է, — Կատարեցան (կատարուեցան) բանք
մարգարեից. Յիսուս քարոզէր Հրհից զանձարան Աս-
տուծոյ (Աստուծոյ աւետարանը). — Չայն եղեւ յաւ-
պոյն (ամպէն) եւ ասէ (կ'ըսէ). Ինչ է որդի իմ ընտ-
րեալ, որևս (տոտր) լուարուք (լսեցէք). Հերովդես
արկ ի բանս գնովնանկա: եւ եմ Յիսուս:

ԱՐՏԱՌԹԻՆ ԿԵՐԱՐԻ

1. ԵՂԻՍԷԷ ԵՒ ՄԱՆԿՏԻՆ ԱՆՉԳԱՄ

Միեզեռ երանք եղևսն ընդ
ձանուպոյն, մանկոի մանրիկ
եկն ի քաղաքէն, աղաղակէին ի
հաւ և առին. ել կտակ, ել կտակ.
Դարձու ի բկիունս իւր և ետևս
զնոսա և անձ գնոսա յանուն
Տեսուն: եւ եկն երկու արջք
յանուսան և պատարեցին ին-
ցանկ քառասուն և երկուս ման-
կունս:

(Որո՞նք են անձ, անասուն, իր ցուցընող բառեր)

ԱՆՈՒԱՆՑ ՏԵՍԱԿՆԵՐ. — ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆ

Երկու տեսակ անուն կայ. հասարակ անուն, յա-
տուկ անուն:

Հասարակ անուն կ'ըսուին այն բառերն, որոնք կը
պատշաճին միևնոյն տեսակէ ամեն իրերու, անձերու,

անասուններու: Զոր օր. տուն, քաղաք, եկեղեցի,
մարդ՝ հասարակ անուններ են:

Հարցարան. — Քանի՞ տեսակ անուն կայ. — Ո՞րն է հասարակ
անուն.

Հրահանգ 4. — (Բերանացի). Անուանեցէք երեք ե-
րեք հասարակ անուններ այս բառերէն. — տունկ, (կա-
նեխուկ, չուշան, օջիւտր) գոյն, դահար, աղքատիան,
ծառ, ծաղիկ, պտուղ, զգայարան, վայրի անասուն,
ընտանի անասուն, գործի, զգեստ:

Հրահանգ 5. (Թուչունի, ձկունի), — Արծուի, լու-
րամարդի, կարաւ, կէտ, կաշնկածուկն, սառ, կարող,
խարակածուկն, սնդղ, տղատ, օձածուկն, փափան,
ծիճեանակ, թուխակ, շանածուկն, ճնճգուկ, սոխակ,
խայտիտ, կատուածուկն, թիւնոս, ծածան, կուռնկ,
թառափ, կիւս, վահանածուկն, բուս, լեղուածուկն,
ուրուր, խաղողուտիկ (բո՞յրու՞ ասլու՞ան), արքայածուկն 4

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆ

Յատուկ գոյական են մարդոց, տեղեաց եւ ասէն
իրաց անուններ՝ որոնք իրենց տեսակին մէջ մէկ հատ
են, զոր օր. Երուսաղէմ, Դանուբ, Գրիգոր:
Յատուկ անունները գլխադրով մը կ'ըսուին:

Հարցարան. — Ո՞րն են յատուկ գոյականները.

Հրահանգ 6. — (Բերանացի). Առակեցը երեքական
յատուկ անուն բող գնէ հետեւեալներուն առջեւ: Գու-
ւատ (Պրուսա, Իզմիր, Կոփրնէ) քաղաք, ժողովուրդ,
լեւան, ծով, կզի, կին, այր, գետակ, գետ, կոյսր:

Հրահանգ 7. — Որո՞նք են յատուկ անուններն. —
Մարիամ կոչեր (կը կոչուէր) մայր Յիսուսի Բրիտանի,

Բանասերձ էր Կիրակոս, բանահիւս էր Յարութիւն, Յակոբ անուն ոմն տարաւ զԳրիգոր ի Սափա, Ս. Անտոն էր հայր բարի իրրեւ զՅիսուս, Ռափայել մեռաւ ի Կեսարիա քաղաքն եւ թողեցաւ յԱմասիուս :

Հրահանգ 9. — Ինչի՞ անուցներ են. — Ստեփան, Մանչ, Զմիւռնիա, Մայթա, Վեսուլ, Նարայի, Միսիսի, Միսիթար Գոչ, Արսէն, Սյրուհի, Մովսէս, Եփրեմ, Ահարոն, Դաւիթ, Մինաս, Ագապի, Յովսէփ, Մարգար, Գալուսա, Սեդրաք, Թովմաս ք

ՎԵՐՅՈՒԹԵԱՆ ԴԲՐԱՐԵ

2. ՎՐՅԱՆԵՍ ԵՒ ԱՐԻՍԱԿԷՍ

Վրբանես և Արիսակես որդիք էին մեծի քահանայապետին Գրիգորի, և էր Արիսակես կուսան՝ սուրբ ի մանկութենէ. զի քեպտա և կրտսեր որդի էր, կանխաւ ենաւ յարոս. հայրենի եպիսկոպոսութեան, իսկ Վրբանես էր ամուսնացեալ և անորդի. և բազում ժամանակս ինչքէր կա յԱտուծոյ, զի մի զրկեացի նա յորնուրեւն գնաւի, եւ ի ծերութեան նորա յուսա Տէր տղորից նորա. և ծնան նմա երկու որդիք երկուորեակք և կոչեաց զանուն երկուսն յանուն իոր իւրոյ Գրիգորիս և երկրորդին՝ Յուսիկ :

(Որտեղէր յատուկ անուններն սոյն հասուածին :)

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

Հուսաքական անուն կը կոչուին այն բառերն՝ որոնք

հաւաքման գաղափարը կը յայտնեն, ինչպէս. բաղմութիւն, ժողովուրդ, բանակ :

Գրարարի մէջ զերի, զերուծիւն, քանանայութիւն կը նշանակեն բոլոր զերիները, քանաններն, Ասոնք ալ հաւորական բառեր են, զոր օր. Կարճուցանէր կոչոյրն Յունաց զգերուծիւն արքային Պարսից :

ԹԱՆՉՐԱՅԵԱԼ ԵՒ ՎԵՐՍՏԵԱԼ ԲԱՌԵՐ

Թանճուացեալ կը կոչուին այն բառերն, որ կը նշանակեն անձ կամ իր, զորս մենք կրնար չօրոգիել, տեսնել, եւլն, զոր օր. վաճառական, ծի, ծառ :

Վերացեալ կը կոչուին այն բառերը, զորս մտքով կ'ըմբռնենք, զոր օր. մեծութիւն, փառք, աւիւն :

Հարցարան. — Ո՞ր բառերն հաւատարմ են. — Ո՞րոնք են վերացեալ եւ քանճուացեալ բառերն :

Հրահանգ 9Է— Հետեւեալ քանճուացեալ բառերը վերացեալի վերածեցէք. — Մանուկ, ծեր, հոյս, մայր, եղբայր, մշակ, հայրապետ, մարդ, նկարիչ, բանաստեղծ, թշուառ, արձանագործ, ուսանող, կայսր, երասժիշտ, բարեկամ, ճարտարապետ, որսորդ, ազահ, հիւսաբատո, տեսուչ, սոսիս, բժիշկ, թշնամի, նախազահ, նաւարիւս, ծոյլ, զերի, աւազակ, զողժ :

Հրահանգ 10. Է Հետեւեալ վերացեալ բառերը քանճուացեալ ըրէք. — Անտեղութիւն, մեծութիւն, խաղաղութիւն, պատերազմ, սէր, ճերութիւն, զերութիւն, դպրութիւն, ծալութիւն :

Հրահանգ 11. — Առակներս բոլոր որոնք հետեւեալ վերացեալ եւ քանճուացեալ բառերն — Բաղդուսթիւն, ծխնելոյզ, սոճիք, բարութիւն, զղջում, սրաղութիւն, դանդաղութիւն, զուսն, պատուհան, համեստութիւն,

հարստութիւն, բարեկամութիւն, ծառ, անգթութիւն, վերարկու, նախանձ, ժուժկալութիւն, ծողիկ, սպոր, հնազանդութիւն, ագահութիւն:

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՐԱՐԻ

3. ՀՐԱՅՐԵԱՑ

ՀՐԴԵՀ

Ժողովուրդն արտոնքը բարազար անաչի Տեսու. և լուսա Տէր և բարկացաւ սրտմտութեամբ. Եւ բորբոքեցաւ ի նոսա նոր ի Տեսու. նէ. և եկեր զմասն ինչ ժողովրդեանն ևւ աղաղակեաց ժողովուրդն առ Մովսէս և յաղօթս եկաց Մովսէս առ Տէր և զաղարեաց նորն: Եւ կոչեցաւ անուն տեղոցն այնորիկ Հրայրեաց: զի բորբոքեցաւ ի նոսա նորն ի Տեսու. նէ:

Ժողովուրդը շատ կը գանգատեր Աստուծոյ առջև և շնչեց Աստուծոյ և շատ բարկացաւ. Եւ Աստուծոյ կողմէն անոնց վրայ կրակի բորբոքեցաւ և այրեց ժողովրդին մէկ մասը: Եւ ժողովուրդը Մովսէսի աղաղակեց և Մովսէս Աստուծոյ աղօթեց և կրօնակը դադրեցաւ: Եւ այն տեղոցն անունը Հրայրեաց կոչուեցաւ: որովհետև Աստուծոյ կողմէն անոնց վրայ կրակի բորբոքեցաւ:

(Գտէք վերացեալ և Թանձրացեալ բառեր:)

ԱՆՈՒԱՆՑ ԹԻԻՐ

Անուաններուն մէկ կամ մէկէ աւելի ասարկանքեր կամ անձեր գուցընելը թիւ կ'ըսուի:

Թիւը երկու է, եզակի և յոգնակի:

Եզակին մէկ հաստ կը գուցընէ. յոգնակին մէկէ աւելի. ինչպէս, բան եզակի է, բանի յոգնակի:

Գրարտի մէջ եզակի բառ մը յոգնակի շինելու համար ընդձանրացէս բառին վերջ մը կը գրուի:

Անկողական կ'ըսուին այն անուաններն՝ որ եզակի չունին. անյոգնական կ'ըսուին անոնք՝ որոնք յոգնակի

չունին: Ինչպէս, լըյս, սէր, խոտար, հարաւ, հիւսիս՝ անյոգնական են. իսկ աղօթք, փառք, ընթրիք, հարսանիք՝ անեզական են:

Հարցարան. — Թիւ որն կ'ըսուի. — Թիւը բանի է. — եզակին թնչ կը ցուցնէ, Յոգնակին՝ թնչ. — Անկողական որն կ'ըսուի, Անյոգնական որն:

Հրահանգ 12. — Յոգնակիի վերածեցէ՛ք ի ով. — Մայրի, ծառ, կաղնի, եղևին, խաղաղ, ծիրան, տախտակ, գործ, կողին, շաշան, ճշմարտութիւն, վարժարան, դաս, մատեան, խորհենի, կնձի, սերկելի, ընկող:

Հրահանգ 13. — Հետեալ բառերէն որոնք անեզական և որոնք անյոգնական են. — Կամք, աղօթք, սէր, կրկինք, զժոխք, յոյս, հաւատք, կրօնք, անէծք, ինչք, կերպարանք, միտք, նախանձ, աչք, զօր, լըյս, կեանք, երկիր, քաղց, սար, մեղր, կամօք:

ՀՈՒՈՎ

Գեղեցիկ է աշխատել. ունայն են կեանք աշխատելի. մարդս զո՞ք չէ աշխատէ: Այս օրհնակներուն մէջ կը տեսնենք որ աշխատել բառն այլ և այլ ձևեր ստացած է:

Պատելու և գրելու առևն բառերուն ընդունած այս ձևերը հոգով կ'ըսուին, զոր օր. դեռ, գետոյ, գետով. ձնք, ձնոց, եւլն:

Վեց տեսակ հոլով կայ. Ուղղական, սեռական, արական, հայցական, բացասական, գործիական:

Ուղղականը բառի մը չգիտութեամբ ձևն է ևւ ո՞վ կամ ի՞նչ հարցմամբ կը գտնուի, սեռականը ո՞րու կամ ի՞նչ բանի ըլլալը կը ցուցնէ, արականը մէկու մը ուղղել, զխուլ կամ տալ կը ցուցնէ, հայցականը զո՞վ կամ զի՞նչ

հարցման , բացասականը որակ^օ , ի՞նչ բանէ , գործիականը որակ^վ , ի՞նչ բանով :

Հարցումն . — Հարկ որն կրասի . — Քանի սեռակ հոլով կայ . — Որն կրասի ուղղական , սեռական , սրական , բացասական , գործիական :

Մասեր . — Սեռական եւ տրական շատ անգամ ձեւով նոյն են :

Հրահանգ 14 . — Որոշել հետեւեալ բաւերուն հոլովները . — *Կարգաւ , ղկտաւ , ի ձիոյ , լեզուաց , սերման , կաթին , նեղութեան , ի ցաւոյ , զթիկունս , բաճկունի , լեռան , գրամբ , հացիւ , զբեւինս , լուսոյ , խորհրդոյ , ի քաղաքէ , երկրի , սահմանօք , զրազումս , յորինաց , անուամբ , յարդարոյ , ձեռամբ , քարին , զլիտով , գանձանակ , զկեանս , որբութեան , Յիսուսի , զսախաակս , եզին :*

ՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴԵԱՐՍԵՐ

4. ՉԱԿՔԷՈՍ

ՉԱԿՔԷՈՍ

Մտնայ (Յիսուսի) շքեր ընդ երկրով . և անա այր մի անուն կրօնեցեալ Չակքեոս , և նա էր մաքրապետ , և ինքն մեծատուն . և խնդրէր տեսանիլ թէ ո՞վ իցէ Յիսուս . և ոչ կարէր ի բազմութենէն , զի կարճ էր նստակաւ . Եւ ընթացեալ քուաջս՝ և ի ժանտաբզեան , զի տեսանիցէ զնա , քանզի ընդ այն իսկ անցանելոց էր . Եւ իբրև եկն ի տեղին , հայեցաւ ի վեր Յիսուս և ասէ ցնա . Չակքե . փութա եչ աչտի , զի այսօր ի տան քում արժան է ինձ ազանել :

(Որոշեցէք սոյն հաստուածին հարկները :

Յիսուս մտնելով երկրովի մեջ կը սլարտեր և անա անուամբ Չակքեոս կրօնած մարդ մը . և նա մաքրապետ էր և ինքն հարուստ . և կ'ուզէր տեսնել թէ ո՞վ է Յիսուս և չէր կրնար բազմութենէն , փասն զի կարճանասակ էր . Եւ առաջ վազկելով՝ ժանտաբզեանոյ վրայ ելաւ , որպէս զի տեսնէ զանի , քանզի անկէ իսկ պիտի անցնէր . Եւ երբ այն տեղը եկաւ , Յիսուս վեր հայեցաւ և կ'ըսէ անոր . Չակքեոս , զն ասով իջիր , որովհետև այսօր քու տանդ մեջ պիտի ե որ ես իջեանիմ :

ՀՈԼՈՎՄՈՒՆԲ

Ամէն բառ միեւնոյն կերպով չի հոլովիր . բաւերն հոլովելու զանազան կերպին հնչուվումն կրտուին :

Հոլովմունք երկու մասի կը բաժնուին . 12 կանոնաւոր հոլովմունք եւ մի քանի անկանոն հոլովմունք :

ԿԱՆՈՆԱԻՈՐ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆԲ

Ա. Հոլովում , Բան

Ե Ձ Ա Կ Ի

Յ Ո Վ Ն Ա Վ Ի

Ուղղական	Բան	խօսք	Բանք	խօսքեր
Սեռական	Բանի	խօսքի	Բանից	խօսքերու
Տրական	Բանի	խօսքին	Բանից	խօսքերուն
Հայցական	զ Բան	խօսքը	զ Բանս	խօսքերը
Բացասական	ի Բանէ	խօսքէն	ի Բանից	խօսքերէն
Դործիական	Բանիւ	խօսքով	Բանիւք	խօսքերով

Այսպէս կը հոլովին . բան , բանս , անս , արքայ , արտ , արահետ , բազէ , հաց , դուրոյս , զչիոյ , ընծայ , թուղթ , խայծ , փայտ :

Հարցումն . — Հոլովումն որու կ'ըսուի . — Հոլովումն երկու մասի կը բաժնուի . — Ա. հոլովումն ինչպէս կը հոլովի . — Անգականներէն որոնք Ա. հոլովման ասկ կը հոլովուին :

Հրահանգ 15 . — Բանին սլէս հոլովուածներ . (Որոշեալ հոլովները) . — *Ուրախ , Եղիայի , ի վարդէ , յօձէ , կողի , բառից , հարուէից , զնեաւ , ի մարգարէից , նեաւիւք , ի կայանէ , մայրիւ , Փելիբսիւ , զիտոյր , ըզձիւք , ի ծնծղայէ , զձերպս , փայտիւ , ընծայից , ի դչսոյէ :*

ՎԱՐՃԱԹԹԻՆ ԿԵՐԱՐԵՐ

5. ԱՐԵԳԱԿՆ

ԱՐԵՒ

Մեծ է արեգակն և քիւրապատիկ և անբաւ մասամբ մեծ է քան զայն, որքա՛ն երեւի։ Տես որքա՛ն բազմութիւն լուսաւորաց են յերկինս, և ոչ են բաւական լուսաւորել զայսօր տրամութիւն գիշերոյն, և արեգակն միայն միով անձամբ, յորժամ երեւի և տարածուցի ի վերայ օդոյ զդրոյն, գամենայն սանձանս աշխարհս միանգամայն լուսաւորել։

Նաև մինչքեւ երեւեալ և ընդ երկիր ծաւալեալ իցի քաղցրահայկեաց *ճառագայրիւն*, ցրուէ մաշէ գխատըն, և հետակորոյս առե՛ն զաղչամուղչն, բառնայ ըզտխուրն տրամութիւն և զբանձրամած օդոյն գտուերն մերկաւայ յերեսաց երկրի։

(Ճառագայրքը հոլովեցէք Ա. հոլովման պէս։)

Բ. Հոլովում, Բաղա՛

ԵՂԱԿԻ

ՅՈՒՆԱԿԻ

Ո.	Քաղաք	քաղաք	Քաղաքք	քաղաքներ
Ս.	Քաղաքի	քաղքի	Քաղաքաց	քաղաքներու
Տ.	Քաղաքի	քաղքին	Քաղաքաց	քաղաքներու
Հ.	գՔաղաք	քաղաքը	գՔաղաքս	քաղաքները
Բ.	իՔաղաքէ	քաղքէն	իՔաղաքաց	քաղաքներէն
Գ.	Քաղաքաւ	քաղքով	Քաղաքօք	քաղաքներով

Այսպէս կը հոլովին՝ *ընկեր, դատաւոր, աւազան, փառաւոր, բանակ, ժամանակ, յատակ, զօրական, գերան, իրան, խաւար, մեծ, պարգև, իր, ծնող, աղք, երկնաւոր, զինուոր, կշարք, խայլոց, լեզու, հօրս*։

Նոյնպէս անեղականներն, *ինչպէս, աչք, փառք, աղաչանք, զարմանք, հանգամանք, խելք, սրտատուք, Ալանք, Դուգարք, Մարք, Միջագետք*։

Դիւանիւ. — *Իրենց վերջին վանկին մէջ ա գիրն ունեցող բազմաձայնի բառերէն շատը Բ. հոլովման պէս կը հոլովին։*

Հարցաւան. — Ի՞նչպէս կը հոլովի *խղափ*։

Հրահանգ 16. — Որոշեցի՛ք հետեւեալ հոլովները. — *ժամոտակի, ի սենեկէ, քաղաքաւ, իշխանաց, զապարանս, ի տանջանաց, կենօք, զփառս, գուռազանաւ, կամաց, կարգի, ի ջրհեղեղէ, սուսերաւ, զընկերս, փոխարինի, մըրկի, ի դահճաց, ձեռագրի, լեզուաւ, եղջերուի, յալմկէ, մակուկաւ, որսորդաց*։

ՎԱՐՃԱԹԹԻՆ ԿԵՐԱՐԵՐ

6. ՀԻՆ ԱՔԷՆՔ

ՀԻՆ ԱՔԷՆՔ

Ձիք *խղափ* յելլադա, յորում իցնն այնչափ *արձանք յիշատակաց* որքա՛ն յԱքէնս խիտ առ խիտ ամբաստան անդ շինուածք վարկմիք և հոյակապք, և հրաշակերտք քանդակագործութեան մինչև ի հրապարակս *խղափին* յանախեալ շքեղագարդ զգաւիքս և զմեհնամս յօրինեն։ Եունչ իմն և հոգի ամենայն ուրեք դարանեալ, և ա-

ելլադայի քաղաքներուն մէջ միայն Աքէնքն է, որ այնքան յիշատակաց արձաններ ունի։ Հոն խիտ խիտ կը բարձրանան վաղեմի և հոյակապ շէնքեր և քանդակագործութեան հրաշակերտներ, որոնք քաղաքին հրապարակներուն մէջ շատ կան, գաւիթները ու մենանները աւելի կը շքեղացնեն։ Ամէն տեղ շուրջ մը և հոգի

մեայն ինք բարբառի ընդ այս մտադիր տեսողին Զեռակերտի եր ազգիս յիշատակարանն գլխալս քաջութեանց նորս, գշնորհրկալ մեծարանացն և գլրօնից յնքեանս բովանդակեն:

մը տարածած է և ամեն բան կը խօսի նոն ուշադիր տեսողին աչքին Այս ազգին ձեռակերտ յեշատակարանները միայն տնոր քաջութեանցը, երախտագէտ յարգանաց և կրօնից պատմութիւնները կը բովանդակեն իրենց մէջ:

(Շեղադիր բառերը հոլովեցէք քաղաքին վրայ:)

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ, ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ

Հայերէնի մէջ սեռական հոլովին յատկացուցիչ կ'ըսուի, որ գոյականին որո՞ւն բլլալը կը ցուցնէ:

Յատկացուցիչին վերաբերած բառը յատկացեալ կ'ըսուի, զոր օր. Աւուրք մարդոյ իբրև զխոտ ցամաքին, մարդոյ բան յատկացուցիչ է, աւուրք յատկացեալ:

Յատկացուցիչը դրարարի մէջ ընդհանրապէս յատկացեալէն վերջ կը դրուի:

Հարցարան. — Յատկացուցիչ որու կ'ըսուի. — Յատկացեալ որու կ'ըսուի. — Յատկացուցիչ ուր կը դրուի:

Հրահանգ 17. — Յատկացուցիչ եւ յատկացեալ. — Որդի մարդոյ, հրեշտակք երկնից, լոյս արեւու, աստեղք երկնից, ճրագ մարմնոյ, որդիք Նոյոյ, լեռինք Լիբանանու, ծառք անտառի, տէր կենդանեաց եւ մեռելոց, առաջնորդ փրկութեան Իսրայելի, աթոռ Առտուծոյ, քունն օրինաց, արարիչ երկնի եւ երկրի, օրհնութիւն փոզվորդեան, մարմնոյ եւ հոգւոյ կառավար, ժանիք աւիւծու, մայր բարեաց, պարիւր լուսոյ:

Հրահանգ 18. — (Նոյն) Աուրքն Գրիգորիոս արդարութեան օրինակ, գեղեցիկ զործարան հոգւոյն Աստուծոյ, նկարագիր հովուապետաց, պարծանք մարտիրոսաց, ան-

չիջանկի լոյսն տիեզերաց, օրինակ ասաքինութեան, ամբութիւն եկեղեցւոյ, բժիշկն հիւանդաց, արմատն համբերութեան:

Հրահանգ 19. — Կէսադրեալ սեղեմն յատկացուցիչ դէ՛ք. — Հրացան (որորդի), վրձին . . . , սրինգ . . . , խարտղան . . . , ուսկան . . . , մանգող . . . , սրօր . . . , ասեղ . . . , ձայն . . . , մանչիւն . . . , սողալակ . . . , ծաղկունք . . . , պտուղք . . . , բողբոջք . . . :

Գ. Հոլովում, Զգեստ

ԵՂԱԿԻ

ՅՈՂԱԿԻ

- Ո. Զգեստ հաղուստ Զգեստք հաղուստներ
- Ս. Զգեստու հաղուստին Զգեստուց հաղուստներուն
- Տ. Զգեստու հաղուստին Զգեստուց հաղուստներուն
- Հ. գ Զգեստ հաղուստը գ Զգեստ հաղուստները
- Բ. ի Զգեստէ հաղուստէն ի Զգեստուց հաղուստներէն
- Գ. Զգեստու հաղուստով Զգեստուք հաղուստներով

Այսպէս կը հոլովին՝ Արեւ, առաւօտ, սանձ, զօր, ծով, աղուէս:

Անկզականներ. — Բարք, վարք, պարտք:

Յասուկ անուաններ. — Թովմաս, Աբրահամ, Ղուկաս, Յորդանան:

Գիտելիք. — Այս հոլովման տակ դացող մէկ քանի բառերու բացառականը ու՛ե կ'ըլլայ. ինչպէս, զարդուէ, խրատուէ, նախանձուէ, եւլն:

Հարցարան. — Հոլովեցէ՛ գգեստ. — Ի՞նչ գիտելի կայ այս հոլովման ցակ գացող բառերուն մ'իցայ:

7. Ծ Ո Վ

Ծ Ո Վ

Բարի և զեղեցիկ է ծալ ի խաղաղ ժամանակի, յորժամ հանդարտացեալ կայցե յաշխարհ և ի մըրկաց ի պարզ և յտակ ժամանակի, յորժամ միտ եղեալ նայիցիս ընդ ծիծաղել շուրջ նորա, որ յազգի յազգի գոյնս ցուցանեն զեղբին երկն նարօտուց, մերք ծիրանուց, մերք կապուտակի, մերք սեւաներկ երանգաց . . .

Բարի և զեղեցիկ է դարձեալ ծով, որ ասպնջական է հիւրամեծար զետոց յբացմաց, որ յամենայն տեղեաց մտանեն ի նա: Առնու ամիտօրէ զամենեսին և ինքն կայ ի նոյն սակի և ի նոյն սահմանի առանց բերութեան, յաւելուածութեան:

Բարի և զեղեցիկ է դարձեալ ծով, զի է պատճառք բարի, քանզի նովաւ ընտրին և սահմանին աշխարհք ի միմեանց: Եւ է դարձեալ ճանապարհ յտակեալ ի շահ վաճառականաց և ամենայն կերպարանօք լցուցիչ է կարօտութեան մարդկան:

(Դ. հոլովման պէս հոլովեցէք ծով :)

Բարի և զեղեցիկ է ծովը խաղաղ ստեն, երբ հանդարտ է ակիբներէ և մըրկներէ պարզ և յտակ ժամանակը. երբ ուշադիր նայիս անոր ջուրերուն ծիծաղելուն, որ տեսակ տեսակ գոյներով կը ցուցնեն նարօտներու պոյներ, մերք ծիրանիի, մերք կապուտակի, մերք սև գոյներու:

Բարի և զեղեցիկ է դարձեալ ծով, որ հիւրամեծար հիւրընկալ է շատ զետերու, որ ամեն տեղերէ անոր մեջ կը մտնեն: Կ'առնու կ'ամփոփէ: զամենքը և ինքն նոյն բախու և սահմանի մեջ է առանց պակասելու, աւելնալու:

Բարի և զեղեցիկ է դարձեալ ծով, որովհետև բարի պատճառ է. քանզի անով կընտրուին և կը սահմանուին աշխարհներ մեկմեկէ: Եւ է դարձեալ շտկուած ճամբայ մը վաճառականութեան համար և ամեն կերպով մարդոց կարօտութիւնը կը լցըրէ:

Ե Զ Ա Կ Ի

Յ Ո Գ Ն Ա Կ Ի

Ո.	Գեա	զեա	Գեաք	զեանք
Ս.	Գետոյ	զեաին	Գետոց	զետերուն
Տ.	Գետոյ	զեաին	Գետոյ	զետերուն
Հ.	գ Գեա	զեաը	գ Գեաս	զետերը
Բ.	ի Գետոյ	զետէն	ի Գետոց	զետերէն
Գ.	Գետով	զետով	Գետովք	զետերով

Այսպէս կը հոլովին՝ Ազիւս, ամբար, արարած, արդար, արծաթ, պոխտ, արտ, բարբառ, բու, զոգ, երզ, երչ, երէ, թեւ, թեի, թոք, ժանկ, խաղող, խմոր, խնամ, խոտ, խորդ, խոխ, ծառ, ծեր, ծոց, կարապ, կեղ, կելն:

Անեզականիք. — Պահք, տիք, դժոխք, կուք, կոչունք:

Գիտելիք. — Այս հոլովման տակ զացող տնօրէններուն սեւակոնը ու բացասակոնը, եւ ի կամ յ նախորդ տարեկանը տառջին հոլովման պէս ալ կ'ըլլայ: Ինչպէս, թուղթ, ի թղթի, մարտին, ի մարմնի, կելն:

Հարցարան. — Ի՞նչպէս կը հոլովի գետ. — Ի՞նչ գիտելի կայ այս հոլովման տակ զացող բառերու մտոյն:

Հահանոց ԶԹ. — Որտեղէ՞ հետեւեալ խօսեցերուն մէջ թէ շեղագիր բառերէն ո՞րն սեռական եւ ո՞րն սեռական է:

Որ ողորմի աղիստիս, փոխ տայ Աստուծոյ. — Պարզ եւ մեկին բանք են պատգամք մշտնադարձութեան. — Դորձք Տեսուն ամենայն բարի են. — Ջուր ծովու աղի է. — Կարես տեսանել զտեիւն շուանի յորժամ պարզ եւ վճիտ եւ յտակ իցէ երկինք յամպոյ. — Տեսուն Աստու-

ծոյ իսկ երկիրագոցն եւ զնա միայն պաշտօնոցն .
 — Պատարազ Աստուծոյ՝ հողի խոնարհ . — Սկիզբն ի-
 մասառքեան՝ երկիւզ ճեառն . — Ո՞ հաւատաց Տեառն
 եւ յամօթ եղև . — Պակ ծերոց՝ որդիք որդւոց , պար-
 ծանք որդւոց՝ հարք իւրեանց . — Լս'ըր (սէ) , որդ-
 եա'կ , իւրաւու հօր քոյ . — Ունկնդիր լըրուք վարժա-
 պէտաց ձերոց եւ հպտտակ կացէք նոցա . — Փառք
 ծերոց՝ այիք (ձերմակ մազեր) :

ՎԱՐՅՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԱՍԵՐԻ

8. ԱՏԵՂՏՈՒՄՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

Աստուած արարիչ աշխարհն ,
 ած ի զգոյ ի գոյ իւրով անմուարն
 գիտութեամբ : Եւ անդէն ընդ
 խորիցն՝ քէ ձրպէս պարտ եւ
 պատշաճ իցէ տօնել արարածս ,
 կանգնեցաւ եկաց միանգամայն
 ամենայն աշխարհս գոյի իւրով . . .
 Զգեաց զերկինն ըստ պատշաճի
 իւրոյ ընուրեանն , և հաստատեաց
 զերկիր ըստ պիտոյից մերոց և ըստ
 հասնութեան կամաց իւրոց սրբի-
 ունաց տարածեաց ընդ ամենայն
 աշխարհս զկերպարանս հոյ և
 զբոյ և զօրոյ , և որպէս պատշա-
 ճէր ընուրիւնն առնուլ կերպա-
 րանս , նոյնպէս և զտաւ հրամա-
 նաւ արարչին :

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՏԵՂՏՈՒՄԸ

Աստուած այս աշխարհի արարիչը ,
 ոչնչէ ստեղծեց իր ան-
 սխալ գիտութեամբ : Եւ մտածե-
 յաւն պէս քէ ինչպէս պէտք է և
 յարմար է ստեղծել արարածներ ,
 կանգնեցաւ ելաւ բոլոր աշխարհս
 ստեղծողին . . . Տարածեց երկին-
 քը իր ընուրեան յարմար և երկի-
 րը հաստատեց մեր պէտքերուն
 համաձայն և իր ուզածին սկսե-
 տաւ արածեց բոլոր աշ-
 խարհի վրայ հոյ , զբոյ և սոյ
 կերպարանքը , և ինչ կերպարանք
 որ պիտի առնուր ընուրիւնը ,
 նոյնպէս ալ եղաւ արարչին հրա-
 մանաւ :

(Ծեղադիր բաները հողովեցէք Գ. հողովման վրայ .
 հուր բաւը անյոգեհական է :)

Ե. Ե. Զ. Հօղովմանք

	Ե Ձ Ա Կ Ի		Յ Ո Կ Ի Ա Կ Ի
Ո.	Հողովմ	Հողով	Գայիանէ
Ս.	Հողովմայ	Հողովին	Գայիանէին
Տ.	Հողովմայ	Հողովին	Գայիանէայ
Զ.	գ Հողովմ	Հողովը	գ Գայիանէ
Բ.	ի Հողովմայ	Հողովէն	ի Գայիանէայ
Գ.	Հողովմաւ	Հողովմլ	Գայիանէաւ

Այս երկու յատուկ անուանց պէս կը հողովին շատ
 մը յատուկ անուններ . զոր օր. Յեսաւ , Եղեմ , Աղին ,
 Անահիւ , Արտեմիս , Յակոբ , Եսայի , Անաիոբ , Եանէ
 (շիցուհի) , Սաղիմ :

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը հողովին Ե. Ե. Զ. հողովմանք :

Գիտելիք . — Եղալի յատուկ անունները յոյնական չունին . բայց
 եթէ նոյն անունն ունեցողները կամ նմաններն ըսել պէտք ըլլայ , յոգ-
 նակի կ'ըլլան ի՞նչ ով , սէ ով կամ ետնի եւ անի վերջաբորտեանք , ինչ-
 պէս , Գրիտոսք , Յուդայք , Աղտանք , Գրիգորեանք , Գրիգորիներ :

Յօդակի ի , և կը զրօի երբեմն ըստ ին սեռականին , բայցտական-
 նին ու նարդրի . հոյովներուն վրայ ու կը նշանակէ անոնք որ անորն են ,
 անոնք են , անկէ են եւայն . ինչպէս , Աստուծոյք , զաստուծոյն . —
 Մարմնոյք , զմարմնոյն . — Երկրիք , զերկրիսն , զմարմնոյն :

Հրահանգ 21 . — Որո՞նցեք շնորհակալութիւն ընդհանրապէս
 գործիականները եւ բացառականները . — Աստուած
 ստեղծ զԱզամ ի հողոյ երկրի . — Ոչ միայն հացիւ
 կեցցէ մարդ . — Ուսարուք (սորվեցէք) յինեկն , զի հեզ
 հոմ եւ խոնարհ արհիւ . — Փախիր ի մեղաց իբրեւ յերե-
 սաց օձի . — Բրտամբք երեսոց քոյ կերիցես զհոյ քո .
 — Ոչք վարելին արտաստօս , զնմուրեանք հնձեցոցն . —
 Փրկեա զմեզ ի շարեկն . — Յիշատակ արգարոյ զոնու-

բեանք . — Խորհրդով գործես զամենայն . — Արդեանքք
եւ բանիւք պատուես զՏայր քո , զի եկեսցէ ի վերայ
քո որհնութիւն ի նմանէ :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆՆ ԿՐԱՆՈՒԹ

9. ՊԱՌՆԱՍ

ՊԱՌՆԱՍ

Պառնաս ոք միակ լեռն է,
այլ գօտիք լեռանց տարածեալ
ընդ ձիւսիս և ի նարաւակողմն
յերկուս կատարս աւարտեալ, առ
որովք Դեղիսիս քաղաք կառուց-
եալ կայ, ոչինչ աւելի քան գվեշ-
տասան ասպարեզս շրջարեւեալ:
Որ գոն նորս պարիսպք, այլ ի
վախից շորջանակի յերկից կող-
մանց սլատեալ ամբանայ, Ընդ
խնամակալութեամբ Աստուծոյն հո-
վանաւորեալ, ընդ նմին և այլոց
ոմանց ի դից ասնի պաշտօն՝ դա-
րանակալս արուոյ նորս գնտա
անուանեալ, որ են՝ Լասոնէ, Ար-
սեմիս և նախանայեացն Արեհաս:

Պառնաս ոք միակ լեռ մ'է, այլ
լեռանց գօտիներ դէպի ձիւսիս
տարածուած և նարաւի կողմք
երկու կատարներով աւարտած,
որոնց քով Դեղիսիս քաղաքը շին-
ուած է, տասնրկից ասպարեզով
շրջափակուած: Չունի պարիսպ-
ներ, այլ երեք կողմն զանավեմ-
ներով սլատեալ կ'ամբանայ: Ա-
ստուծոյն խնամակալութեան տակ
նովանաւորուած, անոր հետ ուրիշ
մի քանի շ'ատուածներ կը պաշ-
տէ, զանոնք անոր արուին դա-
րանակալներ անուանելով, որոնք
են՝ Լասոնէ, Արտեմիս և նախա-
նայեացն Արեհաս:

(Հողովեցէք շեղագիր յտոտակ անուններն) :

Է. Հօղովուս

Հրահանգ 22. — Եկեղեցի ոչ է շինուած մարդոյ . —
Հաստատուն են դրունք եկեղեցւոյ . — Հաստատեցելոյն
պարտ է նուիրել զանձն եկեղեցւոյ . — Դու ես վէմ եւ
ի վերայ սյգը վիսի շինեցից զեկեղեցի իմ . — Յեկեղեց-
ւոյ ուսանիւք զգնացս բարութեանց . — Եկեղեցեալ

զտանեմք շնորհս . — Եկեղեցիք շնորհք են մեծին Աս-
տուծոյ . — Բացան (բացուեցան) դրունք եկեղեցեաց .
— Տալ եկեղեցեաց բաժին յընչից . — Նորոգեաց զեկե-
ղեցիս . — Ամպարիշաք փախչին յեկեղեցեաց . — Պար-
ծիմք եկեղեցեօք :

(Այս հրահանգը կարդալէ եւ թարգմանելէ յետոյ
գրաւոր եւ բերանացի հղովել եկեղեցի բառը , որ է օ-
րինակ է. հողովմանն .)

Այս հողովման տակ կ'երթան շատ մը ի վերջաւորած
բառեր . ինչպէս , ապակի , տաաքինի , բարդի , բեւեկ-
նի , դարի , գերանդի , զերի , գւլորջի , զախնի , դա-
ւարի , խեցի , կաշի :

Անեղականք . — Աւետիք , երախտիք , կարծիք ,
կեղծիք , ընթրիք , սպառնալիք , լալիք :

Գիւսելիք . — Տեղի եւ Տարի բառերուն բացատրականը
կ'ըլլայ ի տեղւոյն , ի տարւոյն :

Կան քանի մը բառեր՝ որոնց գործիականը կ'ըլլայ
ւով , ւովք , ինչպէս , հոգի , որդի , հաովմայեցի , եւլն :

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը հողովի եկեղեցի . — Ի՞նչ գիտիմք
կայ տեղի եւ Տարի բառերուն բացատրականին վրայ . — Ի՞նչպէս կ'ը-
լլայ մի բանի բառեւ գործիականներն .

Հրահանգ 23. — Եղակի սեռական եւ գործիական
հարովները յոգնակի բռէք . — Առանց հաւատոյ տնհնար
է հաճոյ լինել . — Ի վերայ որդւոյ ինասունոյ ուրախ
լինի սիրտ ձոր (հարց) . — Դաւաք լի են գործնով . —
Մի՛ օգցին (չմնան թող) վարձք վարձիականի առ քեզ
մինչեւ ջառաւուտ . — Չարք երիտասարդի՛ ինաստու-
թիւն . — Չեռք ժրի մեծագուցանեն . — Մի՛ արբենայք
զինեալ . — Երանի՛ այնոցիկ՝ որ սուրբ են սրջիլ . —

Որ խնամուռն է բանիւ՝ զանձն սիրելի ընծայէ . — Որդեա՛կ, մի՛ արհամարհեր զուռախ ձերոյ . — Գործով բարոյ հանդիպիմք ուրբմութեան . — Մի բանիւ եւ շեղուաւ սիրեսցուք, այլ արդեանք եւ նշնարտութեանք :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՍԵՐ

10. ՈՐԴԻՔ ՆՈՅԻ

Ակառ Նոյ գերկիր գործել, տնկեաց այգի, և արք ի գիւնոյն և արբեցաւ, և մերկացաւ ի տան իւրում, եւ ետես Բամ հաչք Բանանու, և ել պատմեաց երկուց արտաքոյ. Առեալ Սեմայ և Յաբեթի նանդերձ, եղին ի վերայ բիւկանց երկոցուն և գնացին յետ յետ և ծածկեցին զմերկութիւն ձորն իւրեանց և գերեսս իւրեանց յետս բնդդէմ ունեին. Սքալեցաւ Նոյ ի գիւնոյ անտի իւրմէ և զիտաց զմէջ ալար ընդ եւ որդիք իւր կրտսեր, և ասէ. Անիծեալ Բանան, և եղիցի ծառայ եղբարց իւրոց. ընդարձակեցէ Աստուած Յարեթի և բնակեցէ ի տան Սեմայ և եղիցի Բանան ծառայ եղցաւ:

ՆՈՅԻ ՉԱՆԱԿՆԵՐԸ

Ակառ Նոյ երկիր գործել, այգի տնկեց և լամեց զխնիւն և զիւտոլցաւ, և տանք մէջ մերկացաւ. եւ Բամ Բանանու նայրք տեսաւ և ելաւ պատմեց դուրսը իր երկու եղբայրներուն . Սեմ և Յարեթ զգեստ առելով, երկու ուսերնան վրայ զրին և եւ եւ գացին և իրենց նոր մերկութիւնը ծածկեցին և իրենց երեսը ետեւ դարձուցած էին. Նոյ սքալեցաւ զխնիւն և զիտացաւ թէ ինչ վազմուք ունեցաւ իր նետ պատիկ որդին, և կ'ըսէ. Անիծեալ ըլլայ Բանան և իր եղբայրներուն ծառայ. Աստուած Յարեթը պիտի մեծցնէ և պիտի բնակի Սեմին տունը և Բանան անունը ծառայ պիտի ըլլայ:

(Շեղագիր բառերն հօղովեցէք է հօղովման վրայ :)

Ը. Հօղովմա, Փոխ

Ե Զ Ա Կ Ի

Յ Ո Գ Ն Ա Կ Ի

- Ո. Փոքր պղտիկ Փոքունք պղտիկներ
- Ս. Փոքու պղտիկին Փոքունց պղտիկներուն
- Տ. Փոքու պղտիկին Փոքունց պղտիկներուն
- Հ. զ Փոքր պղտիկը զ Փոքունս պղտիկները
- Բ. ի Փոքուէ պղտիկին ի Փոքունց պղտիկներէն
- Գ. Փոքու, փոքումը պղտիկով Փոքունք պղտիկներով

Այս հօղովման վրայ կ'երթան՝ Ասր, ըարձր, թանձր, ծաղր, ծանր, կործր, մանր, անդորր, յողմ, երէց : — Այս բառերէն տմանք անյողմական են :

Թէեւ ասոնցմէ մի բանի հօղովները ուրիշ ձևեր ալ ունին, բայց յաճախեալ չըլլալուն զանց կ'ընենք :

Հարցարան . — Ի՞նչ պէս կը հօղովի փոխ :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՍԵՐ

11. ՍՈԿՐԱՏ ԵՒ ՏՈՒՆ ԻՐ

ՍՈԿՐԱՏ ԵՒ ԻՐ ՏՈՒՆԸ

Սոկրատ կառուցանէր իւր տուն փոխ. ոչ զլտեմ ո՛ր յամբոխէն, որպէս պատահէ բաձախ՝ ձայն երարձ. Աղի դու սցրդ այրպիսի՝ այդքան անձուկ կառուցանես թե՞ տնակ. Պատասխանի եւ Սոկրատ. Երանի՛ թէ լցցի դա ճըլմարխա բարեկամք :

Սոկրատ իրեն պատիկ տուն մը կը շինէր. չեմ զխանք թէ մոռովդէն ո՞վ, ինչպէս ստեղ կը պատահի, պուռաց. Ի՞նչ արդպիսի մարդ մը այդչափ պատիկ տուն կը շինես թեզի՞ Պատասխանեց Սոկրատ. Երանի՛ թէ այդ ճշմարտ բարեկամներով լեցուի :

Յոգունք կ'օգին բարեկամք, բայց ճշմարիտք են տակաւք :

Շատ մարդիկ բարեկամ կը կոչուին, բայց թիչ են ճշմարտները :

(Հօղովեցէք շեղագիր բառերն :)

Թ. Հօրվում

Հռահանց 24. — Հիմն եւ արմատ ամենայն բարեգործութեանց խոնարհութիւնն է . — Շինեալ ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարդարեից . — Հաստատութիւն տալ հիման . — Արկ նա զհիմն եկեղեցւոյ . — Գլորգեցաւ ի հիմանէ . — Տուն հիմամբ է տուն . — Արկան հիմունք տուն տեան . — Վէ՛մ հիմանց . — Հիմանցն խկ տային հարուած . — Հաստատեաց զհիմունս Սիոնի . — Տապալեցին զչինուածն ի հիմանց . — Երկիր հիմամբք սասանեցաւ եւ վարագոյր ընդմէջ հերձաւ (ձեղքուեցաւ) .
(Այս հրահանդր կարդալէ եւ թարգմանելէ յետոյ գրաւոր եւ յերանացի հորովել հիմն , որ է օրինակ Թ. հորվման :)

Այս հորվման վրայ կ'երթան՝ սերմն , արեգակն , աղեղն , եղեան , ջերմն , հիւսն , կաղն , սլոսն , որդն , որմն , ուշն , ունկն , ամառն , ձմեռն , գեղարդն , աշուն , ձեղուն , մահ , սրտտուն :

Կորլն , սերմն , ակունքն բառերուն յոգնակին կ'ըլլայ կորմանք , սերմանք , անուանք :

Անեղակունք . — Աղանանք , արտեւանունք , իրաւունք , միանունք , սրունք :

Հարցաբան . — Ինչպեւ կր հորվի հիմն :

ՊԱՐՅՈՒՅԻՆՆ ԴՐԱՆԱՐԸ

12. 240ԻՆՔ

24ՆԵՐ

Բազումք են ազգք միանց , և զատեալ մեկնեալ են ի միմեանց ընակութիւնք նոցա , ի նոսին զեռան և ի նոսին ճարակին , և ոչ

Շատ են ձկանց տեսակները և անոնց ընակարանները մեկմեկ զատուած են , անոնց մէջ կը վերտան և անոնց մէջ կը ճարակին ,

կրբէք երբան յայ սամմանս Բայց զոյ և ի ձկունս ազգ շրջոյ , որ իբրև միով խորհրդով զումարին ելանել յիւրեանց ամենանց , ամենեքեան միագունդ միանմուռ խաղան , յամենայն կողմանց զղլլին անկեալ ի ջուս բոտ ընդարոյս օրինաց , եւ արդ , ո՞վ իցն որ զայնբափ բիւրագզի զվտառս ձկանց շարժեացն հանցէ ջուել խաղայ միանգամայն և ո՞վ իցն որ վնկիցն նոցա առաջնորդ նեռաւոր և ընդերկար ճանապարհին : Տեսանես զհրաման իմաստութեան արարչին , որ մինչև յայնպիսի փոքրկութիւն խոնարհի իւրով ամենախալան առաջնորդութեամբ :

(Հորովեցէք ձուկն :)

Հռահանց 25. — Շեղագիր եզակի սեռական եւ սքրական հորովները յոգնակի ըրէք . — Յանկութիւն շահու . — Քաղցր են ջուրք զեռոյ . — Ասող է օգ անսառի . — Այլսաստեղցն հրամայեաց զհանգիստն , եւ ոչ որդեապարար մարմնասիրի . — Քաղցր է մեղր , բայց աստալից մարմնոյ վնաս առնէ . — Ամուր են դրունք շաճարի :

Ժ. Հոլովում, Բարութիւն

Ե Զ Ա Կ Ի

Ո.	Բարութիւն	բարութիւն
Ս.	Բարութեան	բարութեան
Տ.	Բարութեան	բարութեան
Հ.	զ Բարութիւն	բարութիւնը
Բ.	ի Բարութենէ	բարութենէ
Գ.	Բարութեամբ	բարութիւնով

Յ Ո Գ Ե Ա Կ Ի

Ո.	Բարութիւնք	բարութիւններ
Ս.	Բարութեանց	բարութիւններուն
Տ.	Բարութեանց	բարութիւններուն
Հ.	զ Բարութիւնս	բարութիւնները
Բ.	ի Բարութեանց	բարութիւններէ
Գ.	Բարութեամբք	բարութիւններով

Ժ. Հոլովման պէս կը հոլովին ուրիշն վերջաւորած շատ բառեր :

Նոյնպէս արիւն, սիւն, հոնգիտտ, տեսիլ, զարուստ, կորուստ, փախուստ, ժողովուրդ, խորհուրդ, ծնունդ : Փախուստ եւ քախուստ քառերուն սեռականը եւ տրականը կ'ըլլայ նաեւ փախափ, թաքափ :

Հարցաւան. — Ի՞նչպէս կը հոլովի ժ. հոլովումն :

Հրահանգ 26. — Շեղագիր եզակի հայցական եւ զործիական հոլովները յոգնակի բռէք. — Կատեցաւ Աստուած զբարութիւն իւր ցուցանել. — Ծածկիցան երկինք անկոյլ. — Եւ արար տէր զասուն եւ զանասուն. —

Սիրեմ ես զորդի սունն. — Առաքինութեամբ պարտ է երեսելի լինել :

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

13 Մ Ի Մ Ա Ռ Ն

Մ Ի Մ Ա Ռ Ը

Հայեաց ընդ ծիծառն անջատ և միանձն, զիտրդ դպակիցի տրկար գորտընամբն առնէ դաղարս անձին, Յորժամ գտառապանաց բունիկն կամի շինել, բերանացի քաղէ տանի շիւղս, և քանզի ոտիւքն ոչ կարէ կրել կառ, զծայրս մագլացն ի ջուր բանայ և ելանէ ընդ մանր փոշի գնայ և աչպիսի ննարիք առ սակաւ սակաւ շինէ զբունիկն. 'Ինէ նախ գկան և ապա գշիւղն ի վերայ իբրև գլահանագ կապէ, և այնպէս կատարէ գշինուած բունայն, զի նաեւ և սնուցանէ ի նմա ձագս, Եւ եթէ դեպ տացէ ցաւել աջաց միոյ ուրաք ի ձագաց անոթի, և կամ նարցի ընդ իմիք և վնասուցի, ննարս բժշկութեամբ զտանէ :

'Նայք' միևնորիկ ծիծեռնակին, ինչպէս կ'աշխատի. տկար զօրութեամբ իրեն նամար բոց կը շինէ : Երբ ուզէ շինել իր խնդն բունիկը, բերնովը կը քաղէ կը տանի շիւղեր եւ որովհետև ոտիւքն ոչ կարէ կրել կառ, զծայրս մագլացն ի ջուր բանայ և ելանէ ընդ մանր փոշի գնայ և աչպիսի ննարիք առ սակաւ սակաւ շինէ զբունիկն կը շինէ : 'Նայք' կառ կը դնէ և ապա շիւղը վերան իբրև գերան կը կապէ եւ այնպէս կը լնրնցնէ բունին շինութիւնը, որպէս զի անոր մէջ ձագեր նաեւ և սնուցանէ : Եւ եթէ պատահի որ ձագերին միոյն աչքը ցաւի և կամ բանի մը զարնուի և վնասուի' բժշկելու միջոց կը գտնէ :

(Շեղագիր բառերն ժ. հոլովման համեմատ հոլովելու)

ԺԱ. Հորվումն

Հրահանգ 27. — Ահա դառն Աստուծոյ՝ որ բառնայ զմեզս աշխարհի. — Երանելիք կոչեցեալ են յընթերս հարսանեաց դասինն. — Այնպէս աննիցես միում զուարակին, կամ միում խոյին կամ միում դասինն. — Մի՛ եփեսցես զգառն ի կաթն մօր խրոյ. — Չէ ինձ սիրելի այլ կենդանի բաց ի գառանէ. — Գուամբ, խոյիւ եւ զուարակաւ մատուցանել պատարազ. — Գուսինք եւ օղիք հարակեցին ի միասին. — Ուտէր զմիս գառանց. — Խնայէր գառանց. — Արածեա զգառինս իմ. — Ի գառանց եւ յուրոց իցէ սղջակէզն. — Հանդերձ երկու գառամբքն սրբեցին տեսան :

(Սոյն հրահանգը կարդալէ եւ թարգմանելէ վերջ զբար եւ բերանացի հորվել զառն բառն, որ է օրինակ ԺԱ. հորվման :)

Հրահանգ 28. — Շեղագիր եզակիներ յոգնակի եւ յոգնակիները եզակի քէէ. — Յածուցից զերեսս նորս պատարագոք. — Եւ վերացաւ Աստուած ի տեղադրէն. — Մի՛ խախանէք զթողզվորդ ի գործոյ խրեանց. — Էջ Մովսէս ի շերանց. — Եթէ ոք հարցէ զճառայ իւր կամ զաղախին իւր գաւազանաւ. — Զպանդուխտս մի՛ չարչարեցէք. — Մածկեաց ամպն զնառնն. — Գարդեւէ զիտութիւն ամենայն անդիտաց. — Հարկ է ողբել ըզնոսս զոնիւք եւ ճուրիոք. — Մեք ոչ հրամայեմք զպաշտօն արարչին՝ արարածոց մատուցանել. — Եւ արասցես սեղան յանիտա փայտից. — Յիշեմք զճուրկն զոր ուտէաք յեղիպտոս. — Եւ չուեցին ի շնոնե անտի երեքօրեաց ճանապարհ. — Մեղաւորք վասն մեղաց տան շին ի դիւաց :

ԺԱ. հորվման վրայ կերթան՝ Ազն, անձն, դաշն, սասն, խաշն, կաթն, եղն, եղն, դիւցազն, մասն :

Գիտելիք. — Այս հորվման վրայ զացող բառերէն ոմանց եզակի բացառականը անե ի տեղ նե կը վերջաւորի, ինչպէս. անձն, յանձնե, հարսն, ի հարսնե. նաե ոմանց յոգնակի ուղղականներն փոխանակ ինքի ունի կ'առնուեն, զոր օր. հարսունի, մասունի :

Հարցումն. — Ի՞նչպէս կը հորվի ԺԱ. հորվման վրայ զացող գառն բառը :

ՎԱՐՃԱԹԵՐԵՆ ԳՐԱՅԵՐ

14. ԿԱՅԻՆ ԵՒ ԱԲԷԼ

ԿԱՅԻՆ ՈՒ ԱԲԷԼ

Եղև Աբել հովիւ խաշանց, և Կային գործէր գերկիւր. Երբ Կային ի ստոյ պրկի պատարագ Աստուծոյ. ամ և Աբել յանդրանկաց խաշանց իւրոց և ի պարարտաց նոցա. Հայեցաւ Աստուած յԱբել և ի պատարագս նորս և ի Կային և ի գոնս նորս ոչ նայեցաւ. Եւ պատեցաւ Կային յոյժ, և առ ցԱբել եղբայր իւր. Եկ Երբիցաք ի դաշտ. Եւ իրեւ չոգան ի դաշտ անոց, յարեաւ Կային ի վերայ Աբելի և սպան զնա. Եւ առ տէր Աստուած ցԿային. Զինք գործեցեր զայդ, զոչումն արեան եղբոր ըոյ թողոքե առ իս յերկր. Անիծեալ լիւիր դու ի վերայ երկրի, գործեցես գերկիւր և ոչ յանցել տալ քեզ զգորտիւն իւր. Երբեքեալ և տաճանեալ եղիցես ի վերայ երկրի :

Աբել ոչխարներու հովիւ եղաւ և Կային երկրագործ էր. Կային երկրի պատուէն Աստուծոյ նուէր բերաւ. Աբել ալ բերաւ իր անդրանիկ ոչխարներէն և անոց պարարտներէն. Աստուած նայեցաւ Աբելին և անոր նուէրներուն և Կայինի և անոր զոնէրուն չնայեցաւ. Եւ Կային շատ տրամեցաւ, և կ'սէ իւր Աբել եղբորը. Եկոր զաշտ երբանք. Եւ երբ դաշտ գացին, Կային Աբելի վրայ կ'աւ և սպաննեց զանիւ. Եւ Տէր Աստուած կ'սէ Կայինի. Ի՞նչ բրկը այդ, քու եղբորդ արեան ճայեր երկրէն ինձ կը թողոքե. Անիծեալ եղիր երկրի վրայ, երկիրը գործես և ան իր գորտիւնը չտայ քեզ. Բաւիտաւան և երկրուն ըլլաս երկրի վրայ :

(Որոշեցէք շեղագիր բառերուն հոլովներն եւ հոր-
վեցէք խաշնը ժ.Ն. հոլովման համեմատ ։)

ՃԲ. Հարվումն

Հրահանգ 29. — Ոսկր նորս մի՛ փչրեսցի . — Յող
սկեր . — Ետ հարուած ուժգին սակեր աջոյ բաղկին . —
Եզիտ նա ի գերեզմանի զմի սակր սիրելոյն . — Յայտ-
նի եղեւ արութիւն Սամիրանի յոսկերէն՝ որով յաղթեաց
թշնամուցն . — Սամիրանս զյայտնի պատերազմն սակերը
վճարեաց . — Ոսկերք իմ՝ որպէս խոիւ չորացան . —
Ոչ է խողաղութիւն սակերաց ինոյ յերեսաց մեզաց ի-
մոյ . — Եզիցի բժշկութիւն մարմնոյ քում եւ զարման
սակերաց քոյ . — Թուեցին (հարեցին) զամենայն սակերս
իմ . — Ոսկր յոսկերաց իմոյ եւ մարմին ի մարմնոյ իմմէ .
— Դերեզմանն լի էր սակերօք մարդկան ։

(Սոյն հրահանգը կարգալէ եւ թարգմանելէ վերջ
զրուար եւ ընթանացի հոլովել ոսկր բառն , որ է օրի-
նակ ժ.Ն. հոլովման ։)

ժ.Բ. հոլովման վրայ կերթան՝ հայտը , տղըր , վագր ,
տայգր , տարր , ելր , համր , ուտար , արկղ , սասղ ,
կոճղ ։

Հարցարան . — Ի՞նչոյն կր հոլովի ոսկր բառը ։

Հրահանգ 30. — Շեղագիր եզակիները յոգնակի եւ
յոգնակիները եզակի ըրէք . — Լոյս ծագեաց արդարոց .
— Տանջին տանք ի դիւրե . — Սուրբ է ձեռոք եւ ամբիծ
սրճիւ . — Կորեան կոթք յագարակի . — Դալարայտն
դաշաք անապատի . — Մերք ձեր երագով երայեսցին .

— Դողոց մտեայ էր առ բեղ . — Դրունք փաղափայ բա-
ցան . — Որ ընակեալ է ի մէջ գնաց . — Ընդէ՞ր ցուցեր
ինձ աշխատութիւնս եւ վաստակս . — Շինեցէք զտուն
ձեր . — Զգեցուցին նմա հանդերձս . — Հիմն արկէք
ջան . — Խօսեցարաք զճշմարտութիւն ընկերի ։

ՎԱՐՏԱՌԹԻՆՆ ԴԵՍԱՐԹ

15. ԵՐԿՈՒ ԼՈՒՄԱՅ Ք
ԿՆՈՋՆ ԱՅՐԻՈՅ

ԱՅՐԻ ԿՆՈՋ
ԵՐԿՈՒ ԼՈՒՄԱՅ ՔԸ

Կայր Յիսուս ընդդէմ զանձա-
նակին, տեսանէր թէ զի՞նքո՞ ժո-
ղովուրդն արկանէր սղլինձ ի գան-
ձանակն . և բազում մեծասունք
արկին բազում ինք . Եկն այրի մի
և արկ երկուս յամայն , որ է նա-
խարակիս մի .

Եւ կողեցեալ առ ինքն գաշա-
կերսան իւր ասէ ցնոսա . Ամեն ա-
ստմ ձեզ , զի այրին այն տառապ-
եալ շատ արկ քան զամենեւեակ
որ արկին ի գանձանակն . Բանդի
անձնկին յաւելորդոց իւրեանց
արկին . այլ նա ի վաւորութենէ
իւրմէ , զամենայն ինչ՝ զոր ուներ ,
արկ գոյր չափ զհետն իւր .

Յիսուս գանձանակին դէմ կե-
ցած էր , կրտսներ թէ , ինչոյնս
ժողովուրդը ստակ կը ձգէր գան-
ձանակինմէջ . և շատհարուստներ
շատ բան ձգեցին . Եկաւ այրի կին
մը և երկու յամայ ձգեց , որ նա-
քարակիտ մ է .

Եւ իւր աշակերտները իրեն
կանջելով կ'ըսէ անոնց . Ճշմարիտ
կ'ըսեմ ձեզ թէ այն խեղճ այրին
բոլոր գանձանակի ձգողներն
շատ ձգեց . Բանդի ամենք իրենց
աւելորդներն ձգեցին . բայց նա
իւր ջքաւորութենն բոլոր ունե-
ցածը որքա՞ն որ կար ձգեց .

(Շեղագիր բառերուն հոլովները որոշեցէք ։)

ՀՈՒՈՎՄԱՆՑ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

Անուան մը ո՛ր հոլովման վերաբերելուն որոշ կա-
նոն կամ նշան չիկայ , միայն թէ ի վերջուորեալ միտս
վանկները Դ. հոլովման վրայ են , եւ բաղմամբանկներն
է . հոլովման վրայ , Իսկ ըն վերջուորածներն հիշեն եւ

զանն օրինակաց վրայ կ'երթան : Բր եւ ըղ վերջաւորածներն ժի. հօղովման վրայ : Իւն վերջաւորածները քարուքիւն օրինակին վրայ :

Շատ բառերուն եղակին եւ յոգնակին զատ զատ հօղովմանց տակ են, ինչպէս .

Ձեռն, ձեռին, ձեռք, ձեռաց .

Ոտն, ոտին, ոտք, ոտից .

Մտան, մտաին, մտաունք .

Քար, քարի, քարիւ, քարինք .

Երէց, երիցու յոգն, երիցունք

Պառաւ, ու » պառաւունք

Սարկաւաղ » սարկաւաղունք

Միսնդ, ծննդեան » ծնունդք, ծննդաց

Սնունդ, սննդեան » սնունդք

Ժողովուրդ, զեան » ժողովուրդք

Ունեք եղակիէն տարբեր յոգնակի ունին :

Ունին, կան, տկանք (ունկունք սափորոյ) :

Աին, կան, աչք, չաց . — (Ականք, գոհարներ .
ակունք ջրոյ) :

Մունք (անհօղով), ծունկք :

Շատ անուններ երկու կամ երեք հօղովմանց պէս կը հօղովին, այսպէս .

Բերք, բերդից, բերդաց, մոգաց եւ մոզուց . լուսնի եւ լուսնոյ, եւլն :

Յատուկ տնտանք մանաւանդ կերպ կերպ կը հօղովին :

Միեւնոյն կերպով գրուող, բայց տարբեր նշանակութիւն տնեցող բառեր, օրք հոմանուն կ'ըսուին, հօղովմամբ եւս կը տարբերին, զոր օր .

Այր, հաւաք, այրի, այրիւ, այր, երիկ մարդ, ասն, արամբ .

Մայր, շա՛ ծառ, մայրի, մայրիւ, մայր, մար, մօր, մարր .

Գեղ, գեղ, գեղի, գեղիւ, գեղ, գեղեցկութիւն, գեղոյ, գեղով .

Փող, պողպ, փողի, փողիւ, փող, սսակ, փողոյ, փողով .

Օդ, ոսից անան, օդի, օդից . օդ, օդ, օդոյ, օդոց

Որթ, ա՛մ, որթոյ, որթով, որթ, հորթ, որթու, որթուց .

Դայլ, բերնի տանջանաց գործի, դայլի, դայլիւ .
դայլ, զագան, դայլոյ, դայլով .

Սան, կարսայ, սանի, սանիւ, սան, ձեռնաստուն մանուկ, սանու, սանուց :

Հարցաւան . — Ի՞նչ նօսն կայ անուան մը հօ հօղովման վերաբերելուն . — Շատ բառերու եղակին եւ յոգնակին ինչպէս կ'ըլլայ . — Շատ անուններ ինչպէս կը հօղովին . — Հոմանուններ ինչպէս կը հօղովին .

ՁԱՅՆԱԻՈՐՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒՄ ՀՈՒՆՎՄԱՆՑ ՄԷՋ

Բառի մը վերջին վանկի մէջ եղած ձայնաւորները բացի ուղղականէ եւ հայցականէ միտ հօղովմանց մէջ երբեմն անհետ կ'ըլլան, երբեմն ուրիշ ձայնաւորի կը փոխուին :

Այդ հօղովմանց մէջ ~~մէջ~~ անհետ եղող ձայնաւորներն են . ի եւ ու, զոր օր . Սիրտ, սրտի, մարմին, մարմնոյ, միտ, մտոյ, զլուխ, զլիտոյ, օգուտ, օգտի, ծուխ, ծխոյ :

Ջարտուղութիւն. — Ի եւ ու քանի մը միավանկ բառերու սկիզբն անհետ ըլլալու տեղ երբեմն ըր ի կը փոխուին եւ երբեմն անփոփոխ կը մնան, զոր օր. Ինչք, ընչից, ունչք, ընչաց (ը փոխուած), իժ, իժի, ուխտ, ուխտի (անփոփոխ):

Բառերու վերջի վանկերուն մէջ ուրիշ ձայնաւորի կը փոխուին և, եա, ոյ:

է, իի կը փոխուի, զոր օր. սէր, սիրոյ, պարտեղ, պարտիղի:

եա կ'ըլլայ և կամ և, զոր օր. ատեան, ատենի, ասեակ, ասեկի:

Ոյ կ'ըլլայ ու, զոր օր. բոյս, բուսոյ, ողջոյն, ողջունի:

Յանօր. — է, ոյ եւ ու երբ բառի մը վերջի գրերն ըլլան, նոյն կը մնան, զոր օր. բազէ, բազէի, դշխոյ, դշխոյի, կատու, կատուի:

Իւ կ'ըլլայ ու, զոր օր. հովիւ, հովուի, պատիւ, պատուոյ:

Հարցարան. — Չայնաւորներու մասին ընչ զիտելիք կայ. — Ո՞ր ձայնաւորներ կ'անհետան. — Ո՞ր ձայնաւորներ փոփոխութիւն կը կրեն. — Կ՞ն ընչի կը փոխուի. — Եա՞ն. — Ո՞յն. — Ի՞նչ:

ՎԱՐՃԱՌՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԵՐԻ

16. Ա. Գ Ի Ն Գ

Ա. Գ Ի Ն Գ

Եւ եր Գինդս այս ի մեծ գաւառէ և ինչ սա աշակերտ մեծին Գանիելի, և յետ նորա եր գլուխ արեղայից և վարդապետ և առաջնորդ մենակեցաց և վերակացու վաներայից և ուսուցիչ ամենայն անապատաւորաց և տեսուչ ամենեցուն՝ որք միանգամ վասն սիրոյն Աստուծոյ յաշխարհէին մեկնեալ:

Եւ այս Գինդն եր մեծ գաւառէ մը, և սա եղած եր Մեծին Գանիելի աշակերտ և անկ վերջ արեղայից գլուխ և վարդապետ և մենակեցաց առաջնորդ և վանաց վերակացու և ուսուցիչ ամեն անապատականներու և տեսուչ այն ամենուն, որոնք միանգամ Աստուծոյ սիրոյն համար ձգնաւոր եղած էին:

Եւ եր սուրբ Գինդ չի հոգումն Աստուծոյ և ոչ ընդ նմա (էին) ըստ նմին օրինակի առնէին սոքա նշանս մեծամեծս և զօրութիւնս բազումս և բժշկութիւնս հիւանդաց բժշկութիւնս և հիւանդաց բժշկութիւններ Տիրոջը Յիսուս Քրիստոսի անունով:

Եւ սուրբ Գինդ Աստուծոյ հոգւով չի եր և իրեն հետ եղողները՝ իրեն նման ասոնք մեծ հրաշքներ կ'ընէին և հիւանդաց բժշկութիւններ Տիրոջը Յիսուս Քրիստոսի անունով:

(Ու, ի եւ և Ի՞նչի կը փոխուին):

ՅՈԳՆԱԿԱՆՍՈՒՅԻՉ ՄԱՍՆԻԿՆԵՐ

Կանոնաւոր հարվմանը անուններ կան, որոնք երբեմն յագնակիլի լին տեղ այլ եւ այլ մասնիկներով յագնակի կը շինուին, այսպէս.

Այ՛, եայ՛. — Ազախին, ազախնայ՛ կամ ազախնեայ՛, դարբին, դարբնայ՛:

Ան՛. — Նու, նուան՛:

Ի՛. — Դրուատ, դրուատի՛. պարտ, պարտի՛. սոկոս, սոկոսի՛.

Ոյ՛. — Բաշխ, բաշխոյ՛. գահ, գահոյ՛:

Ուն՛. — Նուազ, նուազուն՛. ճրազ, ճրազուն՛. սան, սանուն՛. ցից, ցցուն՛:

Ան. — Սուժ, խուժան. ձի, ձիան. էշ, իշան:

Անի. — Աթոռ, աթոռանի. երէց, երիցանի. հանդերձ, հանդերձանի. նամակ, նամականի:

Եան. — Բերդ, բերդեան. գիրք, գրեան. թուղթ, թղթեան. խող, խողեան:

Եար. — էշ, իշեար. վարժ, վարժեար. վանք, վանեար:

Իկ. — Մարդ, մարդիկ:

Կան. — Զօր, զօրական. բազմական (նասողներ):

Նեար . — Բարձիկ , բարձկնեար . նաւիկ , նաւկնեար :
 Որայ . — Արտ , արտորայ . դաշտ , դաշտորայ .
 կալ , կալորայ :
 Տի , ոսի . — Ծակ , ծակի . մանուկ , մանկի .
 սկը , սկըոսի :

Հարցարան . — Յոգնակամացուցիչ /ին սեղ թնչ մասնկնեար
 կան , որոնք յոգնակի կը շինեն :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԵՐ

17. ԱՍՏՈՒԱԾ

Սկիզբն ամենայնի Աստուած է ,
 և ինքն և ոչ ի միոջ սկզբանէ եղ-
 եայ . Ոչ կարօտ սպասարօք ,
 քանզի ոչ ի նորա պէտս ինչ են
 պաշտօնեայքն , այլ ամենեցուն
 օգնէ և ամենեցուն բաւական է .
 և գնա՛ ինչ ոչ տանի , քանզի ինքն
 անբաւ բնութիւն է , անփոփոխա-
 կան հաստատութիւն , անայլայլա-
 կան պատիւ , ոչ ի խոնարհ նուագ-
 եայ գտանի և ոչ ի վեր գարգաց-
 եայ և անցեայ :

Մի է՛ յւերմէ ինքնակայ , և ոչ
 ինչ յումեքէ ընկալեայ : Ոչ ընդ
 ծրով անկանի , կամ փակեայ և
 սահմանեայ . ոչ փոխ առեայ յու-
 մեքէ՛ քէ հատուցանէ . ոչ այրովք
 ի մի ինչ կատարեայ , և ոչ ի բա-
 զում իրաց ի մի ինչ բովանդակ-
 եայ , քանզի և ոչ ինչ յառաջ քան
 գնա . Անմարմնական և պարզա-
 կան , զատեայ և մեկնեայ յամե-
 նայն ի մարմնական յողուածոց :

(Որոշեցէք գոյականաց հոլովներն :)

Ամենուն սկիզբը Աստուած է և
 ինք անսկիզբ է : Ոչ սպասարներ-
 րու կարօտ , քանզի անոր գործա-
 ծութեան համար չկան պաշտօնե-
 աներ , այլ ամենուն կ'օգնէ և ա-
 մենուն բաւական է . ինք անբո-
 վանդակելի է , քանզի ինք անբաւ
 բնութիւն է , անփոփոխ հաստա-
 տութիւն , անայլայլ պատիւ . ոչ կը
 նուագի և ոչ կը գարգանայ ու
 կ'անճի :

Մի է՛ իրմէ ինքնակայ և ոչ
 բան մը մեկէ ընդունած : Սահմա-
 նի տակ չիյնար , կամ փակուած
 և ջափու մէջ պանուած չէ . ոչ
 մեկէ մը փոխ կ'առնու՝ որ հատու-
 ցանէ . չէ քէ այլ և այլ բաներով
 ամբողջ մը ձեւացած և ոչ շատ
 բաներէ ամբողջ մը եղած : Քանզի
 անկէ առաջ բան մը չիկայ : Ան-
 մարմնական և պարզ , բաժնուած
 ամէն մարմնական բաղադրու-
 րիւններէ :

ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈՂՈՎՄՈՒՆԲ

Մինչեւ ցայսվայր դրուած ժԲ . կանոնաւոր հոլո-
 վումներէն զատ կան մի քանի զարտուղի հոլովներ , եւ
 ասոնք են այր (էրիկ մարդ) , հայր , տէր , քոյր , կին ,
 զիւղ , օր , տիւ (ցորեկ) :

Կին բառին պէս կը հոլովին Տիկին եւ առնակին
 բառերն :

Այս անկանոն հոլովումներէն մի քանի հոլովմանց
 կերպը դիտեցէք հետեւեալ հրահանգներուն մէջ եւ ա-
 նոնց հոլովումներուն համեմատ գրաւոր եւ բերանացի
 հոլովեցէք զանոնք :

Հրահանգ 31. — Ի նանիր խօսեցաւ այր ընդ ընկերի
 իւրում . — Առաջի աչաց Աստուծոյ են ձանապարհք
 առն . — Հրամայեաց առն այնմիկ երթալ ի բաց . —
 Սիրեմ ես զայրն Աստուծոյ . — Զի յառնէ իւրմէ առաւ .
 — Եկն արամբ միով . — Արք խաղաղութեան եմք մեք .
 — Բազմութիւն արանց եւ կանանց՝ երկոտասան հա-
 զար . — Տուք (տուէք) վարձս արանցն այնոցիկ . — Եւ
 ա՛ռ նա զարսն ընդ իւր (իրեն հետ) . — Ոչ հեռացայ ես
 յարանցն . — Եհաս բազում երեւելի արամբք :

Հրահանգ 32. — Բարեք սնուցանէ հայր արդար .
 — Ամթ հօր՝ որդի անմիտ . — Ոչ խնայէ ոչ եղբօր եւ
 ոչ հօր . — Պատուեա զհայր քո եւ զմայր . — Որդի ի-
 մաստուն ուրախ առնէ զհայր . — Իւրաքանչիւր ի հօրէ
 եւ ի մօրէ երկնչիցիք . — Փրկեցաւ ի հրոյ հարբն իւրով
 եւ որդւովք . — Պարծանք որդւոց՝ հարք իւրեանց . —
 Աստուած հարցն մերոց , դու պահես զարարածս . — Հրա-
 մայեաց հարցն մերոց . — Սիրէր Աստուած զհարս մեր .
 — Եւ սուրբն Եպիփան էր մին ի հարց եկեղեցւոյ . — Որ-
 դիք հանդերձ հարբքն կրեցին զնոյն դատապարտութիւն :

Ե Զ Ա Կ Ի

Յ Ո Գ Ն Ա Կ Ի

Ո.	Տէր	տէր	Տեարք	տէրեր
Ս.	Տեառն	տիրոջ	Տերանց , տեարց	տէրերուն
Տ.	Տեառն	տիրոջ	Տերանց , տեարց	տէրերուն
Հ.	զ Տէր	տէրը	զ Տեարս	տէրերը
Բ.	ի Տեառնէ	տիրոջմէ	ի Տերանց , տեարց	տէրերէն
Գ.	Տերամբ	տիրոջմով	Տերամբք	տէրերով

Հրահանգ 33. — Հիւանդ է քոյր իմ . — Ետես ի ձեռան քեռ իւրոյ . — Ոչ պատմեմ զայս քեռ իմում . — Ոչ կարեմք տալ զքոյր մեր առնն այնմիկ . — Լուաւ յՌեբեկայ քեռէ իւրմէ . — Փոխեաւ անտի հանդերձ քերքն . — Քորք քո եւ եղբարք կան արաաքոյ . — (Իու ես) քոյր քերց քոց՝ որք մերժեցին զորդիս իւրեանց . — Պատմեցէք զայս քերց իմոց . — Արդարացուցեր զքորս քո . — Ոչ հեռանայր նա ի քերց . — Դարձաւ նա ի գեղջէն եղբարքք եւ քերքք ի միասին :

Հրահանգ 34. — Կին ժրագլուխ պսակ է առն իւրոյ . — Զի այր է գլուխ կնոջ , որպէս եւ Քրիստոս գլուխ է եկեղեցոյ . — Տանիցիմք խնամ կնոջն եւ որդւոց . — Երթ եւ ած զկին իմ . — Զիա՞րդ յինէն ըմպել խնդրես ի կնոջէ Սամարացոյ . — Այր ոմն Անանիա առնուն հանդերձ կնաւ իւրով Սափիրաւ վաճառեաց ագարակ . — Դատաստանի պատկառանք կամէր (Յովար) զնա ի հաւանութիւն ածել կնան . — Իմաստուն կանայք շինեցին տունս . — Զօրաբարէլ խօսեցաւ վասն զօրութեան կանանց . — Հրամայէ կանանց մկրտութիւն տալ . — Արք , սիրեցէք զկանայս ձեր . — Փոխերուք ի կանանց անդգամաց . — Եւ քուրմքն մտին զիշերի ըստ սովորութեան իւրեանց կանամբք եւ որդւովք իւրեանց :

Ե Զ Ա Կ Ի

Յ Ո Գ Ն Ա Կ Ի

Ո.	Գիւղ	գիւղ	Գիւղք	գիւղեր
Ս.Տ.	Գեղջ	գիւղին	Գիւղից , գեղից	գիւղերուն
Հ.	զ Գիւղ	գիւղը	զ Գիւղս	գիւղերը
Բ.	ի Գեղջէ	գիւղէն	ի Գիւղից	գիւղերէն
Գ.	Գիւղիւ	գիւղով	Գիւղիւք	գիւղերով

Ե Զ Ա Կ Ի

Յ Ո Գ Ն Ա Կ Ի

Ո.	Օր	օր	Աւուրք	օրեր
Ս.Տ.	Աւուր	օրուան	Աւուրց	օրերուն
Հ.	զ Օր	օրը	զ Աւուրս	օրերը
Բ.	յ Օրէ	օրէ	յ Աւուրց	օրերէ
Գ.	Աւուրք	օրով	Աւուրքք	օրերով

Հրահանգ 35. — Խաւարեացի տիւն . — Ետ զարեգակն ի լոյս տուընջեան . — Ժամք տուընջեան երկաբատեւ թուին քան զԺամս գիշերոյ . — Եւ պահեալ զքառասուն տիւ եւ զքառասուն գիշեր՝ ապա քաղցեաւ . — Զտիւն գիշերս գործէ արբեցութիւն . — Ի տուէ եւ ի գիշերի . — Ի տուընջեանէ մինչեւ գիշեր . — Յայսմ աւուր կենացս միայն լիցի աշխատել տուընջեամբս . — Տիւք եւ գիշերք . — Աղօթիւք անցուցանէ զամենայն տիւս :

Վ Ա Ր Գ Ռ Ո Ւ Ն Գ Ր Ա Ր Ո Ւ Ն

18. Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Ի զարնան արձակեն արմատք գրոյս , և մարգբ գուարձանան և ծաղիկք պայծառանան և տունկք ցցուին և ծառք արձակեն գրողքոջս իւրեանց և անասունք երկրի հանդերձ բռջնօք և ծովային և ջրածնունդ գեռունք , գան ամենեքեան հասանեն ի ծնունդ և ի սեր և ի սնունդ :

Գարնան ատեն արմատները բոյսեր կ'արձակեն և մարգբեր կը ծաղկին և ծաղիկները կը պայծառանան և տունկերը կը ցցուին և ծառերը իրենց բողբոջները կ'արձակեն և երկրի անասունները բռջուններով միասին և ծովային և ջրածին գեռունները , ամենքն ալ կը ծնին , կ'ածին և կը սնանին :

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ.

Ա Ծ Ա Կ Ա Ն

Որդիք իմաստունի եւ ոչ որդիք անմիտի. իմաստունք են զբարի զործել եւ ոչ զչար: Իմաստուն որդիներ եւ ոչ անմիտ որդիներ. իմաստուն են բարիք ընել եւ ոչ չար զործել:

Այս խօսքերուն մէջ շեղագիր բառերը գոյականին ի՛նչպէս ըլլալը կը ցուցնեն, զոր օր. ի՛նչպէս որդի, անմիտ որդի, իմաստուն որդի, եւլն:

Ածական կ'ըսուին այն բառերն՝ որ գոյականին ի՛նչպէս ըլլալը կամ քանի՞ հաս ըլլալը կը ցուցնեն, զորօր. բարի հրեշտակ, արեգակն պայծառ, արք երեւի, բառերուն մէջ բարի, պայծառ, երեւի ածական են:

Ծանօթ. — Եթէ բառի մը քով բան բառը յարմարի, ածական է այն բառը. եթէ չյարմարի, գոյական է, վասն զի կրնանք ըսել բարի բան, չար բան, եւլն, իսկ չենք կրնար ըսել մարդ բան, տուն բան, եւլն:

Հարցարան. — Ածական հուր կ'ըսուի:

Հրահանգ 36. — Որոշեցէ՛ք ածականներն. — Լուսափայլ արեգակն. արագահաս միտք. արի հովիւ. անքուն պահպան. երկնաթռիչ արծուի. պայծառազոյն արուեսակ. անշիջանելի լոյս. անկապտելի գանձ. անգին մարգարիտ. ծառայ բարի եւ հաւատարիմ. երկնային առաքաստ. արդար Արէլ. անարատ պատարագ. այգի նորատունի. վարդապետ բարի. գաւտո գեղեւ:

ցիկ. աշխարհ արեւելեան. տղայք բարերաստիկք. մարդ ընտիր. ժողովուրդ իմաստասէր. տունի տենչաւի. դրախտ աստուածատունի. բուրաստան բերրի. սուրբ եւ պայծառ հոգի. շուշան վայրի. մարդք ծաղկազարդք. դաշտք կանաչագեղք. արտք բուսարձակք. բլուրք պրակագեղք. ծառք վարսաւորք. տունիք հովանաւորք:

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

18. ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ

ՆԵՐՍԷՍ ՄԵԾ

ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ Էր այր բարձր և ցանկալի հասակաւ և վայելուց գեղով. զի ոչ գտանք ի Հայս նման նմա գեղեցկութեամբ. Երկիւղած ի տեսունէ Աստուծոյ, յոյժ աւանդապան պատուիրանաց նորա. մարդասէր, սուրբ, զգաստ, սաստիկ իմաստուն և առանց ակնառութեան. իրաւանց իրաւարար, ցածուն, քաղցր, խոնարհ, աղքատասէր, ի սրբութիւնս ամուսնութեանցն օրինաւոր և կատարեալ սիրովն Աստուծոյ. Անձանձրոյք էր և ուներ գնախանձն Աստուծոյ և եռայր սուրբ հոգւովն. Եւ գաղքատս և գտառապեայս այսպէս սիրէր և ակն ածէր ի վերայ նոցա, զի զիւր հանդերձս և զկերակուր հասարակէր ընդ նոսա. Եւ նեղելոց և տարակուսելոց օգնական և վերակացու և շատագով ամենայն զրկելոց լինէր նա:

ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ Բարձր և ցանկալի հասակով մարդ մ'էր և վայելուց գեղեցկութեամբ, այնպէս որ Հայոց մէջ անոր նման գեղեցկութեամբ մէկը չէր գտնուեր. Աստուածավախ էր, անոր պատուիրանաց շատ աւանդապան, մարդասէր, սուրբ, պարկեշտ, շատ իմաստուն և անաչառ. արդարասէր, հեզ, քաղցր, խոնարհ, աղքատասէր, ամուսնութեանց սրբութիւններու մասին օրինաւոր և կատարեալ Աստուծոյ սիրով. Ձեր ձանձրանար և Աստուծոյ սէր ուներ և սուրբ հոգւով կ'եռար. Եւ աղքատները և տառապեալները այսպէս կը սիրէր և կը հոգար գանուք, այնպէս որ իր հանդերձներուն և կերակուրին կեսը անոնց կուտար. Եւ նեղեալներուն ու տառապեալներուն օգնական և վերակացու և ամեն զրկեալներուն պաշտպան կ'ըլլար:

(Որոշեցէ՛ք ածականներն:)

ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱԾԱԿԱՆԱՅ

Ածականները գոյականէն թէ՛ առաջ եւ թէ՛ ետք կրնան դրուիլ . առաջ դրուող ածականները նախադաս , ետքը դրուողները յետադաս կ'ըսուին : Պէտք է գիտնալ սակայն թէ սովորաբար գոյականէն ետքը կը դրուուին եւ մէկտեղ կը հորովին , զոր օր. Այր ինաստուհն .

(Գոյականը ածականէն առաջ)

Ե Զ Ա Կ Ի

Ո.	Այր	խմաստան	խեղացի մարդ.
Ս.	Առն	խմաստնոյ	
Տ.	Առն	խմաստնոյ	
Հ. գ	Այր	խմաստան	
Բ. յ	Առնէ	խմաստնոյ	
Գ.	Արամբ	խմաստնով	

Յ Ո Գ Ն Ա Կ Ի

Ո.	Արք	խմաստան+	խեղացի մարդեր.
Ս.	Արանց	խմաստնոյ	
Տ.	Արանց	խմաստնոյ	
Հ. գ	Արս	խմաստանս	
Բ. յ	Արանց	խմաստնոյ	
Գ.	Արամբք	խմաստնով+	

Հարկ կ'ըլլայ շատ անգամ ածականը գոյականէն առաջ դնել . բայց այն ատեն , երբ ածականը բազմաժանկ է , անհոփոփս կը մնայ հորովման ժամանակ , զոր օր. Հաւասարիւն բարեկամ :

(Ածականը գոյականէն առաջ)

Ե Զ Ա Կ Ի

Յ Ո Գ Ն Ա Կ Ի

Ո.	Հասարակէ՛ բարեկամ	Հասարակէ՛ բարեկամք
Ս.	Հասարակէ՛ բարեկամի	Հասարակէ՛ բարեկամաց
Տ.	Հասարակէ՛ բարեկամի	Հասարակէ՛ բարեկամաց
Հ. գ	Հասարակէ՛ բարեկամ	Հասարակէ՛ բարեկամս
Բ. ի	Հասարակէ՛ բարեկամէ	Հասարակէ՛ բարեկամաց
Գ.	Հասարակէ՛ բարեկամաւ	Հասարակէ՛ բարեկամօք

Միավանկ ածականները գոյականէն թէ՛ առաջ եւ թէ՛ ետքը դրուելով անոր հետ մէկտեղ կը հորովուին , զոր օր. մեծ տուն , մեծի տան . նոր օրէնք . նորոց օրինաց . սուրբ քաղաք , սրբոյ քաղաքի , եւլն :

Հարցարան . — Ածականներ ուր կը դրուին . — Ածականը գոյականէն առաջ կրնայ դրուիլ . — Միավանկ ածականներ ուր կը դրուին :

Հրահանգ 37 . — Ի՞նչ հորով է . — Առն տանուտեան . լուսաւոր ճառագայթիւք . վկայից անմեղաց . ի չարաց սատանայից . զքարոզ հոգեշահ . պէսպէս պարզես . ի ձեռաց կորովեաց աղեղնաւորաց . ոսկէոյ չիկափոկ պարանն . խնդութեամբ մեծաւ . մեծի լերին . գրեալ են (գրած են) գրչաւ երկաթեաւ . ի մարդոյ չարէ . աշխատութիւնք մեծամեծք :

Հրահանգ 38 . — Գրաբարի վերածեցէք . — Աշխարհաչէն իմաստուններէ . քաղցրաձայն քնարները . չար անասուններու . հիւանդ ծառաներ . լաւ նշաններէ . տկար համբակի . սուր գրիչով . մեծ բարկութեամբ . հաւատարիմ ծառայի . իմաստուն տղայ . գեղեցիկ տաճար . կարմիր վարդ :

19. Մ Ե Ղ Ո Ւ

Մ Ե Ղ Ո Ւ

Արդարև մեղու իմաստուն և հանձարեղ է ի գործ: Մեծաւ փութով և պատրաստութեամբ առնէ անձամբ անձին դադարս: հնարագետ իմաստութեամբ ի շտեմարանս միշտ կ'ազմէ և մեծաւ սքանչ գործով գմոմն անօտրէ և անդէն խիտ առ խիտ դորակած և զձակա գրոցն բոյորէ, և այսպէս բազում գութք մոմակերտք մի գմիով յարեալ են: Գարձեալ անդէն ի նմին շինուածի գտանես շարկս գլարկօք շինեալս, որք մոմակերտ ծեփովք անջրպետեալ և գտեսալ են ի միմեանց: Այսպէս եթէ միտ եղեալ նայիցիս ընդ զարմանակերտ կազմութիւն շինուածոյ ճարտարութեան, զգիտս երկրաչափ ճարտարութեան գրտանես:

Իրաւ մեղուն գործելու մասին խելացի է: Մեծ փութով և պատրաստութեամբ ինք իրեն բնակարան կը շինէ: հնարագետ իմաստութեամբ շտեմարաններու մէջ մեղր կը շինէ և մեծաւ սքանչ գործով մոմը կը բարակցընէ և հոն խիտ խիտ բաժակի ձեւով բշխներուն ծակերը կը կտրոցընէ եւ այսպէս շատ մոմաշէն բշխներ իրարու միացած են: Գարձեալ և նոյն շէնքին մէջ կը գտնես յարկեր յարկերու վրայ շինուած, որոնք մոմակերտ ծեփերով գտնուած են իրարմէ: Այսպէս եթէ ուշադիր նայիս՝ այն ճարտար շէնքին զարմանալի կազմութեանը՝ երկրաչափութեան գիտար կը տեսնես:

(Յուցըլէք ածականաց համաձայնութիւնները:)

ԱԾԱԿԱՆԱՅ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Ածականք վեց տեսակ են. որակական, քուական, սսացական, ցուցական, անորոշ եւ հարցական:

Գոյականին ինչպէս ըլլալը ցուցնող ածականք՝ որակական կ'ըսուին, ինչպէս. մեծ, բարի, առատ:

Գոյականին քանի՛ հատ ըլլալը ցուցնող ածականք՝ քուական կ'ըսուին, զոր օր. մի, երկու, երեք, եւլն:

Գոյականին որուն ըլլալը ցուցնող ածականներն՝ սսացական կ'ըսուին, որք են՝ իմ, քո, մեր, ձեր, իւր:

Գոյականն իրրեւ մասնանիչ ցոյց տուող ածականները ցուցական կ'ըսուին, որք են. այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն:

Իսկ անորոշ եւ հարցական ածականներն են. ամենայն, այլ, իւրաքանչիւր, միւս, ոմն, օք, իմն ինչ, ո՞վ, ո՞, զի՞նչ:

Թուական ածականք երեք տեսակ են. բացարձակ, դասական եւ անձներական:

Բացարձակներն են՝ մի, երկու, մինչեւ հազար, բիւր:

Բացարձակները մեծ մասամբ կանոնաւոր հոլովմանց պէս կը հոլովին:

Հարցարան. — Ածականք բանի՞ տեսակ են. — Որք կ'ըսուի որակական, քուական, սսացական, ցուցական, անորոշ եւ հարցական. — Թուականներ բանի՞ տեսակ են. — Ո՞րք են բացարձակներ. — Բացարձակներ ինչպէս կը հոլովին:

Հրահանգ 39. — Որոշեցէք բուական ածականները. — Եօթն մուրակք են գնայուն. — Յետ երկուց ամաց. — Եւ էին որդիք Յակոբայ երկոտասանք. — Երկուս տախտակս քարեղէնս. — Զատոյց Մովսէս երիս քաղաքս. — Երիւք գեղեցիկացայ եւ յարեայ վայելուչ. — Ետուն նմա եօթանասուն արծաթոյ. — Ինքն Յիսուս էր ամաց իրրեւ երեսնից. — Եւ էր Յովնան ի փոր կիտին զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս. — Էին արք իրրեւ հինգ հազար. — Անդ էին թակոյկք կճեայք վեց. — Հինգն ի նոցանէ իմաստունք էին եւ հինգն յիմարք. — Ո՞չ թողուցու զիննուուն եւ զինն յանապատի. — Ի չորից ծագաց երկրի. — Պատահեցան նմա տասն այր բորոտ:

Հորվմունք բացարձակ բուսական անականաց

Ե Զ.	Յ Ո Գ.	Յ Ո Գ.	Յ Ո Գ.
Ո. Մի	Երկու	Երեք	Չորք
Ս. Միս, միսջ	Երկուց	Երեց	Չորեց
Տ. Միում	Երկուց	Երեց	Չորեց
Հ. գ Մի	գ Երկուս	գ Երես	գ Չորս
Բ. ի Միսջէ	յ Երկուց	յ Երեց	ի Չորեց
Գ. Միով	Երկուք	Երեքք	Չորիքք

Ե Զ.	Յ Ո Գ.	Ե Զ.	Յ Ո Գ.
Ո. Հինգ	Հինգք	Վեց	Վեցք
Ս. Հնգի	Հնգից	Վեցի	Վեցից
Տ. Հնգի	Հնգից	Վեցի	Վեցից
Հ. գ Հինգ	գ Հինգս	գ Վեց	գ Վեցս
Բ. ի Հնգէ	ի Հնգից	ի Վեցէ	ի Վեցից
Գ. Հնգիւ	Հնգօք	Վեցիւ	Վեցիւք

Ե Զ.	Յ Ո Գ.	Ե Զ.	Յ Ո Գ.
Ո. Եօթն	Եօթանք	Ութ	Ութք
Ս. Եօթան	Եօթանց	Ութի	Ութից
Տ. Եօթան	Եօթանց	Ութի	Ութից
Հ. գ Եօթն	գ Եօթանս	գ Ութ	գ Ութս
Բ. յ Եօթանէ	յ Եօթանց	յ Ութէ	յ Ութից
Գ. Եօթամբ	Եօթամքք	Ութիւ	Ութիւք

Ե Զ.	Յ Ո Գ.	Ե Զ.	Յ Ո Գ.
Ո. Ինն	Ինունք	Տասն	Տասունք
Ս. Ըննի	Ըննից	Տասին	Տասանց
Տ. Ըննի	Ըննից	Տասին	Տասանց

Հ. գ Ինն	գ Ինունս	գ Տասն	գ Տասունս
Բ. յ Ըննէ	յ Ըննից	ի Տասնէ	ի Տասանց
Գ. Ըննիւ	Ըննիւք	Տասամբ	Տասամքք

Ե Զ.	Յ Ո Գ.
Ո. Մետասան	Մետասանք
Ս. Մետասանի	Մետասանից
Տ. Մետասանի	Մետասանից
Հ. գ Մետասան	գ Մետասանս
Բ. ի Մետասանէ	ի Մետասանից
Գ. Մետասանիւ	Մետասանիւք

Այսպէս կը հորվին՝ Երկուտասան, երեքտասան, չորքտասան, հնգետասան, վեչտասան :

Հարցարան. — Ի՞նչպէս կր նորվին մի, երկու, երեք, չորք, հինգ, վեց, եօթն, ութ, ինն, տասն, մեծասան, եւ լն :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՔԱՐԸ

20. ՅԻՍՈՒՍ ՅԵՏ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԻՍՈՒՍ ՅԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՉ

Յետ երկից անուրց յաղբեաց Յիսուս մահու, ելեալ ի գերեզմանէն՝ գոր կնքեալ էին մատանեաւ քահանայապետքն և պանէին գորականաւ՝ որ և քարոզք յարուբեանն լինէին առաջի Հրեիցն Երեւեցաւ նա նախ մօրն առանձինն, և ապա յետ կանանցն՝ երեւեցաւ Պետրոսի յորժամ ընթացեալ էր նա ի գերեզման և դառնայր յերուսաղէմ՝ զարմացեալ քէ զինչ եղև (յամի 34), և ապա երեւեցաւ եղբարց անելիքան գ500: Այնուհետև երբք եր-

բեք օրէն Յիսուս յաղբեց մահուան՝ գերեզմանէն ելնելով՝ գոր քահանայապետները մատնիով կնքած էին և կը պահպանէին զինուորներով՝ որոնք ալ յարուբեանն հռչակողներ կ'ըլլային Հրեից առջև: Նա երեւեցաւ նախ մօրք առանձին և յետոյ կիներէն վերջ՝ Պետրոսի երեւցաւ, երբ գերեզման կ'երբար և երուսաղէմ կը դառնար զարմանալով քէ ինչ եղաւ (34ին) և յետոյ 500է անելի եղբայրներու երեւցաւ: Անկէ վերջ երբմն երբմն՝ Յիսուս ա-

բեք երեւեր նոցա Յիսուս՝ հաստատելով գհաւատս նոցա, մանաւանդ զԹովմայի՝ որ այնպէս պնդեայ էր չհաւատայ: Կաց մընաց նա ընդ նոսա յաւուրս 40, արար բազում նշանս առաջի նոցա և ուսոյց նոցա զամենայն կարգս և խորհուրդս եկեղեցւոյ իւրոյ:

(Որոշեցէք թուական շածականները :)

(Շարունակութիւն)

	Ե Զ.	Յ Ո Վ.
Ո.	Եօթնեւտասն	Եօթնեւտասանք
Ս.	Եօթնեւտասին	Եօթնեւտասանց
Տ.	Եօթնեւտասին	Եօթնեւտասանց
Հ. զ	Եօթնեւտասն	զ Եօթնեւտասանս
Բ. յ	Եօթնեւտասնէ	յ Եօթնեւտասանց
Գ.	Եօթնեւտասամբ	Եօթնեւտասամբք

Այսպէս կը հոլովին՝ Ութեւտասն , իննեւտասն :

	Ե Զ.	Յ Ո Վ.	Ե Զ.	Յ Ո Վ.
Ո.	Քսան	Քսանք	Հարիւր	Հարիւրք
Ս.	Քսանի	Քսանից	Հարիւրոյ	Հարիւրոց
Տ.	Քսանի	Քսանից	Հարիւրոյ	Հարիւրոց
Հ. զ	Քսան	զ Քսանս	զ Հարիւր	զ Հարիւրս
Բ. ի	Քսանէ	ի Քսանից	ի Հարիւրոյ	ի Հարիւրոց
Գ.	Քսանիւ	Քսանիւք	Հարիւրով	Հարիւրովք

Քսանին պէս կը հոլովին՝ Երեսուն , քառասուն , յի-

նոնց կ'երեւեր անոնց հաւատքը հաստատելով, մանաւանդ Թովմայինը՝ որ այնպէս կը պնդէր չըհաւատայու: Կեցաւ նա անոնց հետ 40 օր, շատ հրաշքներ գործեց անոնց առջև և սորվեցուց անոնց իւր եկեղեցւոյ ամեն կարգերը և խորհուրդները:

սուն , վաթսուն , եօթանասուն , ութսուն , իննսուն , յիսունք , վերջի վանկին ու երկարաբառը կորսնցնելով հոլովման ատեն :

Իսկ հարիւրին պէս կը հոլովին երկերիւր , երեքհարիւր , չորեքհարիւր , հինգհարիւր , վեցհարիւր , եօթնհարիւր , ութհարիւր , իննհարիւր :

	Ե Զ.	Յ Ո Վ.	Ե Զ.	Յ Ո Վ.
Ո.	Հազար	Հազարք	Բիւր	Բիւրք
Ս.	Հազարի	Հազարաց	Բիւրու	Բիւրուց
Տ.	Հազարի	Հազարաց	Բիւրու	Բիւրուց
Հ. զ	Հազար	զ Հազարս	զ Բիւր	զ Բիւրս
Բ. ի	Հազարէ	ի Հազարաց	ի Բիւրէ	ի Բիւրուց
Գ.	Հազարաւ	Հազարօք	Բիւրու	Բիւրուք

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը սորվին եօթնեսասն, քսան, հարիւր, հազար, բիւր:

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

21 ԵՐԱՋՆ ՓԱՐԱԻՈՆԻ

ՓԱՐԱՆՈՆԻ ԵՐԱՋԸ

Եւ եղև յետ երկուց ամաց ետես Փարաւոն յերագ. բուեր քէ կայցէ յեզր գետոյ և անա որպէս քէ ի գետոյ անտի ելանէին եօթն երինջք գեղեցիկ տեսանելով և ընտիրք մարմնով, և արածէին ի խաղի անդ: Եւ այլ եւս եօթն երինջք ելանէին յետ նոցա ի գետոյ անտի զազիրք տեսանելով և վտիտք մարմնով, և արածէին առ այլ երնջովքն առ եզեր գետոյն: Եւ ուտէին եօթն երինջքն զազիրք տեսեամբ և վտիտք

երկու տարիէն Փարաւոն երագ տեսաւ, իբր քէ գետին եզերքը կեցած է և անա գետէն կ'ելնէին տեսքով գեղեցիկ և մարմնով ընտիր եօթն երինջներ և կ'արածուէին այն ծանծաղ տեղը: Եւ ուրիշ եօթն երինջներ, տեսքով զարշեյի և մարմնով նինար, կ'ելնէին անոնցմէ վերջ այն գետէն և կ'արածուէին գետեզերքն ուրիշ երինջներու քով: Եւ տեսքով զարշեյի և մարմնով վտիտ եօթն վերջ կ'ուտէին գեղեցկատես և

մարմնով գերն երինջս գեղեցիկս
տեսեամբ և գընտիրս: Չարքեա
Փարաւոն և անդրէն ի քուն եմուտ
և ետես երագ երկրորդ: և անա
եւքն հասկք ելանէին ի միում փնջի՝
ընտիրք և գեղեցիկք: Եւ անա եւքն
այլ հասկք սինք և խորշակահարք
ելանէին յետ նոցա և կլանէին
եւքն հասկքն սինք և խորշակա-
հարք գերն հասկան գընտիրս և
գատորքս: Չարքեա Փարաւոն և
եր երագ:

ընտիր եօքը կովերը: Փարաւոն
արքնցաւ և նորէն քնացաւ և երկ-
րորդ երագ մը տեսաւ և անա եօքն
ընտիր և գեղեցիկ հասկ կ'ելնէին
միննոյն որային մէջ: Եւ անա ու-
րիշ պարապ և խորշակահար հաս-
կեր անոնցմէ ետքը կ'ելնէին և
այն եօքը պարապ և խորշակա-
հար հասկերը կը կլնէին եօքն ըն-
տիր և ատոք հասկերը: Արքնցաւ
Փարաւոն և երագ եր:

(Որոշեցէք թուական ածականները :)

ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՍ

Թուական ածականները սովորաբար գոյականէն
ետքը դրուելով մէկտեղ կը հորովին . բայց կրնան գոյա-
կանէն առաջ ալ դրուել , զոր օր .

Ե Զ .	Յ Ո Գ .	Յ Ո Գ .
Ո . Այր մի	Արք երկու	Արք քսան
Ս . Առն միով	Արանց երկուց	Արանց քսանից
Տ . Առն միում	Արանց երկուց	Արանց քսանից
Հ . զ Այր մի	զ Արս երկուս	զ Արս քսան
Բ . յ Առնէ միովէ	յ Արանց երկուց	յ Արանց քսանից
Գ . Արամբ միով	Արամբք երկուք	Արամբք քսանիւք

Մի , երկու , երեք , չորք թուականները՝ գոյական-
նէն առաջ ալ դրուելով միշտ անօր հետ մէկտեղ կը հո-
ւովին , զոր օր . Միոյ առն , միով ձեռամբ , երկց որդ-
ւոց , եւլն :

Հարցարան . — Թուականք ինչպէս կը համաձայնին իրենց
գոյականներուն հետ . — Ի՞նչ գիտելիք կայ մի , երկու , երեք , չորք
թուականաց վրայ .

Հրահանգ 40 . — Որոշել բացարձակ թուականներու
նոյնովն ու քիւր . — Եկեաց (ապրեցաւ) Ադամ ամս (տա-
րի) երկերկուր եւ երեսուն . — Ո՞չ ապաքէն երկու ճընձ-
ղուկք դանկի միով վաճառին . — Նոյ էր ամաց վեցհա-
րիւրոց . — Եղև անձրև ի վերայ երկրի զքառասուն
տիւ եւ զքառասուն գիշեր . — Առն միով էին երկու որ-
դիք . — Եհար (Չարդեց) Սաուղ զհազարս եւ Դաւիթ
զբլուս . — Հազարք հազարաց հրեշտակք պատէին զնա .
— Նստաւ անդ տարի մի եւ ամիսս վեց . — Տանէին մի
մի ի նոցանէ մարս երկուս կամ երիս (անոնցմէ ամէն
մէկը երկերկու կամ երեք երեք մար կ'առնէր) . — Վեց
անկեամբք առ հասարակ ամենայն կողմանք մաղոց յօ-
րինեալ են (Մեղուաց յիթմակներուն բլիջները վեցան-
կիւն են) . — Շինեա ինձ աստ եօթն բազին :

Հրահանգ 41 . — Գրաբարի վերածեցէք . — Երկու օ-
րէն . երեք որդուց հայր . վեց աշակերտներով . չորս
բարեկամներէ . չորս քաղաքաց . տասը կիներէն մին .
երեք ընկերներով . Իսրայելի տասներկու ցեղերուն .
Աստուծոյ տասն պատուիրանքներէն . հազար ոսկիով .
տասներկու ձիթենիներէն . Յուդա տասներկու առաք-
եալներէն մէկը . երեք գիւղերէ . եօթն օրերով . երե-
սուն ձիով . եօթը բլուրներու . հարիւր մարդերէ . տասն-
եւհինգ քաղաքներու :x

ԴԱՍԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

^xԴասական են այն ածականները՝ որոնք գոյականին կարգը կամ քանի՞երորդը ըլլալը կը ցուցնեն , զոր օր.

Ե Զ.

Յ Ո Գ.

Ո.	Առաջին	Առաջինք
Ս.	Առաջնոյ (առջինին)	Առաջնոց
Տ.	Առաջնում	Առաջնոց
Հ.	զ Առաջին	զ Առաջինս
Բ.	յ Առաջնմէ, ջնոյ (առջինէն)	յ Առաջնոց
Գ.	Առաջնով	Առաջնովք

Այսպէս կը հօլովի վերջին :

Ե Զ.

Յ Ո Գ.

Ո.	Առաջներորդ	Առաջներորդք
Ս.	Առաջներորդի	Առաջներորդաց
Տ.	Առաջներորդի	Առաջներորդաց
Հ.	զ Առաջներորդ	զ Առաջներորդս
Բ.	յ Առաջներորդէ	յ Առաջներորդաց
Գ.	Առաջներորդաւ	Առաջներորդօք

Այսպէս կը հօլովին բոլոր բոյնքը եւ երոյնքը վերջաւորած դասական թուականներն . ինչպէս՝ երկրորդ , երրորդ , չորրորդ , եւլն :

Դասական ածականները կը շինուին բացարձակներուն վրայ բոյնքը կամ երոյնքը մասնին աւելցնելով :

Դասականները գոյականէն ետքը կամ առաջ դրուելով մէկտեղ կը հօլովին եւ միշտ եզակի գոյական կ'ուզեն :

Հարցարան . — Որհնք են դասական ածականներն . — Ի՞նչ-

պէս կը հօլովին . — Դասականները ինչպէս կը շինուին . — Ի՞նչպէս կը հօլովին գոյականներու հետ :

Հրահանգ 42 . — Որո՞եցէք դասական բուականները . — Յամին (տարւոյն մէջ) երկրորդի . — Կատարեաց Աստուած յաւուրն վեցերորդի զամենայն գործս իւր եւ հանգեաւ յաւուրն եօթներորդի յամենայն գործոց իւրոց . — Եւ եղեւ երեկոյ եւ եղեւ վաղորդայն , օր հինգերորդ . — Ո՞ առնէր զիս ըստ աւուրցն առաջնոց (երանի՛ թէ կեանքիս առաջին օրերն ըլլայի) . — Կօսեա՛ (չինէ՛) դու քեզ երկուս տախտակս քարեղէնս իբրեւ զառաջինս . — Յառաջնում աւուր բաղարջակերաց . — Ոչ լուեալ է իմ ի հարցն առաջնոց . — Քանզի որ զամենայն ստեղծ , ոչ այսպէս հաստատէ , այլ աւուրս որոջ է եւ կարգս ի ստեղծուածս . քանզի են ոմանք առաջնոյ եւ ոմանք երկրորդի եւ ոմանք երրորդի եւ այլոց աւուրց ստեղծուածք :

Հրահանգ 43 . — Գրաբարի վերածեցէք . — Եւ երկրորդ գեան (էր) Դիլաթ եւ չորրորդ գետը Եփրատէս . — Կը քննէի չորրորդ գաղանին հաւառ (վասն) . — Առաջին տղուն . — Չորրորդ տարւոյն մեջ (յամին) . — Իններորդ ամսուն . — Հինգերորդ աստիճանով . — Երկրորդ կարգէն . — Եօթներորդ նշանով . — Քսաներորդ տարին . — Իններորդ ժամուն . — Երկրորդ օրուան . — Տասնեկիններորդ դար . — Հինգերորդ ամսուն . — Աստուծոյ առաջին պատուիրանքը :

22. ՅԵՏ ՋՐԶԵՂԵՂԻՆ

ՋՐԶԵՂԵՂԷՆ ՎԵՐՋ

Եւ ամ Աստուած հողմ ի վերայ երկրի և դադարեաց ջուրն և խցան աղբիւրք անդնդոց և սահանք երկնից և արգելաւ անձրև յերկնից և նուագէր ջուրն յետ հարիւր և յիսուն աւուր: Եւ նըստաւ տապանն յեօրներորդում ամսնամն ի յերինս Արարատայ և ջուրն երբայր և նուագէր մինչև ի տասներորդ ամիսն, իսկ յամսեանն մետասաներորդի երեւեցան գլուխք յերանց: Եւ եղև յետ քառասուն աւուր երաց Նոյ զպատուհան տապանին և արձակեաց զագռաւն, և ել և անդրէն ոչ դարձաւ: Եւ արձակեաց զաղաւնին գնետ նորս տեսանել քե ցածուցեայ իցէ ջուրն յերեսաց երկրի և զգտեալ աղաւնույննանգիստ ոտից իւրոց՝ դարձաւ անդրէն առնա ի տապան անդր: Եւ դադարեաց ևս աւուրս եօրն և արձակեաց զաղաւնին ի տապանէ անտի և դարձաւ առնա աղաւնին ընդ երեկս և ուներ տերև ձիբենույ շիջ ի բերան իւրում և գիտաց Նոյ քե ցածուցեալ են ջուրքն յերկրէ:

(Յուցըցէք բացարձակ եւ դասական ածականները այսն հաստուածին:)

Եւ Աստուած հով բերաւ **երկրի** վրայ և դադրեցաւ ջուրը և կոցուեցան անդնդոց աղբիւրները և երկնից տեղացումները և անձրևը կտրեցաւ երկնքէն և ջուրը կը քիչնար հարիւր յիսուն օրէն յետոյ: Եւ տապանը նստեցաւ եօրներորդ ամսուն Արարատայ լեռները և ջուրը երբայրով կը քիչնար մինչև տասներորդ ամիսը: իսկ տասներմէկերորդ ամսուն լեռանց գլուխները երեւցան: Եւ քառասուն օրէն յետոյ Նոյ տապանին պատուհանը բացաւ և բողտուաւ ագռաւը, և ելաւ ու նորէն չդարձաւ: Եւ անոր ետեւէն աղաւնին իւրկեց տեսնելու քե ջուրը երկրիս երեսէն իջամ է և աղաւնին ոտքին տեղ չգտնելով, նորէն անոր դարձաւ տապանը: Եւ եօրն օր ալ դադրեցաւ և աղաւնին բողտուաւ այն տապանէն և աղաւնին անոր դարձաւ իրիկուան դէմ և ձիբենի տերեւը իր բերանը ուներ և Նոյ գիտցաւ քե ջուրերը երկրէն իջած են:

Անձներական կըսուին այն թուականներն՝ որոնք իրենց նշանակած թիւը մէկտեղ համրելով կը ցուցընեն, ինչպէս .

- Երկուքին կամ երկուքեան — երկուքն ալ
- Երեքին կամ երեքեան — երեքն ալ
- Չորեքին կամ չորեքեան — չորսն ալ

Անձներականք յոգնակի են եւ այսպէս կը հոլովին՝

ՅՈԳՆԱԿԻ	ՅՈԳՆԱԿԻ
Ո. երկուքին, քեան	երեքին, քեան
Ս. երկուցուն, ցունց	երեցուն, ցունց
Տ. երկուցուն, ցունց	երեցուն, ցունց
Հ. զերկուսին, սեան	զերեսին, սեան
Բ. յերկուցունց	յերեցունց
Գ. երկուքումբք	երեքումբք

Այսպէս կը հոլովին ամենքեան, բոլորքեան: Ասոնք երբ մինակ գործածուին, գոյական են. ինչպէս. անցին երկուքեան. իսկ երբ ածական ըլլան, յոգնակի գոյական կ'ուզեն եւ անոնց հետ մէկտեղ կը հոլովին. այսպէս, յերկուցունց ձեռաց աջուղակն:

Հարցարան. — Անձներական մտց կ'ըսուի. — Ի՞նչպէս կը հոլովին. — Ե՞րբ գոյական են եւ երբ սծական:

Հրահանգ 44. — Ասխարհաբարի վերածեցէք. — Ի չորեցունց կողմանց. — Ամենեցուն ժամանակ է. — Ի մարմնի ամենքեան էին, այլ ի գործս մարմնոյ եւ հոգւոյ ոչ բոլորքեան. — Զվեցեսին վիշտս. — Արարիչ ամենեցուն. — Հաւատք, յոյս, սէր, երեքին մի են. —

երկրքին ի խորխորատ անկանին . — Եւ եղիցին երկուքեան ի մարմին մի . — Երկուքին կողմանքն պարտեցան . — Անկան երկուքեան ի միասին . — Ամենեքեան ծաղր առնեն :

Ծագոթ. — Բացի բացարձակ, դասական եւ անճներական թուականներէ կան նաեւ կրկնական կոչուած թուականներ՝ որոնք բանի մը քանի պատիկ ըլլալը կը շուշեն, ինչպէս. կրկին, երեքիկին, չորեքկին, եւ մնապատիկ, տասնպատիկ .

Նոյնպէս կան գասական ըսուած թուականները՝ որ ալ կամ եակ կը վերջաւորին եւ ասոնք են. միակ, երկեակ, երրեակ, քառեակ, եօթնեակ, տասնեակ .

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԸՐԻ

23. ՎԱՍՆ ԿԱՍԿԱԾՈՏՈՒԹԵԱՆ

Կասկածոտութիւն է կարծիք վնասու յամենեցուն բանից. Եւ այն ոք է կասկածոտ, որոյ առաքեալ գմանուկն ի գնել գպետս, դարձեալ այլ ծառայ գկնի արձակէ՝ լրտեսել քէ քանոյ առնուցու: Յուղի ուրեք ինքն բառայ գարծարն, և վտաւանէ ի վտաւան նստեալ համարի:

Ի մանիճան հարցանէ գկին իւր, երէ աղիւսեալ իցէ գարկոյն, և նիգ դրաց գաւրին արկեալ իցէ. և քպկտ նա այո ասիցէ, այլ տակաւին ինքն իսկ յարուցեալ յանկողնոյն մերկ և բոկ, ճրագ լուցեալ, շուրջ գայ տեսանել գայն ամենայն, և այնպէս հազիւ հազ ի բուն մտանէ:

(Այս հատուածին մէջ անճներական ածական կա՞յ արդեօք:)

ԿԱՍԿԱԾՈՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կասկածոտութիւնն է ամենուն խօսքերէն վնասուելու կասկած. Եւ կասկածոտն այն է, որ իր սպասաւորը խրկելով պէտքերը գնելու, դարձեալ ուրիշ սպասաւոր անոր ետեւէն կը խրկէ՝ լրտեսելու քէ քանիի կը գնէ: Ճամբուն վրայ դրամը ինք կը կրէ և փարսախէ փարսախ նստելով կը համրէ:

Անկողնոյն մէջ կը հարցնէ իւր կնոջ, քէ արկոյը կոչպած է և գաւրին դուռներուն նիգը դրած է. և քպկտ անիկա այո ըսէ, այլ տակաւին ինք ելնելով անկողնէն մերկ և բոպիկ, ճրագ վառելով, չորս կողմ կը պտտի տեսնելու այն ամենը և այնպէս հազիւ հազ կը քնանայ:

ՄՏԱՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

	ԵԶԱԿԻ	ՅՈԳՆԱԿԻ	ԵԶԱԿԻ	ՅՈԳՆԱԿԻ
Ո.	Իմ	Խմք	Քո	Քոյք
Ս.	Իմոյ	Խմոց	Քոյ, քոյոյ	քոց, քոյոց
Տ.	Իմում	Խմոց	Քում, քոյում	քոց, քոյոց
Հ.	գ Իմ	գ Խմն	գ Քո	գ քոյս
Բ.	յ Իմմէ	յ Խմոց	ի Քումմէ	ի քոց, քոյոց
Գ.	Իմով	Խմովք	Քով, քոյով	քովք, քոյովք

	ԵԶ.	ՅՈԳ.	ԵԶ.	ՅՈԳ.	ԵԶ.	ՅՈԳ.
Ո.	Մեր	մերք	Ձեր	ձերք	Իւր	իւրք
Ս.	Մերոյ	մերոց	Ձերոյ	ձերոց	Իւրոյ	իւրոց
Տ.	Մերում	մերոց	Ձերում	ձերոց	Իւրում	իւրոց
Հ.	գ Մեր	գ մերս	գ Ձեր	գ ձերս	գ Իւր	գ իւրս
Բ.	ի Մերմէ	ի մերոց	ի Ձերմէ	ի ձերոց	ի Իւրմէ	ի իւրոց
Գ.	Մերով	մերովք	Ձերով	ձերովք	Իւրով	իւրովք

Հարցարան. — Ո՞րոնք են սացականները եւ ինչպէս կը հոսովին:

Ստացական ածականք իրենց գոյականներուն հետ կը համաձայնին թուով եւ հորովով, եւ թէ՛ առաջ եւ թէ՛ հտքը կրնան գրուիլ:

(Առաջ դրուած)

	Ե Զ Ա Կ Ի	Յ Ո Գ Ն Ա Կ Ի
Ո.	Իմ տուն	Իմ տունք
Ս.	Իմոյ տան	Իմոց տանց
Տ.	Իմում տան	Իմոց տանց
Հ.	գ Իմ տուն	գ Իմ տունս
Բ.	յ Իմմէ տանէ	յ Իմոց տանց
Գ.	Իմով տամք	Իմովք տամքք

(Ետք դուած)

ԵԶԱԿԻ

ՅՈՒՆԱԿԻ

Ո. Տուն իմ	Տունք իմ
Ս. Տան իմոյ	Տանց իմոյ
Տ. Տան իմում	Տանց իմոյ
Հ. զ Տուն իմ	զ Տունս իմ
Բ. ի Տանէ իմմէ	ի Տանց իմոյ
Գ. Տամբ իմով	Տամբք իմովք

Հարցարան. — Սացական ամականք ինչպէս կը համաձայնին իրենց գոյականներուն հետ :

Հրահանգ 45. — Որո՞ւնք սացական ամականները. — Զաւակի քում տաց (պիտի տամ) զերկիրս զայս . — Եւ դու յերկրէ քումնէ եւ ի տանէ հօր քոյ . — Մի լինիր վկայ սուտ ընկերի քում . — Որ փորէ խորխորատ ընկերի իւրում՝ ինքն լցցէ զնա . — Ո՞չ դա է ցուպ ծեւրութեան իմոյ . — Ոչխարք իմ ձայնի իմում լսեն եւ ես ճանաչեմ զնոսա . — Մազ մի ի գլխոյ ձերմէ ոչ կորիցէ . — Անկաւ զորութիւն ուժոյն իմոյ (տկարացայ) . — Զառաջին արմտիս երկրի քոյ՝ տարցիս ի տուն տեառն Աստուծոյ քոյ . — Մովսէս արածէր զխաշինս աներոյ իւրոյ . — Աստուած հարցն ձերոց առաքեաց զիս առ ձեզ . — Քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո :

Հրահանգ 46. — Գրաբարի վերածել . — Գու եզբօրմէդ . ձեր ընկերներուն . իմ բարեկամներէս . իմ ձայնիս . իւր խելքով . իմ զօրութեամբս . մեր տուները . ձեր աղախիններէն . մեր ձամբաներուն . իւր զարշապարներուն . իւր եղբայրներով . իմ երկրէս . իւր ծաւ

անները . իւր խօսքերուն . ձեր երկրէն . իւր երեսին բրտնքովք . քու ձեռամբդ . իւր հիմերէն . իւր բարեկամներէս . իմ կողմէս (յերեսաց) . մեր բարեկամներով . իմ բազկիս (տր.) իւր մարդերէն . իւր հաճութեամբ :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅՐԻ

24. ԱՆՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՍԵՓԱՅ ՅՈՎՍԵՓԻՆ ԱՆՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Իրը տեսին եղբարքն Յովսեփայ քէ մեռաւ հայրն նոցա, ասեն. Գուցե ոխս ունիցի ընդ մեզ Յովսեփ և հասուցանիցի մեզ հատուցումն զամենայն ջարեացն՝ զոր անցուցաք ընդ նա: Եւ եկեալ առ նա, անկան առաջի նորա և ասեն. Անաւասիկ մեք ծառայք քո եմք: Ասէ ցնոսա Յովսեփ. մի երկնջիք, դուք խորնեցարուք զինեն ի ջարուքիւն և Աստուած խորնեցաւ վասն իմ ի բարութիւն, զի կերակրեցի ժողովուրդ բազում: Մի երկնջիք. ես կերակրեցիք զձեզ և գտունս ձեր: Եւ մխիթարեաց զնոսա:

(Յուցըցէք ստացական ամականները :)

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

Յուցական ամականներն են այս, այդ, այն, սոյն, զոյն, նոյն եւ կը հղովին այսպէս :

Ե Ձ Ա Կ Ի

Յ Ո Գ Ն Ա Կ Ի

Ո. Այս	Այսք այսոքիկ
Ս. Այսր այսորիկ	Այսց այսոցիկ
Տ. Այսմ այսմիկ	Այսց այսոցիկ
Հ. գ Այս	գ Այս գ այսոսիկ
Բ. յ Այսմ յ այսմանէ	յ Այսց յ այսցանէ
Գ. Այսու այսուիկ	Այսու այսոքիւք

Այսպէս կը հոլովին՝ այդ, այն :

Ե Ձ.

Յ Ո Գ.

Ո. Սոյն	Սոքին
Ս. Սորին	Սոցին, ցունց
Տ. Սմին	Սոցին, ցունց
Հ. գ Սոյն	գ Սոսին
Բ. ի Սմին	ի Սոցին
Գ. Սովին	Սովիմք, սոքիմք

Այսպէս կը հոլովին՝ դոյն, նոյն :

Այս, այդ, այն ցուցական ածականները իրենց գոյականներուն հետ կը համաձայնին թուով եւ հոլովով : Եթէ առաջ դրուին, կարճ հոլովները, եթէ ետքը դրուին, երկայն հոլովները կը գործածուին. երկրորդ ձեւին մէջ իրենց գոյականները կ'ուզեն ս, դ, ն գրեր :

(Առաջ դրուած)

Ե Ձ.

Յ Ո Գ.

Ո. Այս տուն	Այս տունք
Ս. Այսր տան	Այսց տանց
Տ. Այսմ տան	Այսց տանց
Հ. գ Այս տուն	գ Այս տունս
Բ. յ Այսմ տանէ	յ Այսց տանց
Գ. Այսու տամք	Այսու տամքք

(Ասբ դրուած)

Ե Ձ.

Յ Ո Գ.

Ո. Տունս այս	Տունքս այսոքիկ
Ս. Տանս այսորիկ	Տանցս այսոցիկ
Տ. Տանս այսմիկ	Տանցս այսոցիկ
Հ. գ Տունս զայս	գ Տունս զայսսիկ
Բ. ի Տանէս յայտմանէ	ի Տանցս յայսցանէ
Գ. Տամսս այսուիկ	Տամքսս այսոքիւք

Սոյն, դոյն, նոյն ածականները գրեթէ սովորաբար գոյականէն առաջ դրուելով կը հոլովին, զոր օր.

Ե Ձ.

Յ Ո Գ.

Ո. Նոյն բան	Նոյն բանք
Ս. Նորին բանի	Նոցին բանից
Տ. Նմին բանի	Նոցին բանից
Հ. գ Նոյն բան	գ Նոյն բանս
Բ. ի Նմին բանէ	ի Նոցին բանից
Գ. Նովին բանիւ	Նովին բանիւք

Հարցարան. — Ո՞րոնք են ցուցական ածականներն եւ ինչպէս կը հոլովին. — Ցուցական ինչպէս կը համաձայնին իրենց գոյականներուն հետ. — Սոյն, դոյն, նոյն ուր կը դրուին :

Հրահանգ 47. — Որոեցէք ցուցականները. — Եւ յետ բանիցս այսոցիկ հիւանդացաւ որդի տիկնոջն. — Ի նմին բերանոյ ելաննն օրհնութիւնք եւ աղօթք. — Այս բան է զոր պատուիրեաց տէր :

Հրահանգ 48. — Գրաբարի վերածեցէք կամ առաջ եւ կամ ետքը դնելով. — Այն օրերուն մէջ կուգայ (գայ) Յովհաննէս Մկրտիչ. — Նոյն արմատէն կլաւ (եւ). —

Այն անտառէն . — Այդ ծառային ըէ (շուր) . — Այս գիւղին (սեւ) . — Այս ջրով . — Այն քաղաքավարութեամբ . — Այն մարդէն . — Այն պարսպին (տրա) . — Այս տղուն գրիչն էր . — Այդ մանուկները . — Այն խօսքերէն շատերը (բազումք) գայթակղեցան . — Այն աշակիրտներուն խմբէն էր :

Հրահանգ 49. — Հետեւեալ ցուցականներն ի՞նչ հոլով են , ի՞նչ բիւ եւ ի՞նչ նշանակութիւն ունին . — Այնու , յայնց . զայդ . այսուիկ . այսմ . այսորիկ . այդմ . զայս . այնր . այսու . այնմ . այնորիկ . այսքիկ . զայնուիկ . այն . զայդ . այդր . յայսցանէ . այդքիւք . այնու . յայնմ . այդու :

ՎԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

25. ՓԱՐԻՍԵՅԻՆ ԵՒ ՄԱՔՍԱԻՈՐ

Արք երկու ելին ի տաճարն կայ յաղօքս , մին փարիսեցի և միւսն մաքսաւոր . փարիսեցին կայր մեկուսի և զայս առանձին աղօքս մատուցանէրք Աստուած իմ , գոհանամ գրեմ , զի ոչ եմ իբրև զայս ի մարդկանէ , զպիշտակողս , և զանիրաւս և զշունս , կամ իբրև զայս մաքսաւոր . այ պահեմ երկիցս ի շարարու , և տամ տասանորդս յամենայն ստացուածոց իմոց . եւ մաքսաւորն կայր մեկուսի և ոչ կամեր և ոչ զաջն ընդ երկինս ամրառնալ , այ կոճեր գկուծս իւր և ասեր . Աստուած իմ , քաւեա գիս զմեղաւորս : Ասեմ ձեզ . Էջ՛սն արդարացեալ ի տուն իւր՝ քան զնա :

(Ցուցական անտառներ կա՞ն սոյն հատուածին մէջ .)

ՓԱՐԻՍԵՅԻՆ ԵՒ ՄԱՔՍԱԻՈՐԸ

Երկու մարդ տաճարը գացին աղօթելու , մին փարիսեցի և միւսը մաքսաւոր . փարիսեցին մեկ կողմ կեցած էր և առանձին այս աղօթքը կ'ընէր . Աստուած իմ , շնորհակալ եմ քեզ , վասն զի ուրիշ մարդոց պէս չեմ , յափշտակողներու , անիրաւներու և շուներու պէս , կամ այս մաքսաւորին պէս , այ շարարը երկու անգամ ծոմ կը պահեմ և ունեցածներես տասանորդ կուտամ : Եւ մաքսաւորը մեկդի կեցած էր և չէր ուզեր աչքը երկինք վերցընել , այ իր կուրծքը կը ծեծէր և կ'ըսէր . Աստուած իմ , ներք ինձ մեղաւորիս : Կ'ըսեմ ձեզի . սա անկէ աւելի արդար իր տունը գնաց :

ԱՆՈՐՈՇ ԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՔ

Անորոշ եւ հարցական անտառներն են հետեւեալներն . Ամենայն , այլ , իւրաքանչիւր , միւս , ո՞ր , ո՞նի , ոք , իմն ինչ , զի՞նչ , ո՞վ , ո՞ , միմեանց , իրեաց , որոնք այսպէս կը հոլովին .

	Ե Զ .	Ե Զ .	Յ Ո Գ .
Ո .	Ամենայն (ամէն)	Այլ (ուրիշ)	Այլք
Ս .	Ամենայնի	Այլց	Այլց
Տ .	Ամենայնի	Այլում	Այլց
Հ .	զ Ամենայն	զ Այլ	զ Այլս
Բ .	յ Ամենայնէ	յ Այլմէ	յ Այլց
Գ .	Ամենայնիւ	Այլով	Այլովք

Իւրաքանչիւր , միւս՝ այլին պէս կը հոլովին : Աստուծոյ յողնակին քիչ կը գործածուի :

Այլ գոյականի հետ եղած առեն թէ՛ առաջ եւ թէ՛ ետքը կրնայ դրուիլ եւ թուով եւ հոլովով անոր հետ կը համաձայնի :

Միւս գոյականէ առաջ կը դրուի հոլովով ու թուով համաձայն :

Իւրաքանչիւր գոյականէ թէ՛ առաջ եւ թէ՛ վերջը կը դրուի :

	Ե Զ .	Յ Ո Գ .
Ո .	Ո՞ր	Ո՞րք
Ս .	Ո՞րո՞յ	Ո՞րոց
Տ .	Ո՞րում	Ո՞րոց
Հ .	զ Ո՞ր	զ Ո՞րս
Բ .	յ Ո՞րմէ	յ Ո՞րոց
Գ .	Ո՞րով	Ո՞րովք

	Ե Զ.		Յ Ո Գ.
Ո.	Ոմն	Վեկը	Ոմանք
Ս.	Ուրումն	Վեկու	Ոմանց
Տ.	Ումեմն	Վեկու	Ոմանց
Հ. զ	Ոմն	Վեկը	զ Ոմանս
Ա. յ	Ումեմնէ	Վեկէն	յ Ոմանց
Գ.	Ոմամբ	Վեկով	Ոմամբք

	Ե Զ.		Յ Ո Գ.
Ո.	Ոք	Վեկը	Ոմանք
Ս.	Ուրուք	Վեկու	Ոմանց
Տ.	Ումեք	Վեկու	Ոմանց
Հ. զ	Ոք	Վեկը	զ Ոմանս
Բ. յ	Ումեքէ	Վեկէն	յ Ոմանց
Գ.	Ոմամբ	Վեկով	Ոմամբք

Ոմն, ոք իրենց գոյականներէն ետքը զրուելով թուով եւ հոլովի կը համաձայնին :
 Իմն կամ ինչ եւ զի՞նչ միայն եզակի կը հոլովին հետեւեալ կերպով .

	Ե Զ.		Յ Զ.
Ո.	Իմն կամ ինչ	Բան յը	Զի՞նչ
Ս.	Իրիք	Բանի յը	Էր
Տ.	Իմիք	Բանի յը	Ի՞մ կամ հի՞մ
Հ. զ	Իմն կամ ինչ	Բան յը	Զի՞նչ
Բ. յ	Իմեքէ, յիմեմնէ	Բանէ յը	Աւ իմէ՞
Գ.	Իւիք	Բանով յը	Ի՞ւ

Իմն կամ ինչ առանձին բնաւ չին գործածուիր, այլ միշտ կամ ածականի եւ կամ գոյականի մը յետադաս ըլլալով եզակիին մէջ հոլովով անոր հետ կը համաձայնին . իսկ յոգնակի սովորաբար ամէն հոլովի տեղ

իմն կամ ինչ կը գործածուի առանց համաձայնելու, զոր օր. Գործ ինչ, գործոյ իրիք, եւլն :

	Ե Զ.		Յ Ո Գ.
Ո.	Ո՞վ, ո՞	Վ՞	Ո՞յք
Ս.	Ո՞յր	Վ՞րէ	Ո՞յց
Տ.	Ո՞ւմ	Վ՞րու	Ո՞յց
Հ. զ	Ո՞վ, զ ո՞	զ Ո՞յս	Վ՞րու
Բ. յ	Ո՞ւմնէ	Վ՞րու	յ Ո՞յց
Գ.	Որով	Ո՞րովք	Վ՞րուցով

Միմեանց, իրերաց սեռական են, ուղղական չունին եւ կը հոլովին այսպէս . Միմեանց, միմեամբք . իրեարս, բերօք, եւլն :

Ո՞վ կամ ո՞ իրեւ հարցական բաւ՝ գոյականաբար կը գործածուի անձանց համար . իսկ ոք բառին հետ իրեւ ածական կը հոլովի . ինչպէս, Ո՞վ ոք ո՞ օք, ո՞յր ուրուք, ո՞ւմ ումեք, յուրմե՞ ումեքէ :

Ծանօթ . — Անորոշ ածականները յաճախ առանձին կը գործածուին եւ այն առեւն կը համարուին գոյական կամ զերանուն :

Հարցաբան . — Ո՞րով եւ անորոշ ածականներ . — Ի՞նչպէս կը հոլովին . — Ի՞նչ զիսելիք կայ անոց մասին :

Հրահանգ 50 . — Որոշել անորոշ ածականներն . — Ումեմն ետ հինգ քանքար, ումեմն երկուս եւ ումեմն մի, իւրաքանչիւր բառ իւրով կարի եւ գնաց . — Որով իշխանութեամբ առնես զայդ . — Զայլս ասրեցոյց, զանձն ո՞չ կարէ ասրեցուցանել . — Զայդ ամենայն պահեցի ի մանկութենէ իմն, արդ ի՞ւ ի՞ւրք պակաս իցեմ . — Նախանձ ոչ իմիք ծուծկալէ . — Ո՞յք ոմանք են սոքա . — Յետ աւուրց ինչ եկն փելիքս :

Հրահանգ 51. — Գրարարի վերածեցէք. — Ո՞րուն
(ո ոք) տղան է այդ մանուկը. — Ո՞ր մարդոց համար է
այդ. — Ի՞նչ բանէ կը վախնայ (երկնչեւ) աղջիկդ. —
Հարուստ մարդու մը արտերը (անդք) շատ բերք (տոհմ-
մականս) տուին (ետուն). — Ուրիշ աշխարհէ եկաւ
(եկն). — Ամէն մարդ իր մահուան կ'սպասէ. — Մէկ-
մէկու կը հարցնեն աշակերտք. Ի՞նչ է այս բանը. — Ո՞ր
աղջէն, ո՞ր տոհմէն եկաւ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս.
— Ի՞նչու կը տրտնջաս. — Ո՞րունք են աղոնք. — Ուրիշ
կողմէ հեռացաւ կիներ :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԵՐԻ Կ Ր Ա Կ

Հուր կարեւոր պիտոյ է ի պետս
աշխարհի, ոչ միայն ի պետս քա-
ղու՛մ ճարտարութեանցն որովք
լնուն պետք կենաց մերոց, զի
նուր է պատճառք գործոցն նոցա,
դարբնութեան և հիւսնութեան և
մշակութեան և ոստայնանկու-
րեան, հանդերձ այլ ևս քաղու՛մ
արուեստիւք, այլ և ոչ ծաղիկք
ծառոց, և ոչ բոյսք սերմանց և ոչ
ծնունդք խոտոց և ոչ հասանել
եփել պտղոց, և ոչ անատունք
և գազանք և սողունք երկրի և
ոչ գետունք ջուրց, և ոչ կայ-
տառք ծովուց և ոչ կերակուրք
անկեանց կարեն լինել քե պատ-
ճառք ջերմութեանն ջէին խառն-
եայ ընդ նոսա :

Կրակը շատ կարեւոր է աշ-
խարհի պետքերուն համար, ոչ
միայն շատ մը ճարտարութեանց
պետքին համար, որոնցմով մեր
կեանքի պետքերը կը կատար-
ուին, վասն զի կրակն է անոնց
գործերուն պատճառ, դարբնու-
րեան և հիւսնութեան և մշակու-
րեան և ոստայնանկութեան, և
ուրիշ շատ արուեստներու, այլ և
ոչ ծառոց ծաղիկները, և ոչ սեր-
մանց բոյսերը և ոչ խոտոց ծը-
նունդները և ոչ պտղոց հասնել ե-
փիլը և ոչ անատուններ և գա-
զաններ և երկրի սողուններ և ոչ
ջուրց ձճիներ և ոչ ծովուց ձկներ
և ոչ ամեն կերակուրներ կրնան
ըլլայ, երէ ջերմութեան պատ-
ճառներ անոնց հետ խառնուած
ջրլլային :

(Ի՞նչ ամական են շեղագիր բառերը :)

Գ Լ Ո Ի Խ Գ .

Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ի Ն

Իւրայեւ սիրէր զՅովսէփ առաւել քան զամենայն որդիս իւր
(Իւրայելի). քանզի որդի ծերունեան նորա (Իւրայելի) էր. եւ արար նաւ
(Յովսէփայ) պատմուեան ծաղկեայ, Իրբև տեսին եղբարքն նորա (Յով-
սէփայ) թէ սիրէ զնա (զՅովսէփ) հայրն քան զամենայն որդիս իւր, ա-
տեցին զնա (զՅովսէփ) :

Այս հատուածին մէջ փակագծերով աւելցուած անունները կը ցու-
ցնեն թէ խօսքը իրոնց վրայ է, որոնց տեղը ուրիշ բառեր դրուած են,
միեւնոյն անունները անդադար չկրկնելու համար :

Դերանուն(*) կը սուսին այն բառերն՝ որ անուան մը
տեղ կը դրուին՝ շատ անգամ արդէն յիշուած բառը չի
կրկնելու համար, զոր օր. Յակոբ աշխատասէր է. նա
պիտի վարձաարուի :

Դերանունները դէմք կը ցուցնեն եւ դէմքը երեք
է. առաջին, երկրորդ, երրորդ : Առաջին դէմքն այն է
որ կը խօսի (եՄ). երկրորդն է այն՝ առ որ կը խօսուի
(ԴՈՒ). իսկ երրորդն է այն, որուն վրայով կը խօսուի
(ՍԱ, ԴԱ, ՆԱ, ԻՆՔՆ, ԻԻՐ) (**).

(*) Դերանուն բառին կազմութիւնն է Դեր=անուն. Դեր կը նշա-
նակէ ԴԵՂ, իսկ անուն, առաջին երկուքն ի միասին անուան տեղ դրուած
բառի իմաստը կուտան. Հնոց մէջ Դերանունի տեղ ըսուած է փոխանակ
անուն. այս երկու բառերն ալ անուան տեղ գործածուած բառ կը
նշանակեն. (Տես Կիրեղ Աղեքս. Մեկնութիւն Ս. Գրոց) :

(**) Դէմք ցուցնելու համար կը գործածուին նաեւ Ա, Դ, Ն գրերն.

Դերանունները չորս տեսակ են. էական կամ անձնական, ցուցական, ստացական եւ յարաբերական :

Հարցարան . — Դերանունն որո՞ւ կ'ըսուի . — Գերանունները ինչ կը ցուցնեն . — Գերանունները բաժնի տեսակ են :

ԷԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՄՆԵՐ

Էական դերանուններն են . Ես , դու , սա , դա , նա , ինքն , իւր , որ հետեւեալ կերպով կը հոլովին .

Ե Գ.		Յ Ո Վ.	
Ո. Ես	էս	Մեք	ժեշ
Ս. Իմ	իմ	Մեր	ժեր
Տ. Ինձ	ինձի	Մեզ	ժեշի
Հ. զ Իս	իս	զ Մեզ	ժեշ
Բ. յ Ինչն	ինչո՞ւ	ի Մէնջ	ժեշի
Գ. Ինեւ	ինչո՞ւմ	Մեօք	ժեշո՞ւմ

Ե Գ.		Յ Ո Վ.	
Ո. Դու	դու	Դուք	դուք
Ս. Քո	քոնի	Ձեր	ձեր
Տ. Քեզ	քեզի	Ձեզ	ձեզի
Հ. զ Քեզ	քեզ	զ Ձեզ	ձեզ
Բ. ի Քէն	քեզո՞ւ	ի Ձէնջ	ձեզի
Գ. Քեւ	քեզո՞ւմ	Ձեօք	ձեզո՞ւմ

Ծանօթ . — Նախնեաց գրուածոց մէջ գործածուած են մերի, մերի՛ փոխանակ մեօք, մեօքի. բայց միեւնոյն կերպով կը կարգացուին :

որոնք դիմորոշ յօդ կ'ըսուին, եւ բառերու ծայրը դրուելով՝ անոնց գէմքն ու նշանակումը իւր կ'որոշեն, զօր օր.

- Տերս ըսել է ես տեր, իմ տեր, այս տեր:
- Տերդ » դու տեր, քո տեր, այդ տեր:
- Տերն » ինչ տեր, ինչ տեր, այն տեր:

Ե Գ.		Յ Ո Վ.	
Ո. նա	անկէս	նորա	անոնք
Ս. նորա		նոցա	
Տ. նմա		նոցա	
Հ. զ նա		զ նոսա	
Բ. ի նմանէ		ի նոցանէ	
Գ. նովաւ		նօքօք	

Սյուպիս կը հոլովին՝ Սա եւ դա :

Ե Գ.		Յ Ո Վ.	
Ո. Ինքն		Ինքեանք	էրենք
Ս. Ինքեան	էրեն	Ինքեանց	էրենց
Տ. Ինքեան	էրեն	Ինքեանց	էրենց
Հ. զ Ինքն		զ Ինքեանս	չէրենք
Բ. յ Ինքեանէ	ինչէրո՞ւ	յ Ինքեանց	էրենցո՞ւ
Գ. Ինքեամբ	ինչէրո՞ւմ	Ինքեամբք	էրենցո՞ւմ

Ե Գ.		Յ Ո Վ.	
Ո. —		Իւրեանք	էրենք
Ս. Իւր, իւրեան	էրեն	Իւրեանց	էրենց
Տ. Իւր, իւրեան	էրեն	Իւրեանց	էրենց
Հ. —		զ Իւրեանս	չէրենք
Բ. յ Իւրմէ	էրո՞ւ	յ Իւրեանց	էրենցո՞ւ
Գ. Իւրեւ, իւրեաւ, իւրեամբ	էրո՞ւմ	Իւրեամբք	էրենցո՞ւմ

Իսկ ցուցական (այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն), ստացական (իմ, քո, մեր, մեր), յարաբերական (որ ո) դերանունանց հոլովումնք տե՛ս 61, 64, 67 էջերում:

Հրահանգ 54. — Որոշել հետեւեալ դերանուններուն դէմքը, քիւր եւ հոլովը . — Ինքեան, զիս, զքեզ, ի

մէջը, ինեւ, քս, զմեզ, ձեր, ինքեամբ, մեք, քեւ, զինքեանս, յինքենէ, ի քէն, քեզ, ինձ, ձեզ, յինչն, մեզ, ի նմանէ, նովաւ, նոցա, զնոսա :

Հրահանգ 52. — (Նոյն) . — Ծառայ իմ ես դու . — Ուսուցիչ եմ քեզ . — Աշակերտք եմք մեք . — Դու ես որդի իմ . — Մեծ են բարութիւնք նոցա . — Դու ես առաջնորդ նոցա . — Մեք եմք աշակերտք Մեծին Մովսէսի . — Մաքուր են ձեռք իւրեանց . — Եղիցի քեզ եւ նոցա կերակուր . — Դուան բայ էր ինձ . — Եղերուք դուք բարերարք . — Որ լուիցէ ինձ՝ ոչ ամաչեսցէ, եւ այք գործեցին ինեւ, ոչ մեղիցեն :

Հրահանգ 53. — Հետեւեալ շեղագիր դերանունները իրենց նշանակուած հոլովներուն վերածեցէք .

Որ ինչ ես (եզ. սեռ.) է, դու (եզ. սեռ.) է :

Ես (եզ. բցս.) փրկեցան, դու (եզ. բցս.) կեան :

Մեմ (յոգ. բցս.) ելին, թշնամիք մեմ (յոգ. սեռ.) են : Բանք նորա դուք են (յոգ. տրա.) եւ ոչ մեմ (յոգ. տրական) :

Ամենայն ինչ նա (եզ. գործիա.) եղև :

Կէսք նոխ (յոգ. բացս.) աստ առ մեզ են :

Օգտակար է դու (եզ. տրա.) :

Հրահանգ 54. — Գրաբարի վերածեցէք . — Իմիններս կ'ուտեմ . — Իրենք զիրենք զրկեցին . — Ասոնք զրեցէք ձեր մտքին մէջ (ի միտս ձեր) . — Իմիններս կը սիրեմ եւ իմիններէս կը սիրուիմ . — Քուկինդ քեզի ըլայ (լիցի) . — Անկարելի է աղօր լինելը . — Իրենները զանի չընդունեցին (ոչ ընկալան) . — Ամենքն ալ տխուր են մեր իմներէն զատ (բացի) . — Ասիկա լաւ հասկըցէք (ի միտ առէք) . — Զերինները խրկեցի :

27. Մ Ե Ս Ր Ո Վ Պ

Մ Ե Ս Ր Ո Պ

Մետրով կը շինական, սնեայ և ուտեայ առ մեծին Ներսիսի, և յետ ելից նորա յաշխարհ՝ սա սիրեաց գմենակեցուրեան վարսորպէս ասաց ոմն Ք նաւանագիտ փութայ նա խառնեայ և անձն ժուժկայ խնդրէ գանապատ, նոյնպէս և նորա փախուցեայ յաշխարհական գրադմանց, զնետ ընթանայր երկնաւորին :

Եւ յորժամ վարդապետեր Մետրոպոլ՝ ոչ փոքր կրէր վտանգս, քանզի ինքն կը ընթերցող և բարգմանիչ . և երէ այլ ոք ընթեռնող, ուր նա ոչ հանդիպէր, գանխուչ ի ժողովրդոցն լինէր՝ յաղագս ոչ լինելոյ բարգմանիչ : Վասն որոյ ետ ի մտի հնարել զըտանել նշանագիրս Հայոց և արկեալ գանձն ի ջանս, պէսպէս փորձելու տաժաներ :

Մետրոպ զիւղացի էր, սնած և ուտած մեծին Ներսիսի քով, և աւնոր մանէն ետքը՝ սա սիրեց մենակեցուրին, ինչպէս ըսաւ մեկը Արեկոճեայ նաւր նաւանագիտ կ'երբայ և ժուժկայ անձր անապատ կուգէ : նոյնպէս նա ալ աշխարհական գրադումներէ հեռանայով, երկնաւորին կը հետեւէր :

Եւ երբ Մետրոպ կը վարդապետէր, շատ նեղուրին կը կրէր, քանզի ինքն կը կարդացող և մեկնող . և երէ ուրիշ մեկը կարդար, ուր ինք չէր գտնուեր, մեկնող չըլլալուն համար ժողովուրդը չէր հասկընար : Որուն համար միտքը դրաւ Հայոց լեզուի նշանագիրները ջանալ գտնել և աշխատելով՝ պէսպէս փորձելով կը յոգներ :

(Յուշըցէք սոյն հաստուած ին դերանունները :)

Գիտող . — Ասկէ անդին եղած թարգմանութեանց աշխարհարարները զանց առած ենք :

Բ Ա Յ

Ծերունի ոմն հասեալ փայտ յանտառէ եւ բարձեալ ի յուս բերե՛ր զայն ի տուն, այլ յընդերկար ընծացիցն սրտսաւեալ հարկեցաւ դնել յերկիր գրեան, եւ սկսաւ յօգնութիւն կարգալ զմահ: Եւ սհա եկն, ել, ետեւեցաւ նմա մահ եւ եհարց Թէ առ ի՞նչ կոչե՛ր զինքն: Յայնժամ ծե-
րունւոյն զանի հարեալ ասեւ. Զի ցացես յուս գրեան իմ:

Այս խօսքին մէջ նախ հատանել (կտրել) ծերունւոյն ըրած գործո-
ղութիւնը կը ցուցնէ, յետոյ դարձեալ ծերը վերցնելով (բարձեալ) կտրա-
ծը տուն կը բերէ. Թէ կը յոգնի եւ կը ստիպուի բեռը գետին դնել եւ
կըստի մահը օգնութեան կանչել, եւլն: Վերի հատուածին մէջ եղած բո-
լոր շեղագիր բառերը գործողութիւն կը ցուցնեն:

Կամ Թէ երբ ըսենք. երկինք . . . կապոյտ, արեգակն . . . գաշ-
խարհ: այս կերպով միայն իրեր կ'անուանենք առանց զանոնք հաստա-
տելու, առանց անոնց վրայ բան մը ըսելու:

Բայց, ընդհակառակն, եթէ ըսենք երկինք կապոյտ է, արեգակն
ԼՈՒՍԱՆՈՒՄԷ՛ գաշխարհ, իմաստ մը կը ձեւանայ:

Բան մը հաստատելու, ըսելու անհրաժեշտ եղող բառը քայ կը կոչ-
ուի: Առանց անոր՝ բառերը լոկ կը ներկայացնեն իրարու անհարգող,
անկապ, անշատ գաղտնիքներ:

Այն բանն որ գործողութիւն մը, այսինքն ընել, ըլլալ կամ կրել կը ցուցնէ, քայ կ'ըսուի, զոր օր. Մշակե՛ր յառնե (կ'ընէ), յառնէ մշակին ըրած գործողութիւնը կը ցուցընէ: Ես գրեցի, գրեցի իմ ի՛նչ ընելու կը ցուցնէ - հետեւաբար յառնէ, գրեցի, բայ են:

Բայերը խօսքին մէջ այլ եւ այլ ձեւեր կ'առնուն:

որոնց կ'ըսուի խոնարհոււմ: Ինչպէս. Ես դացի. նա սի-
րէ. դու լեցիր. նա եկաւ:

Բայց ամէն բայ միեւնոյն կանոնով չի խոնարհիր, այլ զատ զատ կերպերով. այս տարբերութենէն չորս կերպ շժորդութիւն յառաջ կուգան: Այս լժորդութիւն-
ներն են. եմ, իմ, ամ, ում:

- Ինչպէս. Ա. — Սիրեմ, լսեմ, մեղանշեմ, եւլն
- Բ. — Խօսիմ, անկանիմ, մեռանիմ, եւլն:
- Գ. — Աղամ, կարգամ, հաւատամ, եւլն:
- Դ. — Թողում, ընթեանում, հեղում, եւլն:

Հարցարան. — Ի՞նչ է քայը. — Ի՞նչ է խոնարհումը. — Ի՞նչ է շժորդութիւն. — Քանի՞ են շժորդութիւնք:

Հրահանգ 55. — Ի՞նչ կ'ընեն կամ ի՞նչ կ'ըլլան. — Գրչաւ (գրեն). — Ասղամբ. կշտով. սանդղով. ունեւե-
եաւ. հացիւ. ջրով. գաւազանաւ. կաթամբ. ուրա-
խութեամբ. երգօք. խաղալեօք:

Հրահանգ 56. — Ի՞նչ կ'ընէ. — Հողմ (չնչէ). — Փո-
թորիկ. — Լուսին. — Ծով. — Ծառ. — Ծաղիկ. —
Ճրագ. — Աշակերտ. — Ուսուցիչ. — Ծառայ. —
Մշակ. — Վաճառական. — Դերձակ. — Նկարիչ. —
Թռչուն. — Թութակ. — Ոչխար. — Յուլ. — Զիւն
— Վարդապետ. — Քահանայ. — Խորանակարն. —
Տապարն:

ՎԱՐՁՈՒԹԵՒՆ ԳՐԱՌԱՐԻ

28. Բ Ս Ե Ն Ո Կ Ր Ա Տ

Ի միում աւուրց պատմեցաւ Քենոկրատայ զի աշակերտ իւր շարախօսքը զնմանէ, և նա ասէ. «Չհաւատամ»: Եւ ի հաստատել պատմողաց զբանս, նա տակաւին յամառեալ ասէր քէ՛ «Չհաւա-

տամ» : Իսկ ի ցուցանել նոցա հաւաստեօք գրանսն, աւե. «Անմար է քէ չսրիցիցէ գիս, յոր ես խանդաղակարն գորովիմ» :

(Որոշեցէք բայերն :

Չկնակե, անոր վրայով .

Ի հաստատել պատմողաց, երբ պատմողները հաստատեցին .

Հաւաստիք, ապացոյցներ .

Խանդաղակարն գորովիմ, գորովանօք կը սիրեմ .

ԲԱՅԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆ

Բայերն իրենց նշանակութեան համեմատ չորս տեսակ են . Էական, ներգործական, կրաւորական եւ չեզոք :

Էական բայն է եւ բայն :

Ներգործական բայն անձի կամ իրի վրայ ուղղակի ներգործել կը նշանակէ . Օրինակ . Սիրեմ, կարդամ, շնեմ, ներգործական են :

Եթէ բայն ուրիշէն կրել նշանակէ, կրաւորական է .

Պատժիմ (կը պատժուիմ) յԱստուծոյ :

Չեզոք կըսուին այն բայերն, որ բան մը ընել կամ կրել կը նշանակեն առանց ուրիշին վրայ ազդելու, զոր օր . Հիւանդանամ, մեռանիմ, եւլն :

Հարցարան . — Բայերը բանի տեսակ են . — Ո՞րոնք են էական, ներգործական, կրաւորական, չեզոք բայերն :

Հրահանգ 57 . — Որոշել հետեւեալ բայերու տեսակն . — Ուտեմ (ներգործական) . Լսեմ . Անկանիմ (իյնամ) . Կեամ (ապրիմ) . Ընկենում . Մերթիմ (մերժուիմ) . Բարկանամ . Մերկանամ . Գործեմ . Մնամ . Ընթեմում . Բանամ . Յենում (կրթիմ) . Ճանաչեմ . Մեռանիմ . Երթամ . Մեղբանամ . Ելանեմ . Տեսանեմ . Հարկանեմ

(զարնուիլ) . սիրիմ (սիրուիլ) . Թողում . Լամ . Զբօսնում . Զգեմում (հաղնիլ) :

Տ Է Ր Բ Ա Յ Ի

Տեր բայի կըսուի այն ուղղական հոլովն, որ զործողութիւնն ընող անձը կամ իրը կը ցուցնէ, զոր օր . Բրիտոսս ծնաւ . Գարուն հասաւ :

Բայը թուով եւ դէմքով կը համեմայնի տէր բայիին հետ :

Անեղական տէր բայիներու բայը յոգնակի կը դրուի :

Տէր բային ո՞վ կամ ի՞նչ հարցմամբ կը գտնուի, զոր օր . վերի խօսքին մէջ . ո՞վ ծնաւ, Բրիտոսս, ի՞նչ հասաւ զարուն . ուրեմն Բրիտոսս, գարուն բառերը տէր բայի են :

Ծանօթ . — Գերանուն տէր բայիները շատ անգամ լռելեայն կ'իմացուին :

Հարցարան . — Տեր բայի հրու կ'ըսուի . — Տեր բային ինչպէս կը համեմայնի իւր բային հետ . — Տեր բային ինչ հարցմամբ կը գտնուի :

Հրահանգ 58 . — Յարմար տէր բայի մը դրէք գծից տեղ . — (Միժառն) գնաց յաշնան . — — լուսաւորէ զերկիր . — մեզմէ դիւրտս . — Թանայ (թըլէ) զՍ . Փեթրպուրի . — ած տասն պատիժս ի վերայ Եգիպտոսի . — սնուցանէ կաթմամբք իւրովք . — որսայ . — կրթէ զաշակերտս . — խնաստուն է . — զթած է — — փրկեաց զԻսրայէլ :

Հրահանգ 59 . — Յարմար տէրբայի մը դրէք գծերուց տեղ . — Չայնի անասնոց . — — հաչէ . — զանէր . —

խորնջէր . — խանջէ . — ունայ . — մայեն . — պու-
ռոչեն . — գուգուայ . — կարկաջէ . — զողանջէ . —
մլուէ . — մանջէ . — սուէ . — երգէ . — խօսի :

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՐԱՐԻ

29. ԱՐՄԱԻԵՆԻ

Յարմաւենիս արուս և եգս անուանին, զի որ եգ արմաւենին
անուանի, խոնարհեցուցանէ կորացուցանէ զոսոս իւր ի կողմն արու
արմաւենոյն, և ի մերձենայ ոստոցն առ միմեանս՝ իբրև սէր իմն և
զուք և ամուսնութիւն կատարի, իսկ մշակքն՝ որ տնկոցն տնդեակք
են և զխոն գջափս իրացն, առնուն յոստոց արուին իմն և տանին յա-
րեն յեգ արմաւենին. իսկ և իսկ վաղվաղակի իբրև ընդունի յարմա-
ւենոյն զսակաւ ինչ նշանակն, ուղղին անդէն ի վեր ոստքն, և հաս-
տատի պնդի կայ կանգուն ծառն ի լոյծ մեղկութենէ անտի, իբրև
թէ ընկալաւ այնուհետև հանգիստ ինչ և կատարեցան կամք իւր:

(Յուշըցէք սոյն հաստուածին տէրբայիները :)

Կորացուցանել, ճուել .
Իսկ եւ իսկ, անմիջապէս .

ԵՂԱՆԱԿ , ԺԱՄԱՆԱԿ

Որեւէ բանի վրայ խօսելու ատեն մենք կրնանք ա-
նոր գործողութեան ըսկ անուել տալ, կամ բան մը պատ-
մել անոր վրայ կամ հրամայել, ցանկալ որ գործողու-
թիւնը կատարուի եւ կամ քերտեան տակ ձգել նորա
գործողութիւնը : Ասոնցմէ յառաջ կուզան բայի այս չորս
եղանակները . Մահնանական, Հրամայական, Ստորա-
դասական եւ Անեղեւոյթ :

Մահնանական եղանակը որոշ կը պատմէ թէ գոր-
ծողութիւնը ի՞նչպէս կը կատարուի, կատարուեր է կամ
պիտի կատարուի, զոր օր .

Գրաւ ես, երթայիր դու, եկեացե նա :

Այս եղանակն ունի երեք ժամանակ . Անեղայ, անց-
եալ եւ ապառնի :

Նեղիկայ ժամանակը կը ցուցնէ թէ գործողութիւնը
հիմա կը կատարուի . զոր օր . հասանե գարուն, ծաղկիկն
ծառք պարտիզին : Գարունը հիմա կը հասնի . պարտէ-
զին ծառերը հիմա կը ծաղկին :

Անցեալը կը ցուցնէ թէ գործողութիւնը երբեմն կա-
տարուած է . եւ եթէ բոլորովին լրացած չէ, կ'ըսուի
անկիսար . իսկ եթէ վերջացած է՝ կիսարեալ, զոր օր .

Յորժամ գնացի յանտառ, երգեր ստիակի : Այսինքն
երբ ես անտառ գացի (կիսարեալ), ստիակը կ'երգէր,
այսինքն դեռ կը շարունակէր երգել (անկիսար) :

Ապառնի ժամանակը կը ցուցնէ թէ գործողութիւնը
դեռ չէ կատարուած, այլ նոր պէտք է կատարուի :
Ձոր օր . Եկից եւ տեսից գրեզ, այսինքն պիտի գամ եւ
պիտի տեսնեմ (ապր.) :

Հրամայական եղանակը կը յայտնէ խօսողի հրամանը
կամ խնդիրքը կամ ցանկութիւնը . գործողութիւնը կամ
կը կատարուի ու չկատարուիր . եւ այս պատճառաւ եր-
կուքի կը բաժնուի ստորադասական, որ գործողութեան
կատարուելուն հրամանութիւն կը ցուցնէ եւ քացասա-
կան, որ նորա կատարման արգելք կ'ըլլայ : Ձոր օր .
Արի՛, ա՛ն զմահիճս քո եւ ե՛րթ ի տուն քո . Մի՛ ար-
կանէք զմարգարիտս ձեր առաջի խողաց :

Ստորադասական եղանակը խօսքը պայմանի տակ
կը ձգէ յայտնելով թէ գործողութիւնը կրնայ պատահել

ու չպատահիլ, կամ կարող էր կատարուիլ, բայց չէ
կատարուեր : Զոր օր. Միաք մարդոյ զբարին գովիցե
եւ զչար խոսիցե : Ստորագասականը ըստ ինքեան ոչ
մէկ ժամանակ ունի եւ կը յարմարի բոլոր ժամանակնե-
րու հետ :

Աներեւոյրք բայի սկզբնական ձեւն է , ինչպէս ուղ-
ղական հորովը անուններու մէջ : Այս եղանակը չորոշեր
թէ գործողութիւնը ե՞րբ կը կատարուի կամ ո՞վ կը կա-
տարէ : Այս պատճառաւ կ'ըսուի նաեւ անորոշ , զոր օր.
տեսանել . սիրել . երթալ :

Սահմանականը, հրամայականը եւ ստորագասականը դէմք ունին
եւ դիմաւոր կ'ըսուին . իսկ աներեւոյթը դէմք չունի եւ անդեմ կ'ըսուի :

Հարցարան . — Ի՞նչ է եղանակը եւ բանի է . — Ի՞նչ է սահ-
մանականը . — Անոր բաժանումներ . — Ի՞նչ է հրամայականը , ստ-
րագասական եւ աներեւոյրք :

Հրահանգ 60. — Որոշել հետեւեալ բայերու ժամա-
նակներն ու եղանակները . — Սիրեա՛ . Ծանի՛ր (ճանչ-
ցի՛ր) . Սիրեցէ՛ք . Ծնանէ՛ի . Ընթացայ . Կորուսի . Մնաց .
Նուացաւ . Գործէ . Նայեցան . Բնակեալիք . Դարձի՛ր .
Փութս՛ . Աղաչեցի . Կանգնէի . Մի՛ ըեր . Տեղաց . Ուս-
ղաց . Առից . Արասցուք (ընենք) . Ծածկեցի (պիտի
ծածկուի) . Կամեցայ (ուզեցի) . Երկեան (վախցան) . Ա-
սեն (կ'ըսեն) . Իջին (իջան) . Ասաց (ըսաւ) . Զօքաւ
(գնաց) . Մի՛ նախանձիր . Անմտացայ . Ունիս . Նաւեցին .
Անկաւ . Մի՛ դարձուցաներ :

ՎԱՐՃՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԱՐԱՐԻ

30. Հ Ա Յ Ր Ն Մ Ա Կ Ա Ր

Գնացեալ երբեմն հայրն Մակար ի կողմանս Եգիպտոսի ընդ եղ-
բարս ոմանս՝ լուաւ զձայն մանկան ուրուք ինչ որ կոչէր զմայր իւր եւ

ասէր . Մայր, մեծատուն ոք սիրէ զիս, և ես ատեամ զնա . և աղքատ
ոք՝ ատեալիցիս և ես սիրեմ զնա : Իբրև լուաւ զայս հայրն Մակարն,
գարմացաւ յոյժ : Եւ ասեն ցնա . Ընդէր գարմանայցես ընդ այս, հայր .
Ասէ ցնոսա ծերն . Առակ են բանք մանկանդ, ելլմեք մանուկ եմք մը-
րօք . Զիսկ մեծատունն զորմէ ասէ մանուկն՝ է ճշմարիտ Աստուածն
մեր , զի սիրէ զմեզ և ոչ պահմեք զբանս նորա և ատեամք զնա . և
աղքատ է բշնամին մեր դեւն , և ատեայ զմեզ , և մեք սիրեմք զաղ-
տեղութիւն նորա :

(Որոշեցէք բայերուն ժամանակներն ու եղանակ-
ներն :)

ԴԷՄՔ ԵՒ ԹԻԻ

Առ հասարակ ամէն խօսքի համար երեք բան հար-
կաւոր է . նախ պէտք է որ մէկը խօսի , երկրորդ հարկ
է որ մէկ ուրիշն ալ անոր մտիկ ընէ , վերջապէս երրորդ
մ՛ալ հարկաւոր է , որուն վրայ կարելի է բան մը ըսել .
Ասոնցմէ յառաջ կուգան բայի երեք դէմքերը : Ասոնք
իրենց վերջաւորութիւններով կ'որոշուին մէկմէկէ :

Առաջին դէմքով կը յայտնուի խօսող անձը եւ իւր
ըբաժ գործողութիւնը . Սիրեմ (ես) զԱստուած իմ . Ա-
սեմք (մեք) զսատանայ :

Երկրորդ դէմքով կը դրուի այն , որու հետ առա-
ջինը կը խօսի . Ողորմեաց (դու) . Դուք էք մեր ուրա-
խութիւն :

Երրորդ դէմքով կը դրուին այն բոլոր առարկաները
եւ նոցա գործողութիւններն՝ որոնց վրայ կը խօսուի :
Մշակն կամ նա գործե . Աշակերտք կամ նօքա ուսանիւն .
Բայերն անուններու նման երկու թիւ ունին . եզակի
եւ յոգնակի :

Եզակին կը ցուցնէ մէկու ըրած կամ կրած գործու զուժիւնը, զոր օր. Երթաւ ի տուն. Չարն ոչ ճեցեց զլոյս :

Յոզնակին կը ցուցնէ շատերու գործողութիւնը ք զոր օր. Ճարակին խաշինք . Կործանեցան պասնեղջ :

Հարցարան. — Խօսքի համար ինչ բան հարկաւոր է . — Ի՞նչ կը յայտնուի առաջին, երկրորդ, երրորդ դէմքերով . — Բայերն ինչ ունին . — Ո՞րոց կ'ըսուի եզակի եւ յոզնակի :

Հրահանգ 61. — Որոշել հեցեւեալ բայերուն դէմքն ու քիւն . — *կատարէիր* . *խօսէին* . *սիրեաց* . *եկեցէ* (*պիտի գայ*) . *ժողովեմ* . *ընթեանուցուն* . *անկայ* . *սիրեա'* (*սիրէ'*) . *մտանեմ* . *ելանէի* . *փախիր* . *մի' գար* . *բժշկեսցիս* (*պիտի բժշկուիս*) . *մտածեմ* . *ուրեմն կամ* . *բարի ես գու* . *ապաշնորհք մտանան* *զերախտիս* . *ընտրեա'* *զբարեկամս քո* . *սիրեսցեն* (*պիտի սիրեն*) . *ըմբռնեցայ* (*բըռնուեցայ*) . *ան* . *հայէի* (*նայէի*) . *լուայ* (*լսեցի*) . *ժողովեցի* . *կարդամ* . *Թաղեցին* . *լէիր* . *ամաչեցի* . *հոգացա* . *տառապէիր* . *բժշկեցա* . *սիրե՞ս զիս :*

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԱՐԻ

31. Հ Ա Յ Ք

Չիք որ ի մարդկան, որ այնչափ խոնարհագոյն քան գրոջուն գտանիցի. Իբրև տեսանեն ճայք թուլացեալ գրես հոր իւրեանց ի ծերութենէն, աստի և անտի մտանեն և բառնան զնա ի վերայ բեւոց իւրեանց և առնուն խաղան և մեղմով ըստ նմա գան, և ջամբեն կեռակուր ինչ գոր և գտանեն, և որպէս ախորժէ երբայ նա, այնպէս ըստ նմին երբան հանդարտիկ, շուրջ պատեալ զնովաւ յաջմէ և յաճմէ հեկէ. և այսմ՝ զոր ասացաքս, բազումք վկայեն՝ թէ այս այսպէս է. Եւ մարդք բարեգործք՝ որ առնեն բարիս ընկերաց, այսպէս անուանեալ կոչին. ճայից պէս պատուադիրք:

(Որոշեցէք բայերու դէմքն ու թիւն :)

Ճայ, ջրային քուչուն մը, երկայն կտուցով եւ բարձր սրունքով, (Եւ գարգա) :

Ջամբեյ, կերակրել .
Պատուադիր, պատիւ բնող .

ԲԱՅԻՑ ԽՆԴԻՐԸ

Տէր բայիով մը եւ բայով մը կատարուած գործողութիւնը ի հարկէ անձի մը, անանոյ մը կամ իրի մը վրայ կ'իյնայ. Եթէ ըսենք . Ուսումն կրճէ . . . կը հասկընանք թէ այս նախադասութիւնը պակաս է. որովհետեւ կրճելու գործողութիւնը մէկու մը հետ աւընչութիւն ունի :

Խնդիր կ'ըսուի այն հօլովուած բառն՝ որ բային ի մաստը կ'ամբողջացնէ որովհետեւ այն անձը, անասունը եւ իրն՝ որուն վրայ կը դառնայ բայով ցուցուած գործողութիւնն : Ինչպէս . Պատուեա զնայր ին . Լերինք Լիբանանու . այս խօսքերուն մէջ զնայր ին եւ Լիբանանու բառերը խնդիր են :

Բայերու խնդիրը երկու տեսակ է . Խնդիր սեռի եւ խնդիր բնութեան :

ԽՆԴԻՐ ՍԵՌԻ

Խնդիր սեռի կ'ըսուի այն հայցական հօլովն՝ որուն վրայ գործողութիւնն ուղղակի կը կատարուի, զոր օր. Աստուած արար զաշխարհ :

Խնդիր սեռի կ'անունն ներգործական եւ կրաւորական բայերն . ներգործական բայերուն սեռի խնդիրը հայցական հօլով է, որ զո՞վ կա՞ ի՞նչ բանը հարցման պատասխան է, զոր օր. Վերի խօսքին մէջ զի՞նչ ստեղծեց զաշխարհ . զաշխարհ, սեռի խնդիր է :

Երբ հայցականն անորոշ է, հայցականին վրայ գ նախդիր չըրուիր եւ այն ատեն կ'ըսուի անորոշ հայցական : Չոր օր. Տուր ինձ հաց . հաց՝ անորոշ հայցական սեռի խնդիր է :

Հարցարան . — Խնդիր հուր կ'ըսուի . — Խնդիր բանի սեռակ է . — Սեռի խնդիր հուր կ'ըսուի . — Անորոշ հայցական հուր կ'ըսուի :

Հրահանգ 62 . — Սեռի խնդիրը գտէք . — Ի բերանոյ մեղուին եհան զմեղրն . — Պատուեա զհայր քո եւ զմայր . — Հռովմայեցիք կործանեցին զպարիսպս Սապինայ . — Ամենայն ծառ բարի՛ պտուղ բարի առնէ , եւ ծառ չար՝ պտուղ չար առնէ . — Որ ոք գիտիցէ զբարին եւ ոչ առնիցէ , մեղք են նմա . — Որդի՛ որ անարգէ զհայր եւ մերժէ զմայր , ամօթ կրէ եւ նախատ լիցի . — Որդի ի մաստուն ուրախ առնէ զհայր , որդի անմիտ արհամարհէ զմայր իւր . — Երանի՛ ողորմածաց , զի նոքա ողորմութիւն գացեն . — Սիրեցէք զպանդուխտն . — Յովսէփ արածէր խաչինս . — Հարկց ես զիող եղջերեայ :

Հրահանգ 63 . — (Նոյն) . — Երկինք պատմեն զփաստ Աստուծոյ . — Օրհնութիւն հօր հաստատէ զտունս որդւոց եւ անէծք մօր խլին զհիմունս . — Ձայր զուարթ սիրէ Աստուած . — Ձի եթէ թողուցուք մարդկան զյանցանս նոցա , թողցէ եւ ձեզ հայրն ձեր երկնաւոր . — Անզգամս անգոսնէ զխրատ հօր . — Եթէ ոք սիրէ զիս , զբանս իմ պահեսցէ . — Երաց նոյ զպատուհան տապա նին . — Օրհնեցից զբեզ եւ մեծացուցից զանուն քո . — Որ պահէ զօրէնս՝ երանելի է . — Որ արբուսցէ բաժակ մի ջուր ցուրտ , ոչ կորուսցէ զվարձս իւր . — Ձհուր բորբոքեալ շիջուցանէ ջուր եւ ողորմածութիւն քուէ զմեզս :

Հրահանգ 64 . — Հետեւեալ գծեալսն սեղ յարմար սեռի խնդիր մը դրէք . — Արեգակն լուսաւորէ (զերկիր) . Մայր խնամէ — . Արօր պատասէ — . Քրիստափոր Գուլամպոս եգիտ — . Նաւուզիղն վարէ — . Հայրն ետես — . Հռովմայեցիք պաշարեցին — . Որտորզն որսայ — . Չկնորսն կալա (բռնեց) — :

Հրահանգ 65 . — Գրաբարի վերածեցէք . — Քաղաքը շինեց . — Հայրերնիդ սիրեցէք . — Նա զքեզ կը սնուցանէ . — Ոչխարը կ'ուտէ զպար խտաը . — Ես կը պաշտպանեմ տղադ . — Հին բարեկամը մի՛ թողար , վասնզի նորն անոր հաւատար չէ . — Մի՛ դարձըներ (մի՛ դարձուցաներ) քու երեսդ ամէն աղքատէ եւ Տէր Աստուած իր երեսը քենէ չպիտի դարձընէ . — Ով որ ոխ կը պահէ՛ անօրէն է . — Եթէ քու թշնամիդ անօթի է՝ կերակրէ զանի , եւ եթէ ծարաւ է , ջուր տուր անոր (տուր նմա ըմպել) : — Մանչեր եւ աղջիկներ (ուսոր եւ դուսոր) ծնաւ անիկա . — Անոր արտերը շատ ցորեն տուին (ետուն) :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԱՐԻ

32. ԱՂԿԻՈՎՆ

Աղկիովն բռնուն է, որ առ ծովեզերք բնակէ, և անդրեւ առ ծովեզերքն դնէ բոյն յաւագոյն վերայ, և արկանէ գճուս, և ի մէջ ձմերայնոյն նստի ի ձուս բխել, յորժամ բռնութիւնք հողմոյն և դառնաշունչ սառնամանիքն ամբոխեայ գծովն՝ ալելոծս առնիցեն գեզերան, եւ յայնպիսի մրրկեալ ժամանակի կակղանան բռնութիւնք հողմոցն, և ցածնուն ալիքն ամբոխեալք, և դադարէ ծովն ի խռովութենէ, մինչև տկար բռնունն աղկիովն թիւ գճուս գելքն օր, և ի կատարել եւքն աւուրն հանէ գճագս ի մեռեալ ձուոցն ի կենդանութիւն, և յորժամ հանիցէ գճագսն, գելքն օր ջանայ սնուցանել և գարգացուցանել՝ Այս

ամենայն պարզեւք առ տկար բռնուն յամենատեսն Աստուծոյ տես-
չութենեն՝ որ ամենայնի առաջնորդէ. և զայս ամենայն տեսչութիւնսն՝
որ ի վերայ տկար բռնոյն լինի, ամենայն նաւորդք իմանան, և զա-
ւուրսն զայնոսիկ յանուն աղկիովն բռնոյն անուանեն, և այսպէս կոչեն
Աղկիովնի տեսակ աւուրք:

(*Որոշեցէք սեռի խնդիրները :*)

Աղկիովն, ծովային բռնուն, կապոյտ փետովք, (ԿՊԻՊԷՄ՝ ԳՆՆ—
ԵՄԸ ԼԴԲԷԸ) :
Չու, հաւկիթ .
Թիսել, (ԳՆԸԼՄ) հանել .
Անքոխեղ, յուզել :

ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒ

Կրաւորական բայերու սեռի խնդիրը բացառական է
և ո՞րևէ հարցման պատասխան կուտայ, զոր օր. Յիսուս
մկրտեցաւ ի Յովնանէն . ի Յովնանէն բաց սեռի
խնդիր է մկրտեցաւին : Եթէ ներգործական բայ մը կրա-
ւորականի փոխուի, ներգործականին տէրբային կրա-
ւորականին սեռի խնդիրը կ'ըլլայ և հայց սեռի խնդիրը
կրաւորականի տէրբային :

Զոր օր. Յիսուս մատնեցաւ ի Յուդայէ . եթէ մաս-
նեցան ներգործականի փոխենք, այն ատեն խօսքը
կ'ըլլայ . Յուդա մատնեցաւ զՅիսուս :

Հարցարան . — Կրաւորական բայերու սեռի խնդիրը ինչ հո-
րով կ'ըլլայ . — Ներգործական բայ մը եթէ կրաւորականի փոխուի,
սեռի խնդիրը ինչի՞ կը փոխուի :

Հրահանգ 66 . — Կրաւորական բայ . — *Ողորմու-
թեամբ* և *հաւատով* սրբին մեղք . — Բերան *իմաստնոյ*
գովի ի մարդկանէ . — Սիրեցի ի հօրէ իմմէ . — Պատ-
ուիմք ի բարեկամաց . — Որդի իմաստուն օրհնեսցի ի
ծնողաց . — ժողովուրդն ի գիւական պատուհասիցն բժշ-

կեցաւ . — Աչք կուրաց բացցին և ականջք իւրից լուի-
ցեն . — Եւ ի նոցանէ բղխեսցին շնորհք պատուիրանացն
Աստուծոյ և խաղաղութիւն բազում և շինութիւն և
հաստատութիւն բազում եկեղեցեաց ի տեառնէ նոցա
տացի և բազում մոլորեալք դարձցին ի ճանապարհս
ճշմարտութեան, որով և Գրիստոս փառաւորեսցի :

Հրահանգ 67 . — Կրաւորական և չէզոք բայ . —
Վերացաւ սիւն անպոյն յերեսաց նորա . — Մի՛ մերձե-
նար այս . — Ի գետոյ ելին եօթն երինջք . — Ոչ հնա-
ցան ձորձք ձեր և ոչ մաշեցան կօշիկք յոտից ձերոց .
— Էդոյ յայտնեցաւ հեթանոսաց . — Հնազանդեա սիրով,
աղօթեա յուսով, աշխատեա հաւատով և պայծառաս-
ցիս յերկնային հարանիսն . — Յիսուս վարեցաւ յանա-
պատ ի հոգւոյն՝ փորձել ի ստատնայէ . — Իջին անձ-
րեւք, խաղացին գետք, շնչեցին հողմք . — Մատուցաւ
ղիւհաւոր մի կոյր և հասի . — Տէր լուս աղօթից իմոց :

Հրահանգ 68 . — Գրաբարի վերածեցէք . — Մտիկ ը-
րէք (ունկնդիր լինել) ձեր ծնողքին, հպատակ եղէք
(կացէք) անոնց . — Ողորմութիւն և հաւատք թող քենէ
չափոխին (մի՛ պակասեսցին) . — Յովնաթանու ողին Գաւ-
թի ողոյն հեա (ընդ ողոյն) կապուեցաւ . — Գուն նոյն
եւ և քու տարիներդ չեն անցնիր (ոչ անցանեն) . — Նա
ըսաւ (ասաց) և եղաւ, հրամայեց և հաստատուեցան :

Բ Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Խ Ն Գ Ի Ւ Բ

Բայերն իրենց տէրբայիէն և սեռի խնդրէն զատ
հօրոված բառեր կ'ունենան, որոնք խօսքին ուրիշ պա-
րագաները կը յայտնեն :

Հարցարան . — Բնութեան խնդիր հուս կ'ըսուի :

Հրահանգ 69 . — Բնութեան խնդիր . — Շեղագիր բառերը գրաբարի վերածեցէ՛ք . — Հրեշտակ տեսան երեւեցաւ (անոր) . — Հնազանդ լերուք ձեր ծնողներուն . — Հա՛յր, առբ ինձ բաժին որ անկանի քո ինչքերդ . — Բայց Սաւլս եկեղեցւոյն վրասակար է, կ'ըսէին . — Թշամանեղը, քարկուրենեկ (ցասումն) չէ, այլ կարճւնաքենեկ . — Եղիազարոս, այլ երեւելի քանակայից գնդին . — Որոյ ոգիքն թուլացեալ են երկնաւոր առաքիւնութենեկ . — Հոս մահու բղխեաց անկե . — Զայս ահա շեշտի գիտեմք . — Եմուս ի ներքս ուրախութեամբ :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

33. Ե Ք Ի Ն Ո Ս

Եքինոս անուն գեոուն մի փոքրիկ անարգիկ է ի կողին ի մեջ ծովուն, և բազում անգամ վարդապետ լինի ցածութեան և ամբոխելոյ ծովուն նաւավարաց որ միշտ շրջին ի նոսա, և գայս գործելով իբրու քե գուշակ իմն կանխաւ խռովութեան ծովուն և խառաշունչ հողմոցն, երբայ եքինոս խքի ընդ քարին և մածնու կայ ի նմա իբրև զանկիրոս, և գծանրութին քարին քիկունս և ապաստան առնե իւրոյ անգոր քեքեութեան, զի մի առնուցուն աչիքն և այսր անդր կոծեալ կողկոճիցեն, և իբրև տեսանիցեն զնա այսպէս նաւավարքն, անդէն իմանան՝ եքե հողմայոցք լինելոց է :

(Որոշեցէ՛ք բայից տեսակները :)

Եփնոս, ծովու ճնի (բռն քէքե)

Յածուրիւն, հանդարտութիւն .

Ամբոխել, յուզուիլ .

Խքի ընդ քարիւ, քարին սակ կը մեկէ .

Մածնու, փակի .

Անկիրոս, խաբխա .

Կողկոճել, շարշիւել .

Թիկուռել եւ ապաստան, կռակ եւ ապաւեմ .

Հողմայոցք, հովի փոքրիկ .

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅ

Ըսինք թէ էական բայն է եւ . սա հետեւեալ կերպով կը խոնարհուի .

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Եզակի		Ցոգնակի	
Եմ	Եմ էմ	Եմք	Չենք էնք
Ես	Դուսն էս	Էք	Դուսք էք
Է	ան է	են	անսք էն

Անկատար

Եզակի		Ցոգնակի	
Էի	Ես էի	Էաք	Չենք էնք
Էիր	Դուսն էիր	Էիք	Դուսք էիք
Էր	ան էր	Էին	անսք էին

Կատարեալ

Եզակի		Ցոգնակի	
Եղէ	Եղա	Եղաք	Եղանք
Եղեր	Եղաք	Եղէք	Եղաք
Եղել	Եղանք	Եղեն	Եղանք

Ապարհի

Եզակի		Ցոգնակի	
Եղէց	Դեմք էլա	Եղցուք	Դեմք էլանք
Եղցիս	Դեմք էլա	Եղցիք	Դեմք էլաք
Եղցի	Դեմք էլա	Եղցին	Դեմք էլանք

Հրամայական եղանակ

եզակի

Յոգնակի

եղի՛ջիր եղէր

եղերուք եղէի

Մի՛ վննիր զի՛ Եւլուր

Մի՛ վննիք զի՛ Եւլուր

Ստորագասական եղանակ

եզակի

Յոգնակի

իցեմ

որ Եւլու՞մ

իցեմք

որ Եւլանի

իցես

որ Եւլու՞ս

իցէք

որ Եւլուր

իցէ

որ Եւլու՞յ

իցեն

որ Եւլանի

Անորոշ դերբայ

Լինել

Եւլու

Անցեալ դերբայ

եղեալ

եղած

Ապառնի դերբայ

Լինելոց

Եւլուր

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուի *եական* բայն .

Հրահանգ 70 . — Հեճեւեալներուն քիւն ու ժամանակն որոշել . — *եղեւ . էաք . իցես . եղեալ . ես . եմ . էք . իցեմք . լերուք . էիր . էր . եղեն . եղէց . էի . իցէ . մի՛ վննիր . եղեր* :

Հրահանգ 71 . — Հեճեւեալ խօսքերուն մէջ փակագծով դրուած էական բայերը գրաբարի դարձուցէք . — *Մանկո՛ւնք , հնազանդ (եղէք) . — Ես (պիտի ըլլամ) ուսուցիչ . — Դուն անոր բարեկամն (էիր) . — Մենք (ենք) աշակերտաց առաջնորդ . — Տէր Յիսուս Բրիտանոս (եղաւ) իմ փրկութիւն . — Որդեա՛կ, երախտագէտ (եղիր) . — Շատեր (եղան) ինձ օգնական . — Մոյլ տղոց վախճանը*

գէշ (պիտի ըլլայ) . — Մենք աշակերտ (ենք) . — Անոնց ոտքերը արագ (են) . — Ո՛վ Աբրահամ, շատ ազգերու հայր (պիտի ըլլաս) . — Դուք բարերար (եղէք) . — Ես քու անէր Աստուածդ (եմ) . — Անոր ճամբաները ուղիղ (են) . — Քու կիներդ երանելի (են) :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

34. ԹՂԵՆԻՆ ԱՆՊՏՈՒՂ

Եւ ասէ Յիսուս գառակս գայս. Թճենի մի եր՞ուրումն տնկեալ յայգուղիւրում և եկն խնդրել պտուղ ի նմանն և ոչ եզխտվասցայ գեղործն. Ահա երեք ամք են՝ յորմէնտէ գամ խնդրել պտուղ ի բզենուղ և ոչ գտանեմ. արդ՝ կտրեա գղա, ընդէր և գերկիրդ խափանե՛նա պատասխանի ետ և ասէ. Տէր, բող գղա այս ամ եւս, մինչեւ շուրջ գղովաւ բրեցից և արկից աղբ, բերես արասցէ պտուղ, ասպ թէ ոչ՝ յամէ եւս հասցես գղա :

Էր ուրումն *սնկեալ*, մէկը *սնկած էր* .

Յայգուղի իւրում, իր այգիին մէջ .

Եկն, եկաւ .

Ոչ եզիս, չգտաւ .

Այգեգործ, մեակ .

Ընդէր, թնջու .

Խափանե, արգելի կ'ըլլայ .

Ամ, արի .

Բրեւ, փորեմ .

Յամէ եւս հասցես, արիտ մը կտրէ :

Ս Տ Ո Ր Ո Գ Ե Լ Ի

Ստորագելի կ'ըսուի այն ուղղական հոլովն որ էական բային տէր բային ի՛նչ կամ ի՛նչպիսի ըլլալը կը ցուցնէ, զոր օր. Անմեղ է Արէլ:

Ստորագելին ի՛նչ կամ ի՛նչպիսի հարցումով կը գտնուի:

Թէ գոյական անուն մը եւ թէ ածական մը ստորագելի կրնան ըլլալ: Եթէ տէրբային յոգնակի է, գոյական ստորագելին յոգնակի կը դրուի, իսկ ածական ստորագելին՝ եզակի, զոր օր. Ամենեքին միոյ հօր որդիք եմք (գոյ. ստորագելի՝ յոգնակի). Երանելի են կանայքդ (ած. ստոր. եզակի):

Հարցաւան. — Ստորագելի հրու կ'ըսուի. — Ի՞նչ հարցմամբ կը գտնուի. — Ո՞ր տեսակ բառեր ստորագելի կրնան ըլլալ. — Ո՞ր պարագային ստորագելին եզակի կը դուրս ելնէ յոգնակի:

Հրահանգ 73. — Որոշեցէ՛ք ստորագելիները. — Մարմինն է գործարան հոգւոյ. — Բարի են աղօթք. — Սուրբ է եկեղեցի. — Իմաստուն էր Սողոմոն. — Արդար է Աստուած. — Երջանիկ եղև հայրն. — Անթիւ են աստեղք. — Լոյծ է ջուր. — Սիրելի է արդարութիւն. — Նորաջէն է տունն. — Ժրաջան էր աշակերտն. — Երկիր էր աներեւոյթ եւ անպատրաստ. — Կենսատու է օդ. — Կիզիչ է արեգակն. — Բարձր են լեռինք. — Հզօր է առիւծ. — Գիշատիչ է գայլ. — Լայնատարր է երկիր. — Շքեղ է բնութիւն. — Խօսք են անդունդք. — Լինէր սուրբն Եպիփան լոյս երկրին Մոփաց. — Նա՛մշակ էր եւ սա՛ հովիւ. — Համեղ են ձկունք. — Մեծ ես դու, Տէ՛ր, եւ սքանչելի են գործք քո. — Քարող ճըշ-

մարտութեան հաւատոցն լինէր Գրիգոր. — Գործասէր է մեղու. — Յառաջատես է մրջիւն. — Գթած է արագիլ. — Մեծասիրտ է առիւծ:

Հրահանգ 73. — Յարմար ստորագելի մը դրէ՛ք գծերուն տեղ. — (Ստորամանկ) է աղուէս. — է ծով. — են ուռենիք. — են լեռինք. — են աստեղք. — են կատու եւ կապիկ. — են կաթն եւ ձիւն. — են տերեւք ծառոյն. — են ոսկի եւ ծծումբ. — է դաշտ. — ես դու. — է նա:

Հրահանգ 74. — Հետեւեալ խօսքերը գրաբարի վերածեցէ՛ք. — Երկիրս կըր (բուրակ) է. — Ջուրը թափանցիկ է. — Անտառը նսեմաստուեր է. — Արեգակն այրող (կիզիչ) է. — Միլտոն կոյր էր. — Երիտասարդութիւնը յանձնապատասխան է. — Չանդակատունը բարձր է. — Կարասը շնորհալի է. — Թիթեոնիկը թեթեւ է. — Անձրեւները զովարար են. — Բախտը անհաստատ (յեղչեղուկ) է. — Արջը զօրաւոր է (հզօր). — Ողիտես խորամանկ էր. — Գիտութիւնը քաղցր է. — Աղամանդը թանկագին է. — Կիկերոն ճարտասան էր. — Մանանայն սպիտակ էր. — Ես աշակերտ եմ. — Դաշտերը ծաղիլաւէտ են:

ԼՈՒԾՈՒՄ . ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

Ոսոք մը քերականօրէն լուծել կը նշանակէ խօսք մը իր մասերուն բաժնել:

Լուծումը կը կատարուի 1. Բառագնևութեամբ, 2. Վերլուծութեամբ:

Բառագնևութեամբ կը ճանչնանք բառերուն բնութիւնը, այսինքն թէ բառերը խօսքին մէջ գոյական թէ

ածական են , դերանժան թէ բայ եւն . կամ թէ անոնց
թիւը , հարվը , դէմքը , եղանակը , ժամանակը , եւն .

Վերջում որքանա՞ր իւրաքանչիւր նախադասութիւն
իր մասերուն կը լուծենք : Վերջում թիւեր երկու է .

1. Քերականական ,
2. Տրամաբանական :

Հարցարան . — Ի՞նչ է յուծելը . — Ի՞նչպէս կը կոստումի շու-
ծումը . — Ի՞նչ կրենք ըստազննութեամբ եւ վերջում որքանա՞ր :

ՎՍՐԺՈՒԹԵՆՆ ԳՐԱԳՐՈՒ

35. ԱԶԳՔ ԹՈՉՆՈՑ

Բազում ազգք են բռնոց , որ ունին զպէսպէս կերպարանս , և
եքէ միտ եղեալ նայեսցի ոք ընդ իւրաքանչիւր կարգս նոցա , ըստ
նմանութեան ձկանցն օրինակի գտանէ զնոսա իւրք իւրք . եւ քեպէտ
ամենեքին մի բռնուն անուանին , սակայն բազում կերպարանս ունին ,
այլազգ մեծութեամբ և կերպարանօք և զուովք և բարոյիք և խա-
ղայեօք և զորովք . և անցանեն ըստ մարդկեղեն բանից՝ անբաւ յօ-
րինուածովք և կերպարանօք իւրեանց : Իսկ ոմանք այսպէս հնարե-
ցան , զի ըստ կերպարանացն և զանուանս ազգաց նոցա եղին : Եւ
զի զկէսն հերձարես անուանեցին , այսինքն զարծուիս , և զկէսն մաշ-
կաբէւս , այսինքն զշոջիկանս գիշերոյ . և զկէսն սրաբէւս , այսինքն
զմեղուս , և զկէսն պատենաբէւս , այսինքն խաղողեփեացս և բզեզս և
որ սոցին նման են , որ իբրու ի պատեանս ունիցին զբէւսն , և յորժամ
բանան պատեանքն , յայնժամ առնի նոցա դիւրին լինել ի բռնելն :

(Բառազննեցէք սոյն հատուածէն մաս մը) :

Ազգ , տեսակ .

Իւրի իւրի , բանի մը բանով .

Այլազգ , տարբեր .

Ձոջիկ , (Ի՞նչ է գո-ւ-)

Անցանել ըստ մարդկեղեն բանից , խօսով չեն բացատրուի .

Խաղողեփեաց , պատենածն միջաներու տեսակ մը . (Ի՞նչ պէ՞տ) :

ՆԱԽԱԳԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Երբ անձի մը , կենդանւոյ մը կամ իրի մը վրայ մեր դատողութիւնն
ընենք , նախադասութիւն մը կը կազմենք :

Ուրեմն նախադասութիւնն է խօսքով կամ զրով
յայտնուած դատողութիւն մը :

Ամեն նախադասութիւն կը բազկանայ զլսաւորաբար
էական բայէ , տէրբայիէ եւ ստորոգելիէ , զոր օր . Ար-
դար է Աստուած . ե բայ , Աստուած տէր բայի , արդար՝
ստորոգելի :

Խօսքի մը մէջ որչափ դիմաւոր բայ կայ , այնչափ
նախադասութիւն կայ , զոր օր . Աճեցէք եւ բազմացա-
րուք եւ լցէք զերկիր եւ տիրեցէք դմա : Այս խօսքին
մէջ չորս նախադասութիւն կայ , որով՛չետեւ չորս դիմա-
ւոր բայ կայ :

Խօսք մը քերականորէն վերլուծելու համար պէտք
է որ խօսքին մէջ դտնուած նախադասութիւնները զա-
տենք :

Հարցարան . — Նախադասութիւն որն կ'ըսուի . — Նախադա-
սութիւն մը ի՞նչ բաներէ կը բաղկանայ . — Ի՞նչպէս կը հասկնանք թէ
Քանի՛ նախադասութիւն կայ խօսքին մէջ . — Ի՞նչ պէ՞տ էրենք խօսք մը
քերականորէն լուծելու համար :

Հրահանգ 75 . — Վերլուծեցէ՛ք հետեւեալ նախադա-
սութիւնները . — Ես եմ հովիւ քաջ . — Դու ես որդի իմ .
— Նա է ուսուցիչ մեր . — Երջանիկ եմք մեք . — Դուք
էք անասէրք . — Արդար են նոքա . — Ես էի վաճառա-
կան . — Դու էիր սպասաւոր նորա . — Նա էր բարերար
ամենեցուն . — Մեր էաք վարժապետք նոցա . — Վար-
դապետք էիք առաքելական քարոզութեան . — Ապուէն

ձեր էին նոքա . — Ես Մովսէս եղէ առաջնորդ երկրին Աւեատեաց . — Դու եղեր պատճառ շնութեան եկեղեցւոյս . — Նա եղև գլուխ անկեան . — Մեք եղաք բարեկամք նորա . — Դուք եղէք սիրողք ճշմարտութեան . — Նոքա եղեն տեսքք աշխարհի . — Ես եղէց ձեզ ի հայր . — Դու եղիցիս բարեգործ . — Նա եղիցի քարոզ բանին Աստուծոյ . — Եղիցուք մեք ոգիք սուրբք . — Դուք եղիջիք մեզ պահապան . — Նոքա եղիցին մեզ վարդապետք . — Լեր դու իրաւախոհ . — Մի՛ լինիր ամբարտաւան . — Զգաստ լերուք . — Մի՛ լինիք զատուցեալք . — Ման՞՞կ իցեմ ես . — Դո՞ւ իցես այն . — Եթէ անմեղ ոք իցէ նա . — Միթէ եւ մեք կո՞յրք իցեմք . — Եթէ դուք իցէք զոր խնդրեմքս . — Նոքա իցեն ձեզ սպասաւորք :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԱՐԻ

36. ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Երանելին եղիչ վարդապետ էր ի Հայս, հաւատարիմ յամենայն իրս աստուածայինս և մարդկային, կեցեալ և վարժեալ բարեպաշտութեամբ և ուսումնասիրութեամբ . . . .

Սա վարս կրօնաւորութեան յանձն առնող և գխատամբերուքիւն ճգնութեան, և պահօք և աղօթիք հանդիսանայր և որպէս յայեաց ծովու ի նաւահանգիստ փութացեալ հասանէր յանապատ, ի բաց լքանելով գերկրաւորս՝ գնետ երբեայ հոգեւորացն, զմտաւ ամելով զվարս առաջին հարցն և նոցա լեալ նմանող և նախանձաւոր նոցին վարուցն, զանայր մտանց ընդ նեղ դուռնն՝ որ տանի ի կեանս յախտնից . . . .

Զայսպիսի վարս ստացեալ՝ հանդիսանայր ընդդէմ աստանայի փորձութեանց աստուածային գորութեամբն, և յամենայնի գօրաւոր և յաղբող եղեալ էր երանելին եղիչէ . . . .

(Վերլուծեցէք քերականորէն սոյն գրուածքը) :

Խոսանքնորոշիւն, չարհաւուքիւն .

Զմտաւ ամել, միսք բերել .

ԲԱՅԻՑ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ

Բայերն երկու մասի կը բաժնուին . կանոնաւոր եւ անկանոն :

Բայերուն մեծ մասը կանոնաւոր է , ոմանք ալ անկանոն են :

Հարցարան . — Բայեր բանք մասի կը բաժնուին .

Ձորս լծորդութեանց բայերուն խոնարհման կանոնաւոր ձեւը

Ա . ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Բայերուն առաջին լծորդութիւնն երեք ձեւ ունի . ոմանք պարզ եմ կը վերջաւորին , ինչպէս սիրեմ . — Ոմանք անեմ , ինչպէս հասանեմ . — Ոմանք ուզանեմ , ինչպէս անցուզանեմ :

ԵՄ (Ա . Զեւ)

Սահմանական եղանակ, Գերկայ

	Եզակի		Յոգնակի
Սիրեմ	էւ «երեմ»	Սիրեմք	էւ «երեմք»
Սիրես	էւ «երես»	Սիրէք	էւ «երէք»
Սիրէ	էւ «երէ»	Սիրեն	էւ «երեն»

Անկասար

	Եզակի		Յոգնակի
Սիրէի	էւ «երէի»	Սիրէաք	էւ «երէնք»
Սիրէիր	էւ «երէիր»	Սիրէիք	էւ «երէիք»
Սիրէր	էւ «երէր»	Սիրէին	էւ «երէին»

Կասարեալ

Եզակի		Յոզնակի	
Սիրեցի	«իբեցի»	Սիրեցաք	«իբեցին»
Սիրեցեր	«իբեցեր»	Սիրեցէք	«իբեցե՛ք»
Սիրեսց	«իբեց	Սիրեցին	«իբեցին»

Ապառնի

Եզակի		Յոզնակի	
Սիրեցից	«իբե՛ժ»	Սիրեսցուք	«իբե՛ն»
Սիրեսցես	«իբե՛ն»	Սիրեսցիք	«իբե՛ք»
Սիրեսցէ	«իբե՛	Սիրեսցեն	«իբե՛ն»

Հրամայական եղանակ

Եզակի		Յոզնակի	
Սիրեա, սիրեսցիր	«իբե՛»	Սիրեցէք	} «իբեցե՛ք»
Մի՛ սիրեր	«ի՛բեբեր»	Սիրեսցիք	
		Մի՛ սիրէք	«ի՛բեքեք»

Ասորդասական եղանակ

Եզակի		Յոզնակի	
Սիրեցեմ	«իբե՛ժ (նէ)»	Սիրեցեմք	«իբե՛ն»
Սիրեցես	«իբե՛ն»	Սիրեցէք	«իբե՛ք»
Սիրեցէ	«իբե՛	Սիրեցեն	«իբե՛ն»

Անբերելոյք կա՛մ Անորո՛ց դերբայ

Սիրել	«իբե՛լ»

Անցեալ դերբայ

Սիրեալ	«իբե՛մ»

Ապառնի դերբայ

Սիրելոց	«իբե՛լոց»

Կրաւորական , ԻՄ

Սահմանական եղանակ, Գերկայ

Եզակի		Յոզնակի	
Սիրի՛մ	իւ «իբե՛մ»	Սիրի՛ք	իւ «իբե՛ն»
Սիրի՛ս	իւ «իբե՛ն»	Սիրի՛ք	իւ «իբե՛ք»
Սիրի՛ն	իւ «իբե՛ն»	Սիրի՛ն	իւ «իբե՛ն»

Անկասար

Եզակի		Յոզնակի	
Սիրէի	իւ «իբե՛ն»	Սիրէ՛աք	իւ «իբե՛ն»
Սիրէիր	իւ «իբե՛ք»	Սիրէ՛իք	իւ «իբե՛ք»
Սիրէր	իւ «իբե՛ք»	Սիրէ՛ին	իւ «իբե՛ն»

Կասարեալ

Եզակի		Յոզնակի	
Սիրեցայ	«իբե՛ցայ»	Սիրեցաք	«իբե՛ցան»
Սիրեցար	«իբե՛ցար»	Սիրեցայք	«իբե՛ցաք»
Սիրեցաւ	«իբե՛ցաւ»	Սիրեցան	«իբե՛ցան»

Ապառնի

Եզակի		Յոզնակի	
Սիրեցայց	«իբե՛ցայ՛»	Սիրեսցուք	«իբե՛ցան»
Սիրեսցիս	«իբե՛ցան»	Սիրեսցիք	«իբե՛ցաք»
Սիրեսցի	«իբե՛ցան»	Սիրեսցին	«իբե՛ցան»

Հրամայական եղանակ

Եզակի		Յոզնակի	
Սիրեսց, սիրեսցիր	«իբե՛ց»	Սիրեսցուք	} «իբե՛ցեք»
Մի՛ սիրեր	«ի՛բեցեր»	Սիրեսցիք	
		Մի՛ սիրէք	«ի՛բեցեք»

Ստորադասական եղանակ

	Եզակի		Յոգնակի
Սիրիցիմ'	«իբո»-է՞՞՞	Սիրիցիմ'ք	«իբո»-էն՞+
Սիրիցիս	«իբո»-ի՞	Սիրիցիք	«իբո»-ի+
Սիրիցի	«իբո»-ի	Սիրիցին	«իբո»-ին

Անհրեւոյք կամ Անորոգ դերբայ

Սիրել կամ սիրել «իբո»-ել

Անցեալ դերբայ

Սիրեալ «իբո»-ած

Ապառնի դերբայ

Սիրելի «իբո»-ելու

Բ. Ըծորդութեան իմ վերջաւորած բայերը Սիրիւնին պէս կը խոնարհուին :

Սիրելին պէս կը խոնարհուին եւ վերջաւորած կառնաւոր բայեր . ինչպէս . Արձակեմ, բժշկեմ, զարդարեմ, ընտրեմ, կոչեմ, կատարեմ, խնդրեմ, համբուրեմ, մատնեմ, աղաչեմ, փրկեմ, քննեմ, դարմանեմ, սերմանեմ :

Ասոնց կրաւորականները սիրիւնին պէս կը խոնարհուին :

Եւ վերջաւորած չէզոք բայերը սիրիւնին պէս կը խոնարհուին . ինչպէս . Աղաղակեմ, ամաչեմ, յամեմ (ուշանայ), աճեմ, նաւեմ, վաստակեմ (աշխատիլ), վազեմ (ցատքել) :

Իսկ իմ վերջաւորած չէզոք բայերը Սիրիւնին պէս կը խոնարհուին . ինչպէս . աշխատիմ, յածիմ (պտըտիլ), սղորմիմ, երեւիմ, վիճիմ, ճեմիմ (պտըտիլ), եւլն :

Հարցարան. — Առաջին լծորդութիւնը քանի՞ ձեւ ունի . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուի Սիրեմ . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուի Սիրիւն . — Ո՞ր բայերը Սիրեմին պէս կը խոնարհուին . — Ասոնց կրաւորականներն ինչպէս կը խոնարհուին . — Եւ եւ իմ վերջաւորած չէզոք բայերն ինչպէս կը խոնարհուին :

Հասանց 76. — Որոշել հետեւեալ բայերու ժամանակն, եղանակն ու յայտնել անոնց նշանակութիւնք . — Գործեա . աղաղակեցին . ամաչեցուք . յամեաց . աճեցին . նաւեաց . վաստակէին . սիրեցաւ . վաղեաց . խափայնեա . յանդիմանեցից . ամաչեցէք . կոչեցաք . այրիցեմ . գրեցուք . հնչէր . վարժեցի . շինեալիր . կարացի . գոչեա . վանեցից . սրբեա . աղաչէի . հրամայեցի . յայտնեա . դարմանեցէք . սիրեալիք :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՆ ԳՐԱՅԱՐԻ

37. ՆՇԱՆՔ ԲՆՈՒԹԵԱՆ

Յորժամ ընդ ծագել արեգականն մբագոյն ելանիցէ, և արեան և կայծակն նշանակ ունիցի ճառագայիւք ըստ փոփոխմանց խտտաշունչ օդոյն, և երբ ի նմին կերպարանս կացցէ, օդն պղտորեալ և յուզեալ ոչ յտակեցից, և գոյնն մբագոյն ոչ լրբասցի, և հողմք խտտաշունչք եւս յաւելցին, և ամպն եւս քան զեւս բազմացի, գերկար խոնաւալուզից և գաստիկ անձրեաց յայտ առնեն յորժամ այս ամենայն կերպարանքս միաժողով երեւեսցին: Եւ յորժամ շուրջ բակ ունիցի յուսինն ամպոց, և ունիցի մուսայ գարեգակն ամպոց, շուրջ բազումք յորոց յերկիր առաքին, գլխունաշունչ բքոց ամբոխեոց յայտ առնեն: Եւ դարձեալ յորժամ յամպոյ ամպ մտանիցէ և ելանիցէ: արեգակն՝ զչերմակիժ շող յերկիր առաքելով, գլխունաւորիւն օդոցն յայտ առնէ: Եւ դարձեալ յորժամ աղեղն յամպս երեւեսցի երին երին գունովք, գաստիկ անձրեաց և գողացուցիչ յորդորեանց յայտ առնէ:

(Որոշեցէք բայից տեսակները) :

Լրբանալ, կապուսակիլ:

Խոնաւայոյզք, խոնաւութեան եւեւնալը .
 Բակ ունէր, պատել .
 Ամբոխէր, յու գալիլ .
 Ձերմակիծ, կհող սաք .
 Աղեղն, ծիրանի գօթի .
 Երփն երփն, գոյնգոյն .

ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅ

Հասարակ բայ կը կոչուին այն բայերն՝ որ թէ՛ ներգործական եւ թէ՛ կրաւորական են, ինչպէս . շահիմ, խորհիմ, դատիմ, որոնք Սիրիւնին պէս կը խոնարհուին կրաւորականներու, նոյնպէս քանի մը ներգործակերպ եւ կրաւորակերպ չէզոք բայերու անցեալ դերբայները եզեւազ կը վերջաւորուին, ինչպէս . այրեցեալ, կոչեցեալ, խօսեցեալ, ամաչեցեալ, եւլն :

Ծանօթ . — Այն չէզոք բայերն՝ որոնք ներգործական ձեւով կը խոնարհուին, կըսուին ներգործակերպ չէզոքք, եւ անոնք որ կրաւորականներուն պէս կը խոնարհուին՝ կրաւորակերպ չէզոքք կը կոչուին :

Կաւիւն բայը կրաւորականի ձեւ ու խոնարհում ունի :

Հարցարան . — Հասարակ բայ որն է կ'ըսուի . — Ո՞ր բայերն են որ եզեւազ կը վերջաւորուին . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուի կաւիւն բայը :

Ա. Լծորդութիւն, Բ. Ձեւ . Անեւ ներգործական

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Հատանեմ	իւ կորեմ	Հատանեմք	իւ կորենք
Հատանես	իւ կորես	Հատանէք	իւ կորետք
Հատանէ	իւ կորէ	Հատանեն	իւ կորեն

Ա. Այստեղ

Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Հատանի	իւ կորէի	Հատանէաք	իւ կորէնք
Հատանիք	իւ կորէիք	Հատանէիք	իւ կորէնք
Հատանէր	իւ կորէր	Հատանէին	իւ կորէն

Կատարեալ

Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Հատի	կորեցի	Հատաք	կորեցենք
Հատեր	կորեցիք	Հատէք	կորեցետք
Հատ, եհատ	կորեց	Հատին	կորեցին

Ապառնի

Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Հատից	պիտի կորեմ	Հատցուք	պիտի կորենք
Հատցես	պիտի կորես	Հատջիք	պիտի կորետք
Հատցէ	պիտի կորէ	Հատցեն	պիտի կորեն

Հրամայական եղանակ

Եզակի

Հատ, հատջիր, հատանիջիր	կորե՛
Մի՛ հատաներ	օ՛ կորեր

Յոգնակի

Հատէ՛ք, հատջիք, հատանիջիք	կորեցե՛ք
Մի՛ հատանէք	օ՛ կորետք

Ստորադասական եղանակ

Եզակի

Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Հատանիցեմ	կորեմ (նէ)	Հատանիցեմք	կորենք
Հատանիցես	կորես	Հատանիցէք	կորետք
Հատանիցէ	կորէ	Հատանիցեն	կորեն

Ա.ՆԵՐԵՆՈՅՔ ԿԱՆ Ա.ՆՈՐՈՇ ԴԵՐՔԱՅ

Հատանել հրբէլ

Ա.ՆԳԵԱՂ ԴԵՐՔԱՅ

Հատեալ հրբ՝ժ

Ա.ՎԱՐԱՆԻ ԴԵՐՔԱՅ

Հատանելոց հրբէլ՝

Կրաւորական, Ա.Ն.ԻՄ

Մանուկական եղանակ, ճերկայ

Եզակի

Յոզնակի

Հատանիմ	իւ հրբ՝-ի՛ճ	Հատանիմ.ք	իւ հրբ՝-ին+
Հատանիս	իւ հրբ՝-ի՛ս	Հատանի.ք	իւ հրբ՝-ի+
Հատանի	իւ հրբ՝-ի	Հատանին	իւ հրբ՝-ին

Ա.Ն.ԿԱՍԱՐ

Եզակի

Յոզնակի

Հատանէի	իւ հրբ՝-էի	Հատանէա.ք	իւ հրբ՝-էին+
Հատանէիր	իւ հրբ՝-էիր	Հատանէի.ք	իւ հրբ՝-էի+
Հատանէր	իւ հրբ՝-էր	Հատանէին	իւ հրբ՝-էին

ԿԱՍԱՐԵԱՂ

Եզակի

Յոզնակի

Հատայ	իւ հրբ՝-եցայ	Հատա.ք	իւ հրբ՝-եցան+
Հատար	իւ հրբ՝-եցար	Հատայ.ք	իւ հրբ՝-եցա+
Հատաւ	իւ հրբ՝-եցաւ	Հատան	իւ հրբ՝-եցան

Ա.ՎԱՐԱՆԻ

Եզակի

Յոզնակի

Հատայց	պիտի հրբ՝-ի՛ճ	Հատցու.ք	պիտի հրբ՝-ին+
Հատցիս	պիտի հրբ՝-ի՛ս	Հատջի.ք	պիտի հրբ՝-ին
Հատցի	պիտի հրբ՝-ի	Հատցին	պիտի հրբ՝-ին

Հրամայական եղանակ

Եզակի

Յոզնակի

Հատիր, հատջիր	իւ հրբ՝-է՛	Հատարու.ք	իւ հրբ՝-եցէ՛+
Մի՛ հատանիր	իւ հրբ՝-ի՛ր	Մի՛ հատանի.ք	իւ հրբ՝-ի՛+

Մտադասական եղանակ

Եզակի

Յոզնակի

Հատանիցիմ՛	իւ հրբ՝-ի՛ճ (նէ)	Հատանիցիմ.ք	իւ հրբ՝-ին+
Հատանիցիս	իւ հրբ՝-ի՛ս	Հատանիցի.ք	իւ հրբ՝-ի՛+
Հատանիցի	իւ հրբ՝-ի	Հատանիցին	իւ հրբ՝-ին

Ա.ՆԵՐԵՆՈՅՔ ԿԱՆ Ա.ՆՈՐՈՇ ԴԵՐՔԱՅ

Հատանել կամ հատանիլ հրբ՝-իլ

Ա.ՆԳԵԱՂ ԴԵՐՔԱՅ

Հատեալ հրբ՝՝ժ

Ա.ՎԱՐԱՆԻ ԴԵՐՔԱՅ

Հատանելոց կամ հատանելի հրբ՝-ել՝

Հասանելին պէս խոնարհել հետեւեալ բայերը. Տե-
սանել, բեկանել, արկանել, սպանանել, գտանել, լու-
ծանել, ցուցանել, անցանել, ելանել, իջանել, մտա-
նել, հարցանել :

Այսպէս կը խոնարհուին նաեւ Ածեմ, բերեմ, հա-
նեմ :

Իսկ կրաւորական, կրաւորակերպ եւ հատարակ բա-
յերը հասանիլին պէս կը խոնարհուին. ինչպէս, անկա-
նիմ, բուսանիմ, զիջանիմ, շիջանիմ (մարիլ), մեռանիմ,
ժնանիմ, ագանիմ (հաղնիլ), ուսանիմ (սորվիլ), սկսա-
նիմ, տանիմ :

Ծանօթ . — Երբ անեն վերջաւորուած բայերու վրայէն այդ վերջաւորութիւնը վերցընենք, մնացածը նոյն բայերու արմատը կ'ըլլայ, որ թէ՛ հրամայական է եւ թէ՛ կատարեալ եղակի Գ. դէմք. *ինչպէս, տեսնել, տես, իջանել, էջ :*

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կր խոնարհուիմ հասանել եւ հասանիմ բայեր . — Գիտէ՞ք հասանելին պէս խոնարհուող բայեր . — Ուրիշ ո՞ր բայեր կր խոնարհուիմ հասանելին պէս . — Ո՞ր բայերն են որ հասանիմին պէս կր խոնարհուիմ :

Զարտուողութիւն . — Հարկանել բային կատարեալը, ապառնին ու հրամայականը կ'ըլլայ հարի, հարից, հար-

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԸԱՐԻ

38. ՅՈՂԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Յոնան եպիսկոպոս *անցանկեր* առ. այգեօք ուրումն, և էր ժամանակ գայգիսն յատելոյ : Աղաղակեր առ. նա այր մի յայգուոյն և ասեր . Օրհնեն, տէր եպիսկոպոս, զմեզ և գայգիսս : Ասէ Յոնան. փուշ և տատասկ թռչցի : Ասէ այրն . Ի մարմինդ քո բուսցի փուշ և տատասկ. փոխանակ զի տարապարտուց *անիծակես* զմեզ : Եւ եղեն նշանք յԱստուծոյ, զի իրբև չոգաւ եպիսկոպոսն ի վանս իւր, *հասիկ* հարուածք ի վերայ նորա . սկսաւ ընդ ամենայն անդամս մարմնոյ նորա որպէս զփուշ *հարկանել* : Եւ մեծապէս շտապեալ անկեալ ի տանջանս չարաչարս՝ ի մեծ տագնապի կայր աուրս բազումս : Ապա յդեաց *կոչեաց* առ. ինքն գայգորդն : աղաչեաց զնա առնել ի վերայ նորա աղօթս, զի փրկեսցի նա ի ցաւոցն : Այգորդն ասէր. Իսկ ես ո՞վ եմ զի կարեմ զքօրհնել կամ անիծանել, բոլր քե գայր եպիսկոպոս : Իսկ նա բռնաղաւտէր զնա, մինչեւ յառնէր այգորդն կայր յաղօթս. և անդէն *բժշկեցաւ* տէր զնա, մինչեւ յառնէր այգորդն կայր յաղօթս. և անդէն *բժշկեցաւ* եպիսկոպոսն, և սկսաւ յամենայն մարմնոյն փուշն ի բաց բախել :

(*Ինչպէս կը խոնարհուին շեղազիր բայերն :*)

Անցանկեր առ այգեօք ուրումն, մէկուն գայգիներուն քովէն կ'անց-
ծասել, աւելորդ ճիւղերը կտրել. [ներ-

Փոխանակ զի, որովհետեւ.
Նշան, հրաւ.՝
Յդեաց *կոչեաց* առ ինձն գայգորդն, մարդ յրկեց իրեն կանչեց այգեգործը.
Այգորդ, այգեպան :

ԱՆՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Ուցանել վերջաւորող բայերն անցողական կը կոչուին, որոնք բան մը ընել ՏԱՅ կը նշանակեն եւ այսպէս կը խոնարհուին .

Ներգործական

Մասնամական եղանակ, ցերեկայ

եղակի

Յոգնակի

<i>Ձեռուցանեմ</i>	իւր	բացընէ՛մ	<i>Ձեռուցանեմք</i>	իւր	բացընէ՛նք
<i>Ձեռուցանես</i>	իւր	բացընէ՛ս	<i>Ձեռուցանէք</i>	իւր	բացընէ՛ք
<i>Ձեռուցանէ</i>	իւր	բացընէ՛	<i>Ձեռուցանեն</i>	իւր	բացընէ՛ն

Անկատար

եղակի

Յոգնակի

<i>Ձեռուցանէի</i>	իւր	բացընէ՛ի	<i>Ձեռուցանէաք</i>	իւր	բացընէ՛նք
<i>Ձեռուցանէիր</i>	իւր	բացընէ՛իր	<i>Ձեռուցանէիք</i>	իւր	բացընէ՛իք
<i>Ձեռուցանէր</i>	իւր	բացընէ՛ր	<i>Ձեռուցանէին</i>	իւր	բացընէ՛ն

Կատարեալ

եղակի

Յոգնակի

<i>Ձեռուցի</i>	բացուցի՛	<i>Ձեռուցաք</i>	բացուցի՛նք
<i>Ձեռուցեր</i>	բացուցի՛ր	<i>Ձեռուցէք</i>	բացուցի՛ք
<i>Ձեռոյց</i>	բացուցի՛ց	<i>Ձեռուցին</i>	բացուցի՛ն

Ապառնի

եզակի	Յոգնակի
<i>Ջեռուցից</i> պէտէր <i>բառացնէ՛ժ</i> <i>Ջեռուցուք</i> պէտէր <i>բառացնէնէ+</i>	
<i>Ջեռուցես</i> պէտէր <i>բառացնէս</i> <i>Ջեռուցիք</i> պէտէր <i>բառացնէ+</i>	
<i>Ջեռուցէ</i> պէտէր <i>բառացնէ</i> <i>Ջեռուցեն</i> պէտէր <i>բառացնէն</i>	

Հրամայական եղանակ

եզակի

<i>Ջեռո՛ւ, Ջեռուցի՛ր</i>	<i>բառաց</i>
<i>Մի՛ Ջեռուցաներ</i>	<i>՛ի՛ բառացանէք</i>

Յոգնակի

<i>Ջեռուցէ՛ք, Ջեռուցի՛ք</i>	<i>բառացցէ+</i>
<i>Մի՛ Ջեռուցանէք</i>	<i>՛ի՛ բառացանէ+</i>

Ստորադասական եղանակ

եզակի

Յոգնակի

<i>Ջեռուցանիցե՛մ</i> <i>բառացանէ՛ժ</i> (նէ) <i>Ջեռուցանիցե՛մք</i> <i>բառացանէնէ+</i>	
<i>Ջեռուցանիցես</i> <i>բառացանէս</i> <i>Ջեռուցանիցէ՛ք</i> <i>բառացանէ+</i>	
<i>Ջեռուցանիցէ՛</i> <i>բառացանէ</i> <i>Ջեռուցանիցեն</i> <i>բառացանէն</i>	

Անբերայր կամ Անորոճ դերբայ

<i>Ջեռուցանել</i>	<i>բառացնէլ</i>

Անցեալ դերբայ

<i>Ջեռուցեալ</i>	<i>բառացացա՛ն</i>

Ապառնի դերբայ

<i>Ջեռուցանելոց</i>	<i>բառացընէլս-</i>

Կրտսերական

Սահմանական եղանակ, Գերկայ

եզակի

Յոգնակի

<i>Ջեռուցանի՛մ</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէ՛ժ</i> <i>Ջեռուցանի՛մք</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէնէ+</i>	
<i>Ջեռուցանիս</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէ՛ս</i> <i>Ջեռուցանիք</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէ+</i>	
<i>Ջեռուցանի</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէ</i> <i>Ջեռուցանին</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէն</i>	

Անկատար

եզակի

Յոգնակի

<i>Ջեռուցանէ՛ի</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէ՛ի</i> <i>Ջեռուցանէ՛աք</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէնէ+</i>	
<i>Ջեռուցանէ՛իր</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէ՛իք</i> <i>Ջեռուցանէ՛իք</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէ+</i>	
<i>Ջեռուցանէ՛ր</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէ՛ր</i> <i>Ջեռուցանէ՛ին</i> <i>իլ</i> <i>բառացանէն</i>	

Կատարեալ

եզակի

Յոգնակի

<i>Ջեռուցայ</i> <i>բառացանէցայ</i> <i>Ջեռուցաք</i> <i>բառացանէցանէ+</i>	
<i>Ջեռուցար</i> <i>բառացանէցար</i> <i>Ջեռուցայք</i> <i>բառացանէցանէ+</i>	
<i>Ջեռուցաւ</i> <i>բառացանէցաւ</i> <i>Ջեռուցան</i> <i>բառացանէցան</i>	

Ապառնի

եզակի

<i>Ջեռուցայց</i>	<i>պէտէր</i> <i>բառացանէ՛ժ</i>
<i>Ջեռուցիս</i>	<i>պէտէր</i> <i>բառացանէ՛ս</i>
<i>Ջեռուցի</i>	<i>պէտէր</i> <i>բառացանէ</i>

Յոգնակի

<i>Ջեռուցուք</i>	<i>պէտէր</i> <i>բառացանէնէ+</i>
<i>Ջեռուցիք</i>	<i>պէտէր</i> <i>բառացանէ+</i>
<i>Ջեռուցին</i>	<i>պէտէր</i> <i>բառացանէն</i>

Հրամայական եղանակ

եզակի

<i>Ջեռուցիր</i>	<i>բառացանէ</i>
<i>Մի՛ Ջեռուցանիր</i>	<i>՛ի՛ բառացանէք</i>

Յոգնակի

Ջեռուցարուք   րա+ցո+եցե+
 Մի' Ջեռուցանիք   մի' րա+ցո+ե+

Ստորագրասական եղանակ

եզակի

Ջեռուցանիցիմ'   րա+ցո+իմ' (նէ)
 Ջեռուցանիցիս   րա+ցո+իս
 Ջեռուցանիցիք   րա+ցո+իք

Յոգնակի

Ջեռուցանիցիմ'ք   րա+ցո+իմ+ք
 Ջեռուցանիցիք   րա+ցո+իք
 Ջեռուցանիցին   րա+ցո+ին

Անհետոյր կառ անտուց դերբայ

Ջեռուցանիլ   րա+ցո+իլ

Անցեալ դերբայ

Ջեռուցեալ   րա+ցո+աթ

Ապառնի դերբայ

Ջեռուցանելի   րա+ցո+ելի

Անցողական բայերը կը շինուին ոյց եւ ան մասնիկներով, որոնք չէզոք բայերէն շատերուն եւ քանի մը ներգործական բայերու արմատին վրայ կ'աւելցուին, զոր օր. նստիլին նիստ արմատին վրայ ոյց եւ ան մասնիկներն աւելնալով յատաջ կուգայ նստուցանեմ :

Կան բայեր՝ որ ուղանեմի տեղ ուսանեմ կամ ուզանեմ ու անցողական կ'ըլլան, ինչպէս. կորնչիմ, կորուսանեմ, փրանիմ, փրուզանեմ :

Պէտք է գիտնալ թէ ամէն բայ անցողականի չը փոխուիր :

Հարցարան. — Ո՞ր բայերն են՞ որ անցողական կը կոչուին. — Ի՞նչպէս կը խոնարհուին ջեռուցանեմ, ջեռուցանիմ. — Ի՞նչպէս կը շինուին անցողական բայերն. — Ամէն անցողական բայեր ուղանեմ կը վերջաւորուին. — Ամէն բայ անցողական կ'ըլլայ :

Հրահանգ 77. — Վերլուծեցէք հետեւեալները. — Մատուցին առնազամենայն հիւանդս. — Իջոյց զամբոն. — Շիջուցին զհոբն. — Ապրեցո՛ զիս, Տէ՛ր. — Զօրացո՛ զիս այս անգամ եւս. — Նստոյց զնա առ Զրհորոյ Զուրցն. — Յիշեա՛ զրան ծառայի քո յոր եւ յուսացուցեր զիս. — Աստուած ապրեցուցանէ զյուսացեալս իւր. — Արբո՛ ինձ սակաւ մի Զուր. — Զուրն լետայ մտացուցանէ զամենայն. — Զուր շիջուցանէ զհոբ. — Ուրախ եղերուք ընդ իս զի զաի զգրամն իմ զոր կորուսի. — Շրջեցուցանէին զնա ընդ հրապարակ քաղաքին. — Եւ փութացան իջուցին զբեռն իւրաքանչիւր ի զետին. — Հա՛րք, մի՛ զոյրացուցանէք զորդիս ձեր, այլ սնուցանիջիք զնոսա խրատու եւ ուսմամբ Տեառն. — Եւ զօրացուցանէ զհիւանդս մեծազօր զօրութեամբ. — Բարձրացուցէք զՏէր Աստուած մեր. — Մի՛ տրամեցուցաներ զքք եւ մի՛ տրամիր յուժեքէ. — Զքաղաքս արամբք եւ ընչիւք, իսկ զանձինս՝ ուսմամբ եւ խրատու պարտ է պայծառացուցանել. — Աճեաց մանուկն եւ հատուցաւ ի ստենէ :

Հրահանգ 78. — Գրաբարի վերածեցէք. — Ով որ ինձ գաւաթ մը պաղ (ցուրտ) Զուր կը խրմընէ (արբուցանել). — Իմացուցի (զգացուցանել) անոր այն ցաւը. — Իխանը ամբացուց այն քաղաքն. — Անոր հագցուցին այն պատմաւանը. — Զանի բեմը հանելով նստեցուց. — Սորվեցո՛ւր ինձ այդ ուսումը. — Աւանդը իր տիրոջը դարձա՛ւր. — Նա այն թուշունները փախցուց. — Փարիսեցիները զանի մեռուցին. — Եկէք ինձի (եկայք առ իս) ամէն

յողնածններ (աշխատեալք) եւ ես ձեզի պիտի հանգչեցընեմ. — Զիս այս վտանգէն ազատէ՛ (ապրեցուցանել). — Մի՛ տրտմեցնեք զանի. — Հրեշտակը վախցուց (զարհուրեցուցանել) գերեզմանին պահապանները. — Յիսուս զլուրը ծաւրով (սոնարհեցուցանել) հողին աւանդեց :

Հրահանգ 39. — Հեճեւեալ բայերն անցողականի վերածեցէք. — Անցանեմ. բնդեմ. բուսանիմ. գառնամ. զգենում. ընդելանիմ. ընում. ծնանիմ. կեամ. հանգչիմ. հատանեմ. հեծանիմ. մատչիմ. մեղանչեմ. մեռանիմ. յառնեմ. նստիմ. ուսանիմ. սնանիմ. փախչիմ. կորնչիմ. փլանիմ. ամբանամ. զնամ. զառնանամ. զորանամ. իմանամ. ապրիմ. բնակիմ. ննջեմ. լսեմ. հասանեմ. խաղամ. մերձենամ. ամաչեմ. դոչեմ. լծանեմ. զարթնում. ջեռնում :

ՎԱՐՁՈՒԹԻՆՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

39. ՍԱՄԱՐԱՅԻՆ

Այր մի եւաներ յերուսաղեմէ յերիքով և անկաւ ի ձեռս աւագակաց, որք մերկացուցին զնա և վերս ի վերայ եղին, բողին կիսամաճ և զնացին. Դեպ եղեւ քաճանայի միոջ եւանել ընդ նոյն ճանապարհ և տեսեալ զնա զանց արար. Նոյնպէս և Ղեւտացի ոմն եկեալ ընդ նոյն տեղի ետես և զանց արար. Սամարացի ոմն ճանապարհորդեալ եկն ընդ նոյն առ նովաւ, և տեսեալ զնա գրացաւ. Եւ մատուցեալ պատեաց զվերս նորա, արկեալ ի վերայ ձէք և զինի, և եղեալ ի վերայ զըրաստու իւրոյ՝ ած զնա ի պանդոկի մի և դարմանեաց զնա. Եւ ի վաղիւ անդ իբրեւ եւաներ անտի, հանեալ եղ ցպանդոկապետն երկուս դանեկանս և ասէ. Դարման տար զմա, և զոր ինչ ծախեսցես ի դա՛ ի միւսանգամ զայտեան իմում հասուցից քեզ :

(Սոնարհեցէք շեղազիր անցողական բայերը :)

Վերս ի վերայ եղին, վիբաւորեցին.
Կիսամաճ, կէս մեռած.
Զանց արար, բողուց զնաց.
Պանդոկի, պանդոկ.
Դրաս, ձի.
Ի վաղիւ անդ, երկրորդ օրն :

Երկրորդ շնորհուրիւն, ԱՄ (Ա. Զեւ)

Ներգործական

Սահմանական եղանակ, Գերկայ

Եզակի	Յոգնակի
Ազամ (ալիւք) է՛ւղւ՛մ	Ազամք է՛ւղւն+
Ազաս է՛ւղւս	Ազասք է՛ւղւս+
Ազայ է՛ւղւյ	Ազան է՛ւղւն

Անկասար

Եզակի	Յոգնակի
Ազայի է՛ւղւյի	Ազայաք է՛ւղւյն+
Ազայիր է՛ւղւյիբ	Ազայիք է՛ւղւյի+
Ազայր է՛ւղւբ	Ազային է՛ւղւյն

Կասարեալ

Եզակի	Յոգնակի
Ազացի ուղւցի	Ազացաք ուղւցին+
Ազացեր ուղւցիբ	Ազացէք ուղւցի+
Ազաց ուղւց	Ազացին ուղւցին

Ապառնի

Եզակի	Յոգնակի
Ազացից ուղւցի ուղւմ	Ազացուք ուղւն+
Ազացեալ ուղւցի ուղւս	Ազասջիք ուղւս+
Ազացէ ուղւցի ուղւյ	Ազացեն ուղւն

Հրամայական եղանակ

Եզակի	Յոգնակի
Աղա, աղասջիր աղա՛	Աղացէք աղացե՛ք +
Մի՛ աղար մի՛ աղար	Մի՛ աղայք մի՛ աղայք +

Ստորադասական եղանակ

Եզակի	Յոգնակի
Աղայցեմ՛	Աղայցեմք՛
Աղայցես	Աղայցէք
Աղայցէ	Աղայցեն

Ա.ճերեւոյք կամ Ա.ճորոց դերբայ

Աղալ աղալ

Ա.ճցեալ դերբայ

Աղացեալ աղացեալք

Ապառնի դերբայ

Աղալց աղալց

Կրաւորական

Սահմանական եղանակ, ճերկայ

Եզակի	Յոգնակի
Աղամ	Աղամք
Աղաս	Աղայք
Աղայ	Աղանք

Ա.ճկասար

Եզակի	Յոգնակի
Աղայի	Աղայաք
Աղայիր	Աղայիք
Աղայր	Աղայինք

Կասարեալ

Եզակի	Յոգնակի
Աղացայ	Աղացաք
Աղացար	Աղացայք
Աղացաւ	Աղացանք

Ապառնի

Եզակի	Յոգնակի
Աղացայց	Աղացուք
Աղացիս	Աղասջիք
Աղացի	Աղացինք

Հրամայական եղանակ

Եզակի	Յոգնակի
Աղացիր } աղացա՛	Աղացարուք } աղացա՛ք +
Աղասջիր } աղացա՛	Աղասջիք } աղացա՛ք +
Մի՛ աղար մի՛ աղար	Մի՛ աղայք մի՛ աղայք +

Ստորադասական եղանակ

Եզակի	Յոգնակի
Աղայցիմ՛	Աղայցիմք՛
Աղայցիս	Աղայցիք
Աղայցի	Աղայցինք

Ա.ճերեւոյք կամ Ա.ճորոց դերբայ

Աղալ աղալ

Ա.ճցեալ դերբայ

Աղացեալ աղացեալք

Ապառնի դերբայ

Աղալի կամ աղալց աղալից

Խոնարհել հետեւեալ բայերը . — Ներգործական . —
 Զգամ. կորդամ. մուրամ. տեղամ. բանամ. թանամ.
 բառնամ. — Ներգործակերպ չեզոք . — Խնդամ. տու
 կամ. գոռամ (կռուիլ). անսամ. մնամ. դնամ. լամ.
 կամ. — Կրաւորակերպ չեզոք . — Զանամ, ագայ. յու
 սամ. ցնծամ. անձկամ (վախաբիլ). դողամ. զթամ.
 — Հասարակ, երկու ձեւով. Որսամ, աջի եւ ագայ.
 Ողբամ. հոգամ. խոկամ. խնանամ :

Բանաւ եւ քանաւ բայերուն կատարեալն, ապառ
 նին, հրամայականն եւ անցեալ ընդունելութիւնը կ'ըլ
 լայ՝ բացի, թացի. բացից, թացից. բաց, թաց. բաց
 եալ, թացեալ :

Լաւ եւ կաւ բայերու կատարեալը կ'ըլլայ՝ լացի,
 կացի. ելաց, եկաց եւ հրամայականը՝ լա՛ց, կա՛ց :

Իսկ բառնաւ եւ դառնաւ բայերու կատարեալն,
 ապառնին, հրամայականն եւ անցեալ ընդունելութիւնը
 կ'ըլլան .

Կատարեալ	Ապառնի	Հրամայական	Անց. Ընդ.
Բարձի	Բարձից	Բարձ	Բարձեալ
Դարձայ	Դարձայց	Դարձ	Դարձեալ

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուին աղաւ ներգործական
 եւ կրաւորական . — Խոնարհեցէ՛ք ասոր վրայ գացող մի բանի բայեր .
 — Ի՞նչ գիտեի՛ք կայ բանաւ եւ քանամ, լամ եւ կամ, բառնամ եւ
 դառնամ բայերու վրայ .

Հրահանգ 80 . — Խոնարհել հետեւեալ բայերն . — Հոս
 կը դնենք Սահմանական եղանակ ներկայն վիայն . —
 Ես հաւատամ յԱստուած . — Դու կարդաս զմատեան .
 — Նա աղայ զցորեան . — Մեք խաղամք ընկերօք . —
 Դուք դողայք ի թշնամեաց . — Նոքա խնդան ընդ ծը
 նունը մանկան :

(Շարունակութիւնը մինչեւ աներեւոյթ կը թողունք
 աչակերտին :)

Հրահանգ 81 . — Որոշել շեղագիր բայերու ժամա
 նակներն ու եղանակները . — Դէ՛մք մարդոյ հայելի են
 մտաց եւ աչք վերկանան զգաղտնիս սրտից . — Մինչեւ
 հաւու խօսեալ, երիցս ուրաացիս զիս . — Եւ դարձան
 անդրէն պատգամաւորքն ի ստուն . — Բացից ասակօք
 զբերան իմ . — Ես ի Տէր յուսացայ, ցնծացայց եւ ու
 բախ եղէց . — Եւ իբրեւ ել՝ ետես ժողովուրդ բազում,
 գրացաւ ի նոսա եւ բժշկեաց զՆիւանդս նոցա . — Հաճոյ
 թուեցաւ Հերովդի, ուստի եւ երդմամբ խոսացաւ տալ
 նա զինչ եւ խնդրեսցէ . — Զմտիւիք որպէս զհաց կերի
 եւ արտասուօք իմովք զանկողինս իմ քացի . — Եւ մի՛
 կուչաացին բիրք տեսանելեաց մերոց ի զուարթարար ճա
 ուղայթից ճշմարտութեան քոյ . — Կուտանացիք շան
 զծնեալն եւ երանեն զվախճանեալն :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

40. Հ Ա Ի Ն Ա Ր Մ Ա Ի

Դիտեք Աստուած զմարդկան քերանաւատորին, և նմին իրի ա
 ըրար հաւ մի արմաւ անուն. Զայժմանէ որպէս ցուցանեն բազումք, մի
 է, միաձին է, յերկրին եզիպտացոց է. Ի հինգհարիւր ամի դառնայ ի
 քոյն իւր և ցուցանէ զյարութիւն. Եւ ոչ երէ յանապատ ուրեք վայրի է,
 զի մի յերկուացի խորհուրդն, այլ յերեւելի քաղաքի է, զի յայտնապէս
 երեւեսցի մարդկան. Զի քոյն շինէ իւր ի իբրան փայտէ և ի գմուռս
 փայտէ և յամենայն խնկոց. Եւ ի կատարել ժամանակացն գայ մտանէ
 ի քոյն, և անդէն մեռանի և նեխի, և ապա ի մեռեալ և ի նեխեալ
 մարմնոյ մեռելոյն որդն ծնանի և որդն անցեալ քուչուն կերպարանի.
 Ապա բեւակից եղեալ արմաւ վերանայ յերկինս, որպէս եկն մեռաւ
 եւ դու մի քերանաւատիր ի բանից պտի. քանզի և աստէն առաջի ա

չաց տեսանես զագգս մեղուաց՝ զիւրդ յորդանէ բռչուն կերպարանի.
և ի գիջագործ ձուռց տեսանես բռչուն՝ որոյ թևք և ոսկերք և ջիղք
եղեայ են:

(Որոշեցէք սոյն հաստուածին մէջ Բ. և Գ. լծորդու-
թեան բայեր :)

Արմաւ հաւ, առապելական փիւնիկ բռչուն՝ որ կը կարծուէր թէ
իւր բուն իսկ մոխիրներէն նորէն կեանք կ'առնէր.

Միածին, մէկ հասիկ.

Զնուռս, անուշամոտ իւղ եւ խունկ.

Վայր, սեզ.

Յերկուակաղ, սարակուսելի ըլլալ.

Նեխիլ, փսիլ, հոսիլ.

Կերպարանիլ, ձեւանալ.

Թեւակից լիկիլ, թեւաւորուիլ.

Լիքան, ազնիւ խունկ մը.

Գիջագործ, բաց:

Երկրորդ Ձեւ (Ներգործական)

Սահմանական եղանակ, ներկայ

	Եզակի		Յոգնակի
Լուանամ	էք լուամ	Լուանամք	էք լուան+
Լուանաս	էք լուաս	Լուանայք	էք լուաս+
Լուանայ	էք լուայ	Լուանան	էք լուան

Ս.Նկատար

	Եզակի		Յոգնակի
Լուանայի	էք լուայի	Լուանայաք	էք լուային+
Լուանայիր	էք լուայիր	Լուանայիք	էք լուայի+
Լուանայր	էք լուայր	Լուանային	էք լուային

Կատարեալ

	Եզակի		Յոգնակի
Լուացի	լուացի	Լուացաք	լուացին+
Լուացեր	լուացեր	Լուացէք	լուացի+
Լուաց	լուաց	Լուացին	լուացին

Սպառնի

	Եզակի		Յոգնակի
Լուացից	պիտի լուամ	Լուացուք	պիտի լուան+
Լուացես	պիտի լուաս	Լուացլիք	պիտի լուաս+
Լուացէ	պիտի լուայ	Լուացեն	պիտի լուան

Հրամայական եղանակ

	Եզակի		Յոգնակի
Լուա՛, լուաջիր	լուամ՛	Լուացէ՛ք	լուացի՛+
Մի՛ լուանար	պի՛ լուայր	Մի՛ լուանայք	պի՛ լուաս+

Ստորդասական եղանակ

	Եզակի		Յոգնակի
Լուանայցեմ	լուամ (նէ)	Լուանայցեմք	լուան+
Լուանայցես	լուաս	Լուանայցէք	լուաս+
Լուանայցէ	լուայ	Լուանայցեն	լուան

Ս.Ներեւոյք կա՛մ Ս.Նորո՞ց դերբայ

Լուանալ լուանալ

Ս.Նցեալ դերբայ

Լուացեալ լուացալ

Սպառնի դերբայ

Լուանալըք լուանալըք

Կրաւորական

Մահմանական եղանակ, ցերկայ

Եզակի		Յոզնակի	
Լուանամ'	էք Լուանամ'	Լուանամք	էք Լուանամն
Լուանաս	էք Լուանաս	Լուանայք	էք Լուանայն
Լուանայ	էք Լուանայ	Լուանան	էք Լուանայն

Սնկասար

Եզակի		Յոզնակի	
Լուանայի	էք Լուանայի	Լուանայաք	էք Լուանային
Լուանայիր	էք Լուանայիր	Լուանայիք	էք Լուանային
Լուանայր	էք Լուանայր	Լուանային	էք Լուանային

Կասարեալ

Եզակի		Յոզնակի	
Լուացայ	լուացայեցայ	Լուացայք	լուացայեցան
Լուացար	լուացարեցար	Լուացայք	լուացարեցատ
Լուացաւ	լուացաւեցաւ	Լուացան	լուացաւեցան

Սպառնի

Եզակի		Յոզնակի	
Լուացայց	պիտի Լուացայց	Լուացուք	պիտի Լուացայցն
Լուացյիս	պիտի Լուացյիս	Լուաջիք	պիտի Լուացայցն
Լուացի	պիտի Լուացի	Լուացին	պիտի Լուացայցն

Հրամայական եղանակ

Եզակի		Յոզնակի	
Լուացիր	լուացի՛	Լուացարուք	լուացիցե՛
Լուաջիր		Մի՛ Լուանայք	պի՛ Լուացայցն
Մի՛ Լուանար	պի՛ Լուացի		

Ստորադասական եղանակ

Եզակի		Յոզնակի	
Լուանայցիմ	լուացիմ (նէ)	Լուանայցիմք	լուացիմն
Լուանայցիս	լուացիս	Լուանայցիք	լուացիսն
Լուանայցի	լուացի	Լուանայցին	լուացիսն

Սնեհեւոյք կաւ Սնորոց դերբայ

Լուանալ	լուացիլ

Սնցեալ դերբայ

Լուացեալ	լուացալ

Սպառնի դերբայ

Լուանալոց կաւ Լուանալի	լուացիլու

Խոնարհել հետեւեալ բայերը. — Մերկանամ. — Կրաւորակերպ չհզոք. — Չարմանամ. սքանչանամ. հիանամ. զզջանամ. սարջանամ. ընթանամ. յուլանամ. դոհանամ. բարկանամ. արբենամ. յամենամ (ուշանալ). մերձենամ (մտոենալ). — Հասարակ. — Գողանամ. իմանամ. ստանամ. զլանամ. մոռանամ. ուրանամ. անգլտանամ. մուրանամ. խոստանամ :

Մերձեանալ բային հրամայականը կ'ըլլայ՝ մերձեաց. Յամեանալ բային կատարեալը կ'ըլլայ՝ յամեցի. Ընթանալ, իմանալ, մոռանալ բայերուն հրամայականը կ'ըլլայ՝ եզ. ընթա՛, իմա՛, մոռա՛. յոգ. ընթացարուք, իմացարուք, մոռացարուք, դարձարուք :

Հարցարան. — Ի՞նչպէս կր խոնարհուի յոշանալ ներգործական եւ կրաւորական. — Ըսէ՛ք ասոր հետեւոց մի խոնարհ բայերը. — Ի՞նչպէս կր խոնարհուի մերձեանալ, բնթանալ, իմանալ, մոռանալ բայերուն հրամայականներ, յամենամ բային կատարեալը ինչպէս կ'ըլլայ :

Հրահանգ 82. — Լուծեցէք սոյն հրահանգին շեղագիր բայերը. — Իմանալ զբարի եւ քաղցր խօսել՝ ի մի համարի են. — Արիատուէլ ասէր իւրոց աշակերտացն. Ինչս այնպիսի սսանալ որ ի նաւակոծութեան եւ յընկըման ժամանակի լուղայ զհետ ի ծով. — Սոկրատէս ասէ. Որպէս զմեզուն տեսանեմք ի վերայ ամենայն ծաղկանց նստեալ, սակայն զպիտանին առնու, նոյնպէս ամենայն իրաց պարտ է հնճանալ, սակայն զօգտակարն առնուլ. — Օսարանալ յեղբարց եւ ի քերց՝ է մեռանել. — Զդուշաւջիւր միշտ ի կենակցութենէ արանց չարասրտաց. — Հրեայք ոչ ուսէին հաց՝ չեւ նախ յուացեալ զձեռս. — Մի՛ բարկանար աշակերտի մեղուցելոյ, զի հիւանդն ոչ թէ յւր կամայն հիւանդանալ. — Զայն խնդրեսցուք, զոր Բրիստոս խոսացաւ տալ թէ ուր են եւմ, անդ եւ պաշտօնեայն իմ եղիցի :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐՈՒ

41. ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ

Եր գետ մի՝ որոյ ջուրն էր մաքուր և յտակ, վճիտ և ականակիտ և ցանկացաւ Աղեքսանդրոս յոգանալ ի նա և ի բաց մերկացեալ գնանդերձն, յուացաւ ի գետն և ի դուրս ելեալ դարմանեցաւ. Բայց ոչ եղև նմա յոգանալն փրկութեան պատճառ. քանզի հովացեալ, ցաւեաց զլուխ. Իսկ Մակեդոնացի զօրքն յանկանել դնելն Աղեքսանդրի հիւանդութեամբ, և նոքա յոգիս իւրեանց հիւանդացեալք լինէին և երկրնցէին քէ մի գուցէ իմացեալ Դարեհի գնիւանդութիւնն Աղեքսանդրի, ի վերայ եկեսցէ զօրօք. այսպէս մի անձն Աղեքսանդրի գայնքան ոգի քաջալերեալ յորդորեր. եւ անդ ոմն Փիլիպպոս անուն, սիրելի և բարեկամ Աղեքսանդրի, բժիշկ քաջ, խոսացաւ տալ Աղեքսանդրի ըմպելիս, և ի բաց բափել ի նմանէ գնիւանդութիւնն. եւ Աղեքսանդրոս յօժարիւր առնուլ. եւ իսկոյն մատուցաւ բուրբ Աղեքսանդրի առաքեալ ի Պարմիոնայ զօրագլխէ, զի զրեալ էր քէ «Դարեհն հաւանեցոյց

զՓիլիպպոս բժիշկ, զի յորժամ գտցէ դիպօղ ժամանակ, դեղովք սպանցէ զԱղեքսանդրոս և խոստացեալ է տալ նմա զքոյր իւր ի կնոքին և խոստացեալ է Փիլիպպոսի գայս առնել Դարեհի. ուստի զգոյշ լեր. » եւ Աղեքսանդրոս առեալ ընթերցաւ գրուղքն, ոչինչ խռովեցաւ գայնմանէ. քանզի գիտէր զբարսն Փիլիպպոսի, քէ որպիսի գուք գորովոյ ունէր առ նա. եւ եղ գրուղքն ընդ գլխուն ի սնարս իւր. եւ եկեալ Փիլիպպոսի բժշկի՝ մատոյց նմա զբաժակ դեղոյն ասելով. Ա՛րք, Աղեքսանդրէ, և ի բաց բափես ի հիւանդութենեդ. եւ առեալ Աղեքսանդրի զբաժակն ի ձեռին իւրում և կայաւ աջու ձեռամբն, պշուցեալ հայեր ընդ Փիլիպպոս ի բագում ժամն և ասէ. Ըմպեմ, Փիլիպպէ, քեզ գանձն իմ հաւատացեալ. եւ ասէ Փիլիպպոս. Ա՛րք, մի երկնչիր, զի անսգտանելի է դեղդ. եւ Աղեքսանդրոս ասաց. Ահա ըմպեմ, և արբեալ զդեղն, շանդէն ի բաց բօբափեաց գնիւանդութիւնն. և յետ ըմպելոյն տալ ի ձեռս նորա գրուղքն գամբաստանութեան իւրոյ. եւ ընթերցեալ Փիլիպպոսի գանձն իւրմէ գամբաստանութիւնն, ասէ. Ոչ գտցես զիս նման զրեոցս վասն իմ, Աղեքսանդրէ. եւ ասրեալ Աղեքսանդր ի հիւանդութենէն և զիրկս արկեալ փարեր զՓիլիպպոսի և ասէր. Տես, որպիսի բարս ունիմ առ քեզ բարեկամութեան. քանզի յառաջագոյն ընկալեալ իմ գրուղք դեղոյն և յորժամ արբի զդեղն՝ յայնժամ ապա ետու ի ձեռն քո գրուղքն, հաւաստեալ զիս մտերմութեանդ քում, քանզի գիտէի քէ Փիլիպպոս զԱղեքսանդրէ դժուարին ինչ ոչ խորհիցի :

(Շեղագիր բայերը խոնարհեցէք.)

- Լոգանալ, լուացուիլ.
- Հովացեալ, պաղելով.
- Դիպող, յարմար.
- Դեղ, բոյն.
- Անսգսանելի, անբերի.

Չորրորդ շնորհուրթիւն, ՈՒՄ, Ա. Ձեւ

Ներգործական

Սահմանական եղանակ, ցերիայ

Եզակի		Յոգնակի	
Թողում	էլ լողում	Թողումք	էլ լողում+
Թողումս	էլ լողումս	Թողումք	էլ լողում +
Թողում	էլ լողում	Թողումն	էլ լողումն

Անկասար

Եզակի		Յոգնակի	
Թողուի	էլ լողուի	Թողումք	էլ լողումն+
Թողուիր	էլ լողուիր	Թողուիք	էլ լողուի+
Թողայր	էլ լողայր	Թողուին	էլ լողումն

Կասարեալ

Եզակի		Յոգնակի	
Թողի	լողացի	Թողք	լողացին+
Թողեր	լողացիր	Թողէք	լողացի+
Թող եթող	լողաց	Թողին	լողացին

Ապառնի

Եզակի		Յոգնակի	
Թողից	պիտի լողում	Թողումք	պիտի լողումն+
Թողես	պիտի լողումս	Թողիք	պիտի լողում+
Թողէ	պիտի լողում	Թողեն	պիտի լողումն

Հրամայական եղանակ

Եզակի		Յոգնակի	
Թող թողիր	լող	Թողք, թողիք	լողէ+
Մի՛ թողար	պի՛ լողար	Մի՛ թողարք	պի՛ լողար+

Ստորագասական եղանակ

Եզակի		Յոգնակի	
Թողուցում	լողում (նէ)	Թողուցումք	լողում+
Թողուցումս	լողումս	Թողուցումք	լողում+
Թողուցում	լողում	Թողուցումն	լողումն

Անբերելոյք կամ անորոշ դերբայ

Թողուլ	լողուլ

Անցեալ դերբայ

Թողեալ	լողած

Ապառնի դերբայ

Թողլոց	լողելու

Կրտսերական

Սահմանական եղանակ, ցերիայ

Եզակի		Յոգնակի	
Թողում	էլ լողումի	Թողումք	էլ լողումն+
Թողումս	էլ լողումիս	Թողումք	էլ լողումի+
Թողում	էլ լողումի	Թողումն	էլ լողումն

Անկասար

Եզակի		Յոգնակի	
Թողուի	էլ լողուի	Թողումք	էլ լողումն+
Թողուիր	էլ լողուիր	Թողուիք	էլ լողուի+
Թողայր	էլ լողայր	Թողուին	էլ լողումն

Կասարեալ

Եզակի		Յոգնակի	
Թողայ	Լնող-եցայ	Թողաք	Լնող-եցան+
Թողար	Լնող-եցար	Թողայք	Լնող-եցատ
Թողաւ	Լնող-եցա-	Թողան	Լնող-եցան

Սպառնի

Եզակի		Յոգնակի	
Թողայց	պիտի Լնող-ի՛ճ	Թողցուք	պիտի Լնող-ին+
Թողցիս	պիտի Լնող-ի՛ս	Թողջիք	պիտի Լնող-ի+
Թողցի	պիտի Լնող-ի	Թողցին	պիտի Լնող-ին

Հրամայական եղանակ

Եզակի		Յոգնակի	
Թողիր	Լնող-ի՛	Թողարուք	Լնող-եցե+
Մի՛ Թողուր	Վի՛ Լնող-ի՛ր	Մի՛ Թողուք	Վի՛ Լնող-ի+

Ստորադասական եղանակ

Եզակի		Յոգնակի	
Թողուցում	Լնող-ի՛ճ (նէ)	Թողուցումք	Լնող-ին+
Թողուցուս	Լնող-ի՛ս	Թողուցուք	Լնող-ի+
Թողուցու	Լնող-ի	Թողուցուն	Լնող-ին

Անեղեւոյք կամ Անորոց դերբայ

Թողուլ	Լնող-իլ

Անցեալ դերբայ

Թողեալ	Լնող-ած

Սպառնի դերբայ

Թողցցիլ	Լնող-ելլ-

Խոնարհել հետեւեալ բայերը. — Զենում (մորթեմ) .

հեղում (թափել) . յեռում (չարել) . զեղում . զերծում (ածիլել) . ցելում (ճեղքել) . գելում (ոլրիլ) . արգելում . յաւելում . առաւելում . կիզում (այրել) :

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կր խոնարհուի բոլորն ներգործական եւ կրաւորական . — Ըսէ՞ք սառ հետեւող մի բանի բայեր :

Երկրորդ Ձև

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Եզակի		Յոգնակի	
Զգենում	իլ հաքնի՛ճ	Զգենումք	իլ հաքնին+
Զգենուս	իլ հաքնի՛ս	Զգենուք	իլ հաքնի+
Զգենու	իլ հաքնի	Զգենուն	իլ հաքնին

Անկասար

Եզակի		Յոգնակի	
Զգենուի	իլ հաքնիէի	Զգենուաք	իլ հաքնիին+
Զգենուիր	իլ հաքնիէիր	Զգենուիք	իլ հաքնիի+
Զգենույր	իլ հաքնիէր	Զգենուին	իլ հաքնիին

Կասարեալ

Եզակի		Յոգնակի	
Զգեցայ	հաքայ	Զգեցաք	հաքան+
Զգեցար	հաքար	Զգեցայք	հաքատ
Զգեցաւ	հաքա-	Զգեցան	հաքան

Սպառնի

Եզակի		Յոգնակի	
Զգեցայց	պիտի հաքնի՛ճ	Զգեցցուք	պիտի հաքնին+
Զգեցցիս	պիտի հաքնի՛ս	Զգեցջիք	պիտի հաքնի+
Զգեցցի	պիտի հաքնի	Զգեցցին	պիտի հաքնին

Հումայական եղանակ

եզակի		Յոզնակի	
Զգեցիր	} հօփե՛ր	Զգեցարուք	} հօփե՛ր
Զգեցըիր		Զգեցըիրք	
Մի՛ զգենուր	ֆ՛ հօփե՛ր	Մի՛ զգենուք	ֆ՛ հօփե՛ր

Ստորադասական եղանակ

եզակի		Յոզնակի	
Զգենուցում	հօփե՛ր (նէ)	Զգենուցումք	հօփե՛ր
Զգենուցուս	հօփե՛րս	Զգենուցուք	հօփե՛րք
Զգենուցու	հօփե՛ր	Զգենուցուն	հօփե՛րն

Սեներեոյք կամ անորոշ դերբայ

Զգենուլ	հօփե՛լ
Սեցեալ դերբայ	
Զգեցեալ	հօփե՛ծ, հօփե՛լք
Սպառնի դերբայ	
Զգենըց	հօփե՛լք

Զգենումին սկս սկս կը խոնարհուին յենում (կաթընիւմ).
ընթեանում (կարգամ). սակայն ընթեանումին կատարեալը կ'ըլլայ ընթերցայ, ապ. ընթերցայց եւ հրաւ. ընթերցիր. անց. դեր. ընթերցեալ:

Կան նաւ վերջաւորած բայեր, որ հետեւեալ կերպով կը խոնարհուին.

Կատարեալ	Սպառնի	Հրմկն.	Անց. Ընդ.
Լնում	Լցի	Լցից	Լից
Խնում	Խցի	Խցից	Խից
Ընկենում	Ընկեցի	Ընկեցից	Ընկեալ
			Ընկեալք
			Ընկեալք

Իսկ զքօնում, առնում, քփնում բայերն հետեւեալ կերպով կը խոնարհուին.

Կատարեալ	Սպառնի	Հրմկն.	Անց. Ընդ.
Զքօնում	Զքօսայ	Զքօսայց	Զքօսի՛ր
Առնում	Առի	Առից	Ա՛ն
Քփնում	Քփի	Քփից	Քփ՛նք
			Քփեալ

Հարցարան. — Ի՞նչպէս կը խոնարհուի Զգենում. — Ըսէք այս բային հետեւող մի քանի բայեր. — Ի՞նչ զիտելի կայ նում վերջաւորող բայերու մասին. — Զքօնում, առնում, քփնում բայերու խոնարհումն ինչպէս է:

Հրահանգ 83. — Որոշեցէք շեղագիր բայերուն ժամանակներն ու եղանակներն. — Հեղու արիւն՝ որ զլայ զվարձս վարձկանի. — Մի՛ արգելուք զգոսս, զի այդպիսեացդ է արքայութիւն երկնից. — Ոչ քողից զձեզ որբս. — Զայս իրրեւ ասաց, եքուք ի գետին եւ արար կաւ ի թքոյն. — Ետ պատասխանի թագաւորն եւ ասէ. ի՞մ իսկ առաջի ընթերցան զգիրան մտրութեան ձերոյ. — Հերձ զձօնը եւ անցոյց զնոսս. — Արգելի զոսս իմ ի չար ճանապարհաց. — Ամենայն ուղիք ի ծով գնան եւ ծով ոչ ընու. — Լցեք զթակոյկսդ ջրով եւ նոքա լցիւն. — Մի՛ ընկենուր զիս, Տէ՛ր, յերեսաց քոց եւ զհօգի քո սուրբ մի՛ հաներ յինէն:

Հրահանգ 84. — Գրաբարի վերածեցէք. — Աճեցէք եւ բազմացէք (բազմացարուք) եւ լեցուցէք երկիրը. — Ազեքսանդրոս տեսնելով Դիոզինէսը՝ որ կը նստէր կարասին մէջ (ի կարասի)՝ կ'ըսէ. Ո՛վ կարաս լի խնամուածութեամբ, եւ նա արթննալով կ'ըսէ. Կաթիլ մը բախտ (կաթ մի բախտի) ինձ լաւ է եւ ոչ թէ կարասով (լի) խելք. — Դիոզինէս շատ մատուռակելուն (ի յոյժ մատուռակելուն)

ուակեղն) զինին կը թափէր եւ մեղադրուելու ատեն (ի մեղադրեղն) կ'ըսէ . եթէ խմեմ (ըմպեմ) թէ զինքը եւ թէ զիս կը կորսնցնէ . լաւ է որ սա միայն կորսուի (սմա միայն կորնչել) . — Երբ Ստեփաննոսի արիւնը կը թափուէր , Պաւլոս էր որ հանգերձները կը պահէր :

Հրահանգ 85. — Հետեւեալ բայերուն ներգործականները կրաւորականի եւ կրաւորականները ներգործականի փոխեցէք . — Գրեցի . սիրեցաւ . յայտնեցայց . փրկեացիս . փրկիցիմ . շարժեաց . դարմանեցին . վանեցին . գործեցաւ . ասացայ . կոչեցար . գրեցին . սիրեցարուք . հատայց . տեսցես . բեկցին . բեկանիցեն . սիրելի . սիրեցայց . թողի . զենայ . յաւելայց . ստեղծեր . գեղաւ . լցին . զերծար . խցան . առեր . լցցիս . զերծ . ընկեցայք . թողէք . յաւելար . ստեղծի . խցայ :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

42. Մ Ա Ղ Ս . Ս Ա Ղ Ա Կ Ա Յ

Յետ այնորիկ դեպ լիներ նովին ճշմարտութեամբ՝ երանելոյն Սահակայ յցեալ աւուրքք երկայն ժամանակօք , ե վայելջացեալ աստուածաբեր պողոցն բարութեամբք , ի կատարել ամսեանն Նաւասարդի , որպէս ե զօր ծննդեանն երանելոյն յիշէին , յերկրորդ ժամու աւուրն , ի պաշտաման անուշահոտ իւղոյն , հանդերձ աստուածամանոց աղօթիւք՝ ձերունելոյն ի Գրիստոս աւանդեալ , հայեցեալ ի մարգարէին , որ ասէր . « Ի ձեռս քո յանձն առնեմ գինգի իմ » . ե Ստեփաննոսի երանելոյ , որ ասէր . « Տէր Յիսուս , ընկալ գինգի իմ » :

(Խոնարհեցէք զնում բայն)

Դեպ լինեք , կր պատահէր .

Չորս կանոնաւոր բայերու վրայ վարժութիւն

Ա. Լծորդութիւն (Ներգ. եւ Կրաւ.)

Հրահանգ 86. — Շեղագիր բայերը գրաբարի վերածեցէք . — Յուդա մասնեց զՅիսուս . — Յիսուս մասնուեցաւ ի Յուդայէ . — Յիսուս սրբեց զաշխարհ յապահանուութենէ մեղաց . — Պարսիկք կործանեցին եւ այրեցին զրաւում տեղիս . — Մի՛ յանդիմանեալ զայլ , զի մի՛ եւ դու յանդիմանուիս յայլոց . — Մի՛ անիծեալ զընկերքո , զի մի՛ եւ դու անիծուիս ի նմանէ . — Ամենայն ծառ՝ որ ոչ բերե (առնել) զպտուղ բարի , կը կտրուի եւ ի հուր կը ձգուի (արկանել) . — Նա սպասեց զանձն իս . — Սորվեցուց ինձ առնել զկամս . — Երկիր կը բուսցնե զամենայն բանջար . — Վազվազակի հսկեց զպատուձանն առաջին եւ հսգցուց անոր . — Որ երկիրաւորը կը սիրե , սիրոյ արձան կը կանգնէ Սատուոյ (առ հյց.ով) եւ անհաշտ թշնամութիւն սատանայի (առ հյց.ով) :

Բ. Լծորդութիւն

Հրահանգ 87. — Իրրեւ խօսեցաւ զայս ամենայն , ելաւ ի լեառն . — Պղիտարքոս ասէ . Կապականի աշխարհս հրով եւ ջրով , եւ տունք արբեցողաց զինում . — Որ կը սորվի զհամար իւր , պիտի սիրուի . — Լուսին ոչ պիտի երեւի , երկիր պիտի շարժի . — Երկիր կը պատի յօդոյ . — Գողն եւ սպանող կը քանցուին ի լողէ . — Տերեւք քափեցան (թօթափել) . — Ոսկի հրով կը փորձուի , եւ զբարեկամս վիշտք եւ նեղութիւնք փորձեն . — Յորժամ կը նստիս ի սեղանն , խոնարհեցո՛ զգլուխդ , մի այլ ինչ տեսաներ , բայց միայն զքեզ եւ ճաշակեա

գոհութեամբ . — Որչափ կը գրկուիս եւ կ'աշխատիս եւ կը նեղուիս եւ կը հաւիթերես , անսպական դանձ պատրաստես քեզ յերկինս , ապա թէ տրանջնես եւ նեղատորտիս , ի զուր կ'աշխատիս եւ անվարձ երանես :

Գ. Լծորդութիւն

Հրահանգ 88. — Բացառ զգուռն եւ սեսառ զի ամենեքեան որ ի տանն էին , սաստիկ կոռչային . — Մտիկ ըրե՛ (անսալ) բանից խոց եւ յամենայն առաւօտու շուա զձեռս եւ զերեսս քո . — Եթէ յայնեւ (մերկանամ) քեզ զխորհուրդս իմ , երկնչիմ զի ոչ մտիկ ընես բանից խոց . — Հանեցե՛ք (մերկանալ) զպատմութեանս ձեր եւ նսեցե՛ք սատ առ իս . — Տուք զցորեանն մշակաց , զի աղան . — Ոչ կը մոռնամ երբեք զխոտուածն զոր քեզ խոտացայ . — Ձգեստք իմ քրջուեցան (թանալ) յանձրեւոյ . — Ես կարդացի զհրովարտակն . — Իրունք տաճարին քացուեցան . — Պիտի շուալ զձեռս իմ . — Մանկունք կը կարդային ի սրահի անդ . — Երուսաղէմ՝ ողբաց զազէտս իւր . — Կը հաւատար ես ի Յիսուս Իրիստոս . — Փոքրիկ մանուկն կը մուրար եւ ոչ ոք կը զբար նմա :

Գ. Լծորդութիւն

Հրահանգ 89. — Մորթեց զսխարն եւ զզլուխն կրտեց . — Գոցուեցան (խնու՛մ) ընդիք նորա . — Գոցեցին զաչս իւրեանց . — Եթէ ներեւ (թողուլ) նմա , գուցէ միւսանգամ մերս ինչ գործե . — Թողուցե՛ք զնոսա անդ եւ գուք եկայք հազիք (զգե՛նուլ) զզգեստս ձեր . — Թաղի՛ք յիս զգթութիւն քո . — Կարդա՛ (ընթե՛ռնուլ)

զգիրս պատմութեան եւ պատմե՛ ինձ զգործս նախնեաց . — Ներուի՛ն (թողեալ լինել) ձեզ մեղք ձեր . — Զմիմեամբ կը ձգե՛ին (ընկենուլ) զյանցանս իւրեանց . — Թողուցե՛ք զիս . — Իմաստուն ոք զբժիշկ ոմն գովէր ասելով . Յոյժ գիտեմ զհմասութիւն քո եւ գովեմ , զի ոչ կը քողաւս զհիւանդս յերկարել ի ցաւս , այլ վաղվաղակի փոխադրես ի կենաց . — Արգիլե՛րով զլսելիս ի սուրբ ընթերցուածոց , եւ ունկնդիր եմք բառաչման խաչանց մերոց :

ՉՈՐՄ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆՅ ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ

Անկանոն կ'ըսուին այն բայերն՝ որոց արմատական ժամանակները միւս ժամանակներէն կը տարբերին :

Առաջին լծորդութեան անկանոն բայերն հետեւեալներն են . Առնեմ , ընկէ . — Ասեմ , ըսել . — Դիտեմ , գիտեալ . — Ինեմ . — Բնուեմ , խնել . — Լսեմ . — Կարեմ , կրեալ . — Ճանաչեմ , ճանչեալ . — Մեղանշեմ , մեղի գործել . — Յառնեմ , եջնել (պակած կամ նստած տեղէն) . — Ուտեմ . — Յանցանեմ , յանցանի գործել :

Խոնարհունութիւն սոյն բայից

Ներգործական		Կրաւորական	
Ստիստական եղանակ, ներկայ			
եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Առնեմ	Առնեմք	Առնիմ	Առնիմք
Անկատար			
եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Առնէի (*)	Առնէաք	Առնէի	Առնէաք

(*) Համառօտութեան համար միւս դէմքերը զանց անուած են :

Անցեալ Կասարեալ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Արարի	Արարաք	Արարայ	Արարաք
Արարեր	Արարէք	Արարար	Արարայք
Արար	Արարին	Արարաւ	Արարան

Ապառնի

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Արարից	Արասցուք	Արարայց	Արասցուք
Արասցես	Արասցիք	Արասցիս	Արասցիք
Արասցէ	Արասցին	Արասցի	Արասցին

Հրամայական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Արա, արասցիր	Արարէք	Արասցիր, առ- նիչիր	Արասցիք, առնիչիք
Մի՛ առներ	Մի՛ առնէք	Մի՛ առնիր	Մի՛ առնիք

Ստորադասական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Առնիցեմ	Առնիցեմք	Առնիցիմ	Առնիցիմք
Առնիցես	Առնիցէք	Առնիցիս	Առնիցիք
Առնիցէ	Առնիցեն	Առնիցի	Առնիցին

Անհետոյք կա՛մ Անորո՞ց դերբայ

Առնել Առնել (իԼ)

Անցեալ դերբայ

Արարեալ Արարեալ

Ապառնի դերբայ

Առնելոց Առնելի

Ներգործական

Կրաւորական

Ստեղծական եղանակ, ներկայ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Ասեմ	Ասեմք	Ասիմ	Ասիմք

Անցեալ Անկասար

Ասէի	Ասէաք	Ասիի	Ասէաք

Անցեալ Կասարեալ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Ասացի	Ասացաք	Ասացայ	Ասացաք
Ասացեր	Ասացէք	Ասացար	Ասացայք
Ասաց	Ասացին	Ասացաւ	Ասացան

Ապառնի

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Ասացից	Ասասցուք	Ասացայց	Ասասցուք
Ասասցես	Ասասցիք	Ասասցիս	Ասասցիք
Ասասցէ	Ասասցին	Ասասցի	Ասասցին

Հրամայական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Ասա՛	Ասացէք	Ասացիր, ա- սիչիր	Ասացարուք, ասիչիք
Մի՛ սսեր	Մի՛ սսէք	Մի՛ սսիր	Մի՛ սսիք

Ստորադասական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Ասիցեմ	Ասիցեմք	Ասիցիմ	Ասիցիմք
Ասիցես	Ասիցէք	Ասիցիս	Ասիցիք
Ասիցէ	Ասիցեն	Ասիցի	Ասիցին

Ա.ՆԵՐԵՆՈՅՔ ԿԱՄ Ա.ՆՈՐՈՇ ՊԵՐԲԱՅ

Ա.սեւ Ա.սեւ (իւ)

Ա.ՆԵՆԱՂ ՊԵՐԲԱՅ

Ա.սացեալ Ա.սացեալ

Ա.ՎԱՌՈՆԻ ՊԵՐԲԱՅ

Ա.սեւը Ա.սեւի

Ներգործական

Կրաւորական

Սահմանական եղանակ, ներկայ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Գիտեմ	Գիտեմք	Գիտիմ	Գիտիմք

Ա.ՆԵՆԱՂ Ա.ՆԻԿՍԱՐ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Գիտէի	Գիտէաք	Գիտէի	Գիտէաք

Ա.ՆԵՆԱՂ ԿԱՏԱՐԵԱՂ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Գիտացի	Գիտացաք	Գիտացայ	Գիտացաք
Գիտացեր	Գիտացէք	Գիտացար	Գիտացայք
Գիտաց	Գիտացին	Գիտացաւ	Գիտացան

Ա.ՎԱՌՈՆԻ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Գիտացից	Գիտացուք	Գիտացայց	Գիտացուք
Գիտացես	Գիտասլիք	Գիտացիս	Գիտասլիք
Գիտացէ	Գիտացին	Գիտացի	Գիտացին

Հրամայական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Գիտա	Գիտացէք	Գիտացիր ,	Գիտացարուք
		զիտասլիր	

Մի' զիտեր Մի' զիտէք Մի' զիտիր Մի' զիտիք

Ստորադասական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Գիտիցեմ	Գիտիցեմք	Գիտիցիմ	Գիտիցիմք
Գիտիցես	Գիտիցէք	Գիտիցիս	Գիտիցիք
Գիտիցէ	Գիտիցեն	Գիտիցի	Գիտիցին

Ա.ՆԵՐԵՆՈՅՔ ԿԱՄ Ա.ՆՈՐՈՇ ՊԵՐԲԱՅ

Գիտեւ Գիտեւ (իւ)

Ա.ՆԵՆԱՂ ՊԵՐԲԱՅ

Գիտացեալ Գիտացեալ

Ա.ՎԱՌՈՆԻ ՊԵՐԲԱՅ

Գիտեւը Գիտեւի

Ներգործական

Կրաւորական

Սահմանական եղանակ, ներկայ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Գնեմ	Գնեմք	Գնիմ	Գնիմք

Ա.ՆԵՆԱՂ Ա.ՆԻԿՍԱՐ

Գնէի	Գնէաք	Գնէի	Գնէաք

Անցեալ կասարեալ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
եղի	եղաք	եղայ	եղաք
եղիր	եղիք	եղար	եղայք
եղ-	եղին	եղաւ	եղան

Ապառնի

Եղից	Դիցուք	Եղայց	Դիցուք
Դիցես	Դիջիք	Դիցիս	Դիջիք
Դիցէ	Դիցեն	Դիցի	Դիցին

Հրամայական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Դի՛ր	Դի՛ք	Դնի՛ջիր, դի-	Եղարուք,
Մի՛ դներ	Մի՛ դնէք	ջիր	դնի՛ջիք
		Մի՛ դնիր	Մի՛ դնիք

Ասորդատական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Դնիցեմ	Դնիցեմք	Դնիցիմ	Դնիցիմք
Դնիցես	Դնիցէք	Դնիցիս	Դնիցիք
Դնիցէ	Դնիցեն	Դնիցի	Դնիցին

Անբերեայք կամ Անորոգ դերբայ

Դնեւ	Դնեւ (իւ)

Անցեալ դերբայ

Եղեաւ	Եղեաւ

Ապառնի դերբայ

Դնեւց	Դնեւի

Հարցարան. — Անկանոն բայ որն կ'ըսուի. — Որճեմ եմ Ա. լը-
ծորդութեան անկանոն բայերն. — Ի՞նչպէս կը խոնարհուիմ անկեմ,
սակեմ, գիտեմ, դնեմ բայերն իրենց կրաւորականներով.

Հրահանգ 90. — Որոշել շեղագիր բայերուն ժամա-
նակներն ու եղանակներն. — Ի սկզբանէ արար Աստ-
ուած զերկինս եւ զերկիր. — Որպէսզի մեծ են զործք
քո, Տէ՛ր. զամենայն ինչ իմաստութեամբ արարե՛ր. —
Եղ առաջի քո հուր եւ ջուր, ուր եւ կամիս՝ ձգես զձեռն
քո. — Մի՛ անիցես զի ի Տեառնէ թաքեայց. — Յամենայն
տեղիս աչք Տեառն զիտեմ զբարիս եւ զչարս. — ՅԱս-
տուած յուսացայ եւ ոչ երկեայց, զի՞ արասցե ինձ մարդ.
— Որ ոք զիտեցի զբարին եւ ոչ անիցե՛ մեղք են նմա.
— Ըստ կամաց քոց արա զինչ եւ կամիս. — Պղինիսս ասէ.
Որչափ առաւել բարեգործես զբարեկամս, այնչափ ա-
ռաւել զօգուան քո անկես. քանզի առ քեզ զարձեալ
փոխադրին որք ի նոցանէ քաջամտութիւնքն են. — Մա-
նայք անպիտանք եմք, զոր ինչ պարսն էր անկե՛ղ՝ ա-
րարա՛ք:

Հրահանգ 91. — Վերածեցէ՛ք ի գրաբար. — Բարի
ըրէք ձեր ատելիներուն. — Երկու տղայք իրարու հետ
դաշինք դրին եւ խաղաղութիւն ըրին. — Բեզի ի՞նչ ը-
սաւ. — Մառայիս կ'ըսեմ. այս ըրէ՛ եւ կ'ընէ. — Դուն
գիտես ամէն բան. — Աստուած Ագամը զրախտին մէջ
(ի գրախտի) զրաւ. — Ինչո՞ւ անոր չարիք կ'ընես. — Նա-
մակը պահարանին մէջ զրաւ. — Շուտով ըրէ՛ եւ դնա՛
(երթ). — Ի՞նչ ըրաւ քեզ այն մարդը. — Կ'ըսեն թէ նա
բարեկամ է. — Այն ծառայն՝ որ իր տիրոջ կամբը գիտէ
եւ չըներ, ձե՛ծ պիտի ուտէ (արբցէ դան). — Ըսաւ թէ
լաւ է մեռնիլ քան թէ վատանուն ըլլալ. — Գոյրս ինձ
ըսաւ. ըրէ՛ այդ բանը եւ ես ըրի. — Իր ձեռքերը իր

կոնակին վրայ դրին (ի վերայ ողին խւրոյ) . — Քու խօսքիդ համեմատ (ըստ բանի քուս) ըրի . — Անոնց երդումս ըրի (երդուայ) , որ մէկու մը չսխախտ ըսեմ ինչ որ ինծի ըրին անոնք :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

43. ԿԻՆ ՇԵՏԱՔՐՔԻՐ

Կրօիւ ի տան դրացոյ ի լուր Ետվայ
Հանապագօր դըրդեալ ընդ այր և ընդ կին,
Կրնոջ ծերոյն մարմաջեր սիրտ հետագօտ
Գիտել վասն Էր վիճաբանեալ կրօուէին.
Իսկ ծերունին խրատեր՝ ի վեճ առն և կընոջ մի խառնիլ:
Յերեկոյի միում չեւ առն ի տուն իւր դարձ արարեալ,
Գընայ կրօուոյ նոցին անժոյժ կինն ի գնին.
Մինչ յարձակեր գայրագին այրն ի կին իւր ցուլ ի ձեռին.
Յայնժամ գայրոյք այլ ընդ այլոյ ըզկին դրացոյն կարծեալ զիւր,
Առնէ ըզնա սաստկահարուած գանաձեձ,
Մինչեւ հագիւ կարել նըմա առնել անդրէն դարձ ի տուն:
Անդ ի վերայ հասեալ ծերոյն և լըեալ
Որ ինչ կընոջ իւրոյ կըրեալ գըստունգանացն եր պատիժ,
Ըզնոյն յաւել նըմա ի խրատ վերըստին.
Կին դու ի կրօիւ առն և կընոջ ուսիր մի եւըս խառնիլ:

(Խոնարհեցէք շեղազիւր բայերը :)

- Կռիւ դրդիլ, կռիւ բլլալ .
- Մարմաջել, եռալ .
- Անժոյժ, անհամբեր .
- Այլ ընդ այլոյ, շփոթ .
- Գանաձեձ, ձեձ կերամ .
- Սռուկգանք, անհնազանդութիւն :

Ներգործական ԸՄՊԵՄ Կրաւորական

Սահմանական հղանակ, Գերկայ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Ըմպեմ	Ըմպեմք	Ըմպիմ	Ըմպիմք

Ա.Գեցեալ Ա.Գեկասար

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Ըմպէի	Ըմպէաք	Ըմպէի	Ըմպէաք

Ա.Գեցեալ Կասարեալ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Արբի	Արբաք	Արբայ	Արբաք
Արբեր	Արբէք	Արբար	Արբայք
Արբ, էարբ	Արբին	Արբաւ	Արբան

Ա.պառնի

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Արբից	Արբցուք	Արբայց	Արբցուք
Արբցես	Արբջիք	Արբցիս	Արբջիք
Արբցէ	Արբցեն	Արբցի	Արբցին

Հրամայական հղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Արբ	Արբէք	Արբիր	Արբերուք
Մի՛ ըմպեր	Մի՛ ըմպէք	Մի՛ ըմպիր	Մի՛ ըմպիք

Ասորադասական հղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Ըմպիցեմ	Ըմպիցեմք	Ըմպիցիմ	Ըմպիցիմք
Ըմպիցես	Ըմպիցէք	Ըմպիցիս	Ըմպիցիք
Ըմպիցէ	Ըմպիցեն	Ըմպիցի	Ըմպիցին

Ա.ՆԵՐԵՆՈՅՔ ԿԱՄ Ա.ՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ

Ըմպել Ըմպել

Ա.ՆԵՆԱՂ ԴԵՐԲԱՅ

Արբեալ Արբեալ

Ա.ՎԱՐՈՆԻ ԴԵՐԲԱՅ

Ըմպելոց Ըմպելի

Ներգործական ԼՍԵՄ Կրաւորական

Սահմանական եղանակ . ներկայ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Լսեմ	Լսեմք	Լսիմ	Լսիմք

Ա.ՆԵՆԱՂ Ա.ՆԻՎԱՏԱՐ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Լսէի	Լսէաք	Լսէի	Լսէաք

Ա.ՆԵՆԱՂ Վաստեալ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Լուայ	Լուաք	Լու եղէ կամ լսելի եղէ, եւ ըն,	
Լուար	Լուայք		
Լուաւ	Լուան		

Ա.ՎԱՐՈՆԻ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Լուայց	Լուիցուք	Լու եղէց	Լու եղիցուք
Լուիցես	Լուիջիք	Լու եղիցիս	Լու եղիջիք
Լուիցէ	Լուիցեն	Լու եղիցի	Լու եղիցին

Հրամայական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.
Լս'ւր	Լուարուք	Լու լեր , լիջիւր , եւայլն
Մի' լսեր	Մի' լսէք	

Ստորադասական եղանակ

եգ.	Յգ.	եգ.	Յգ.
Լսիցեմ	Լսիցեմք	Լսիցիմ	Լսիցիմք
Լսիցես	Լսիցէք	Լսիցիս	Լսիցիք
Լսիցէ	Լսիցեն	Լսիցի	Լսիցին

Ա.ՆԵՐԵՆՈՅՔ ԿԱՄ Ա.ՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ

Լսել Լու կամ լսելի լինել

Ա.ՆԵՆԱՂ ԴԵՐԲԱՅ

Լուեալ Լուեալ

Ա.ՎԱՐՈՆԻ ԴԵՐԲԱՅ

Լսելոց Լսելի

ԿԱՐԵՄ , ՃԱՆՍՉԵՄ

Ներգործական Կրաւորական

Սահմանական եղանակ . ներկայ

	եգակի	
Կարեմ	Ճանաչեմ	Ճանաչիմ
	Յոգնակի	
Կարեմք	Ճանաչեմք	Ճանաչիմք

Անցեալ Անկասար

	Եզակի	
Կարէի	Ճանաչէի	Ճանաչէի
	Յոգնակի	
Կարէաք	Ճանաչէաք	Ճանաչէաք

Անցեալ Կասարեալ

	Եզակի	
Կարացի	Ծանեայ	Ծանուցայ
Կարացեր	Ծանեար	Ծանուցար
Կարաց	Ծանեաւ	Ծանուցաւ
	Յոգնակի	
Կարացաք	Ծանեաք	Ծանուցաք
Կարացէք	Ծանեսայք	Ծանուցայք
Կարացին	Ծանեան	Ծանուցան

Ապառնի

	Եզակի	
Կարացից	Ծանեսայց	Ծանուցայց
Կարացես	Ծանիցես	Ծանուցիս
Կարացէ	Ծանիցէ	Ծանուցի
	Յոգնակի	
Կարասցուք	Ծանիցուք	Ծանուցուք
Կարասջիք	Ծանիջիք	Ծանուսջիք
Կարասցեն	Ծանիցեն	Ծանուսցին

Հրամայական եղանակ

	Եզակի	
(Զ֊ն֊ի)	Ծանիր	Ծանուցիր
	Մի՛ ճանաչեր	Մի՛ ճանաչիր

Յոգնակի

Ծանեարուք	Ծանուցարուք
Մի՛ ճանաչէք	Մի՛ ճանաչիք

Ասորադասական եղանակ

	Եզակի	
Կարիցեմ	Ճանաչիցեմ	Ճանաչիցիմ
	Յոգնակի	
Կարիցեմք	Ճանաչիցեմք	Ճանաչիցիմք

Անբերեոյք կամ Անորոհ դերբայ

Կարել	Ճանաչել	Ճանաչիլ
	Անցեալ դերբայ	
Կարացեալ	Ծանուցեալ	Ծանուցեալ
	Ապառնի դերբայ	
(Զ֊ն֊ի)	Ճանաչերոյ	Ճանաչիլի

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուին ընկեմ, շեմ, ճանաչեմ իրենց կրաւորականներով . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուի կարեմ :

Հրահանգ 92 . — Որո՞ւնքէք շեղագիր բայերու ժամանակներն ու եղանակներն . — Յորժամ աղօթես , ծանիր թէ ընդ ո՛ւմ խօսիս կամ զի՛նչ խնդրես , եւ զխորհուրդդ ի քեզ հաւաքես . — Գինի նոր՝ բարեկամ նոր . եթէ հնացի , ուրախութեամբ արքջիր . — Չի ծանեան հեթանոսք զԱստուած եւ ոչ իրրեւ զԱստուած փառաւորեցին . — Լո՛ւր , սրդեա՛կ , խրատու հօր քոյ . — Որ ձեզ շե՛կ ինձ շե՛ւ եւ որ զձեզ անարգէ՛՛ զիս անարգէ . — Աղամ շունար զձայն Աստուծոյ՝ երկեաւ . — Յովսէփ ծանեաւ զեղբարս իւր , բայց նօքա ոչ ծանեան զնա :

Հրահանգ 93. — Գրաբարի վերածեցէ՛ք . — Ո՛վ որ լսելու ականջ ունի , թող լսէ . — Սոկրատ ըսաւ . գքեզ ճանչցիր . — Երբոր լսեցին , չառ բարկացան . — Թող չի խմէ գինի եւ օղի . — Սոկրատ խմեց այն բաժակն . — Ո՛վ մարդ , ճանչցիր որ հող ես եւ մոխիր . — Ես առնոցմէ կը ճանչցուիմ , բայց ես զանոնք չեմ ճանչնար . — Լսեցի՞ր , տէ՛ր , այն խօսքերը . — Ես չսլիտի կրնամ կատարել զայդ . — Նա՛ որ չափազանց գինի կը խմէ՝ կը գինսովնայ (արրենալ) . — Ճանչցայ թէ՛ անոնք քու ծընողքդ էին . — Լսեցէ՛ք այս ամէնը եւ ճանչցէ՛ք թէ՛ մեծ է Աստուծոյ գթութիւնը :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

44. Կ Ա Ր Կ Ի Ն Ո Ս

Բայց դարձեալ գգուշացուցանեմ գքեզ փախչել ի բարոյից տկար գեռնոյ միոջ՝ որ շրջի ի ծովու, թէ որչափ խորամանկ է և նենգաւոր, կարկինոս, որ բարգմանի խեցգետին, ցանկայ ուտել գմիս գեռնոյ միոջ, որ անուանեալ կոջի ոտրեոս, և քանզի դժուարորս է ոտրեոսն, զի իբրեւ խեցեղէն պատեանս ունի շուրջ զիւրեաւ, և իբրեւ ընդ ամրածածուկ պարսպով գգուշացեալ պամի փափուկ մարմինն, և մորքն սեպ և ողորկ խեցանման է, և այսպէս իմն կոջեն գեռուսն գայն խեցեմորք: Եւ քանզի կերպարանս պատենից գաղտակրի ունի ի միջնուդունսն, զի այնպէս կազմեալ է գեռուսն գայն արարիչն, և ոտք խեցգետնոյն ոջ կարեն գամս գտանել յուղորկ և ի սեպ պատեանս գեռնոյն, ժամապահ դարանակալ լինի, միտ դե՛՛ երէ երբ ելցէ ոտրեոսն ի խորոցն երբայ յեզրն՝ որ անբոյր իցէ ի հողմոյ: Եւ իբրեւ երբայ հասանէ յանբոյր տեղին, սկսանի բանայ զպատեանսն ընդդէմ արեւուն՝ զի ջեռցի: Եայնժամ երբայ վաղվաղակի խեցգետինն ընկնելու քար ընդ անջրպետսն պատենիցն, զի մի կարասցէ անդրէն զիւրեաւ ամփոփել զպատեանսն, և լինիցի նմա դիւրաւ ըմբռնել գոտրեոսն և ուտել: Եւ այսպիսի հնարիւք գտանի տկար ոյմն խեցգետնոյ շուրջ գտեղի մեծ ուժոյն, և ընդ այս է գարմանք, զի այսպիսի խորամանկութիւն յանասունսն յանմուռուսն գտանիցի:

Կարկինոս, խեցգետին (լուսնոյ) .
 Գաղտակուր, սասափի եւ մարգարիսի մայր .
 Գամ, ոսկ դնելու սեղ .
 Միջնողունի, կռնակին մէջսեղը :

		Ներգ.	Կրաւ.
	Սահմանակաւն եղանակ, ներկայ		
<i>Մեղանչեմ</i>	<i>Յառնեմ</i>	<i>Ուտեմ</i>	<i>Ուտիմ</i>
	Ս.նցեալ Ս.նկասար		
<i>Մեղանչի</i>	<i>Յառնէի</i>	<i>Ուտէի</i>	<i>Ուտէի</i>
	Ս.նցեալ Կասարեալ		
		եզակի	
<i>Մեղայ</i>	<i>Յարեայ</i>	<i>Կերայ, ըի</i>	<i>Կեր եղէ</i>
<i>Մեղար</i>	<i>Յարեար</i>	<i>Կերար</i>	<i>Կեր եղեր</i>
<i>Մեղաւ</i>	<i>Յարեաւ</i>	<i>Կերաւ</i>	<i>Կեր եղեւ</i>
		Յոգնակի	
<i>Մեղաք</i>	<i>Յարեաք</i>	<i>Կերաք</i>	<i>Կեր եղաք</i>
<i>Մեղայք</i>	<i>Յարեայք</i>	<i>Կերայք</i>	<i>Կեր եղէք</i>
<i>Մեղան</i>	<i>Յարեան</i>	<i>Կերան</i>	<i>Կեր եղեն</i>
	Ս.պառնի		
		եզակի	
<i>Մեղայց</i>	<i>Յարեայց</i>	<i>Կերայց</i>	<i>Կեր եղէց</i>
<i>Մեղիցես</i>	<i>Յարիցես</i>	<i>Կերիցես</i>	<i>Կեր եղիցես</i>
<i>Մեղիցէ</i>	<i>Յարիցէ</i>	<i>Կերիցէ</i>	<i>Կեր եղիցի</i>

Յոգնակի

Մեղիցուք	Յարիցուք	Կերիցուք	Կեր եղիցուք
Մեղիջիք	Յարիջիք	Կերիջիք	Կեր եղիջիք
Մեղիցեն	Յարիցեն	Կերիցեն	Կեր եղիցեն

Հրամայական եղանակ

Եզակի

Մեղի՛ր	Արի՛	Կեր՛	Կեր լեր
Մի՛ մեղանչեր	Մի՛ յառներ	Մի՛ ուտեր	Մի՛ լինիր կեր

Յոգնակի

Մեղարուք	Սրի՛ք	Կերա՛յք	Կեր լերուք
Մի՛ մեղանչէք	Մի՛ յառնէք	Մի՛ ուտէք	Մի՛ լինիք կեր

Ստորադասական եղանակ

Եզակի

Մեղանչիցեմ	Յառնիցեմ	Ուտիցեմ	Ուտիցիմ

Յոգնակի

Մեղանչիցեմք	Յառնիցեմք	Ուտիցեմք	Ուտիցիմք

Ա.ճեհույր կամ Ա.ճորոց դերբայ

Մեղանչել	Յառնել	Ուտել	Ուտել

Ա.ճեհույր դերբայ

Մեղուցեալ	Յարուցեալ	Կերեալ	Կերեալ

Ա.պառնի դերբայ

Մեղանչելոց	Յառնելոց	Ուտելոց	Ուտելի

ՅԱՆՅԱՆԵՄ

Ստեմանական եղանակ, ճեհայ

Եզ.	Յանցանեմ	Յանցանես	Յանցանէ
Յոգ.	Յանցանեմք	Յանցանէք	Յանցանեն

Ա.ճեհույր Ա.ճկասար

Եզ.	Յանցանէի	Յանցանէիր	Յանցանէր
Յոգ.	Յանցանէաք	Յանցանէիք	Յանցանէին

Ա.ճեհույր Կասարեալ

Եզ.	Յանցեայ	Յանցեար	Յանցեաւ
Յոգ.	Յանցեաք	Յանցեայք	Յանցեան

Ա.պառնի

Եզ.	Յանցեայց	Յանցիցես	Յանցիցէ
Յոգ.	Յանցիցուք	Յանցիջիք	Յանցիցեն

Հրամայական եղանակ

Յանցիր	Մի՛ յանցաներ	Յանցերուք	Մի՛ յանցանէք

Ստորադասական եղանակ

Յանցանիցեմ	Յանցանիցես	Էւայն

Ա.ճեհույր կամ Ա.ճորոց դերբայ

Յանցանել

Ա.ճեհույր դերբայ

Յանցուցեալ

Ա.պառնի դերբայ

Յանցանելոց

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուին մեղանկեմ, յառնեմ, ուշեմ, ուշիմ, յանցանեմ բայերն :

Հրահանգ 94. — Որոշեցէ՛ք շեղագիր բայերու ժամանակներն ու եղանակներն . — Արի՛ ա՛ն զմահիճս քո եւ ե՛րթի ի տուն քո . — Եւ յարուցեալ զնայ ի տուն իւր . — Կեր ուրախութեամբ զնայ քո եւ արք սրտիւ զուարճացելով զգիւնի քո , զի հաճեցաւ Աստուած ընդ գործս քո . — Գրտամբք երեսաց քոց կերիցես զնայ քո . — Արիստոտէլ ասէ . Ի կենաց աշխարհիս , որպէս ի սեղանոյ սպարա է յառնեղ ոչ քաղցեալ եւ ոչ յագեալ , ոչ ծարաւ եւ ոչ արքեալ . — Խաչեցաւ , մեռաւ , թաղեցաւ , յարեաւ յաւուր երրորդի . — Ծառայ՛ որ ոչ գիտէ զկիսն , տեսան իւրոյ եւ արժանի դանի ինչ գործ գործէ , զնպեղ ընպեղ գան , այլ սակաւագոյն . — Յարուցեալ ընդ այգն ինքն ածէ աւել տանն եւ զմահիճսն յարդարէ :

Հրահանգ 95. — Գրաբարի վերածեցէ՛ք . — Ի որայէլ մեղանչեց . — Ազամ ծառին ստուղէն կերաւ . — Այգ բաժակը խմէ՛ եւ ուրախ եղի՛ր . — Ե՛լ , ա՛ն անկողինդ եւ գնա՛ . — Երբ լսեցին , շատ բարկացան . — Շուտով ելաւ եւ անոր առջեւ զնայ . — Այլ եւս մեղք մի՛ գործեր . — Վարժապետը կ՛ըսէ . յանցանք մի՛ գործեր . — Կե՛ր , խմէ՛ եւ ուրախացի՛ր . — Յիտուս ըսաւ . Առէ՛ք , կերէ՛ք , այս է իմ մարմինս . — Անասնոյ միսը չեն ուտեր եւ եղբայրը անյադարար կուտեն . — Եւ նա ելնելով առաւ մանուկն եւ մայրը եւ զնայ յեղիպտոս . — Ե՛լ , տես Երուսաղէմի աղէտքը . — Մոխիրը իրրեւ հաց կերայ եւ արցունքով խմ անկողինս թրջեցի . — Եթէ մեղք գործեմ , դու ես որ ինձ պիտի ներես . — Խողի միս պիտի ուտե՞ս . — Ելէ՛ք եւ փախչինք :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՆՆ ԳՐԱՅԵՐԻ

45. ԾԵՐՈՒՆԻՆ ՍԻՄԷՈՎՆ

Էր այր մի յերուսաղէմ , որոյ անուն էր Սիմեովն , և էր այրն այն արդար և երկիւղած , և ականուէր մխիթարութեանն Իսրայելի , և հոգի սուրբ էր ի նմա : Եւ էր նորա հրաման առեալ ի հոգւոյն սրբոյ մի տեսանել գման , մինչեւ տեսցէ գոծեայն Տեառն , և եկն հոգւովն ի տաճարն : Եւ իրրեւ ածին ծնօղքն գմանուկն Յիտուս , առնել նոցա ըստ սովորութեան օրինացն ի վերայ նորա , և նա՛ առ ընկալաւ գնա ի գիրկս իւր և օրհնեաց զԱստուած և ասէ . Արդ՛ արձակես գծառայս քո , տէր , ըստ բանի քում ի խաղաղութիւն , զի տեսին աչք իմ զգիրկութիւն քո : զոր պատրաստեցեր առաջի ամենայն ժողովրդոց :

Երկրորդ Լծորդութեան Անկիսնոն բայեր

Եղանիմ, Լինիմ, ըլլալ . — Ունիմ, ունեւալ , բռնել . — Ընդունիմ . — Տանիմ . — Մարթիմ, կարող ըլլալ . — Երկնչիմ , վախնալ :

Սահմանական եղանակ, ցերկայ

Եղանիմ	Լինիմ	Ունիմ	Ընդունիմ

Անցեալ Անկիսար

Եղանէի	Լինէի	Ունէի	Ընդունէի

Անցեալ Կասարեալ

Եղէ	Եղէ	Կալայ	Ընկալայ
Եղեր	Եղեր	Կալար	Ընկալար
Եղեւ	Եղեւ	Կալաւ	Ընկալաւ
Եղաք	Եղաք	Կալաք	Ընկալաք
Եղէք	Եղէք	Կալայք	Ընկալայք
Եղեն	Եղեն	Կալան	Ընկալան

Ապառնի

Եղէց	Լիցիմ	Կալայց	Ընկալայց
Եղիցիս	Լիցիս	Կայցիս	Ընկալցիս
Եղիցի	Լիցի	Կալցի	Ընկալցի
Եղիցուք	Լիցուք	Կայցուք	Ընկալցուք
Եղի՛ձիք	Լի՛ձիք	Կալ՛իք	Ընկալ՛իք
Եղիցին	Լիցին	Կալցին	Ընկալցին

Հրամայական եղանակ

Եղի՛ձի՛ր	Լի՛ր, լի՛ձի՛ր,	Կա՛լ, կա՛, կա՛լ	Ընկա՛լ, ընկալ՛ի՛ր
Մի՛ եղանի՛ր	Մի՛ լինի՛ր	Մի՛ ունի՛ր	Մի՛ ընդունի՛ր
Եղերո՛ւք, եղի՛ձի՛ք	Լերո՛ւք, լի՛ք	Կալարո՛ւք, կալ՛իք	Ընկալարո՛ւք, ընկալ՛իք
Մի՛ եղանի՛ք	Մի՛ լինի՛ք	Մի՛ ունի՛ք	Մի՛ ընդունի՛ք

Ստորադասական եղանակ

Եղանիցիմ	Լինիցիմ	Ունիցիմ	Ընդունիցիմ

Անբերելոյք կամ Անորոց դերբայ

Եղանել	Լինել	Ունել	Ընդունել

Անցեալ դերբայ

Եղեալ	Լեալ	Կալեալ	Ընկալեալ

Ապառնի դերբայ

Եղանելոյ	Լինելոյ	Ունելոյ	Ընդունելոյ

Ունիլ եւ ընդունիլ բայերու կրաւորականները շատ մը բայերու պէս էական բայի օժանդակութեամբ կը ձեւանան, որպէս յաջորդ սանիլ բայն ալ, որուն կրաւորական կատարեալը կ'ըլլայ տարեալ եղէ, եղեր, եւլն. ապառնիլ, տարեալ եղէց, տարեալ եղիցիս, եւլն :

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Տանիմ	Մարթիմ	Երկնչիմ

Անցեալ Անկասար

Տանէի	Մարթէի	Երկնչէի

Անցեալ Կասարեալ

Տարայ	Մարթացայ	Երկեայ
Տարար	Մարթացար	Երկեար
Տարաւ	Մարթացաւ	Երկեաւ
Տարաք	Մարթացաք	Երկեաք
Տարայք	Մարթացայք	Երկեայք
Տարան	Մարթացան	Երկեան

Ապառնի

Տարայց	Մարթացայց	Երկեայց
Տարցիս	Մարթացիս	Երկիցիս
Տարցի	Մարթացի	Երկիցէ
Տարցուք	Մարթացուք	Երկիցուք
Տարջիք	Մարթացիք	Երկիջիք
Տարցին	Մարթացին	Երկիցին

Հրամայական եղանակ

Տա՛ր, տարջի՛ր	(Չորսի)	Երկի՛ր, երկիջի՛ր
Մի՛ տանի՛ր		Մի՛ երկնչի՛ր
Տարա՛յք, տարջի՛ք		Երկերո՛ւք, երկիջի՛ք
Մի՛ տանի՛ք		Մի՛ երկնչի՛ք

Ստորադասական եղանակ

Տանիցիմ	Մարթիցիմ, մարթիցիմ	Երկնչիցիմ

ԱճԵՐԵՆՈՅ ԿՈՒՄ ԱՆՈՐՈՑ ՊԵՐԲԱՅ

Տանեւ	Մարթեւ	Երկնչեւ
	Անցեալ ՊԵՐԲԱՅ	
Տարեալ	Մարթացեալ	Երկուցեալ
	Ապառնի ՊԵՐԲԱՅ	
Տանեւը	Մարթեւը	Երկնչեւը

Երկնչիւն յէս կը խոնարհուին թաքչիւմ (պահուըտիւմ), թուչիւմ, կառչիւմ, կորնչիւմ, հանգչիւմ, փախչիւմ, մատչիւմ (մտտեալ), մարտնչիւմ (կուտիլ) բայերն :

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուին Բ. յծորդութեան անկանոն բայերը . — Ո՞ր բայերը երկնչիւմ յէս կը խոնարհուին :

Հրահանգ 96 . — Որոշեցէ՛ք ժողովիր բայերուն ժամանակներն ու եղանակները . — Կարայ զնա եւ ոչ թողի . — Կենաց եւ մահու զու ունիս իշխանութիւն . — Ի քումէ ձեռանէ փախչե՛ղ անհնարին է . — Յո՞ երթայց ես ի հողույ քումէ կամ յերեսաց քոց ես յո՞ փախեալց . — ՅԱստուծոյ երկիր եւ զպատուիրանս նորա սահեա . — Լուայ զձայն քո ի դրախտի աստ եւ երկեայ , քանզի մերկ էի եւ քախայ . — Եւ ի քորդէս եւ քուտա , սլացաւ նա ի թեւս հողոց . — Իւրաքանչիւր ոք՝ որ զինչ առնէ զբարին , զնոյն ընդունի ի Տեառնէ . — Պատկ չընորհաց ընկալցի զլուս քո . — Չամենայն զիչերս աշխատ եղաք եւ ոչինչ կարաք . — Եւ ոչ մեզ ծանուցանել մարաց . — Նաեւ յայլուտ եւս մարքեմք իմանալ թէ մարդոյ բնութիւն բարեաց ցանկացող է եւ ոչ չարեաց :

Հրահանգ 97 . — Գրաբարի վերածեցէ՛ք . — Տղայք կը վախնան . — Թագաւորէն սարգեւ ընդունեցի . —

Փախայ եւ չիրցան զիս բռնեւ . — Անդգամէն փախէք . Այդ ճաշը Բարիւնն տար . — Դուք իմ աշակերտներս եւ զէք . — Ձինուորները դողը բռնեցին . — Չպիտի կրնան գրել . — Չանի քաղաք տարին . — Դուք եղիր անոր աշակերտ . մենք Մովսէսի աշակերտ ենք . — Աստուծոմէ վախցի՛ր . — Թողունքը թռան . — Որդիս կորսուեցաւ . — Ձիս անոր տարէք . — Ընդունեց զիս . — Թող այնպէս ըլլայ . — Ես զանի պիտի բռնեմ . — Ընդունէ՛ այս սղան . — Կը ջանայ պահուըտիլ անկէ . — Եւ ելնելով կ'երթայ կը կորսուի . — Եթէ մէկէն ստակ առնու , իրեն հետ (ընդ իւր) վիաներ կը տանի . — Կին մը մօտենալով կը հարցընէ . — Գրողը քեզ տանի (ապու.) առնէ՞քի ձեւ մ'է :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՐԱՐԻ

46. ԱՐԾԱԹՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Սակայն արմատ ամենայն չարեաց արծաթիւրութիւնն է, ըստ առաքելոյն, և ազահութիւն, վասն զի չիք և ինչ չարիք որ ոչ ի սոցանէ ծնանին. ատելութիւն մարդկան, խոտութիւն և պատերազմ առ ազգակիցս, գողութիւն և սպանութիւնք և այլ եւս անքիւ վնասք՝ գորս ով կարէ բուել: Չի եք գտերն տիեզերաց և զարարիչն արարածոց ի վաճառ. եւս այս պիտ և ետ սպանանել, զինչ այլ ինչ մնայ ի չարեաց գոր ոչ կարիցէ գործել: Եւ եք գառաքեալն՝ գճրիստոսի ընտրութեանն արժանաւոր՝ այնպէս վաղվաղակի գերի առեալ տարաւ, և զիւն պապատեցոց, և յանաւորսն զնա յանդգնեցոց, ապա ով կարէ կալ առաջի բուռն գորութեան նորա:

(Դերականորէն վերլուծել :)

Գ. Լծորդութեան Անկանոն բայեր

Սահմանական եղանակ, ներկայ

Գամ	Երթամ	Կեամ	Տամ
	Անցեալ Անկասար		
Գայի	Երթայի	Կէի	Տայի
Գայիր	Երթայիր	Կէիր	Տայիր
Գայր	Երթայր	Կեայր	Տայր
Գայաք	Երթայաք	Կէաք	Տայաք
Գայիք	Երթայիք	Կէիք	Տայիք
Գային	Երթային	Կէին	Տային

Անցեալ Կասարեալ

Եկի	Չողայ (*)	Կեցի	Ետու
Եկիր	Չողար	Կեցեր	Ետուր
Եկն	Չողաւ	Կեաց, եկեաց	Ետ
Եկաք	Չողաք	Կեցաք	Տուաք
Եկիք	Չողայք	Կեցէք	Ետուք
Եկին	Չողան	Կեցին	Ետուն

Ապառնի

Եկից	Երթայց	Կեցից	Տաց
Եկեսցես	Երթայես	Կեցես	Տացես
Եկեսցէ	Երթայէ	Կեցէ	Տացէ
Եկեսցուք	Երթայուք	Կեցցուք	Տացուք
Եկեսցիք	Երթայիք	Կեցչիք	Տացիք
Եկեսցեն	Երթայեն	Կեցցեն	Տացեն

Հրամայական եղանակ

Ե՛կ, եկեսցի՛ր Ե՛րթ, երթի՛ցի Կեա՛ց, կեց-	Տո՛ւր, տա-
ցի՛ր	ցի՛ր

(*) Կը գրուի նաեւ չոխայ, չոխար, եւայլն

Մի՛ գար	Մի՛ երթար	Մի՛ կեար	Մի՛ տար
Եկա՛յք, ե-	Երթա՛յք, եր-	Կեցէ՛ք, կեց-	Տո՛ւք, տա-
կեսչի՛ք	թիջի՛ք	չի՛ք	չի՛ք
Մի՛ գայք	Մի՛ երթայք	Մի՛ կեայք	Մի՛ տայք

Ստորադասական եղանակ

Գայցեմ	Երթայցեմ	Կայցեմ	Տայցեմ

Անհրեւոյք կամ անորոշ դերբայ

Գալ	Երթալ	Կեալ	Տալ

Անցեալ դերբայ

Եկեալ	Երթեալ	Կեցեալ	Տուեալ

Ապառնի դերբայ

Գալոց	Երթալոց	Կելոց	Տալոց

Տամ բային կրաւորականը այսպէս կը խոնարհուի . Սեմկն. եղ. ներկ. Տուեալ լինիմ (տրուիմ) . Անց. անկս- Տուեալ լինէի . Կսր. Տուայ . Ապր. Տուայց . Հրմ. եղևի- Տուեալ լեր, լիջի, եւլն. Ստրդակն. եղ. Տայցիմ . Անեւ. Տուեալ լինել . Անց. դեր. Տուեալ . Ապ. դեր. տալի :

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կը խոնարհուի Գ. լծորդութեան ան- կանոն բայերը . — Տամ բային կրաւորականը ինչպէս կը խոնարհուի .

Հրահանգ ԾՑ . — Որոշեցէ՛ք շեղագիր բայերու ժա- մանակներն ու եղանակները . — Տուք մեզ յիւզոյդ ձեր- մէ , զի ա՛նա շիջանին լապտերքս մեր . — Վարդապետն եկեալ է եւ կոչէ զքեզ . — Մարիամ եւ Յովսէփ չոզան ի նազարէթէ ի Բեթղեհէմ . — Երկուք առ իս ամենայն աշխատեալք եւ բեռնաւորք եւ ես հանգուցից զձեզ . — Որ համբերեսցէ իսպառ՝ նա կեցցէ . — Ոչ մեռայց , այլ կեցից եւ սպասեցից զգործս Տեառն . — Ամենայն եղև ի հողոյ եւ դառնայ ի հող . — Յիսուս եւ իշխանու- թիւն առաքելոց հանելոյ զդեւս եւ բժշկելոյ զամենայն

հիւանդութիւնս . — Զհետ նորա ելանէ զայ մինչեւ ի տուն նորա . — Զոր ինչ Աստուած քեզ շնորհ տայ, ի պէտս կարօտելոցն սպասաւորեալ, զի շնորհքն աղբիւրացին եւ դու փառաւորեացիս . — նման առ նման երթայ :

Հրահանգ 99 . — Գրաբարի վերածեցէք . — Պիտի երթամ եւ պիտի գտնեմ զանի . — Ապրի՛ս, դուն շատ բարի ես . — Տուէ՛ք եւ պիտի տրուի ձեզ . — Եկայ, բայց չտեսայ զքեզ . — Եկէ՛ք եւ ձեզի պիտի պատմեմ . — Սրբութիւնը շուներուն մի՛ տաք . — Գացի, առի զանի եւ տուն բերի . — Ապրէ՛, ո՛վ իմ քաջ բարեկամս . — Գնա՛ եւ ինձ լուր (չլոյց) բե՛ր . — Ինձի ուտելիք տուէ՛ք (ուտե՛լ) . — Պիտի սամ, բայց ոչ հիսա . — Ամեն մարդ գնաց եւ ես մնացի . — Գու անասութեանը համարը տուր . — Պիտի ապրիմ ու չպիտի մեռնիմ . — Կուգայ ժամանակ եւ արդարութիւնը կը յայտնուի . — Ճշմարտութիւնը յաւիտեան պիտի ապրի . — Ազգը կուգայ եւ ազգը կ'երթայ եւ երկիրը յաւիտեան կայ . — Ի՞նչ, պիտի գտնք ես եւ մայրդ եւ քեզի երկրպագութիւնն պիտի ընենք :

Գիտելիք . — Տալ բայով աներեւոյթը կը գործածուի եւ այս կերպ գործածութեան մէջ ասլ բայն ընել տալ կամ քոյլ տալ կը նշանակէ . զորօր. Զեա ողի կլանել, չեա ոգի առնուլ, շունչ առնել չտուալ :

ԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԱՐԻ

47. Մ Ա Շ Վ Ա Ս Ա Կ Ա Յ

Եւ իբրեւ այսպէս յամենայն կողմանց հարեալ վատբարացաւ, անկաւ յախտս դժնդակս անդին ի կապանսն : Զեռաւ փոր նորա, և

հարան և տրորեցան զոգք նորա, և քամեայ մզեցաւ բանձրամտութիւն նորա : Եռացին որդունք ընդ աջս նորա և ի վայր տրեցին ընդ ռեզուս նորա, խցան լսելիք նորա, և ծակոտեցան չարաչար շրթունք նորա, լուծան ջիւք բազկաց նորա, և յետևոյս կորացան կրկունք ոտից նորա : Բոլորեաց ի նմանէ հոտ մանու, և փախառական եղեն ի նմանէ ձեռնասուն ծառայք նորա : Լեզուն միայն կայր կենդանի ի բերան նորա, և ոչ գտաւ խոստովանութիւն ի շրթունս նորա : Ճաշակեաց զման հեղձամղձուկ, և եջ ի դժոխս անձնարին դառնութեամբ : Ոտնար եղեն նմա ամենայն սիրելիք նորա, և ոչ յագեցան սոստիկ հարուածովքն ամենայն բշեամիք նորա :

(Քերականորէն վերլուծել :

- Հարիակել, վնասուիլ .
- Տրորել, փսսիլ .
- Մզել, քամիլ .
- Սորել, ջրի պէս վազել .
- Կրկունք, եւ կրակ, ոսկին ետելի կողմը .
- Ոսկնար յիմել, արհամարհել .

Չորրորդ Լծորդութեան Անկանոն բայեր

Սահմանական եղանակ, ներկայ

	Եզակի	
Երդնում	Գում (բլամ, գոյս-էն-ն-նէնամ)	Այտնում (ս-է-մ)
Երդնուս	Գոս	Այտնուս
Երդնու	Գոյ	Այտնու
	Յոգնակի	
Երդնումք	Գումք	Այտնումք
Երդնուք	Գոյք	Այտնուք
Երդնուն	Գոն	Այտնուն

Անցեալ Անկասար

	Եզակի	
Երդնուի	Գոյի	Ա. յանուի
Երդնուիւր	Գոյիւր	Ա. յանուիւր
Երդնոյր	Գոյր	Ա. յանոյր
	Յոգնակի	
Երդնուաք	Գոյաք	Ա. յանուաք
Երդնուիք	Գոյիք	Ա. յանուիք
Երդնուին	Գոյին	Ա. յանուին

Անցեալ Կասարեալ

	Եզակի	
Երդուայ	(Չառէ)	Ա. յտեայ
Երդուար		Ա. յտեար
Երդուաւ		Ա. յտեաւ
	Յոգնակի	
Երդուաք		Ա. յտեաք
Երդուայք		Ա. յտեայք
Երդուան		Ա. յտեան

Ապառնի

	Եզակի	
Երդուայց		Ա. յտեայց
Երդուիցես		Ա. յտիցես
Երդուիցէ	Գուցէ	Ա. յտիցէ
	Յոգնակի	
Երդուիցուք		Ա. յտիցուք
Երդուիջիք		Ա. յտիջիք
Երդուիցեն	Գուցեն	Ա. յտիցեն

Հրամայական Եղանակ

	Եզակի	
Երդուի՛ր, Երդուիջի՛ր	(Չառէ)	Ա. յտի՛ր, այտիջի՛ր
Մի՛ Երդնուր		Մի՛ այտնուր
	Յոգնակի	
Երդուարո՛ւք, Երդուիջի՛ք		Այտերո՛ւք, այտիջի՛ք
Մի՛ Երդնուք		Մի՛ այտնուք

Ասորդասական Եղանակ

Երդնուցում	(Չառէ)	Ա. յանուցում
Անհրեւոյր կաւ Անորոց դերբայ		
Երդնուլ	Գուլ	Ա. յանուլ
Անցեալ դերբայ		
Երդուեալ		Ա. յաուցեալ
Ապառնի դերբայ		
Երդնլց		Ա. յանլց

Այսնոււնին պէս կը խոնարհուին զարթնում (արթընուալ), ոստնում (ցատկեւ), սարտնում (խրտջիւ), ցասնում (բարկանալ), քաղցնում (անօթենալ), ցածնում (ցածնալ, իջնեւ), պախնում (վախնալ) :

Ոչ գոյ, չիկայ ըսելու տեղ՝ չիք կը գործածուի :

Հարցարան. — Ի՞նչպէս կը խոնարհուին Գ. լծորդութեան անկանոն բայերը. — Ո՞ր բայերը այսնոււնին պէս կը խոնարհուին. — Ոչ գոյ բնութեան ի՞նչ բառ կը գործածուի :

Հուսանագ 100. — Որո՞ւցէք շեղագիր բայերուն ժամանակներն ու եղանակները. — Մի՛ կողմնուցու սուտ.

— Եւ պահեալ զքառասուն տիւ եւ զքառասուն դիւեր՝ ապա խաղցեալ . — Որպէս թէ մանուկ ոք ի գանիցն վազիցէ (ծեծէն փախչի) եւ ի բաց ուսիցէ . — Չիք ամենեւին տկարութիւն զԱստուծով . — Ցասեաւ յանկրաւի . — Ազուխուց՝ որջք գոն եւ թռչնոց երկնից՝ դադարք , եւ որդւոյ մարդոյ ոչ գոյ՝ ուր դիցէ զգլուխ . — Գոյ սուտ՝ որ բարի է . — Որ երզման ընկերին չհաւատայ , դիւրին է նմա եւ սուտ երդնուղ . — Գոյիւ ունանք ի սպասաւորաց . — Երդուի՛ր ինձ չմտասել նմա . — Գուցե՞ն այլ ինչ արարածք բանաւորք քան զհրեշտակս եւ զգետս եւ զմարդիկ . — Չիք ինչ վնասակար եւ թշնամի մարդկան քան զբարեկեցութիւն :

Հրահանգ 101. — Վերածեցէք ի գրաբար . — Ամենքն ալ երդում ըրին . — Նա քու երեսէդ վախցաւ . — Չի երբ կը խրոչին . — Ասուտ է , պրթնցիր . — Վրէժխնդիւր մը ըլլայ . — Երդում ըրէք . — Ուսեցան . — Այս մարդը շատ անգամ կը բարկանայ . — Լերինք ցածցան . — Եւ անիկա ցատքեց ու մտեցաւ մեզ (առ հյցով) . — Երդում ըրին թէ չպիտի վնասեն . — Ուսեցան եւ պայթեցան . — Արթննալով իր մայրը խնդրեց :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

48. Ս. ԲԱՐՅՈՂԻՍԷՒՈՍ

Երանելի առաքեալն Բարրողիմէոս, որ էր մի յերկոտասանիցն, երբեալ մտան յիւր վիճակ առաքելական ընտրութեանն, և ի սկզբան քարոզութեանն իւրոյ՝ եղև մտանել նմա ի քաղաքն Եղևմ կոչեցեալ մերձ ի սահմանս Հնդկաց ընդ Թովմայի առաքելոյ, և անցեալ ընդ շինամեջ քաղաքին նստաւ առ աղբիւր մի, չորում ազդմունք դիւբականք հմայեալ կատարէին՝ Յայնժամ Երանելի առաքեալն ասէ ի ձայն մեծ. Զուրս այս ցամաքեսցի և մի ամենեւին կացցէ ունել ոյժ խոնաւորեան, և առժամայն ցամաքեցաւ վտակն յորդանոս ջրոյն . . . :

Եւ սկսան նեղիլ ի ծարաւոյ բազմութիւնք քաղաքին . և առեալ վիրքս ի ձեռն կամին արկանել ի վերայ առաքելոյն, և հարեալ քարամբքն զմիմեանս սատակէին, և ի քարանց ձգելոց սատակեցան ոգիք իբրև երեսուն, եւ մերձեցեալ սուրբ առաքեալն ի մեռեալսն, եղ ձեռն և աղօթս արարեալ ի վերայ նոցա դարձան ոգիք նոցա ի նոսա, և կանգնեցան կացին կենդանիք և փութացեալ իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ բերէին զհիւանդս և նեղեալս յայտոց և ի պէտպէս ախտից և ի ցաւոց և բժշկեաց զամենեսին. Յայնժամ սկսաւ քարոզել նոցա զաւետարանն Մատթեոսի կարգաւ և լուեալ խնդութեամբ ընդունէին զքարոզութիւն սուրբ աւետարանին:

Վիրգ, ցեեկու Բար :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՂՈՒԱԾԻ ԲԱՅՅԻ ՅԱՄԱՆԱԿԱՅ, ԵՂՈՆԱԿԱՅ ՎՐԱՅ

(Բոլոր շեղադիր բայերն աներևոյթ դրուած են . փոխեցէք զանոնք իւրաքանչիւր հրահանգին վրայ նշանակուած ժամանակին կամ եղանակին :)

Հրահանգ 102. — Մահմանական եղանակ, ներկայ . — Նոքա անցանել (անցանեն) եւ դու կաշ մնաշ (կաս մնաս) յախտեան . — Անբարեխառնութիւն կարճել զկեանս . — Զօրհանապազ (մեք) դիմել ի մահ . — Ամենայն մարմին որպէս հանդերձ մաշել . — Թէ եղանել (ես) յերկինս , դու անդ ես , եւ թէ իջանել (ես) ի դժոխս , եւ անդ մտա ես . — Անդուլ զբոսանք ձանձրացորցանել . — Ամենայն դեռք զնաշ ի ծով . — Խայթ խոջի պասառել զսիրտ . — Մեք խառել դասել յաճախ զայլս . — Ի բեւեռային նահանգս սառամանիք ոչ շուժանել :

Հրահանգ 103. — Անցեալ անխասար . — (Նոքա) գաշ հասանել մեծաւ ճոխութեամբ յաշխարհս Ազուա-

նից . — Հունճք բազում շինեղ եւ մշակք սակաւ . — Աղաչեղ դորա զխոնջիւն . — Սոկրատ կրթեղ զհոգին ի համբերութիւն . — Եղիպտացիք հասանեղ վճիռ ի վերայ մեռելոց . — Կրեսոս շինեղ փարթամ . — Նախնիք ի պատերազմունս արձակեղ նեատ եւ նիզակս . — Գարայիպք , ազգ վայրագ , ուսեղ զպատերազմական գերիս խրեանց :

Հրահանգ 104 . — Անցեալ կասարեալ . — Աղեքսանդր Տիրեղ ամենայն Ասիոյ . — Մովսէս հանեղ զԻսրայէլ յերկրէն Եգիպտացոց . — Ես օժանեղ զքեզ , սուրբք Աստուծոյ . — Ես գտանեղ զմատանին իմ . — Կարկուտն աւերեղ զհունճս . — Գեաք ողորակեղ զշաշտս . — Ամենայն ազգք արեւելից պաշտեղ զարեգակն :

Հրահանգ 105 . — Ապսունի . — Հնճողք կապեղ զորայս . — Դու srսնեղ ընդ կորուստ ժամանակին . — Միճոռունք գաղ յաշնան . — Աշխատութիւն սաղ քեզ բազում արդիւնս . — Չարք փախցեղ յերեսաց նորա . — Նոքա խնդրեղ զիս եւ ոչ գտանիցեն . — Դու սիրեղ զիս . — Ոյք խնդրին զՏէր՝ մի՛ պակասեղ ի նոցանէ ամենայն բարութիւն . — Տեառն Աստուծոյ քում երկիրպագանեղ (դու) եւ զնա միայն պաշտեղ (դու) :

Հրահանգ 106 . — Հրամայական եղանակ . — Հասոցանեղ (դու) զպարտիս քո . — Յիշեղ (դու) զբարիս զոր ընկալար . — Լիկեղ (դուք) իմաստուն . — Խոյս սաղ (դու) յամպարչտէն . — Զգոյշ շինեղ (դու) ի շողքորթից . — Խնդրեղ (դու) զբարիս քո յարգարութենէ . — Օրհնեղ (դուք) զանիծիչն ձեր . — Խոնարհեցոցանեղ (դու) զգլուխ քո , վէ՛ս Սիկամրացի , աչրեղ (դու) զոր պաշտէիրն եւ պաշտեղ (դու) զոր այրէիրն . — Կրթեղ (դու) զանձն քո յաստուածպաշտութիւն :

Հրահանգ 107 . — Ստորադասական եղանակ . — Եթէ աչրեղ (նոքա) , անիոյթ լեր . — Լիկեղ սակաւք , որ ոչ նանացեղ զբարեկամս . — Կորեցեղ ամպարչտն . — Եթէ յառնեղ ի միջի ձերում մարգարէ կամ երազահան . — Կամիմ լսել որ ինչ խօսեղ (նա) . — Ընդէ՞ր կրուեղ չարն . — Մինչեւ ցե՞րք խօսեղ (դու) . — Եթէ կոչեղ ոք զքեզ ի հարսանիս , երթի՛ր բազմի՛ր ի յետին սեղոջ , զի յորժամ գաղ որ կոչեացն զքեզ , ասեղ . բարեկամ , ի վերմատիր :

ԴԱՐՁԵԱԼ ՔԱՂՈՒԱԾՔ

Հրահանգ 108 . — Սանուանական եղանակ , ներխոյ . — Երկաստարութիւն զնեց պնդեղ հաճոյից . — Մեղուք փաղեղ զհիւթ ծաղկանց . — Մնաղ հաւատք , յոյս եւ սէր . — Ամենայն ծառ բարի պտուղ բարի առնեղ եւ ծառ չար պտուղ չար առնեղ . — Ի տանէ անօրինաց խորշեղ (կրաւ) արդարք . — Ողորմութեամբ եւ հաւատով սրբեղ (կրաւ) մեղք . — Իմաստութեամբ շինեղ (կրաւ) տուն եւ հանճարով կանգնեղ (կրաւ) . — Իւզով , խնկով եւ գինեաւ զուարճանալ սիրտ . — Անձն ամպարչտի ցանկաղ չարեաց . — Ի պողոյ արգարութեան բուսանեղ ծառ կենաց :

Հրահանգ 109 . — Անցեալ անկասար . — Հիպոկրատ ծաղիկեղ ի ժամանակս Պերիկլեայ . — Ի Հուով վեստեան կուսանք անշէլ պանեղ զհուր նուիրական . — Մեք փախցեղ ի վտանգաց . — Խափեալ էին ծաղկունքն որք յառաւօտուն ծաղիկեղ եւ զորս փաղեղ (մեք) ուրախութեամբ . — Զուր բղիսեղ ի ժայռէն ի հարուած գաւազանին Մովսիսի . — (Մեք) ասեղ կրբեմն զուսումնն՝ որ այժմ սիրելի է մեզ :

Հրահանգ 110. — Անցեալ կատարեալ. — Աղէք-
սանդր մեռանեղ ի ծաղիկ հասակի. — Հրեայք եղանեղ
յեղիպոտսէ ի ձեռն Մովսէսի. — Առաջին քրիստոնեայք
գիւցաղնորար սառապեղ. — Երկիրն ոչ ընդունեղ զպայ-
մանս խաղաղութեան. — Աստուած այնչափ սիրեղ զվեզ,
մինչեւ զորդի իւր միածին սաղ. — Գաղ, սեասնեղ, յաղ-
թեղ (եզ. Ա. դէմք). — Պատրեղ նախածնողք մեր. —
Ապառեղ բարակք որսականք :

Հրահանգ 111. — Ապառնի. — Մեք ոչ ստանալ
զճոխութիւնս ի վրաս ասողութեան մերոյ. — Յաջաղ-
կոտք մեռանեղ. — Չոր ինչ հնձեղ ոք, զնոյն փաղեղ. —
Արք բարեգործք գաղ յօգնութիւն թշուառայ. — Վա-
տասիրտք փախեղ. — Մալ մի ի գլխոյ ոչ կորնչեղ. —
Ոչ մասնեղ եղբայր զեղբայր ի մահ. — Կատարեղ (եա)
զպարտիս իմ :

Հրահանգ 112. — Հրամայական եղանակ. — Մի՛
խնդալ (դու) ընդ աղէտս այլոց. — Առնեղ (եզ. ստու-
բաս.) զոր ինչ պարտիս, թէպէտ եւ ինչ պատահեցի :

Հրահանգ 113. — Ստորադասական եղանակ. — Ե-
թէ յանցանեղ (եզ.) քեզ, յանդիմանեա՛ զնա. — Ո՞վ
կարեղ շինեղ քեզ նմանող. — Յորժամ՝ սեասնեղ (նա)
գքեղ, ուրախանալ. — Նա սիրեղ գքեղ. — Լինեղ (նա)
թշնամի քեղ. — Որ խօսեղ, ի միտ ասցէ. — Երբաղ
տէրդ իմ առաջի իմ եւ ծասայ քս եկեցցէ :

ԴԱՐՁԵԱԼ ՔԱՂՈՒԱԾՔ

Հրահանգ 114. — Սանկունական եղանակ, ներկայ. —
Դուն ուրք անձրեղեղ յեղիպոտս. — Արք իմաստունք

կանխասեսեղ զպատահարս. — Հեռաձայն շինեղ զիւտ
էտիսընի. — Ամբարհաւածութիւն կորուսանեղ զվեզ. —
Նա է Յովհաննէս Մկրտիչ, որ բառնաղ զմեզս աշխար-
հի. — Տէր ամբարտաւանից հակառակ կաղ եւ սաղ չը-
նորհս խոնարհաց. — Յերկարեղ արդարոց ուրախութիւն.
— Արդարն ողորմեղ եւ սաղ ասանց ինայեղոյ :

Հրահանգ 115. — Անցեալ անկասար. — Նախնի
քրմունհիք նսեղ յեռոտանիս. — Նախնիք առ ի չդոյէ
կողմնացուցի ոչ նառեղ ի հեռուոր վայրս. — Մուսայք
շինեղ (յոգ. Գ. դէմ) ինն. Մնեմոսինեայ դատերք, որք
են՝ Կլիոյ՝ պատմութեան, Եւտերպէ՝ երաժշտութեան,
Մեղլովենէ՝ ողբերգութեան, Թալիա՝ կատակերգութեան,
Տերտիլիքոր՝ կաքաւոյ, Երատոյ՝ երգոյ սիրոյ, Կալիոպէ՝
վիպասանութեան, Պոլլեհիւմնիա՝ ճարտարխօսութեան,
Ուրանիա՝ աստեղագիտութեան :

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

49. ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ

Այլ եպիսկոպոսապետն Հայոց Ներսէս շինեղ զամենայն աւեր-
եայն երկրին, յանձն առնեղ եւ միսրարեղ, դարմանեղ եւ տեսուց լինեղ
ամենայն աղքատաց եւ գորկունս եւ գաղքատս հանգուցանեղ. Եւ շինեղ
գեկեղեցիս ընդ ամենայն տեղիս, եւ զամենայն կործանեայն կանգնեղ
եւ զամենայն կարգսն տապալեալ ուղղեղ եւ նորոգեղ. Շինեղ եւ նա-
տատեղ, խրատեղ եւ յանդիմանեղ, բազում առնեղ նշանս եւ զօրու-
քիւնս մեծամեծս եւ բազում բժշկութիւնս սքանչելեաց. Եւ յօրինան
աստեղ մեծապէս, եւ զոր օրնեղ՝ օրնեղ, եւ զոր անիծանեղ, անիծեալ
լինեղն :

(Ստորագծեցէք անկատարներն :)

Ուրուկ, բոբոս (4-12):

Հրահանգ 116. — Կասարեայ . — Սոսրագծեցէք հե-
 տեւեալ հասուածին մէջ կասարեալ ժամանակները . —
 ՏԻԿՆԱՅՔ ՓԱՓԿԱՍՈՒՆՔ . — Մոռացան զկանացի տը-
 կարութիւն եւ եղեն արուք առաքինիք ի հոգեւոր պա-
 տերազմին . մարտ եղեալ կուսեցան ընդ մեզան կարե-
 ւորս , հատին կտրեցին եւ ընկեցին զմահաբեր արմատս
 նորա : Միանտութեամբ յաղթեցին խորամանկութեանն ,
 եւ սուրբ սիրով լուացին զկապուտակ ներկուածս նա-
 խանձուն . հատին զարմատս ագահութեան , եւ չորա-
 ցան մահաբեր պտուղք ստաց նորա : Խոնարհութեամբ
 կուրեցին զամբարտաւանութիւն , եւ նովին խոնարհու-
 թեամբ հատին երկնաւոր բարձրութեանն : Այօթիւք բաց-
 եալ զգիտեալ զրունս երկնից եւ սուրբ խնդրուածովք
 լիջուցին զհրեշտակս ի փրկութիւն . լուան աւետիս ի հե-
 աաստանէ եւ փառաւորեցին զԱստուած ի բարձունս :

Հրահանգ 117. — Ապառնի . — Աշխատ լերուք եւ
 քաղցն ոչ ժամանեղ առ ձեզ . — Գիտեղ (ղուք) թէ քանի՛
 պատուական է ժամանակն . — Ուսանողն շինեղ երախ-
 տագէտ առ ուսուցիչն . — Ընտիր քերթուածք շարժեղ
 միշտ զսիրտս մեր :

Սոսրագծեցէք հրահայտկանները . — Միայն զգլուխդ
 խոնարհեցո՛ւ եւ անդէն հոգեւորական պատին ի վերայ
 զլիտյդ եւ առաւել քան զականս պատուականս զարդա-
 բեացէ զքեզ : Միայն յօժարեա՛ց ի կոչունս արքայա-
 կանս եւ անդէն քաղցրութիւն խորակացն ի քիմս քո
 պատրաստեսցի : Միայն ծարաւի լե՛ր սիրոյն , եւ անդէն
 աղբիւր կենդանութեան զերաշտութիւն ծարաւոյն պաս-
 քելոցն յազեցուցէ զքեզ : Միայն լուա՛ զքեզ յաղտոյ,
 եւ անդէն անթառամ եւ լուսաւոր զգեստուն՝ առաւե-

լազոյն եւ քան զանուշահոտ շուշան ծաղիկն զքեզ լցու-
 ցանէ :

Խորհիկ , բնիք կեռակուր .
 Երաշտրիւն , սասիկ ծարաւ .
 Պասիկ , ծարաւի :

ԴԱՐՁԵԱԼ ՔԱՂՈՒԱԾՔ

Շեղագիր բառերը գրաբարի վերածեցէք

Հրահանգ 119. — Սահմանակալս եղանակ , ներկայ .
 — Ի գործոյ իւրմէ կը ճանչցուի գործաւորն . — Հարս-
 նուկն կը ծաղիկի ի դաշտս ցորենոյ . — Սկիւռն կը վախ-
 նայ ի ջրոյ . — Մարդ կը ծնի , կ'ապրի եւ կը մեռնի . —
 Մենավաճառք կը վնասեն վաճառականութեան . — Ա-
 յեգալին կ'երեւի մեզ այնպէս փոքր զի հազիւ կը հաւա-
 սանք բանից աստեղագիտաց՝ որ կ'ըսեն թէ յոյժ մեծ է
 այն . — Յարատեւ կամք կը յաղթե գծուարութեանց .
 — Զկամս երկիւղածաց կը կասարե (առնել) Տէր , եւ ա-
 ղօթից նոցա կը շտե եւ կ'ապրեցնե զնոսա . — Սէր ամե-
 նայնի կը յաղթե , ամենայնի կը հաւմբերե . — Բարի ա-
 նուն կը մնայ յաւիտեան :

Հրահանգ 120. — Անցեալ անկասար . — Երբեմն կը
 կարծեիմք թէ տախարակ էր երկիր . — Նախնիք կը նը-
 կասեիմք զբախտն կոյր . — Պենեւրպէ կը քակէր զոր ինչ
 կը շինեք ի տուրնջեան . — Պարանոցն Սուէշի կը միա-
 ցընեք զԱսիա ընդ Ափրիկէ . — Հոովմայեցիք կը հաւա-
 րեիմք թէ Հոովմուլտս սերեալ էր յԱրէս դից . — Թանձ-
 րամիտքն կը յիմարեիմք եւ վատասիրաքն կը թուրնայիմք
 (լքանել) :

Հրահանգ 121. — Անցեալ կասարեալ . — Իբրեւ Ազեքսանդր չիրցաւ քաղաք զԲորդեան հանդդոյն , յայնժամ կտեց . — Եղբարք Յովսէփու ներկեցին զգառաւճան նորա յարեան ուրյ . — Տիտոս առաւ եւ կրծանեց զԵրուսաղէմ . — Նոյ անիծեց զրդի իւր զՔամ . — Երեւցաւ նմա հրեշտակ Տեառն բոցով հրոյ . — Դաշարցաւ զաւազան Ահարոնի . — Հասան (ժամանեւ) ինձ որոգայթք մահու . — Ուրախացաւ այրն եւ երկրպագեց Աստուծոյ :

Հրահանգ 122. — Ապառնի . — Ապա պիտի գիտնաս զելս կատարածի դորա . — Թող երթաւ օգնել նմա կամ մեռանել . — Պարխապք քաղաքին պիտի կրծանին . — Զամենայն զկեղտ անունն ի մէջ ի բաց վերցընենք . — Որ անարգէ զհայր՝ պիտի նախասուի (նախատ լինել) . — Եկայք երթանք (եղանել) առ նա . — Իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ պիտի մկրտուի . — Անսխտն պիտի ծառայե իմաստնոյն . — Որդի իմաստուն պիտի օրհնուի ի ծնողաց . — Սիրեցեալն ի Տեառնէ պիտի թնակի յասով :

Հրահանգ 123. — Հրամայական եղանակ . — Զհիւանդս բժշկեցէք , ձրի առէք եւ ձրի տուեք . — Մի՛ ստանաք ոսկի եւ ոչ արծաթ եւ ոչ երկուս հանդերձս ունիցիք . մի՛ սպարի ի ճանապարհ , մի՛ կօշիկս , մի՛ ցուպ . — Եղիւ իրաւախոհ ընդ սոսիսի քուս վաղապոյն . — Սէ՛ր անուն Յիսուս , սիրով քով նւշի՛ սիրտ իմ քարեղէն . — Մի՛ ցանկայք մահու մարտութեամբ կենաց ձերոց . — Լսե՛ իրատու հօր քոյ եւ մի՛ մերժեր զիրատ մօր մօր քոյ . — Մի՛ կարծեք եթէ եկի լուծանել զօրէնս եւ զմարդարէս :

50. ՏԱԲԻԹԱ

Ի Յուպի եր կին ոմն աշակերտեալ՝ անուն Տարիբա, որ անուանեալ կօշի Այծեմնիկ : Սա եր լի գործովք բարեօք և ողորմութեամբք գոր առներ : Եւ եղև յառուրս յայնոսիկ հիւանդանայ նմա և մեռանել : Եւ աշակերտացն լուեալ երէ Պետրոս ի Լիւդղա եւ առաքեցին երկուս արս առ նա, աղաչել զի մի դանդաղեցի գալ առ նոսա : Յարուցեալ Պետրոս եկն ընդ նոսա, գոր՝ իբրեւ եկն՝ հանին ի վերնատունն, և կացին շուրջ գնովաւ այրիքն ամենայն, բային և ցուցանին զձորձս և զհանդերձս՝ որչափ առներ եոցա Այծեմնիկն : Եւ հանեալ արտաքս զամենեսան Պետրոսի՝ եղ ծուր, եկաց յաղօքս և ասէ . Տարիբա, արի կայ յանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի : Եւ նա երաց զաչս իւր, և տեսեալ զՊետրոս՝ նստաւ կանգուն : Զեռն ետ նմա և յարոյց զնա, կոչեաց գորքսն և զայրիս և առաջի կացոյց զնա կենդանի :

Զի մի դանդաղեցի գալ առ նոսա, որպէս զի իրենց գալու չուեանայ :

Նստաւ կանգուն, շիտակ նստաւ :

ՊԱԿԱՍՍԱՒՈՐ ԵՒ ԴԻՄՍՉՈՒՐԿ ԲԱՅԵՐ

Պակասաւոր կ'ըսուին այն բայերն , որ ամէն ժամանակ ու եղանակ չունին , զորօր .

Ա. Պարտիմ , պիտի ե ինձ որ , որուն գործածական ժամանակներն են ,

Սահմանական եղանակ, ներկայ

	եզակի		Յոգնակի
Պարտիմ	պէտք է ինչ որ	Պարտիմք	պէտք է մեզ որ
Պարտիս	պէտք է շեղ որ	Պարտիք	պէտք է յեղ որ
Պարտի	պէտք է առ որ	Պարտին	պէտք է անոնց որ

Անցեալ Անկասար

եզակի		Յոզնակի	
Պարտէի	դէր+ էր ինչ որ	Պարտէաք	դէր+ էր Ֆեշ որ
Պարտէիր	դէր+ էր իեշ որ	Պարտէիք	դէր+ էր յեշ որ
Պարտէր	դէր+ էր անոր որ	Պարտէին	դէր+ էր աննոց որ

Ստորագասական եղանակ

եզակի		Յոզնակի	
Պարտիցիմ	դէր+ ըլլայ ինչ որ	Պարտիցիմք	դէր+ ըլլայ Ֆեշ որ
Պարտիցիս	դէր+ ըլլայ իեշ որ	Պարտիցիք	դէր+ ըլլայ յեշ որ
Պարտիցի	դէր+ ըլլայ անոր որ	Պարտիցին	դէր+ ըլլայ աննոց որ

Անհրեւոյք կամ անորոճ դերբայ

Պարտել

Գիտելիք. — Տարբեր բայեր են պարտիմ եւ պարտելմ բայերն, որոց առաջինը չէզոք բայ է եւ կը նշանակէ պարտս ունենալ, իսկ երկրորդը կը նշանակէ յաղթել :

Բ. Գողել, ըսել, սեպել, որ հետեւեալ ժամանակներն ունի միայն .

Սահմանական ապառնի

եզակի		Յոզնակի	
(Զանէ)		Գողցուք	ըսեն+, սեպեն+
Գողցես	ըսե+, սեպե+	Գողչիք	ըսե+, սեպեցե+
Գողցէ	ըսե, սեպե	Գողցեն	ըսեն, սեպեն

Հրամայական եղանակ

Գո՛ւգ, գողչի՛ր, ըսե՛, սեպե՛ Գողչ՛ք

Անհրեւոյք կամ Անորոճ դերբայ

Գողել ըսել, սեպել

Դիմագորի կամ միադիմի կ'ըսուին այն բայերն որոնց միայն եզակի երրորդ դէմքը կը գործածուի : Ինչպէս .

Պիտի ըսել է պիտի ե, պիտի, պէտք էր, պիտեցար, պէտք եղաւ, պիտեցի կամ պիտիցի՝ պէտք պիտի ըլլայ : Յար կ' ցաւ կուտայ, ցար եր՝ ցաւ կուտար, ցարեաց՝ ցաւ եղաւ, ցարեացի կամ ցարիցի՝ ցաւ ըլլայ կամ պիտի ըլլայ :

Դիմագորի բայերն ընդհանրապէս տրական հոլով մը կ'առնուն : Զորօր. Յարեցի քեզ, պիտի ցաւիս :

Դիմագորիներուն մեծ մասը էական բայով կը ձեւանայ, ինչպէս . ի դէպ է, վայել է, կը վայլի. պատշաճ է, արժան է, պատշաճ ե. պարտ է, հարկ է, պիտի ե. մարթ է, հնար է, գոյ հնար, կարելի ե. բաւ է, շատ է, հերիք ե. օրէն է, անկ է, կամ է ինձ, զի՞ փոյթ է քեզ, ինչո՞ւ պիտիս ե. դէպ լինի, կը պատահի. ալք լինէր, ալք եղեւ, ինչո՞ւ տուեցար :

Կան մի քանի ամբողջ բայեր, որոնք եզակի Գողչիմքով կը գործածուին իբր դիմագորի, եւ են՝ հասանէ (հարկ կ'ըլլայ), թուի (կ'երեւի), զիպեսցի (պիտի պատահի) եւայլն :

Գրաբարի յատուկ դիմագորի են .

Դեռ աւուր շատ կայ, դեռ իրիկուան բաւական ատեն կայ .

Միևցդեռ աւուր կայ, քանի որ ցորեկ է .

Դեռ գիշերոյ կայ, դեռ դիշեր է :

Հարցարան. — Ո՞ր բայեր պահասաւոր են . — Ո՞ր բայեր դիմագորի են . — Դիմագորի բայեր ինչ հոլով խնդիր կ'առնուն . — Դիմագորիներուն մեծ մասը ինչ բայով կը ձեւանայ . — Ուրի՞նչ դիմագորի բայեր կան . — Գրաբարի յատուկ ուրի՞նչ դիմագորիներ կան :

Հրահանգ 124. — Լուծեցիք հետեւեալ նախադասու-
թիւնները. — Յորժամ զաներեւութէն ճառիցէ սք,
պարտի գիտս յստակել եւ զխորհուրդս սրբել. — Թէ
ընութեամբ իցեն չարիքն, ոչ պարտի օրէնադիրն օրէնս
դնել. — Մարդոյ սչ է հնար փոխել ի կերպարանս ինչ
յոր եւ կամիցի. — Այնմ չէ հնար վերսպել. — Թուի թէ
ի ծովէ ելանիցէ. — Ցաւեաց նմա վասն անկեղցն ի հուր
եւ տանջելոց. — Պարտ էր նմա զամենայն կարողութիւն
յանձին ունել. — Որ վասն եղբարց հասանիցէ կրել յան-
ձին. — Զգաստից ընդ արբեցողս եւ իմաստից ընդ ան-
միտս խօսել չէ պարտ:

Հրահանգ 125. — Գրաբարի վերածեցէք. — Պէտք է
որ արուեստաւորը աշխատի (վաստակել) ոչ թէ շահու-
համար, այլ համբաւի համար. — Կը ցաւիմ որ չեմ
կրնար գալ. — Կը կարծէր թէ քնոյ մէջ է. — Կը պատ-
մուի թէ դուռն ես անոր թելադրիչը. — Կարելի չէ որ
թողում. — Պէտք է որ մենք միշտ բարիք ընենք. —
Յիսուս բսաւ. Պէտք է որ մէկզմէկ սիրէք. — Ըսէք որ
իր պարտքը վճարէ. — Դեռ իրիկուան բաւական ատեն
կայ. — Պատշաճ է զանի պատուասիրել. — Պատահե-
ցաւ որ եօթն եղբայրներ թագաւորին ատեանը տանին. —
Կարելի՞ է արդեօք այդ ծառայութիւնը մատուցանել ա-
նոր. — Ինչո՞ւղ պէտքն է. — Ցաւ եղաւ ինձ զանի ան-
գամ մ'ալ չտեսնելս. — Իմաց արուեցաւ անոր ետ չը-
դառնալ. — Կերելի թէ անիկա կը ստէ:

51. Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Առաքելանման Սուրբ Հայրապետն մեր Տէր Գրիգորիոս էր որդի
Պարբեւին Անակայ և Ոգոճեայ, յոացեայ ի չու ձնոդացն և ձնեայ ի
Վաղարշապատ քաղաքի յամի Տեառն 257:

Իրբեւ բնացինչ եղեւ և տուն մեղապարտին Անակայ ի վրեժ ար-
եանն Խոսրովու, միայն առանձին խնամօքն Աստուծոյ ապրեցան եր-
կօքին որդիք Պարբեւին Անակայ ի ձեռն մանկաբարձաց, յորոց գմին
Սուրեն անուն փախուցին ի Պարս առ հօրաքոր իւր և գմիւսն՝ որ
Լուսաւորիչ հանդերձեայ էր մեզ լինել, տարաւ ի Յունաց աշխարհ
ի Կեսարիա Կապադովկիացոց՝ ստնտու նորա լեայ Սուփի կին: Անդ
մկրտեցաւ և անուանեցաւ Գրիգորիոս, որ բարգմանի *արբուն* կամ
հսկոյ:

Անդ ի Կեսարիա սնեայ Գրիգորի ընդ ձեռամբ դայեկին, որ էր
երկիւղած Գրիստոսի և ըստ անէլ հասակին զարգացեայ յերկիւղն Աս-
տուծոյ և ի վարս Աստուածպաշտօրեան՝ ուսաւ և գրիստոսական
դպրութեան հանգամանս:

Բայց յարբունս հասեալ մանկանն հասակի՝ փեսայացուցանէ հա-
ւատացեայ ոմն այր, որում անուն էր Դաւիթ՝ ի դուստր իւր Մարիամ:
Եւ յետ երկից ամաց՝ երկուց որդւոց լինելոյ, ի կամաց երկոցունց՝ մեկ-
նեայ ի միմեանց գատջին:

Չու, համբուրդութիւն:

Յարբունս հասանել, յափանաս ըլլալ:

Չասցել, մեկնիլ, բամնուիլ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ե .

Դ Ե Ր Բ Ա Յ

Դերբայ կ'ըսուին այն կարգ մը բառերը՝ որոնք թէ բայի եւ թէ գոյականի կամ ածականի զօրութիւն ունին՝ Դերբայք երեք են . Անորոշ, անցեալ եւ ապառնի դերբայ :

Անորոշ դերբայը , որ աներեւոյթ ալ կ'ըսուի , իրբեւ գոյական կը հոլովի զեւ օրինակին պէս , ինչպէս . Սիրել , սիրելոյ , եւայլն :

Անցեալ դերբայը իրբեւ ածական կը հոլովի թէ՛ եզակի եւ թէ՛ յոգնակի , որ կը կոչուի բայաձական , ինչպէս . Կարգացեալ , կարգացելոյ :

Ապառնի դերբայն երկու տեսակ է , շի եւ շոց վերջաւորութեամբ . շի ապառնին եկեղեցի օրինակին պէս կը հոլովի եզակի եւ յոգնակի . զորօր . Սիրելոյ , սիրելեալ . իսկ շոց վերջաւորեալն անփոփոխ կը մնայ :

Լի վերջաւորող բայաձականք երկու մտքով կը գործածուին սովորաբար , նախ օղ եւ իջ նշանակութեամբ , եւ երկրորդ՝ պիտի , կարելի է . զորօրինակ . Ընթերցանելք , փոխ . ընթերցողները . — Բայց զիտելի է զի , բայց պէտք է զիտնալ որ :

Օղ վերջաւորած բայաձականները Բ . հոլովման տակ կը հոլովին :

Գիտող . — Օղ վերջաւորուած բայաձականներն հորովման առեն օն՝ ո՞ր կը փոխուի . զորօր . Կայր պատանին ի վերայ հնձողացն :

Մանօր . — Բայաձական են բայերէ շինուած ած , եղի վերջաւորութեամբ ածականներ՝ որոնք դերբայ կը համարուին :

Ող եւ ած բայաձականներէ ձեւացած աշխարհաբար խօսքերը դրարարի մէջ ընդհանրապէս որ յարաբերականի հետ դիմաւոր բայով մը կը բացատրուին , զոր օրելիոյ մարդն , այրն որ եկն . շինած զիրքս , մատեանն զոր յօրինեցի :

Հարցարան . — Դերբայ որն կ'ըսուի . — Ի՞նչպէս կը հոլովին անորոշ եւ անցեալ դերբայներն . — Ապառնի դերբայք բանի սեակ է . — Լի վերջաւորող բայաձականք ինչպէս կը գործածուի . — Օղ վերջաւորած բայաձականքերն ինչպէս կը հոլովին . — Ող եւ ած բայաձականքերէ ձեւացած աշխարհաբար խօսքերն ինչպէս կը բացատրուին :

Հրահանգ 126 . — Վերլուծեցէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւնները . — Բայց հարկ է ախտացելոյն յիմեքէ՛ ախտանալ . — Քանզի եւ կերակրի եւ աճէ եւ յածի եւ չունչ առնու , որ եւ մանաւանդ է նշանակ կելոյն . — Ազրիւր պարտիզաց , ջրհոր ջրոյ կենդանոյ եւ հոսեցելոյ ի Լիբանանէ . — Քրիստոս՝ զիտեմ զկեցեալն ընդ Քրիստոսի . — Ո՛չ արժեն չարչարանք ժամանակիս զհանդերձեալ փառսն , որ յայտնելոց են ի մեզ . — Այս վրկայէ բանիցս ասացելոց : — Կաքաւ կարէ կեալ առանց ըմպելոյ : — Ծիծաղելոյ անձին կենդանոյ (կապիկի) ծիծաղելի պիտոյ է տալ եւ զմարմնոյն կազմութիւն . — Զխորհուրդս մտացն մեռուցանելով , ոչ խորհել զերկրաւորս , այլ զերկնայինսն . — Օրհնեցէք զհալածիչս ձեր . — Ուրախ լն'ր , բերկրեալդ . — Ժամանակի պէտք են ասելոյ զայս ամենայն . — Կօչիօք արդարութեան ամրացեալք՝ անկասկած են ի թիւնից խածանող օձին . — Յաճախեա՛ խորհել նախ քան զառնելն : — Ոչ եթէ որ

լսելիք օրինացս են՝ արդարացեալ են առաջի Աստուծոյ ,
այլ առնելիք օրինացն արդարացին : — Խորհուրդ չար
խորհեցելոյն իւրոյ է խիստ չար :

Հրահանգ 127. — Գրաբարի վերածեցէ՛ք . — Մարդ
առանց կերակրոյ չկրնար ապրիլ . — Կապելու եւ արձա-
կելու իշխանութիւն ունէր . — Հիները կը կարծէին թէ
Աղլաս լեռը իր ուսերուն վրայ կը կրէ (բարձեալ ունել)
երկինքը . — Լսելով այդ ամենը՝ զարհուրեցան . — Հը-
րաման ըրին ինկածները վերցընել եւ թաղել . — Պէտք է
ուղիղ երթալ՝ ոչ յաջ եւ ոչ յահեակ մուրերով (խոտու-
րել) . — Անոր շնորհաց արժանանալ ի՞նչ փառք . — Տրտ-
մելով լսեց իր որդւոյն մահուան գոյժը . — Իմացեալ
մահը մահ է , մահ ոչ իմացեալ անմահութիւն է . —
Քօնչպիսի ներման (ներել) արժանի է . — Սշխատողնե-
րուն (աշխատեալք) հրամայեց հանգիստը , եւ ոչ որդնա-
պարար մարմնասէրներու . — Մեռեալը տապանին մէջ
կայ անչարժ . — Սոկրատ կ'ըսէ . Լաւագոյն համարէ՛ լաւ
մեռնիլը քան չարաչար ապրիլ . — Ոչ երիվար առանց
սանձուց եւ ոչ խնաստութիւն առանց խելաց կ'ստացուի
(ստանալի է) . — Երկրին ցրուածները ժողվեց :

ԲԱՅԻՑ ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

Բայերուն անցեալ եւ ապառնի դերբայներն , էա-
կան բային ներկային , անկատարին եւ ստորագասակա-
նին հետ գործածուելով՝ յետագայ բաղադրեալ ժամա-
նակները կը կազմեն .

Յարակասար

եգ. Սիրեալ եմ	Սիրեալ ես	Սիրեալ է
Յոգ. Սիրեալ եմք	Սիրեալ էք	Սիրեալ են

Գեռակասար

եգ. Սիրեալ էի	Սիրեալ էիր	Սիրեալ էր
Յոգ. Սիրեալ էաք	Սիրեալ էիք	Սիրեալ էին

Ստորագասական Անցեալ

եգ. Սիրեալ իցեմ	Սիրեալ իցես	Սիրեալ իցէ
Յոգ. Սիրեալ իցեմք	Սիրեալ իցէք	Սիրեալ իցեն

Ներկայ Ապառնի

եգ. Սիրելոյ եմ	Սիրելոյ ես	Սիրելոյ է
Յոգ. Սիրելոյ եմք	Սիրելոյ էք	Սիրելոյ են

Անկասար Ապառնի

եգ. Սիրելոյ էի	Սիրելոյ էիր	Սիրելոյ էր
Յոգ. Սիրելոյ էաք	Սիրելոյ էիք	Սիրելոյ էին

Ստորագասական Ապառնի

եգ. Սիրելոյ իցեմ	Սիրելոյ իցես	Սիրելոյ իցէ
Յոգ. Սիրելոյ իցեմք	Սիրելոյ իցէք	Սիրելոյ իցեն

Հայերէնի մէջ բուն ապառնի ժամանակ ցուցնելու
համար ներկայ ապառնի բաղադրեալ ժամանակը կը
գործածուի : Ուստի կ'ըսուի . Պիսի երթամ — երթա-
լոյ եմ . պիսի գամ — գալոյ եմ , եւ այլն :

Հարցարան . — Որո՞նք են բայից բաղադրեալ ժամանակները .
— Բուն ապառնի ինչ ժամանակն է :

Հրահանգ 128. — Լուծեցէք հետեւեալ նախադասու-
թիւնները . — Գաւոց է նովին մարմնով . — Տեսեալ էի
զնա բազում անգամ . — Երանի՛ր ամենեցուն՝ ոյք յու-
սացեալ են ի Տէր . — Օրհնութիւն հօրն մերոյ ներսխի
հանգուցեալ էր ի վերայ մեր . — Աստուած փառաւոր-
եալ է ի խորհուրդս սրբոց իւրոց . — Ծաղկեալ էր ու-
սումնասիրութիւն յաշխարհին . — Յորժամ դարձան յու-
ղեւորութենէն , վախճանեալ էին սուրբքն . — Բանա-
ւոց է քահանայութիւն յազգէ սրբոյն Գրիգորի . — Եր-
բայեցուցն սարգեւեալ եղև զիր յԱստուծոյ ի ձեռն
Մեծին Մովսիսի . — Իսկ քեզ մինչեւ ցկատարումն աշ-
խարհիս որ ինչ լինելոցն է՝ եցոյց զամենայն . — Բացեալ
է դուռն շնորհի ողորմութեան նորա առ ամենեւեան ոյք
սիրեն զնա . — Ձեջեալ են նոքա ի դպրութենէ երկնից
բարութեանցն . — Իսուն ագահութեամբ զբաղեալ էր .
— Ձի ասացին թէ ինքեանք չեն ուսեալ :

Հրահանգ 129. — Իրաբարի վերածեցէք . — Պատ-
ուէր եղած էր ամէն բան պատրաստել . — Կը յիշեցնեմ
ձեզ , վանահաններուն , թէ հրաժարած էք երկրաւոր
կեանքէ . — Որոց անունները դրուած են կենաց գրքին
մէջ (ի դպրութիւն) . — Պիտի անցնի եւ անկէ նշան մը
չպիտի մնայ . — Ընդունած էր բայց կը ծածկէր ամենէն .
— Ինչ որ պիտի տար , առաջուց (յառաջագոյն) կը պատ-
րաստէր . — Գողցած էր , բայց կ'ուրանար . — Եւ Յու-
դա՛ որ Յիսուսը պիտի մատնէր . — Պիւթադոր աշակերտ-
ներուն պատուիրած էր մտէ հրաժարիլ . — Յայտնած
է նա ինձ ամէն դաղտնիք . — Լսած էր բայց չէր հաւ-
տար . — Շատ փափաքած էր ատոր . — Եթէ Պարսկաս-
տան (ի Պարսիկս) ծնած ըլլայիր . — Անոր որդին մեռած
էր . — Յեսանը սորված չէ (բնաւորեալ ոչ է) կտրելու :

այլ սուրը սրելու , որպէս զի կտրէ (առ ի հատանել) .
— Ես Տիրոջ (ի Տէր) յուսացած եմ :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՐԱՐԻ

52. ՅԱԿԼՈՒԻՆ ԱՂԵՔԱՆԴՐԻ

Իբրև եղև Աղեքսանդրոս չորեքուսանամեայ, ի միում աւոր
դէպ եղև նմա անցանել ընդ այն տեղիսն՝ ուր էր ցլագուլս ձին յար-
գել արկեալ, եւ լուա նա զանագին խրինջին նորա, դարձաւ ի
մանկտին Փիլիպպոսի, որ պանին գնա, ենարց և ասէ. Ձինջ է գո-
չիւնս այս, եւ գնետ երբայր նորա Պաղոմնոս, որ յետոյ փրկիջն կոչե-
ցաւ, ասէ գնա. Տէր, ցլագուլս ձին է այն, գոր հայրն քո արգելեալ
փակեաց, առ ի պատուհանի զյանցաւորս, վասն զի մարդակեր է:
Եւ լուեալ ձիոյն զիստելն Աղեքսանդրի, երկրորդ անգամ խրինջեաց
անագին և խրոխտ, այք քաղցր և գաղտ, եւ Աղեքսանդրի տեսեալ
գնորա նորոզ դեմսն և զնշխարս ոսկերաց բազում մարդկան՝ ողոր-
մէր. և բացեալ գերկարի փխեալ դուրս վանդակին, բուռն հարեալ
զպախուցոց նորա՝ հեժաւ ի վերայ առանց սանձուց, եւ անդէն վաղ-
վաղակի ընրացեալ ոմն պատմեաց Փիլիպպոսի հօր նորա, և նորա
յիշեալ զպատգամն՝ որ ունի այսպէս. Հեժեալն ի ցլագուլս ձին՝ նմա-
գանդեցուցէ զամենայն ոք. և փուրացեալ ընդ առաջ որդւոյն իւրոյ
և պատանեալ նմա և ողջոյն տուեալ ասէ. Աշխարհակնդ Աղեք-
սանդրէ, խնդն և ուրախ լեր, եւ գուարք և խնդամիտ էր Փիլիպպոս
ի յոյս որդւոյն և կայր մնայր քէ զինջ լինիցի:

Յարգել արկեալ, արգիլուած.
Գոչիւն, աղաղակ .
Ախեղ կամ աղիւել, կղպել . ախեալ, կղպուած.
Բուռն հարկանել, բռնել .
Պախուց, սանձ .
Խնդամիտ, ուրախսիրս .
Կայ մնալ, սպասել .

Ն Ա Խ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Եւ Յիսուս չոգաւ անտի հանդերձ աշակերտօր. — Մի լինիր ընկեր ընդ անն բարկացողի :

Այս խօսքին մէջ այլեայլ զոյականներ կան , որոնք եմէ իրենց սկզբնական ձեւով զրուած մնային , անհասկընալի կ'ըլլային . որովհետեւ չէինք կրնար հասկընալ թէ ինչ յարաբերութիւն ունին մէկմէկուհետ , աշակերտ , անն բառերն : Բայց աշակերտօք բառին առջեւ դնելով հանդերձ , կը հասկընանք թէ աշակերտներով մէկտեղ գնաց Յիսուս . — Նոյնպէս անն բառին առջեւ դնելով ընդ նախադրութիւնը , դիւրին է հասկընալ թէ բարկացող մարդու հետ :

Նախադրութիւն կ'ըստին այն խնդրառու բառերն , որոնք յարաբերութեան կամ գործողութեան պարագաները կը ցուցնեն . զորօր. Գնայր առ տանուտէրն . գնացողին՝ տանուտէրին հետ ունեցած վերաբերութիւնը կը ցուցնէ . — Խօսէր ընդ նմա , խօսելու գործողութեան մէջ անոր հետ ունեցած վերաբերութիւնը կը յայտնէ :

Նախադրութիւնները այլեւ այլ հօլովներով խնդիր կ'առնուն :

Նախադրութեան զլլտոյն կը վերաբերին նախադրութեան , այսինքն այն ամէն մասնիկներն , որոնք անուանց եւ դերանուանց քով զրուելով այլեւ այլ նշանակութիւններ կուտան :

Նախադրութեան հոլով կը շինէ . իսկ նախադրութիւնը հոլովառու է , այսինքն հօլոված բառ մը հետ կ'ուզէ :

Բուն նախադրութիւնն էն զ , ի յ , ց , առ , ընդ , ըստ :

Հարցառան . — Նախադրութիւն որն կ'ըսուի . — Նախադրութիւններն ինչ հոլով կ'առնուն . — Նախադրութիւնն որն կ'ըսուի . — Ինչն նախադրութեան հոլովակերտ կ'ըսուի եւ նախադրութեանն՝ հոլովառու . — Բուն նախադրութեանն որն էն :

Զ Ն Ա Խ Դ Ի Ր

Զ նախադրութիւնն որ հայցական կը շինէ , կը դրուի նաեւ աննախադրութեան բացառականի եւ գործիականի վրայ եւ կ'ըսուի զ նախադրութեան բացառականի եւ զ նախադրութեան գործիականի :

Զ աննախադրութեաննով կը նշանակէ աննախադրութեանն մը կամ բանի մը վրայով , զորօր. Տրտնջել զնմանէ :

Զ նախադրութեանն հոլովով կը գործածուի ընդհանրապէս հարկանել թային հետ , զորօր. Հարկանել զամօթի , զբարի , զահի , զգեանի :

Կախել , ունել , թռնել հարկանել , գոհանալ բայերն գով աննախադրութեան հօլով խնդիր կ'առնուն եւ աշխարհարար բացառականի կը թարգմանուին , զորօր. Կախել զխայտէ , կախալ զձեռանէ :

Զ գործիականով կը նշանակէ . 1. Բոզորտիք , 2. Անորոշ ժամանակ . զորօր. Ծուրջ եղեն զինեւ . նոյնպէս կ'ըսուի . վազեաց զինեւ , զգետով . վրայէս , զետէն ցատկեց :

Զայնու ժամանակաւ , զմիջառուրբ , եւայլն :

Զ նախադրութեանն գործիականի կը գործածուի արկանել , անկանել , ածել , անցանել , ծիծաղել բայերուն հետ . զորօր. Արկաւ զիւրեւ զտիածանելին , քանզի մերկ էր . — ածել զբոյով :

Հարցառան . — Զ նախադրութեանն ինչ հոլով կը շինէ . — Զ նախադրութեանն հոլովներուն հետ կը գործածուի . — Բացառականի , գործիականի ինչ կը նշանակէ :

Հրահանգ 130. — Լուծեցէ՛ք հետեւեալ նախադասու-
թիւնները . — Հարայ զգեանի . — Զգիմի հարաւ դիւին .
— Նորա ողին կախեալ կայ զդորա ողւոյզ . — Բուռն ե-
հար հրեշտակն զգագաթանէ նորա եւ կալաւ զվարսից
զկայ նորա . — Յարեայ զհասարակ դիշերաւ . — Արկին
զնովաւ ձորձս . — Զնովիսը ածեալ ասէ . — Քօզ արկ զե-
րեսօք իւրովք . — Անցուցեր զամենեքումքք . — Սար-
սափիւն զայ զտակերօքն . — Ունիցի ինչ խէթ զքէն . —
Ետես կախեալ խոյ մի զճատոյն Սարեկայ զեղէրացն .
— Եւ այնու կենդանութեամբ ամենայն արարածք զնո-
րա բնութենէն կախեալ կան , որպէս ճառագայթք ա-
րեգական զանուէն կախեալ կան . — Լսեմք բազում ինչ
զնմանէ . — Հողագործն մշակէ զերկիր . — Եղբարքն
Յովսէփայ բերէին համբաւ չար զնմանէ . — Միծաղին
զինեւ թշնամիք իմ . — Զայնու ժամանակաւ Ներոն յա-
րոյց հալածանս . — Աստ արկեր զգալիւ գիրկս , բայց
թէ ժողովել կարիցես , մեծ զարմանք են . — Անցեալ էին
զաւուրքք (ծերացած) . — Որ զնովաւն կային . — Ան-
ցանն զերդմամբ . — Զործ զզլսով արկեալ ակն ու-
նէր մահու . — Ամպ եւ մէգ է շուրջ զնովաւ . — Արկ
զերեսօք զաստուածատիպ պատկերն՝ որ նկարեալ էր ի
զաստառակին . — Բուռն հարեալ զինէն կանգնեայ զիս :

Հրահանգ 131. — Գրաբարի վերածեցէ՛ք : — Քաղքին
բողբոտիքը կը պտըտին . — Անոր վրայով կը չարախօ-
սէին . — Իմ վրայովս , քու վրայովք , անոր վրայով . —
— Անոր բողբոտիքը մեծ բազմութիւն կար . — Ժամը ին-
նին պիտի գամ (զինն ժամաւ) . — Կէս զիշերուան ա-
տեն . — Կէս օրուան ատեն մարդ չիկար . — Անոր պատ-
ուէրը չպահնց (անցանել զպատուիրանաւ) . — Անոր
վրայ կը ծիծաղին . — Շատ ձմեռներ վրայէս անցաւ եւ

տեսայ բազում գարուններ . — Սօկրատ բանտին մէջ մե-
ռաւ՝ իր բողբոտիքն եղող աշակերտաց հետ հոգւոյ ան-
մահութեան վրայ խօսելով . — Հրամայեց կախել այն
բարձր աշտարակէն եւ սպաննել . — Ոտքերէն կապ կա-
պեցին (արկանել կապ) . — Իր անձին նկատմամբ անօ-
բէնութիւններ խօսեցաւ . — Եւ անոր շուրջը եղողները
զուրս ելան . — Եւ այսպէս վրայ բերելով կ'ըսէ . — Ոտ-
քը ոտքին վրայ դրած , արմուկը ծունկին (ի ծունգն)
եւ ձեռքը ծնօտին (ի ծնօտին) նստաւ այնպէս . — Ոտ-
կորները դող (սարսափիւն) կ'լինայ . — Կապեցին կա-
խեցին Գրիգորիս մանուկը ձիուն պոչէն :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆՑ ԳՐԱԲԱՐԻ

53. ԶՈՐԵՑՈՒՆՑ ԵՂԱՆԱԿԱՅ ԸՆԴ ՄԻՍԵԱՆՍ ՎԷՃ

Նամիչուք արիւոյն չորեքին
Որ իշխեցօղք են տարւոյն,
Մին՝ որ ի ճեմ իւր ոտին
Պրճնէ գարօտ երփն ի գոյն :

Երկրորդն ի շող բոցակեզ,
Միւսն ողկուգօք սիգածեմ,
Զորրորդն ի ձեանց բազմեալ դեզ
Տային միմեանց վէճ ընդդեմ :

Նորափետուր, մին, ինն
Ատեր, երկիր գարդարի .
Միւսն այն՝ քէ գնասկ ոսկեձեւ
Ես ներկանեմ ի վայրի :

Նախանձընդդեմ երկոցուն
Անդուստ եւ միւսն պանծայր,
Գոյ լուսատու ձիբնեւոյն
Եւ գուարրարար որրոյ մայր :

Չորրորդն յայնժամ դաշն և հեզ
Չայնեալ առ քորսն իւր ասեր-
թող արմրտիք կայցեն ձեզ,
Ծաղկունք և կուրք այգերեր:

Այլ տերն ի գալ իւր յաշխարհ
Առ ի ծնանել տղայաբար
Նախամեծար գարնամարն
Սառամանիս իմ արար:

Նածիշ, աղախից .
Արիի, արեւ .
ձեւ, քալուածք .
Երիկ, գոյն .
Սիգանել, հպարտութեամբ քալող .

Դեզ, կոյս .
Նախանձընդդէմ, իրաւու դէմ նա-
խանձող .
Դաշն, քաղցր .
Արեւմտահ, ամաւոյ :

Ի կամ Յ ՆԱԽԴԻՐ

Ի կամ յ նախդիրն անորոշ հայցականով շարժում
ցուցնող բայերու քով կը գործածուի . զորօր. Մտանել ի
տուն , երանել յաշտարակն :

Շարժում ցուցնող բառն դէպի ո՛ւր հարցմամբ կը
ճանչցուի : Իսկ եզ. տրականով դադարում ցուցնող բա-
յերուն քով կը գործածուի . զորօր. Նստել ի տան , մնալ
ի քաղաքի : Դադարում ցուցնող բառն ո՛ւր հարցմամբ
կը ճանչցուի :

Չորրորդ , հինգերորդ եւ վեցերորդ (Գեա , Հռովմ
եւ Գայխանէ) հոլովմանց պէս հոլովող անուններն ի
նախդրիւ անորոշ հայցական կը դրուին դադարում ցու-
ցնող բայերու քով ալ . զորօր. Երթալ ի Հռովմ ,
նստել ի Հռովմ :

Յոգնակի բառերն ի նախդրիւ հայցական կը դրուին թէ դադարում
եւ թէ շարժում ցուցնող բայերու քով . զորօր. Բնակել յապարանս :

Ի կամ յ նախդրիւ անորոշ հայցականը կը գործած-
ուի գործիական հոլովի տեղ . զորօր. Ի ձայն մեծ , ի
սիւն ամպոյ , ի սուր սուսերի , կը թարգմանուին մեծ
ձայնով , ամպէ սիւնով , սրով : Ի կամ յ նախդրի այս
գործածութիւնն որո՞յ կամ ի՞նչ բանով կը ճանչցուի :

Ի կամ յ նախդրիւ անորոշ հայցականն վաւն , հա-
մար , նշանակութիւնը կ'ունենայ , զորօր. Ի պէտս , գոր-
ծառութեան համար : Այս գործածութիւնը մանաւանդ
բայանուններու հետ յաճախ է :

Դարձեալ ի նախդրիւ եզ. տրականն՝ ասեմ կը ցու-
ցընէ , զորօր. Ի նեղութեան խնում , ի հարսնութեան
Սաթենկան :

Ի կամ յ նախդիրն անորոշ դերբայներու հետ գոր-
ծածուելով ասեմ կը նշանակէ , զորօր. Ի ծնանելն Յիսու-
սի : Ատեն ցուցնող նախադրութիւնն ե՞րբ հարցումով կը
ճանչցուի :

Հարցաբան . — Ի կամ յ՛ շարժում ցուցնող բայերու քով ինչ
հոլով կ'առնու . — Դադարում ցուցնողներու քով ինչ . — Գ. Ե. եւ
Ջ. հոլովմանց պէս հոլովող անունն ինչ հոլով կ'առնու . — Ի կամ յ
նախդրիւ անորոշ հայցականը ինչ հոլովի տեղ կը գործածուի . — Ո՞ր
նախադրութեան տեղ կը գործածուի . — Ի կամ յ եզ. տրականով ինչ
կը ցուցնէ . — Անորոշ դերբայներու հետ ինչ նշանակութիւն կ'ունենայ :

Հրահանգ 132 . — Լուծեցէք հետեւեալ նախադասու-
թիւնները . — Խօսեցաւ նա զնոյն բանս ի բարբառ Հռով-
մայեցոյց . — Չայս ասացի քեզ ի իրաւս . — Չողան ի
տունս . — Հեծեալ էր ի ջորւոյ . — Սա եղեւ ի վրկու-
թիւն Իսրայելի . — Կատարեցաւ ի տեղւոյն . — Խնայեալ
յիս . — Ել ի լեառն ձիթենեաց . — Դրոշմեցի զանունն

տարիելի ի սրտի խնում . — Ի թագաւորութեան Սողոմոնի . — Ի փեսայութեան եղբոր խնոյ . — Այս է ի փառս Աստուծոյ . — Պատուեա՛ զբժիշկ ի պէտս անձին քո . զի եւ նա յԱստուծոյ արարեալ է . — Բազում մուշակք դարձցին ի ճանապարհս ճշմարտութեան . — Զաքէ՛ , փութա՛ էջ այտի , զի այսօր ի տան քում արժան է ինձ ազանել . — Աճ զնա ի սանդուղ մի . — Գթացաւ ի նա . — Առաքեաց զնոսս յայգի իւր . — Եղբայր քո եմուտ ի պարտեզ . — Զմեծն Գրիգորիոս պահեաց անարատ ի խոր վիրապին . — Մկրտէր զնոսս յանուն սուրբ Երրորդութեանն . — Բրիստոս ծնաւ ի կուսէն ի կերպարանս մարտոյ . — Ընկալար զԲրիստոս ի գբին տառապանաց . — Լսելի եղև ձայն բարբառոյ յանապատին . — Ի հովուութեան նորա բազում խաղաղութիւն լինէր աշխարհին . — Շնորհքն այնպէս հանդեան ի նոն զի մեծամեծ նշանս եւ բժշկութիւնս առնէր հիւանդաց :

Ճրտահանգ 133 . — Թարգմ. ի գրաբար . — Մոլխէս եւ Ահարոն վրայութեան խորանը փախան . — Մեծ հանդէս կար այդուցն մէջ . — Մէկն իր ազարակը եւ մէկը չուկան (ի վաճառ) գնաց . — Հեռու աշխարհ գնաց . — Այն աշխարհին մէջ սաստիկ սով եղաւ . — Նա մեծ սուզի մէջ էր . — Երբ խօսքն աւարտեց՝ լեռն ելաւ . — Եւ դանձր Պարսից արքունիքը կերթար . — Ապարանքը կը բնակէր . — Եգիպտոս բնակեցաւ . — Թռչունները օդին մէջ կը բնակին . — Սուրհանդակին դառնալու ատեն . — Սկսան բարձր ձայնով ողբալ անոր մահը . — Բաշխեց առնոց շատ պարգեւներ . — Սոսկական մարդու կերպարանքով երեւցաւ նա . — Անոնք՝ որ միջնաբերդին մէջ ամրացած էին , սկսան սովէ նեղուիլ . — Եւ այս ամէնը եղաւ անոր ծննդեան տօնի օրը . — Եւ իշխանը բարձր

տեղի մը վրայ իր վրանը դրած էր (հարկանել զխորան) . — Եւ նա զԱստուած օգնութեան կոչեց :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

54. ԱՆՅՔ ԽՐԱՅԵԼԱՅԻՈՅ ԸՆԴ ԾՈՎՆ ԿԱՐՄԻՐ

Օրննեցուք զՏէր, զի փառօք է փառաւորեայ, գերիվարս և գնեծեայ նոցա ընկեց ի ծով . . . խորք ծածկեցին գնոսա, ընկան յանդուռոյ իբրև զվմն . . . : Աչ քո, տէր, փառաւորեայ է գործերեամբ իւրով, աչ քո, տէր, խորասակեաց գրչնամիս, առաքեցեր զբարկութիւն քո, և եկեր գնոսա իբրև գեղեզն և հողմով սրամտութեամբ քո պատառեցան ջուրք, պաղեցան որպէս պարիսպ ջուրք, պաղեցան այլք ի մէջ ծովուն . . . : Առաքեցեր զհողմն քո և ծածկեաց գնոսա ծով, ընկղմեցան որպէս կապար ի ջուրս սաստիկս : Ո՛վ իցէ նման քեզ յաստուածս, տէր, և կամ ո՞վ նմանիցէ քեզ փառաւորեայդ ի սուրբս սքանչելի փառօք, որ առնես գնշանս . ձգեցեր գաչ քո, և եկուլ գնոսա երկիր . . . յուան ազգք և բարկացան և երկունք կալան գրնակիջս Քանանացոց . . . : Անկցի ի վերայ նոցա ա՛ն և երկիւղմածութեամբ բազկի քո քարացցին, մինչև անցցէ ժողովուրդ քո, տէր, մինչև անցցէ ժողովուրդ քո այս՝ զոր ստացար : Տարեայ տընկեսցես գնոսա ի լեառն ժառանգութեան քո : տէր բազաւոր յախտեան և յախտեան և ևս . զի մտին երկվարք Փարաւոնի կառօք և հեծելովք նորա ի ծով, և ա՛ծ ի վերայ նոցա տէր զջուրս ծովուն և որդիքն Իսրայելի գնացին ընդ ցամաք ի մէջ ծովուն :

Պաղիլ , սառիլ .
 Զգեչ (գաչ) , երկնցնել .
 Երկունք , վիհս , սառուպանք .
 Ընդ ցամաք , ցամաքէն :

Գիւնիլիւ . — Այս , անոր , այր , սաս , անդ , սասի , անսի , այսի մակրայները գոյականներու հետ այս . այդ , այն ցուցական ածականներուն տեղիւ՛ն գործածուին : Այս , այր , անոր՝ ի կա՛մ յ նախորիւ անորոչ հայ-

ցականներուն քով կը դրուի . *ասս* , *անի*՝ ի կամ *յ նախ* դրիւ տրականներու քով , եւ *ասսի* , *անսի* , *այսի*՝ բացառականներու քով :

Զորօր . Փոխանակ ըսելու

Կ'ըսենք

ի կամ <i>յ նախ</i> <i>դրիւ անորոշ</i> <i>հայցական</i>	{ ի պարտէզն <i>յայն</i> ի պարտէզդ <i>յայդ</i> ի պարտէզս <i>յայս</i>	{ ի պարտէզ <i>անդր</i> ի պարտէզ <i>այդր</i> ի պարտէզ <i>այր</i>			
			ի կամ <i>յ նախ</i> <i>դրիւ տրական</i>	{ ի տանն <i>յայնմիկ</i> ի տանս <i>յայսմիկ</i>	{ ի տանն <i>անդ</i> ի տանն <i>աստ</i>

Հրահանգ 134. — Լուծեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները . — Վաղիւ երթի՛ջիք ի քաղաք *անդր* . — Յօրէ *անտի* ոչ ոք երեւեցաւ . — Ժողովեալ էաք ի տաճարին ի տօնի *անդ* . — Եւ *ասէ Տէր ցնոյ* . Ե՛լ ի տապանէ *այտի* . — Ելին գաղանք *յանտառէ անտի* . — Բանակեցաւ զօրն ի դաշտի *անդ* . — Եւ *ահաւաստիկ ի խորանի անդ է* . — Ե՛կ մն՛ւտ դու ի տունն *այսր* . — Ոչ ոք մնասցէ ի քաղաքի *աստ* . — Մի՛ ի տօնի *աստ* . — Զգոյ՛ջ լերո՛ւք ի շանց *անտի* . — Մեղ *յանտապատի աստ ո՛ւտտի իցէ այնչափ հաց* . — Թերեւս *ամաչեսցեն յորդոյ աստի իմնէ* . — Խոնեցաւ *ամբոխն ի գաւթի անդ* . — Գրիգոր ել ի վիրասպէ *անտի* . — Կինս զոր ետուր ընդ իս , *աս ետ ինձ ի ծառոյ անտի եւ կերայ* . — Մի՛ մերձենար ի տունն *այդր* . — Հեռացաւ *յարանց այտի* . — Սրար *նա ընդունելութիւն մեծ ի տանն անդ* :

Հրահանգ 135. — Վերածեցէք ի գրաբար . — Անոր

այն խօսքերէն վարցաւ . — Այն *պտուղէն մի՛ ուտէք* . — Այն *քաղաքը գնա՛* . — Այդ *անտառը մտի՛ր* . — Այդ *հացէն մի՛ ուտեր* . — Այն *բազմութեան մէջ կոյր մը կար* . — Բազմութենէն *մէկը առաջ եկաւ* (*յառաջ մատեաւ*) . — Այն *գաւթին մէջ ջրհոր մը կար* . — Անոր *աշակերաններն այն քաղաքը գացած էին* . — Այն *ջրհորէն ջուր հանեց* . — Այս *տունն եկո՛ւր* . — Վաղը *կը մտնենք այն քաղաքը* . — Փախաւ *այն կրակէն* . — Այն *տանը մէջ խաղաղութիւն չիկայ* . — Այս *հիւանդութեան մէջ կարեկի չէ ուրախ ըլլալ* . — Եւ *անիկա այն բարձր տեղէն վաղ ինկաւ* (*ի բարձուէ*) . — Այն *այգիին մէջ աղբիւր մը կար* . — Այն *սովին ատենը շատեր մեռան* . — Այն *օրէն (ի վեր) ոչ ոք կը համարձակի* :

Յ Ն Ա Խ Դ Ի Բ

Յ *նախդիրը ասեւ* , *սաւ* , *հարցանեւ բայերուն հետ կը գործածուի* , զոր օր. *Ասէ ցնա* , *հարցին ցնա* , *տուք զլէս ցտեարս իւր* :

Յ *նախդիրը աննախդիր հայցականի հետ միմջեւ կը նշանակէ* , զոր օր. *երթիցուք ցիեթդէնէմ* :

Հարցաւան . — Յ *նախդիրը ո՞ր բայերուն հետ կը գործածուի* . — Յ *նախդիրը ո՞ր հորովով ինչ կը նշանակէ* :

Ա Ռ Ն Ա Խ Դ Ի Բ

Առ՝ *աննախդիր հայցականով դէպի անձ մը շարժում ընել կը նշանակէ* , զոր օր. *Եկն առ իս* , *առ դաս տաւորն* :

Գրաբարի յատուկ զրուցուածք են *հետեւեալները* . Առ *այր* , *մարդ զուխ* . առ *մի օր* , *մէկ օրուան համար* :

Առ նախդիրը սեռականով, հայցականով եւ բայա-
ականով հաւնար կամ պատճառաւ կը նշանակէ եւ աշ-
խարհաբար բացատրական կը թարգմանուի, զոր օր. Առ
ահի, առ ամօթոյ, առ սէր, առ ի չգոյէ. վախէն, ա-
մօթէն, սիրեւէն, չըւալէն:

Առ՝ եղակի տրականով կը նշանակէ ֆոլը, զոր օր.
Նստէր առ դրան, դրան քով. առ դատողին, դատողին
քով:

Առ՝ նախդիրը բացատրականով կողմէն կը նշանակէ,
զոր օր. Անհնարինքն առ ի մարդկանէ, մարդոց կողմէն
անհնար եղածները:

Առ նախդիրը գործիականով կը նշանակէ. 1. Ա-
սե՛ն, զոր օր. Առ Սողոմոնիւ, Սողոմոնի ատենը:

2. Քո՛վը, ֆոլն ի վեր, զոր օր. Առ եղերբ, առ
ճանապարհաւ. եղերքն ի վեր, ճամբուն քով:

3. Բաղդասուքիւն. — Չոր օր. Չի՛նչ է յարդ առ
ցորենով, յարդը ցորենին նայելով ի՞նչ է:

Առ կամ առ ի՛ աներեւութի հետ վասն, հաւնար կը
նշանակէ, զոր օր. Առ ի խնդրե՛լ կամ լո՛կ ի խնդրե՛լ:

Ունե՛լ բայն առ նախդիրն անորոշ հայցական խնդիր
կ'առնու եւ հաւնարից կը նշանակէ, զոր օր. Առ մեծ ոք
ունի գքեղ:

Հարցարան. — Առ նախդիրն աննախդիր հայցականով ինչ կը
նշանակէ. — Առ նախդիր սեռականով հայցականով եւ բացատրա-
կանով ինչ կը նշանակէ. — Տրականով ինչ կը նշանակէ. — Գործա-
կանով ինչ կը նշանակէ. — Գործիականով ինչ կը նշանակէ.
— Անբերելոյի հետ ինչ կը նշանակէ. — Ունե՛լ բայն առ նախդիրն ինչ
կը նշանակէ:

Հրահանգ 136. — Լուծեցէ՛ք հետեւեալ նախադասու-
թիւնները. — Առ ետեղ սատակեցան. — Սնց առ նո-
վաւ. — Ոչ ելին արտաքս առ ահին Հրէից. — Երթայր

Դաւիթ առ լերասբ. — Առ սէր ընչից չողաւ զիրովին
(ինքզինքն սպաննեց). — Առ մեղ ագի՛ր զայս գիշեր. —
Հանգեան առ ճանապարհաւն. — Գնացէ՛ք ի քաղաք առ
այս անուն. — Ծրջեցուցանէին զնա առ առակէ. — Կա-
լան զնա առ լան. — Առ մեծ ոմն ունի զիս. — Երթայր
առ ափն գետոյն. — Եթէ առցես կանայս առ դստերօք
իմովք. — Երթ ցորունս քաղաքին. — Ընդէ՞ր ցայրվայր
ետուք ընթեւնուլ. — Կերան ցյադ. — Ասէ ցնա. — Ո՞վ
ի ձէնջ առ հողալ իւրում յաւելուլ կարիցէ ի հասակ իւր
կանգուն մի. — Առ առն մեղաւորի եմուտ լուծանել. —
Առ Սերուքաւ եղեւ սկիզբն հեթանոսութեան. — Ոսկի
ցիխ է առ այնու պսակաւ, եւ ականք պատուականք
իրբեւ զլաւ առ այնու գեղեցկութեամբ. — Մի՛ գտցուք
առ երախտաւորն ասկերախտ. — Որպէս կաթ մի ջուր
առ ծովուն ջրով, եւ որպէս ճրագ առ արեգակամբ. —
Աղքատ ոք առ վշտին մատուցեալ աղաչէ վասն պատա-
ռոյ միոյ հացի. — Մի՛ առ արգարս ունիր զանձն քո
առաջի Աստուծոյ:

Հրահանգ 137. — Վերածեցէ՛ք ի գրաբար. — Ել-
նելով հօրը եկաւ. — Դազարոս կը նստէր դրան քով. —
Ա՛յ թիկը պատուհանին քովն էր. — Իմ քովէս անցաւ. —
Վա՛ր մարէր. — Տգիտութեանէն այնպէս կը խօսի.
— Երթայր. — Ամօթէն կը կարմրէր: — Հեթանոս
սութեան սկիզբը Թարայի ատեն եղաւ. — Չգիտնալով
կերաւ. — Ես պէտք է որ քենէ մկրտուիմ եւ դուն ի՛նձ
կուզաս. — Իսկ անոնք Քրիստոսի սիրոյն համար շատ
ուրախութեամբ կ'ընդունէին ամէն շարժարանքներ. —
Մէկը ճամբուն քով ինկաւ. — Մարդ անօթութեանէն իր
անձին կէսը կ'ուտէ. — Ազար նստաւ ճամբուն քով. —
Վախէն կը դողար. — Հաց չըլլալէն. — Լերան քովէն

կերթար . — Մարիամ կոյս եւ միւս Մարիամ խաչին քով կը կենային . — Սողոմոնի ատեն Աստուծոյ տաճարը շինուեցաւ . — Կաթ չըլլալէն այն բանին յօժարեցաւ . — Մեծի տեղ կը դնէ ինքզինքը . — Կուսքերն ոչ երբեք ճշմարիտ Աստուծոյ տեղ դրի :

ՎՅՐԺՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԱԲԱՐԻ

55. ՇՈՒՆ ԽԱԲԵԱԼ

Աւելագանց տենչ գայր ազան
Առնէ ի խարքս դիւրասան,
Յինչս օտարին որկորուտ,
Զիւրբն մատնէ ի կորուտ .
Ընդ գետ ի լոյ անկեայ շուն,
Միս ի բերան յիւր ի ջուն,
Յառեայ ետես զբառուեր իւր
Ի նայելոջ անդ ի ջուր .
Եւ համարեայ այլ իմն որս
Յորկոր այլոյ ջուրցն ի խորս,
Գրաւել և գայն ցանկացաւ,
Այլ ցանկութիւնն ինքնադաւ
Լիք զոր ունէրն ի բերան,
Եւ ոչ միտումըն ժաման .

Աւելագանց, չափագանց,
Որկորուտ, որկրամուլ .

ԸՆԴ ԵՒ ԸՍԾ ՆԱԽԴԻՐԻՔ

Ընդ նախդիրը եզակի եւ յոգնակի սեռականով կը նշանակէ սեղը . զորօր Ընդ նորա , անոր տեղ , ընդ Սողոմոնի , Սողոմոնին տեղ :

Ընդ նախդիրը եզակի տրականով եւ յոգնակի հայ-

ցականով կը նշանակէ հետ . (դարձեալ կը նշանակէ մեկուրն վրայ կամ մեկուրն եւայլ, զարմանալ, եւայլն) Զորօր Ընդ նմա , ընդ նոսա , անոր հետ , անձոց հետ :

Ընդ նախդիրն աննախդիր հայցականով կը նշանակէ .

1. Բանի մը մեջեկն կամ մեջեղեկն . զորօր Եւ ընդ քո անձն անցցէ սուր :

2. Կը նշանակէ տարածուրիւն . զորօր Ել համբաւ նորա ընդ ամենայն աշխարհ :

3. Դեպ այս ինչ ասեկն . զորօր Ընդ այն ժամանակս , այն ատենները :

4. Շարունակուրիւն ժամանակի . զորօր Ընդ ամս տասն :

5. Կողմեկն . զորօր Ընդ արեւելս , ընդ հիւսիս :

6. Երբ խօսքը բան մը ուրիշ բանի կցեղու, կապեղու վրայ է . զորօր Կարել ընդ մտրթ, կապել ընդ նաւն :

7. Անեկը մեկեղ . զորօր Ընդ այր եւ ընդ կին :

8. Եւ շաղկապով կրկնուած երկու բանի մեջեղեկն . զորօր Ընդ իս եւ ընդ քեզ , ընդ հովիւս իմ եւ ընդ հովիւս քո :

Ընդ աննախդիր եզ. բացառականով կողմ նշանակութիւն ունի . զորօր Ընդ աջմէ :

Ընդ գործխականով ճակը կը նշանակէ . զորօր Ընդ արեղակամբ :

Ընդը աներեւոյթով բան մը շրջաւորն պիտ կը նշանակէ . զորօր Ընդ անցանեղն , անցնեղուն պէս :

Ծանօթ . — Կան շատ բայեր (ընդհանրապէս ներքին զգածմունք ցուցընող), որոնք ընդ նախդրով հայցական խնդիր կ'աւանուան . զորօր Խնդամ , ուրախ լինիմ , նախանձիմ , նախանձ բերեմ , եւայլն :

Իսկ ըստ նախդիրը եզ. եւ յոգն . տրականով կը նշա-

Նակէ հաւեւեւս , չարիովր . զորօր . Ըստ գործոց քոց :

Ըսը աներեւոյթին արականով եւ հայցականով կը նշանակէ սուսիւնաւարս , չարիովր . զորօր . Ըստ պահասելոյ ամացն . Տեղիք ինչ են ծովու , որոց ջուրն ըստ անել լուսնոյ անէ եւ ըստ պակասելոյն՝ պակասէ :

Ըսը անորոշ հայցականով կը նշանակէ . 1. Տեղոյ կամ իրի մը սահմանեկն ակնդիւն . զորօր . Ըստ երկիր անդր ոչինչ է :

2. Կը նշանակէ ակեկ մեկ , մարդ գրուիս . զորօր . Ըստ այր , ըստ բերան :

Ըստ՝ աննախդիր բացառականով յայտնորդեալն նշանակութիւն ունի . զորօր . Որ ըստ նմանէ էին :

Կ'ըսուի նաեւ . Ամ ըստ ամէ , մի ըստ միովէ :

Հարցարան . — Ընդ նախդիր սեռականով ինչ կը նշանակէ . — Եզ . սրականով եւ յոգ . հայցականով ինչ . — Աննախդիր հայցականով ինչ . — Գործիականով ինչ . — Աներեւոյթով ինչ . — Ըստ նախդիր սրականով ինչ կը նշանակէ . — Աներեւոյթին սրականով կամ հայցականով ինչ կը նշանակէ . — Անորոշ հայցականով ինչ կը նշանակէ . — Աննախդիր բացառականով ինչ կը նշանակէ :

Հրահանգ 138 . — Վերլուծեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները . — Զանձինս իւրեանց փոխանակեցին ընդ Աստուծոյ ճշմարտութեան . — Ճարակեսցէ գայլ ընդ դառին . — Ստեցաւ ընդ հրեշտակս . — Լիցի բարեխօս ընդ արարիչ եւ ընդ արարածս . — Նստաւ ընդ անհեղի . — Աին ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման . — Արասցուք ըստ բանի քում . — Պատմեաց մի ըստ միովէ . — Զի՞նչ տացէ մարդ փրկանս ընդ անձին իւրոյ . — Եւ յիշեցից զուխտն իմ որ ընդ իս եւ ընդ ձեզ . — Անց ըստ երդումն . — Ե'րթ ցղբունս քաղաքին . — Ասէ ցնա . — Մի' երթար ընդ դուռն՝ որ ընդ արեւելս . — Ընդ ամե-

նայն դատարի բանի համարս տացես . — Սիրեաց զնա Յովնաթան ըստ անձին իւրում . — Տուր ինձ տէր առնու պսակ ընդ այնտիկ՝ որ արժանի արարեր մեռանել վասն անուան քո . — Կարծէին զնմանէ թէ ընդ ուղեկիցսն իցէ . — Խնդրէին խօսել ընդ նմա . — Ընդէ՞ր առաւօք խօսիս ընդ նոսա . — Նստէին ընդ հովանեաւ ծառոց . — Նստէին ընդ աջմէ նորա եւ ընդ անհեղի . — Մտէք ընդ նեղ դուռն . — Ինն իրր հոգիք վեց հազար ընդ այր եւ ընդ կին եւ ընդ մանկտի . — Ոչ կարեմք ելանել ըստ հրահանգ թագաւորին . — Առաջնորդեա՛ մեզ ըստ կամաց քոց . — Անդ լինիլիւր ցորժամ ասացից քեզ :

Հրահանգ 139 . — Վերածեցէք ի գրաբար . — Յիսուսի հետ կը խօսէին . — Մարդը մեր պատկերին համեմատ ստեղծենք (արասցուք) . — Անցաւ դռնէն . — Հօր աջ կողմը նստաւ . — Ստակի տեղ անոնց զինի տուինք . — Անոր համբերութեանը կը զարմանային . — Ծատ տարիներ աշխատեցաւ . — Դաշտին երկայննը վրայ կը պտըտէին . — Իմ եւ քու մէջտեղդ խտիր չիկայ . — Մարդ դուրս ցորեն տուին . — Տուն տունի կցել . — Իմ յարկիս տակ մտան . — Դիւրին է մարտիք ասեղին ծակէն անցունել . — Իմ եւ քու մէջտեղդ կուր չըլլայ . — Ինձի հետ մի՛ վիճիր . — Աստուած թող քեզ տայ քու գործերուդ համեմատ . — Դաշտերէն անցաւ . — Ծատ կը զարմանամ ազոր վրայ . — Անոր խօսքին համեմատ . — Դեմտութենէս կը նախատուէր յաճախ չարերու հետ պտըտելով , կ'ըսէ . եւ բժիշկներ հիւանդներու հետ , բայց իրենք առողջ (ողջ) են . — Հոգին մարմնոյ հետ չի թաղուիր . — Ըստածներուն համեմատ գայթակղեցայ . — Լա՛ց լացողներուն հետ եւ խնդա՛ խնդացողներուն հետ . — Ծատին կամ քչին մէջ խտիր չիկայ :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՐԱՐԻ

56. ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ո՛րջափ աղքատք կան ի մոռացոնս, քանիք՝ առանց օգնութեան և ձեռնտուութեան: Մոռացոնք՝ որ այնու մանաւանդ արժանի են ողբոց, զի են կամաւ և գիտութեամբ մեծատանց, և վասն այնորիկ իսկ արժանի պատժոց: Մեկնեցից գոր ասացիս: Քանի բիւրք աղքատաց են որ հասեալ կան ի յետին տագնապ տնանկութեան, և գորս ոչ ոք խորհի սփոփել, զի չեք որ գիտիցէ գնոսա, և ոչ որ կամիցի գիտել:

Ո՛րջափ ճշմարիտ աղքատք են գորս մերժեմք և անտես անեմք, որպէս քէ չիցեն այնպիսիք: Չառնումք եւ զկամիմք իսկ առնուլ յանձն աշխատութիւն եւ ջան հասանել ի վերայ քէ իցեն արդարեւ ի տառապանս: Ո՛րջափ աղքատք իցեն որոց հառաջանք առակարութեանն ջնասանեն յականջս մեր, եւ որոց ի նուպն զկամիմք երբայ զի մի գինձութիւն նոցա լսիցեմք:

Քանիք գրկեալ են ի պիտոյից կարի իսկ կարեւորաց, մինչդեռ մեծատունքս վայելեմք յառատութեան: Երէ չգոյր որ դատաստանի, ապա յիրաւի եր ասել քէ Աստուած հաճի իմն եւ խնդայ ընդ տառապանս աղքատին տուայտելոյ ի խստութենէ եւ յանագորոնութենէ մեծատանց:

ՀՈՒՆՎԱՌՈՒՆ ՆՍԽԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՆԻ

Նախդիրներէն զատ կան նախագրութիւններ, որոնք միշտ որոշեալ հոլովալ բառ մը կ'ուզեն եւ ըստ այնմ կը գործածուին:

Սեռական հոլովչպահանջողները

- Վասն, հարևար . վարսն Ստուծոյ, վասն սիրոյ .
- Յաղագս, աղագաւ, հարևար, պատճառաւ . յաղագս ձեր, ձեր աղագաւ .
- Սակս, հարևար . սակս ընտրութեան .

- Առանց, առանց . առանց հացի, առանց նորա .
- Յետ, ետք . յետ աւուրց .
- Յետոյ, ետեր, ետին . յետոյ նորա կայր .
- Առաջի, առջեր . առաջի ձեր .
- Ձկնի, զհետ, ետեւեւ . գնաց զկնի նորա, զկես նորա .
- Ի մէջ (տրաւ) մեջ, մեջք . ի մեջ տաճարի .
- Ի միջոյ (բացաւ) մեջեւ . ի միջոյ ժողովրդեան իմոյ .
- Ի միջի, մեջք . ի միջի ձերուս .
- Ի վերայ, վրան . ի վերայ լերին .
- Ի վերոյ, վերի դիւ . ի վերոյ տաճարին .
- Առընթեր, քով . առընթեր աշտարակին .
- Ի ներքոյ, տակ . ի ներքոյ երկրի .
- Յանդիման, հանդէպ, ընդդէմ, դիմաց . յանդիման տաճարին, ընդդէմ գանձանակին, հանդէպ մեր .
- Հակառակ, դեմ . հակառակ կամոց:
- Ընդ առաջ, դեմ . ընդ առաջ նորա:
- Փոխանակ, տեղը . փոխանակ իմ տէր հովուեացէ զքեզ .
- Ի ձեռն, ընդ ձեռն, ձեռոք . ի ձեռն Եսայեայ Մարգարէի .
- Զօրէն, պէս . զօրէն հաւու թռուցելոյ:

Տրական հոլովոլ

- Լուիք ի լու, շեցնելոյ . ինձ լու ի լու:
- Ի նախդրի հայցական հոլովոլ
- Մօտ, մերձ, մօս . մօս ի լեասն, մերձ ի տուն .
- Մինչեւ ի } մինչեւ . մինչեւ ի մահ, մինչեւ ցատտեղաւ:
- Մինչեւ ց }
- Հուպ, մօս, հուպ ի քաղաքն:

Քացառական եւրովակ

Բաց, բայց, գաս, բացի. բաց ի նմանէ, բայց ի քէն.

Գաղա, գաղսուկ. գաղս ի մօրէն.

Հեռի, հեռու. հեռի յամպարչտաց.

Մէկուսի, ուրոյն, գաս, հեռու, մեկոյի. մեկուսի յամբոխէն, ուրոյն ի նմանէ :

Հանդերձ, մեկեղ. հանդերձ աշակերտօք.

Շուրջ զ, բոլորսիք. շուրջ զնովա :

Հարցարան. — Նախդիբեբէն գաս ինչե կան. — Ի՞նչ հոլով-
ներով կը գործածուին :

Հրահանգ 140. — Լուծեցէք հետեւեալ նախադասու-
թիւնները. — Ոչ կարէ քաղաք թաքչել որ ի վերայ լե-
րին կայցէ. — Վասն այնորիկ թողցէ այր զհայր իւր եւ
զմայր եւ երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ. — Նստոյց զուղտան
արտաքոյ քաղաքին. — Ընթացաւ ծառայն ընդ առաջ
նորա. — Եւ արձակեաց զաղաւնին զհետ նորա. — Յետ
քառասուն աւուրց երաց նոյ զլատուհան տասպանին. —
Առանց նենգութեան է մանուկն. — Անց նա ընդ մէջ ամ-
բոխին. — Եւ այլն անկաւ ի մէջ վշտոց. — Ե՛կ զինի իմ. —
Ելին նոքա յայնկոյս Յորդանանու. — Էր ի ներքոյ վա-
րագուրին. — Ածին զնա մինչեւ ի դուռն քաղաքին. —
Որդեա՛կ իմ՝ Աբխաղով, Աբխաղով, որդեակ իմ, ո՞
տայր զմահ իմ՝ փոխանակ քո. — Անգործ մեղու լաւ է
քան զթիր պիծակ. — Բարեչափութիւն անդամոց՝ հան-
գերձ վայելուչ դուռով՝ գեղեցիկութիւն առնէ մարմնոյ.
— Խորհուրդ խաղաղութեան եղիցի ի մէջ երկոցունց. —
Որպէս մարմին առանց հոգւոյ մեռեալ է, նոյնպէս եւ
հոգի առանց օրինաց մեռեալ է եւ աւերակ. — Եթէ
վասն Աստուծոյ հալածիս, մի՛ խէթ պահեր. — Ես եմ
Աստուած եւ չիք այլ ոք բաց յինէն :

Հրահանգ 141. — Վերածեցէք ի գրաբար. — Գու ես
այն վէմը եւ այդ վէմին վրայ պիտի շինեմ իմ եկեղե-
ցիս. — Այն գիւղին մօտ՝ զոր Յակոբ իւր Յովսէփ որդե-
ւոյն տուաւ. — Ժողովրդեան համար ըրաւ զայս. — Հե-
ռո՛ւ վատ մարդերէ. — Ծառին տակն էր. — Իւր եղ-
բորմէն զաղտուկ գնաց. — Առանց ջուրի եւ առանց
հացի մարդ չսպրիւր. — Գերգեսացւոց երկրին անդիկ
կողմը. — Մինչեւ իւր մահը հոն մնաց. — Իւր կիներով
մէկուեղ հոն գնաց. — Քաղքին դիմաց կը նստէր. —
Մովսէսի ձեռքով Իսրայելացիք Եգիպտոսէն ելան. —
Ծառին հովանւոյն տակ կը նստէր. — Իմ տունս եկե-
ղեցւոյն մօտ է. — Գացէք այն գիւղն՝ որ մեր դիմացն
է. — Տունէ եւ բարեկամներէ հեռու. — Ասոր համար
յարմարագոյն անուն վանք դրուեցաւ. — Ծատ տարի-
ներ առաջ անմխիթար խորհուրդներ զիս կը նեղէին. —
Մեռեալին վրայ մի՛ տրամիր, քանզի հարկ է անշուշտ
մեռնիլ, այլ անոնց վրայ՝ (տրամէ՛) որ չարաչար հիւան-
դութեամբ կը մեռնին. — Գոհութեամբ աշխատութիւնն
առանց սրակի չըլլար. — Հինգ տարիէն ետքը մեռաւ :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԱՐԻ

57. ՏԵՍԻԼ ՅԱԿՈՒԲ

Արձակեաց Իսահակ գմակոր և գնաց ի Միջագետս Ասորոց.
Հասեալ ի տեղի մի՛ ննջեաց անդ, քանզի արեւն ի մուտս էր. Եւ առ-
ի քարանց տեղոյն և եղ ընդ սնարս իւր և ննջեաց ի տեղւոջն յայնմ.
Եւ ետես տեսիլ. սանդուղք հաստատեալ յերկրի, որոյ գլուխ իւր հա-
սանքը մինջեւ յերկինս. հրեշտակք Աստուծոյ ելանէին և իջանէին ընդ
նա, և տէր հաստատեալ կայր ի նմա. Եւ ասէ. Ես եմ Տէր Աստուած
Աբրահամու, մի՛ երկնջիբ, զի երկիրդ յորում դուն ննջեցեր՝ քեզ տաց
զդա և զաւակի քում, և օրհնեսցին ի քեզ ամենայն ազգք երկրի

Չարքեա Յակովբ ի քնոյ անտի իւրմէ և ասէ. Տէր է ի տեղուոցս յայս-
միկ: Յարեա ընդ առաւօտն, առ գլխմն զոր եղ ընդ սնարս իւր. և
կանգնեաց զնա արձան, ուխտեաց և ասէ. Եթէ եղիցի Տէր Աստուած
ընդ իս, և տացի ինձ հաց ուտելոյ և հանդերձ գգենելոյ, և դարձուցանե-
զիս ողջութեամբ ի տուն հօր իմոյ, վիմս՝ զոր կանգնեցի՝ եղիցի ինձ
տուն Աստուծոյ:

Գլխելիք. — Կան մի քանի նախադրութիւններ, ո-
րոնք իրենց խնդրէն ետքը կը դրուին, զոր օր. Չարի,
կողմ, կոյս, հեճե, յառաջ, եւլն: Ասոնցմէ զատ կան
նախադրութիւններ, առաջ եւ ետքը դրուող:

Հրահանգ 142. — Լուծեցիք հեճեւեալ նախադասու-
թիւնները. — Ոգւով չափ սիրէր զիս. — Մարքն հան-
դերձ կալեալ ածին յատեան թագաւորին. — Երկու ա-
մօք յառաջ պատահեցաւ այդ. — Մահու չափ ատեմ
զնա. — Յարեւմուտս կոյս զնացին բարեպաշտք. —
Յորմէ հետէ տեսի ես զնա, ուրախ եղէ. — Իմ առաջի
հատուն զարծաթն. — Կաց մեզ առընթեր. — Եւ մատեաւ
նա յաին կոյս. — Ամաւ յառաջ փախեաւ ի քաղաքէ.
— Ի նախնեաց հետէ հաստատեալ է տօն. — Յարմատան
հուսկ հասեալ է բտութիւն. — Չքօսանաց աղաղաւ եր-
թայր յորս ընդ անտառս. — Չարին զկնի մի՛ ընթանար.
— Գետոյ պէս սահի անցանէ. — Աշակերտօքն հանդերձ
եմուտ Յիսուս ի պարտէզն. — Դարձաւ նա ի թիկունս
եւ խօսեցաւ ընդ մեզ:

Մ Ա Կ Բ Ա Յ

Ազգրողագոյն է խրատ ողորք քան ըզաստից կըշտամբանս :
Գողոց ըզտուն ետովպոսի կողոպտելով գիշերայն,
Ընդոտս ի քնոյ զնոսա այսպէս ամաչեցոյց ձերունին.
Չեւ ժամանակ չու առնելոյ է, ո՛ր արք,
Բզկարասին իմ ձեզ կանխիկ յայնժամ կըրել ծանուցից:

Այս խօսքին մէջ կը տեսնենք որ բայերու առաջ կամ ետքը զանա-
զան բառեր դրուած են՝ որոնք գործողութեան այլ եւ այլ պարագաները
կը ցուցնեն. Այսպէս գիշերայն բառը ժամանակ կը ցուցնէ, չեւ նոյնպէս
ժամանակ կը ցուցնէ, այսպէս որակական բառ մ'է, կանխիկ, յայնժամ
ժամանակի զաղափարը կուտան դարձեալ:

Այն բառերն՝ որոնք գործողութեան մը այլեւայլ
պարագաներն, այսինքն կերպը, ժամանակը, քանակը,
կողմը եւ տեղը կը ցուցնեն՝ Մակբայ կ'ըսուին. զոր
Անա հուր եւ անա փայտ. ո՛ւր է ոչխար յողջակ
անա ցուցնելու դաղափարը կուտայ, ուր տեղ ցուցի
բառ մ'է:

Մակբայը շատ անգամ ածականներուն եւ ուրիշ
մակբայի ի՞նչ ըլլալը կը ցուցնէ:

Ածականներն, նոյնպէս նախադրութիւններէն ոմանք
երբ խնդիր չունենան, իբրեւ մակբայ կը դորձածուին:

Մակբայներն իրենց նշանակութիւններուն համեմատ

գլխաւորապէս եօթն տեսակի կը բաժնուին , որոնք են -
Տեղական , Ժամանակական , Եղանակական , Քանակա-
կան , Հաստատական , Ժիւսական եւ Հարցական :

Հարցարան . — Մակբայ հրու կ'ըսուի . — Մակբայը աս ան-
գամ ինչ կը ցուցնէ . — Ո՞ր բառերն իբրեւ մակբայ կը գործածուին . —
Մակբայները բանի մասերու կը բաժնուին :

ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱԿԲԱՅՆԵՐ

Տեղական կ'ըսուին այն տեսակ մակբայները , որոնք
տեղւոյ դադարաւոր կը յայտնեն . զորօր .

Յո՞ (չարժում՝ ցուցնող բայի քով) } ուր .
Ուր (դադարում՝ ցուցնող բայի քով) }
Ո՞ւստի , ո՞ւրիկե .

- Ուրեք կամ ուրեմն , տեղ մը .
- Այլուր , ուրիշ տեղ .
- Այլուստ , ուրիշ տեղե .
- Աստ , հոս (դժբաժն) . — Այսր , հոս (չբժն) .
- Այսրէն , նորեկն հոս .
- Աստի , ասկե .
- Աստէն , հոս սա տեղ .
- Այդր , դա տեղը .
- Այսի , ասկե .
- Այդրէն , այդտեղ , հող .
- Անդ , հոն , (դժբաժն) . — Անդր , հող (չարժում) .
- Այսր անդր , աստիկն անդիկն .
- Անդրէն , նոյն տեղը .
- Անտի , անկե .
- Ի ներքուստ , ներսէն .
- Արտաքս , դուրս .
- Արտաքուստ , դրսէն .

- Ի վեր , վեր .
- Ի վերուստ , վերեւ .
- Ի վայր , վար .
- Առաջոյ , առջեւէն .
- Յետս , ետ .
- Ի բաց մեկիյի .
- Ի բացուստ ,
- Ի հեռուստ ,
- Ի հեռաստանէ ,
- Մօտ , ի մօտ , մօտ .
- Ի մօտոյ , մօտէն :

} հեռուէն .

Հարցարան . — Ո՞ր մակբայներ տեղական կ'ըսուին եւ որոնք են :

Հրահանգ 143 . — Ուր եսն իցեմ , անդ եւ պաշտօն-
եայն իմ եղիցի . — Յո՞ ընթանաս . — Ո՞ւստի գիտես
զայդ . — Ոչ ուստեք է փրկութիւն . — Ածէ՛ք այսր . —
Այսր անդր չըլէր . — Կայր նա արտաքոյ . — Բարեկա՛մ ,
ի վեր մատիր . — Յետս յետս չողան եւ զարկան զգետ-
նի . — Ետես ի հեռուստ եւ ծանեաւ զորդին . — Երկիցս
ձգեցին ի վեր . — Ընդ առաջ երթայր նմա մինչեւ ի սան-
դուղան . — Մտին ամենեքեան ի ներքս . — Անդէն ար-
գելաւ պատանին , սարս յետս դարձուցաւ անվա՛ր .
Եւ կոչեցեալ զամենայն զպաշտօնեայս իւր զառ .
— Հաստատեցաւ դաշն խաղաղութեան ի միջի .
Եղիք զնա . — Փախերուք այտի . — Անդ եղիցի
կրճել ատամանց . — Անխախտան եմուտ անդր .
Եւ նօքա փռեալ են այսր անդր . — Անտի շուրջ յայ
եւ
եալ ի գաւառս գաւառս . — Ետուն նմա այլուր քաղաքս
հինգ եւ արծաթ բազում . — Որ աստ զմարմինն պա-
րարէ , ի յաւիտենական հանգիստն ոչ մտանէ . — Վաղ
հասիր , դեւ զամուսինն իմ խողխողին :

Հրահանգ 144. — Աւստրիացիները գրաքար . — Սովորաբար հարցուցին թէ ի՞նչ է դժոխք , կ'ըսէ . Ոչ ես հոն գացած եմ , եւ ոչ անկէ մէկն եկաւ . — Ուր որ շատ դեղեր եւ բժիշկներ կան , հոն եւ բազմապատիկ ցաւեր . — Ուր դիակ կայ , հոն պիտի ժողվուին արծուիք . — Եւ հոն գալով կ'աղաչէին քաղքին բնակիչները . — Դուք հոն չէք կրնար գալ . — Ո՞ւր փախչիմ ես քու առջեւդ (յերեսաց քոյ) . — Ուր առեւութիւն (հեռ) եւ նախանձ , հոն է անկարգութիւն եւ ամէն շար բաներ . — Մէջ մի' ինար , գուցէ ի բաց մղուիս , եւ մի' կենար հեռու , որ պէս զի չմոռցուիս . — Ետ դարձան ամենքը՝ որ գացած էին . — Հոն մտաւ նա մեծաշուք յաղթութեամբ . — Անկէ կ'արշաւէին դէպ ի այն աշխարհը . — Եւ մարմինը մէջտեղ դրուած էր . — Եւ աւելի առաջ . երթալով կործանեցին քաղաքները . — Հոն ժողովեց քաղքին բնակիչները . — Տեղէ մը օգնութիւն չիկայ . — Գուցէ վերէն վրէժխնդիր մը ելնէ . — Եւ դուրս կանչելով հարցուց աւնոր . — Իրենց անձերը վար նետեցին անկէ . — Ատաին անդին կը պտըտցունէին զանի . — Մէկզի գացէք , ո՛վ շարեր :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԵՐԻ

58. ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՌԻՍՈՒՄԱՐԱՆՆ Ի ՄՈՍԿՈՒԱ

Առանձին լիշատակի արժանի գարդ քաղաքիս է Լազարեան Ռուսումնարանն արեւելեան լեզուաց՝ կառուցեալ յամին 1816 յառատաձեռնութենէ մերագնեայ եղբարցն երկոցուն ազնուական իշխանաց և խորհրդականաց Պետրեան Յովնանու և Յովակիմայ Լազարեանց : Չայս Ռուսումնարան յամին 1828 Պետրեանն Ռուսաց ընկալաւ ընդ նանրական տեսչութեամբ Ռուսումնարանցն Ռուսիոյ , որպէսզի կարացեն աշակերտեալքն ի նմա ի լրման ժամանակի ուսման իւրեանց անցանել ի Համալսարանն Արքունի : Գասախօսութիւն Ռուսումնարանին

է ի Ռուս բարբառ . իսկ առ ուսումն այցոց լեզուաց , որպէս և նախկանին , որոշեալ են առանձին ժամանակք . և ամբ ուսման իւրաքանչիւր պատանեաց կարգեալ են եօրն : Գումար դրամոցն և կալուածոց առատաձեռնեցոյ ի պէտս Ռուսումնարանին նասաներ յամին 1830 ց900,000 ըուպիս , որովք դաստիարակին անդ 30 կամ 40 նախագուն մանկունք ձրի ամենեւին . այլ բազմազոյն են որք վարձուք ուսանին . իսկ տեղին ասի բաւական լինել նարիւրից և աւելի եւս ուսանողաց :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԱՆ ՄԱԿԻՍՅՆԵՐ

Ժամանակ ցուցնող մակբայները ժամանակակաւս մակբայ կ'ըսուին . ինչպէս հետեւեալները .

Արդ , այժմ , այժմիկ , հիմա .

Յայժմ , մինչեւ հիմա .

Յայնժամ , այն ատեն .

Իրրեւ , երբոր .

Մինչ , մինչդեռ , երբ .

Մինչեւ , մինչեւ որ .

Տակաւին , դեռ , դեռ (քահա) .

Չեւ , դեռ ոչ .

Արդէն , հիմակուրեւ .

Արդ եւս , դեռ հիմայ .

Այն ինչ , դեռ նոր .

Այլ եւս , ալ , դեռ աւելի .

Եւս , ալ .

Այսօր , սաօր .

Վաղիւ , վաղը .

Երէկ եւ եռանդ , երեկ եւ անցի օրը .

Հերոս , անցած տարի .

Այգոն , այգուց , ընդ այգն , անտուն դեմ .

Առաւօտու , ույ , անտուն .

Ընդ առաւօտն , օտս , անտուն դեմ .

Ընդ երեկս , իրիկուան դեմ .
 Գիշերայն , գիշերի , գիշերանց .
 Ի մտոյ , ընդհուպ , մտերս .
 Վաղ կամ անաղան , ուշ կամ կակուռիս .
 Վաղու եւս , վաղուց , շատնց .
 Ի վաղուց հետէ , շատնց ի վեր .
 Յորմէհետէ , քանի որ (է վեր) .
 Յայտնհետէ , յայնմհետէ } ասիկ ետքը , անիկ ետքը .
 Այսուհետեւ , այնուհետեւ }
 Միշտ , ցանդ , յար , միշտ .
 Հանապազ , հանապազօր , զօրհանապազ , անկն օր .
 Յաւտեան , միևնջեւ վերջը .
 Մերթ , մերթ , երբեմն երբեմն .
 Երբեմն կամ երբեք , ասէն մը .
 Դարձեալ , միւսանգամ , վերստին , կրկին , նորեւ .
 Վայր մի կամ վայրիկ մի , քիչ մը .
 Զառաջինն , առաջ .
 Յառաջագոյն , կանխաւ , առաջուց .
 Տակաւ , քիչ քիչ .
 Վաղվաղակի , շուտ մը .
 Իսկոյն , իսկ եւ իսկ , անդէն եւ անդ , առ օրին , նոյն
 օրին , առժամայն , նոյնժամայն , անմիջապէս , շուտ մը .
 Փութանակի , փութով , փութապէս , շուտով .
 Անաղան , ուշ .
 Տարածամ , կանուխ , ժամանակէն առաջ .
 Յանկարծ , յանկարծակի , յանկարծոյն , յերակարծ
 ծում , յանկարծ .
 Նախ , առաջ . — Ապա , յետոյ , ետքը .
 Ապա յետոյ , հուսկ յետոյ , հուսկ ուրեմն , ուր ու
 րեմն , անկեկն վերջը .

Միանգամ , երկիցս , երկուս , մեկ , երկու , երեք
 անգամ :

Հրահանգ 145. — Վերլուծեցէք հետեւեալ նախա-
 դասութիւնները . — Մինչդեռ ժամանակս ի ձեռս է ,
 գործեսցուք զբարիս . — Վաստակեա՛ յաւտեան եւ կեց-
 ցես մինչեւ խալաւ . — Այժմ առ մեզ գտանին անբաւ
 զրուցաց մատեանք . — Յայնժամ գայ Յիսուս ի Գալիլէէ .
 — Մինչդեռ ուտէին եւ ըմպէին . — Չեւ հաւու խօսեալ ,
 երկուս ուրացիս զիս . — Այլ եւս երեք աւուրք են եւ
 նինուէ կործանեսցի . — Ոչ եւս կարեմ խօսիլ . — Այսօր
 է զոր արար Տէր . — Ոչ կարես բարեկամ ճշմարիտ ըս-
 տանալ , մինչեւ զչարն ոչ հալածեսցես . — Այգչափ վաղ
 մեաւ . — Դուն ուրեք երեւի արտաքս . — Մինչդեռ
 խաղաղութեան պատեալ էր զամենայն . — Եկեալ գիշերի
 գողացան զնա մինչ մեք ի քուն էաք . — Յանկարծակի
 դուժկան եհաս առ մեզ . — Յայնժամ դեռ եւս կենդա-
 նի էր ծերունի սուրբն Դանիէլ . — Ապա իրրեւ ընդ գի-
 նիս մտին . — Դարձեալ եկեալ թաղէ զգիակունս . — Վաղ-
 վաղակի անց յառաջ . — Երթիցուք վաղիւ ի քաղաք
 անդր . — Արդ հոտեալ իցէ , քանզի չորեքօրեայ է . —
 Յար ի փոխոխման կայ . — Հերու այսպէս արարէք . —
 Երբեք երբեք խաւարեցուցանէ . — Առասան երեքկին
 ոչ վաղվաղակի խղեսցի . — Եթէ ստանաս բարեկամ ,
 փորձիւ ստացի՛ր զնա , եւ մի՛ իսկ եւ իսկ վստահ լինի՛ր
 ի նա . — Որ առաջ էին տեղիք պատկերաց կոոցն , եւ
 ապա յանուն Աստուածութեանն սրբեցան եւ եղնն տուն
 աղօթից եւ տեղի ուխտից ամենայն ումք :

Հրահանգ 146. — Ախարհաբարէ գրաբար . — Վա-
 ղը կուգայ . — Երէկ տեսայ քու եղբայրդ . — Վերջը պի-

տի ըսեմ՝ քեզ . — Յաւիտեան ապրէ՛ . — Հիմա չեմ կրնար
 գալ . — Բեզի պիտի ըսեմ ետքը . — Եւ կը ցաւէին թէ
 այնչափ չուտ մեռաւ . — Շուտով երբ այս տեսան , շատ
 ուրախացան . — Բարի անունը յաւիտեան կը մնայ . —
 Յետոյ իրկեց անոնց իւր որդին եւ կ'ըսէ . — Ուշ հա-
 սաւ պատգամաւորը . — Նախ զանոնք անցուց , յետոյ ինք
 անցաւ . — Երկիրս ըսի իրեն . — Մերթ կուլար , մերթ կը
 հառաչէր . — Գիշերանց յարձակեցան աշտարակին վրայ .
 — Ասկէ ետքը գիտցէք թէ ես եմ ձեր ուսուցիչը . —
 Այսօր գնա՛ , վաղը եկո՛ւր . — Նորէն կրկնեց . Եմ ես
 Յովսէփի . — Շատոնց ի վեր հետամուտ էի սորվելու . —
 Ինչ որ մէկ անգամ պատուիրեցի , ալ չեմ կրկնեց . — Ամէն
 օր ազօթեմք աւ Աստուած . — Եւ իրիկուան դէմ դար-
 ձան գացողները . — Կանուխ մեռաւ այրւոյն տղան . —
 Մօտերս պիտի տեսնեմ այն մարդը . — Շատոնց կը ձանձ-
 նամ ես . — Առաւօտուն պիտի սերմանես քու սերմիդ . —
 Եւ իսկոյն անոր ձեռքը առողջացաւ (ողջանալ) . — Այսօր
 կառքի մէջ , վաղը դադաղի մէջ . — Այն ատեն կուգայ
 հարիւրապետը . — Եւ գիշերանց փախաւ մինչդեռ զանի
 կը փնտռէին . — Երբ դեռ խօսքը բերանն էր . — Աղ-
 քատները ամէն օր անոր հետ կ'ուրախանային :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅՈՒՐ

59. Մ Ե Մ Ն Պ Ե Տ Ր Ո Ս

Հասակագեղ էր Պետրոս և ազնուաղէմ , այլ անագնանայեաց և
 խրոխտ , ոգելից ի բանս և համաօտախօս . ատեցօղ սերեւերից և սի-
 բօղ պարգուրեան , ցանգ վառեալ ի տենջ մեծամեծ իրաց , և անխոնջ
 ի վաստակս առ ի հասանել ըղձիցն : Արդարասեր էր և ճմարտա-
 սէր , և ի խնդիր ճշմարտութեան և արդարութեան և առ անարգա-
 գոյնս ի մարդկանէ զիշաներ , և ի խստութիւնս անաջառս անխնայ

ձեռն արկաներ : Մեծ էր Պետրոս ի բարս , ոչ միայն զի անպիսիս ու-
 ներ բարս ի բնէ , այլ զի պանեաց գնոսին և ընդդէմ ապականարար
 դաստիարակութեանն՝ յոր մատնեալ էր ի մանկութենէ : Մեծ ևս եկաց
 ի գործս՝ գանձն ի բռնի եղեալ յօգուտ իւրոյ աշխարհին և մեծամեծս
 արարեալ յամենայնի : Սակայն և նա ինքնին զփորձ առեալ գտկա-
 բուրեան մարդկային բնութեանն , և տեսեալ զի յակամայս ձգի երբեք
 երբեք ի յանցմունս՝ գորս պախարակելիս ճանաչէր , բազում անգամ
 գոչէր ցաւագին . « Եղուկ եմ ես , զի կարացից նորոգել զագգն իմ ,
 այլ ոչ և գանձն իմ » :

Ողբս առեալ կոծեցան գնա Ռուբը ամենայն , յորովք առ սի-
 բոյ և յերախտագէտ մտաց , և ոմանք առ հիացմանս Ընդ ամենայն
 տեղիս աշխարհին լցին գլխատակարանս և գարձանս նորա , և ոչ
 այնու շատացեալ , խնամով հաւաքեցին զոր ինչ միանգամ գտին
 գնորա առանձին , և մինչեւ ցայժմ պարծանօք ցուցանեն օտա-
 րականաց զնշխարս վենագինն իւրեանց մեծի : Մարմին նորա ցու-
 ցանի բազմեալ ի գանոյս և զգեցեալ հանդերձին հանդիսի՝ զոր
 Կատարինեալ կիտեայ էր : Անդ մերձ առ մարմնոյն պահին զբասե-
 դան նորա ընկուզի՝ յորում գրէր յտիին կայով , յատակազրուքին
 Քրոնշդատ քաղաքի՝ գծեալ նորին ձեռամբ , ձեռագիրք նորա բա-
 զումք , վերջին կօշիկքն բազում անգամ կարկատեայք , գինքն , երի-
 վարն պատերազմի՝ յոր նեծեայն էր և ի Փոյքաւա , գաւազանն անա-
 գին , ձող մի երկաթի հարիւր եւ քսան յտեր՝ դարբնեալ ձեռամբ
 նորին , կանքեղ բազմատեղն ի փղոսկրէ՝ յոր ամս բազումս վաս-
 տակեալ էր , սկունդ նորա հաւատարիմ , զոր իւր իսկ տուեալ էր յար-
 դալից պանել , և գաղափար մի սեանն Տրայիանու , զոր կամէր ինք-
 նին ճախարակել նախ ի փղոսկրէ և դնելի էին ի պատուանդանին
 մակագիրք ջորք , և շուրջանակի պատկերք պղնձիք երեւեցուցիչք
 յաղբանակացն նորա ի վերայ Շուետաց և ի կատար սեանն անդրի
 նորին :

Ահագնահայեաց , անագին նայուածով .

Ոգելից (ի քանս) , հաննաբեղ խօսի մէջ .

Յանդ , միտ .

Չանձն ի քոյն եղեալ , մահն աչք առնելով , հագին բեռանը գալու
 չափ աշխատի .

Կիտեալ էր , բանած էր , ասեղնագործած էր .

Բազմաստեղն , շատ նիւղերով .

ԵՂԱՆԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ

Քանի՛, ո՛րչափ .
 Ո՛րչափ , ո՛րչափ .
 Այսպէս , ասանկ .
 Ոչ այդպէս , ասանկ չէ .
 Այնպէս , անանկ .
 Յունարէն , Հրեարէն , Եբրայեցի .
 Նշանացի , նշանով .
 Բանցի , բռնով . — Ա.քացի , ոսբով .
 Գաղտ , ի ծածուկ , գաղտուկ .
 Լուելեայն , անձայն .
 Այլազգ , ուրիշ կերպ .
 Ձրի , ձրի . — Մեծապէս , եւելոֆ .
 Յայտնապէս , յայտնի .
 Այսչափ , այդչափ , այնչափ . ասչափ , աղչափ , անչափ .
 Այլաւել , աւելի .
 Ամենեւին , իսպառ , բոլորովին .
 Կարի , յոյժ , շատ .
 Կարի քաջ , աղէկ լը .
 Սակաւ ինչ , քիչ լը .
 Սաստիկ , ինչս .
 Բարւոք , աղէկ . — Չարաչար , գեշ .
 Չուր , ի զուր , ընդ վայր , վայրապար } պարսպ սեղ .
 Տարապարտ , տուց , ընդունայն , ի նանիր }
 Ի հարեւանցի , վարկպարագի , վերիվերոյ , հարեւանցի .
 Յամբ , կաւսաց .
 Յիրաւի , իրաւանք .
 Յանիրաւի , անիրաւ սեղ .
 Կամաւ , մտաղիւր , սիրով . — Ա.կամայ , չուզելով .

Ստէպ , յաճախ , շատ անգամ .
 Դուն ուրեք , քիչ անգամ :

Հրահանգ 147 . — Վերլուծեցէք հետեւեալ նախա-
 դասութիւնները . — Քանի՛ անձուկ է դուռն . — Այսպէս
 ասէ Տէր Աստուած . — Ոչ այդպէս արար ամենայն ազ-
 գաց Տէր . — Իբրեւ կարի շատ ստիպեաց . — Կարի քաջ
 հետի է աստի . — Խնդացին յոյժ ուրախութիւն մեծ . —
 Սաստիկ տանջէ . — Բարւոք թուեցաւ նմա . — Փութա-
 նակի եհաս սուրհանդակին . — Յիրաւի կրէ պատիժ պա-
 տուհասից . — Կարես եւ յոյժ կարես . — Եթէ ոչ Տէր
 պահէ զքաղաք , ընդունայն տքնին պահապանք նորա .
 — Խնդրէք եւ անուք ոչ , վասն զի չարաչար խնդրէք .
 — Որպէս կամիք թէ արասցեն ձեզ մարդիկ , այնպէս
 արասջիք եւ դուք նոցա . — Որչափ մեծ իցես , այնչափ
 խոնարհեցո՛ զանձն քո եւ առաջի Տեառն գտցես շնորհս .
 — Յականջս անզգամի ամենեւին մի՛ խօսիր , զի մի՛ ան-
 գոսնեցէ զինաստուն բանս քո . — Որ մեղ զնէ տարա-
 պարտուց՝ ոչ ապրեսցի . — Որ ձեռներէց լինի տարա-
 պարտուց՝ առանց պատժի ոչ լինի . — Որ ոչ առ զիտորձ ,
 սակաւ ինչ գիտէ . — Որչափ զրկիս եւ աշխատիս եւ նե-
 ղիս , եւ համբերես , անսպական զանձ պատրաստես
 քեզ յերկինս . ապա թէ տրտնջես եւ նեղատրտիս , ի
 զուր աշխատիս եւ անվարձ ելանես . — Որչափ բարե-
 կամ ստացեալ է քո , այնչափ իմացիր ունել քեզ աչս
 եւ ականջս եւ ձեռս . — Որչափ առաւել բարեգործես
 զբարեկամն , այնչափ առաւել զօգուտն քո առնես . —
 Տիմն մարդատեաց ի հարցանելն թէ ընդէ՞ր զամենայն
 մարդ հաւասար ատես , եւ նա ասէ . Չչարսն ատեամ
 եւ զանիրաւն , եւ յիրաւի է այս . իսկ զայլն ատեամ ,
 զի նոքա ոչ ատեան զայնպիսիսն :

Հրահանգ 148. — Աշխարհաբարէ գրաբար. — Պիւթազորի հարցուցին թէ ո՞րչափ (քանիօ՞ն) է մարդուս կեանքը. — Նա վեր կընելով տանիքը՝ քիչ մը նայեցաւ (յառիլ). — Շատ լաւ է լուրը քան խօսիլը. — Եթէ գիտես թէ ի՞նչ բանի համար (վասն որոյ) կը լուես, աղէկ կ'ընես. — Որովհետեւ այնպէս սովոր էին անոնք. — Եւ չարաչար կը տանջէին սուրբը. — Եւ շատ կը սաստկանար պատերազմը. — Երբ խիստ շատ ստիպեց, յանձն առաւ խօսիլ. — Եւ շատ յոգնած էր. — Եւ ոչ այնպէս Մեծն Մովսէս զուարթագոյն կ'ուրախանար Սինա լեռնէն իջնելուն (յէջն Սինէական լեռնէն). — Բողբովին ինքզինքը անպարտ կ'ընէր. — Պարտալ տեղը թշնամացաւ նա ինձ. — Բայց անոնք սիրով կ'աշխատէին, բայց չարաչար կը նեղուէին. — Ի զուր տեղ մինչեւ հիմա քեզ կ'ատէր. — Շատ ամուր էր այն քաղաքը. — Ոչ թէ կատարեալ այլ վեր ի վերոյ ընենք. — Պարտալ տեղ կը զրպարաէք. — Որչափ որ նա իւր քոյրը կը սիրէր, այնչափ քոյրը զանի կ'ատէր. — Մեծապէս մեծարուեցաւ անկէ. — Լուիկ կերպով զանի կանչեց :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆԸ ԳՐԱՐԱՐԻ

60. ՇՐԵՇՏԱԿ ԵՒ ՄԱՆԿԻԿ

Չքնադագեղ զուարթուն նրեշտակ
Յեզր որրանի հակեալ ի մետ,
Իբր ի յառուին վըճիտ այեակ՝
Թրուեր զիմաց իւրոց կալ դետ :

« Համանըմանդ ինձ ո՞վ մանկիկ,
Այգէ, ասեր, եկ դու ընդ իս.
Ե՛կ եղիցուք մեք երջանիկ.
Չիք ինչ վայել քեզ ի յաստիս :

Չրզոն անխառն յերկրի բերկրանք,
Աստ ի հաճոյս ծընգի հոգին.
Տըրտմանադորդ խընդից են ձայնք,
Եւ հեշտութիւնք հեծեծագին :

Զիմրոյ, գայցնն վիշտք և վրտանգ
Խրոսվել գքոյդ ձակատ ամբիծ,
Նրսեմասցին աջք կապուտակ
Ի յարտատուաց դստնակակիծ :

Ոչ, ոչ. յողոց գաւառն աննուն
Գայցես ընդ իս ճախր առնուլ փոքր
Ի՛ստտուածախնամըն Տեսչութիւն
Տացէ զաստեւ աւուրս ըզքոյդ :

Մի՛ ոք ի քումդ ի քնակութեան
Արկցէ գիւրեւ ձորձ սրգագգեաց,
Ժողովեացն յետինդ ըզժամ
Իբր ըզնախկին պահս քոց կենաց :

Եւ բօթափեալ ըզբեւսըն լուսոյ
Թրոնեալ զուարթունն անդ ընդ բանին
Ի քնակութիւնսըն մըշտագոյ.
— « Հէք մայր, մեռան քո որդին » :

Չվնադագեղ, շատ գեղեցիկ.	ձախր առնուլ, քո չիլ.
Դե՛ս կալ, դիտել.	Չուարթուն, հրեշտակ.
Յաստիս, աշխարհի վրայ. [խառն.	Մշտագոյ, յախեցնակաց.
Տրսեմանադորդ, տրսեմութեան հետ	Նսեմանալ, մթրննալ.

ՀԱՄՏԱՏԱԿԱՆ, ԺԽՏԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆ ՄԱԿԻՍՅՆԵՐ

Հարկաւ, ի հարկէ, առ հարկի, ստիպուելոյլ.
Այո՛, այո. — Ոչ, մի՛, ոչ.
Արդարեւ, ասլաքէն, իրաւցընէ.
Իսկ, անգամ.
Չի՞, ընդէ՞ր, է՞ր, վասն է՞ր, է՞ր աղաքաւ, առ
ի՞նչ, զմէ՞, առ իմէ՞, հի՞մ, ինչո՞ւ.

Ո՛չ, ո՛չ ապաքէն, չե՞ որ .

Մի՞թէ, իրա՞ւ .

[համար .

Զի՞տրդ, ո՞րպէս, ի՞նչպէս . — Զի՞ է զի, ինչո՞ւ
Ե՞րբ, ե՞րբ .

Բնաւ, ամենեւին, բնաւին, ոչ .

Համբուն, բոլորովին :

Հրահանգ 149. — Վերլուծեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները . — Ապաքէն իրբեւ զհայր գութ ունի . — Հարկաւ ետ ի ձեռս նորա . — Ի մանկութեան ոչ հաւաքեցեր, եւ զի՞տրդ գտանիցես ի ծերութեան քում . — Դու զի՞ դատես զեղբայր քո՞, կամ ընդէ՞ր անգոսնես զեղբայր քո . — Դիողինէի հարցին թէ ընդէ՞ր ոսկին դեղին է գունով, ասէ . Զի բազում խնդրոզս ունի . — Ոչ հաճոյ էր ի պաշտօն Տեառն Աստուծոյ . — Տեսեր, զի՞տրդ մեծարեցի զքեզ . — Մի՞ քանդեսցի աշխարհս եւ մի՞ այլայլեսցի սուրբ ուխտն . — Ամենեւին ոչինչ ըզբաղեալ ընդ աստիս . — Ակն առնուլ կամ աչառել բնաւ ամենեւին ոչ գիտէր . — Չես արժանի, հի՞մ գաս, մի՞ գար ի ներքս . — Ո՞րպէս եւ կամ զի՞տրդ կատարեաց նա զհրամանսն . — Այո՞, Տէ՛ր, եւ դու գիտես, զի սիրեմ զքեզ . — Զի՞տրդ յինէն ըմպել խնդրես ի կնոջէ Սամարացոյ . — Ոչ էր նա մարդ, այլ հրեշտակ համբուն . — Մի՞թէ եւ դու ընդ Յիսուսի էիր . — Ե՞րբ տեսաք զքեզ ծարաւի, մերկի, եւ կարօտ ամենայնի . — Յայնմ կղզւոջ ոչ գտանէր ոչ ջուր ըմպելոյ եւ ոչ դոյզն ինչ արմատ . — Արդ զի՞ է զի այդչափ հոսին քրտունքդ . — Ա՞յնչափ զնոց զգիւղն վաճառեցէք . — Այո՞, այնչափ :

Հրահանգ 150. — Աւխարհարաբէ գրաբար . — Իբրաւցընէ մոլի մարդը խաղալի է իւր կրքերուն . — Ոչ

ցուպ, ոչ մախաղ ճամբու համար . — Դուք չէք կրնար հոն գալ . — Ի՞նչու չէք սորվիր ձեր ուսումները . — Եթէ ես ըսեմ այո՞, ինք կ'ըսէ, ոչ . — Ստիպուելով կարդացի այն հրամանները . — Չէ՞ որ երկու ճնճողակ մէկ դանկի կը ծախուին . — Չէ՞ որ ամէն օր մեզի հետ է . — Եւ նա կ'ուրանար բոլորովին իւր դործածները . — Ինչո՞ւ կը հեռանաս քու երկրէդ . — Ինչո՞ւ կը ըես, խօսէ՛ . — Ի՞նչպէս գտար գողին հետքերը . — Եթէ չարձակէք անիկա իր տեղը . — Ծատ չարիք պիտի հասցընեմ քեզի . — Ի՞նչպէս հոս մտար, քանի որ հարսնիքի հանդերձ չունէիր . — Անշուշտ ինչ որ կ'ըսեմ, պիտի կատարես . — Բնաւ իր պատուոյն նախանձախնդիր չէ . — Այո՞, այո, ես եմ յանցաւոր ոչ թէ անիկայ . — Ի՞նչպէս պիտի կարգաս, քանի որ կարգալ չես գիտեր . — Օրը տաաներկու ժամ չէ՞ մի (է աւուր) . — Ե՞րբ պիտի գաս . — Ինչո՞ւ կը տրտնջաք, հարկաւ պիտի գանէք ձեր բարեկամը . — Ոչ ոչ, նա ձեզմէ չպիտի բաժնուի . — Ի՞նչպէս, ի՞նչ գործի համար (յոր գործ) գացած էիք, կատարեցի՞ք . — Ինչո՞ւ կուլաս, մանուկ . — Մի՞թէ դուն ալ այն մարդուն աշակերտներէն ես . — Եւ անիկայ կ'ըսէ . Չեմ :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՆԵՐ

61. ԽԱԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Այս այս խաղ էր ի կարին գաւառէ, ի գեղջէ Մարագայ, ձեռնատուն էր սա եպիսկոպոսապետին ներսեւի, գառաջեաւ իւրով գաս էր սնուցեալ . Այլ իբրեւ ի միտս աշողակս երեր, և յառաջադէմ եղեւ ի հաւատս, և հաւատարիմ յամենայն գործս գտաւ, ապա աղքատաց եւ տեսչութիւն ի սրբոյն ներսեւէ սմա հաւատացաւ . Ապա եպիսկոպոսապետն ներսեւ յորժամ երթայ յերկիրն Յունաց, ձեռնադրեաց գայս խաղ յեպիսկոպոսութիւն, երող գաս իւր փոխանակ ետեղապան և գնաց :

մարդուն ըսածները չուտով մը (հուպ ընդ հուպ) կատարուեցան . — Փութով տաղնապով կը հասնէր վանքը . — Ողջ ողջ աղատեցան Դանիէլ եւ ընկերքը կրակին մէջէն . — Ամէն մարդ ինքն իր կամքով (ինքնակամ) համարձակ (արձակ արձակ) յառաջ կ'երթար (խաղայր) . — Մեծապէս վախցաւ :

ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՐԱՐԻ

62. ՎԱՍՆ ՊԱՏՈՒՈՅ ՀԱՐՑ

Արիտոտեկ ասէ . Պարտ է որդւոց պատուել զնայր առաւել քան զժառայս, զի որդւոցն՝ քնուքեամբ է ննազանդուրիւն, և նոցա ի հարկէ . Սովրատես ասէ . Այնպէս լեր առ ծնօդս քո, որպէս կամիս լինել առ քեզ գորիս քո .

Աղեքսանդրոս Բագաւոր ի նարցաննն քէ զնվ մանաւանդ սիրես . զՓիլիպպոս հայր քո քէ զԱրիտոտեկ վարդապետն քո, ասէ . Ձմինն՝ զի կելոյ եղև ինձ պատճառ, և զմիւսն՝ զի բարեք կելոյ :

Եւրիպիդես ասէ . Որ ի ժամանակի կենաց իւրոց զծնօդս իւր պատշաճաբար պատուեսցէ, նա ի կեանս և ի մահու՝ Աստուծոյ սիրելի է :

Սողոմն նարցեալ՝ քէ ընդէր Հելլենացւոց օրևնողիւքն պատիժ ոչ գրեցին զանողացն զծնողսն, ասէ . Ձի ոչ զիտէին քէ յայնքան լըրրուրին գան ոմանք :

Ոչ գոյ մեծագոյն պատիւ գաւակաց՝ քան քէ բարի՝ ծնողաց լինիցին գաւակք, և ծնողացն զբարի պատիւ արժանաւորապէս մատուցանել :

Սովրատես ասէ . Որպիսի հաս մատուցանես ծնողացն քոց, զնոյն ի ծերութեան քում ընկալցիս յորդոց քոց :

Գանող, ծեծող .

Հաս, տուր :

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը .

Շ Ա Ղ Կ Ա Պ

Մեծածայն կարդացէք, զի Աստուած է, Թերեւս զբոսանք ինչ իցնէ նմա, եւ միանգամայն Թերեւս առնիցէ հրաման, կամ քէ ի քուն իցէ եւ յառնիցէ :

Այս խօսքն մէջ կը տեսնենք որ նախադասութիւնները իրարու հետ կապուած են կարգ մը բառերով, զոր օր . Մեծածայն կարդացէք զի Աստուած է . հոս զին կը կապէ երկու նախադասութիւնները, նոյնպէս վերջի եւ, կամ քէ բառերն ալ կը կապեն իրենց կարգին՝ նախադասութիւններ :

Այն բառերն՝ որ երկու խօսք կամ երկու բառ իրարու հետ կը կապեն, շարկապ կ'ըսուին, զոր օր . Հայր իմ՝ եւ մայր իմ . եւ շաղկապը կը կապէ այս երկու բառերը :

Գործածական շաղկապներն են .

Եւ, ու .

Եւ, եւս, ալ .

Այլ, բայց, հասպա .

Բայց, սակայն, բայց .

Եթէ, թէ, եթէ, քէ որ .

Եթէ, թէ, որ, քէ .

Կամ, կամ .

Ձի, որ, քէ, որպէս զի .

Ձի, քանզի, վասն զի, վասն զի .

Յորժամ, երբոր .

Որովհետեւ, որովհետեւ .

Որպէս զի , այնպէս որ , որ .
 Որպէս թէ , իբրև թէ , իբր թէ , կարծես թէ .
 Գրեթէ , գրեթէ .
 Թէպէտ , թէպէտեւ , թէեւ , թեւեւ .
 Ապա , ապա ուրեմն , ուրեմն .
 Ապա եթէ , ապա , իսկ եթէ , այլ եթէ .
 Գոնեայ , գոնէ , գէթ , գոնե .
 Իսկ , իսկ , հասցա .
 Մանաւանդ , մանաւանդ .
 Նա' , մանաւանդ թէ .
 Բան , քան թէ , քան թէ .
 Անգամ , ինչպէս , նաեւ , նոյն իսկ .
 Այսինքն , այս է , այսինքն .
 Արդ եւ արդ
 Այլ արդ , իսկ արդ } արդ , ուսի .
 Ուստի
 Սմին իրի , դմին իրի , նմին իրի , ասոր համար ,
 անոր համար , այս պատճառաւ :

Հարցարան . — Շարկապ որն կ'ըսուի . — Որո՞նք են գործածական Եղիպայներ :

Հրահանգ 153 . — Լուծեցէք սոյն նախադասութիւնները . — Բանզի զամենայն ինչ , որ հայցէր , առնոյր ի Տեառնէ . — Փոխանակ զի խաւարեցուցի զաշխարհ իմ , վասն այտորիկ խաւարեցաւ լոյս աչաց իմոց . — Մի' համարիք եթէ եկի լուծանել զօրէնս , այլ չնու . — Փոխանակ զի զգործս Կայէնի դործեցեր , զանէծան Կայէնի զգեցչիւր . — Իւրագոյն է երկրագործ մշակաց զկորդացեալ երկիր ի գործ արկանել , քան զիտնոց զտգէտան անել ի դիտութիւն հաւանութեան . — Լսէք , այլ ոչ հաւատայք . — Եթէ կամիս' կարող ես զիս փրկել .

— Ասէք թէ անձրեւ զայ եւ լինի այնպէս . — Որովհետեւ նոցա արարէք , ինձ արարէք . — Թէպէտեւ նախատի վատ' ոչ ամաչէ . — Ապա թէ մեռանիցի , բազում արգիւնս աննէ . — Բայցր է մեղր , բայց անտալից մարմնոյ զնաս աննէ . — Օգտակար է խրատ եւ յանդիմանութիւն , բայց որ զգէմս յարեւմուտս է հաստատեալ նոն անօգուտ է . — Եթէ ցաւակցութեամբ չսիրես զեղբայրն , մի' կար ընդ նոն . — Եթէ խնդրէ ոք ի քէն եւ տաս , գոհացիր զԱստուծոյ' զի դու առաւել շահեցար քան զնա . — Մի' խորհել զհեշտալին այլ զազնիւն . — Տունիք յարմատոց անեն եւ փառք ի հեղութենէ . — Իսկ ես զի զճշմարտութիւն խօսիմ , ոչ հաւատայք ինձ :

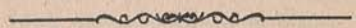
Հրահանգ 154 . — Աշխարհաբարէ գրաբար . — Բենէ՞ կ'ընես ազ , թէ ուրիշները ըսին . — Պէ՞տք է կայսեր տուրք տալ թէ չէ . տա՞նք մի չի տանք . — Բայց դուք չէք հաւատար , որովհետեւ իմ ոչխարներէս չէք . — Թէպէտ մարմնով հեռու եմ , բայց հոգևով ձեզի հետ եմ . — Եթէ մեռնիլ ալ պէտք ըլլայ (հասանիցէ) քեզի հետ , քեզ չեմ ուրանար . — Ոչ թէ դուք զիս ընտրեցիք , այլ ես ընտրեցի զձեզ . — Ասիկա ո՞վ է որ հովերն ալ ծովն ալ կը հնազանդին ասոր . — Չէք անուր , որովհետեւ չարաչար կը խնդրէք . — Որովհետեւ քիչին մէջ հաւատարիմ եղար , շատերու վրայ զնեմ քեզ . — Չէ՞ք գիտեր որ Աստուծոյ տաճար էք . — Ըսէ՞ որ այս քարերը հաց ըլլան . — Թէեւ Աստուծմէ չեմ վախնար , գոնէ սա այրի կնոջ զիս յողնեցընելուն համար իրեն դատը տեսնեմ . — Գրուած է որ մարդ միայն հացով չապրիր . — Ինձ խորտիկ պատրաստէ՛ , որ ուտեմ եւ օրհնեմ քեզ . — Երանելի է մանաւանդ տալը քան անուրը . — Թի որ ազ ամէնը Բեւլէն կերուած չգտնուի՝ մենք մեռնինք , ապա թի՛ ոչ Դանիէլը :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՐԱՐԻ

63. ԿԵՆՅԱՂ ՇԻՆԱԿԱՆ

Ո՛վ երջանիկը յոյժ, թե մըշակք
 Բաղդին իւրեանց իցեն զխուկք,
 Ոյց ճաշ դիւրին տայ շնորհալարտ
 Ի խագմարար զինուց գերժ արտ...
 Այլ է անդորր անդ՝ անկասկած,
 Խաղաղութիւն համատարած.
 Կենցաղ անփորձ խաբէութեան,
 Փարբամ ի յինչքս բագմագան:
 Անձաւք և չիճք ակամակիտք,
 Եւ դաշաք Տեմպեայ հովանախիտք:
 Էլ բառաբոց անդանօր կով,
 Եւ քաղցրախորժ նինչ ընդ ծառով,
 Անդ զագանաց որջք և անտառք,
 Եւ ժիրածիր մանկբուռոյ սլաքք,
 Մովորք ի կեանքս խըստամբեր,
 Կից և ծնողաց սլաշտօնասեր:
 Արդարութիւն զվերջին զիւր հետ,
 Ի գնայն յերկրէ, առ նոսա եղ :

Խաղմարար, խոովարար .
 Բաղմագան, զայ կերպ .
 Պար, խումբ .
 Պաշտօնաւեր, ջերմեռանդ :

Գ Լ Ո Ւ Խ Թ .

ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Այն ձայներն եւ բառերն՝ որոնք մեր զանազան
 կրքերը կը յայտնեն, ինչպէս . Վախ, զարմանք, բար-
 կութիւն, ուրախութիւն, ցանկութիւն, եւլն. Չայնար-
 կութիւն կամ Միջարկութիւն կըսուին :

Գործածական Չայնարկութիւններն են հետեւեալ-
 ներն .

- Ո՛, ով, ո՛վ .
- Երանի՛, երևեկ .
- Վա՛յ, աւա՛ղ (ցաւ, ողբ, եւլն.), վա՛յ .
- Բարէ՛, ո՛վ, ո՛հ (ցաւ եւ զարմանք) .
- Եզո՛ւկ, աւա՛ղ .
- Ձի՛, քանի՛ (զմայրում), ի՛նչ, ի՛նչչալի .
- Աղէ՛, հապա՛, օ՛ն, նապա՛ .
- Ա՛յ, ա՛յ .
- Վա՛շ (ուրախութիւն), օ՛յս .
- Աղնի՛ւ, ապրի՛ս (=ֆէրէ՛) .
- Իրբե՛ւ զի, ի՛նչ աղեկ է .
- Որպէ՛ս զի, ի՛նչ .
- Յանկա՛րժ, երանի՛ թե .
- Օ՛ն անդր, փարդա՛տտ, ֆա՛ւ շիցի .
- Տա՛յր ոք, } ա՛յս, ո՛ւր եր թե .
- Ո՛ աայր, } .
- Իցի՛ւ, իցէ՛ թէ, երանի՛ թե :

Ծանօթ. — «Միջարկութեան ներուած է լոյ իրբեւ հանգիստ մտնել պարբերութեան մէջ, երբ մարդու խորհրդածութիւններուն շարքը վայրկեանական զգածմամբ մը կ'ընդհատի, ուստի եւ շատ վայելչապէս անունն առած է Միջարկութիւն [interjection] ընդմէջ արկեալ, անկեալ:» (Հ. Ս. Տէր-ՎիճեԱն, Հնդեւրոպական նախարկութեան, էջ 11):

Հարցարան. — Զայնարկութիւն որի կ'ըսուի.—Որո՞նք են գործածական Զայնարկութիւններ:

Հրահանգ 155. — Վերլուծեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները. — Ո՛հ, կարի է առասպել, այլ եւ առասպելաց առասպել. — Ո՛վ, քանի՛ գեղեցիկ է յարկն՝ որ յարկաւ (հասրկ. բայ. կը նշանակէ՛՝ ձգուեցաւ). — Վա՛յ այնոցիկ՝ որ զանձինս առ իմաստունս ունիցին. — Երանի՛ է ծառային այնմիկ, զոր եկեալ տէրն գտանիցէ արթուն. — Վա՛յ սրտի լքելոյ, զի ոչ հաւատոյ. — Աւա՛ղ փառացս անցաւորի. — Ո՛վ աստուածատէր հոգւոյն. — Ո՛վ ծայրագոյն խոնարհութեանն. — Ո՛վ մեծագոյն առաքինութեանն.— Բարէ՛ կուրութեան մտաց.— Տիր օ՛ն անդր, թողէ՛ք զբարբանջմունսդ. — Վա՛շ երջանիկ մը շակաց. — Աղնի՛ւ, ծառայ բարի եւ հաւատարիմ. — Զի՛ բարի եւ զի՛ վայելուչ, զի բնակին եղբարք ի միասին. — Ո՛ տայր ինձ զձուրի ծխանի եւ զառաւօտն նաւասարդի.— Վա՛յ մարդոյն այնմիկ, յոյր ձեռն գոյցէ զայթակըւթիւն. — Ո՛րպէս զի քաղցր են գործք քո, Տէր, զամենայն ինչ իմաստութեամբ արարեր. — Ո՛հ այգրանալից ծաղուն. — Իցի՛ւ թէ էիր դու իմ որդի. — Ո՛վ համբոյր նենդութեան եւ ստիթ մահու. — Ո՛ առնէր զիս ըստ աւուրցն առաջնոց. — Վա՛յ ինձ մեղաւորիս, որ զրկեալ եմ ի բարեաց:

Հրահանգ 156. — Աւխարհաբարէ գրաբար. — Արիստղո՛մ որդեակ իմ, որդեակ իմ Արիստղո՛մ, երանի՛ թէ ես քու տեղը մեռնէի. — Երանի՛ քեզ, Սիւնն. — Իցի՛ւ թէ հոն ըլլայի. — Աղեքսանդրոս անանելով Դիոգրենէսը որ կը քնանար կարասին մէջ, կ'ըսէ, ո՛վ խնաստութեամբ լի կարաս. — Վա՛հ, դուն որ տաճարը կը քահէիր եւ երեք օրուան մէջ կը շինէիր. — Վա՛յ ձեզ, դպիրներ եւ փարիսեցիներ. — Երանի՛ ողորմածներուն, որովհետեւ անոնք ողորմութիւն պիտի գտնեն. — Օ՛ն մէկդի տար. — Երանի՛ թէ գտնէի զանի. — Ո՛հ, ի՛նչպէս վայելուչ է. — Օ՛ն, խրատոյս առէ՛ք եւ մտէ՛ք առիւծարար այս ասպարէզին մէջ. — Աւա՛ղ, կորսնցուցի իմ միակ բարեկամս. — Ա՛հ, ի՛նչու, ո՛վ սուրբ քաղաք կը լսես դու. — Բարէ՛, ի՛նչպէս կը պտըտին դաշտերուն մէջ. — Օ՛ն, ի՛ հանդէս եղէք, այսօր մեծ տօն է. — Աղնի՛ւ, ըս ծառայեցիր. — Վա՛յ, որ կը նախատէ իւր հայրը եւ մայրը. — Այլ ինձ քա՛ւ լիցի ուրիշ բանով պարծենալ բայց միայն Յիսուսի Գրիստոսի խաչով. — Հապա՛, կէ՛ք երթա՛նք ասիէ. — Ի՛նչ գեղեցիկ է ծերոց համար՝ խնաստութիւն. — Իցի՛ւ կարենայի քեզի հետ դալ մինչեւ անձանօթ ծովեղերք. — Իցի՛ւ կարելի ըլլար (մարթէր) ձեզի հետ սպրիլ եւ մեռնիլ. — Ո՛վ խորք մեծութեան եւ իմաստութեան եւ զխտութեան Աստուծոյ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ԴԱՐԱՐԻ

64. ՎԱՐԱԳԱՅ ԽԱՉ

Այս է հրաշայի յայտնութիւն եւ երեւում խաչափայտին Հոսիփսիմեանց ի լեառն Վարագ, յամի տեառն 653, եւ ի բուականութեան Հայոց ձԲ. զորոյ գլխամտութիւն այսպէս նամատօտ: Տէր Իսրայել ստուգարան. Սուրբ տիկնայքն Հոսիփսիմ: Եւ Գայիանէ ի գայն իրեանց

յերկիրն Հայոց՝ ունեն մասն ինչ ի Քրիստոսի խաչափայտէն, զոր տարաւ տիկինն Պատրոնիկէ յերուսաղեմայ ի Հոռովմ, և եր կին Կողոզեայ կայսեր. և եր Հռիփսիմէ յագգէ նորին և կապեցին զայն ի պարանոց նորա պաճապան կուսին: Եւ ի ժամանակս հայաժամանաց՝ առեալ Հռիփսիմեանց գտուր խաչն փրկչական՝ փախտեալ եկին ի Հայս, և յորժամ հասին ի յետուն Վարագ, քահանայքն՝ որ ընդ նոսա էին, և ոմանք ի քերցն մնացին անդ՝ ունելով գտուր խաչն և տարեալ ամփոփեցին ի վերայ վիմի միոյ անգիտելի ի մարդկանէ, զի սուրբ տիկնայքն ի Վաղարշապատ կատարեցան նահատակութեամբ, և աշխարհն առ ժամայն ի խաւար կռապաշտութեան էին, և ոչ զԲտէին թէ ուր է, զի ի համբաւէ լուեալ էին թէ ի յետուն Վարագայ է: Եւ յետ բազում ժամանակաց յաուրս Թորկայ միայնակեցի, և ի հայրապետութեան Ներսիսի Շինողի և մինչդեռ կային յաղօսս սուրբ ճգնաւորքն Թորիկ և Յովի աշակերտ իւր, յերկր ժամու աւուրն լցաւ Վարագ լուսով, և (սուրբ խաչն) ակներեւ տեսեամբ ամենայն ուամիկ ժողովրդեանն բռուցեալ ի տեղուոյն լուսփայլ երեւեամբ՝ եմուտ յեկեղեցին, ուր սպասաւորին սուրբ ճգնաւորքն, և նստաւ ի վերայ սուրբ սեղանոյն, և եկեղեցին լցաւ լուսով և անուշահոտութեամբ, եկաց մինչեւ յերեկոյն լոյսն և ապա անյայտ եղեւ: Ի նուազել լուսոյն՝ անիւ ըմբռնեալ արքն, ձայն եղեւ առ նոսա ի խաչանիշ լուսոյն՝ որ ասէր. Սատ հաճեցաւ Քրիստոս գրեակիլ սուրբ խաչիս ՚ի բժշկութիւն և ի փրկութիւն ամենեցուն ի նա ապաւինելոց:

Եւ եկն անդ կարողիկոսն Ներսէս, և կարգեցին ամ յամէ տօն մեծ կատարել ի սուրբ տեղուոյն զօր երեւման սուրբ Խաչին (ի Վարագ) ի փառս Քրիստոսի Սատուծոյ մերոյ:

Պատիւ. — Հոս կը վերջացնենք թարգմանելի հատուածոց շարքը. այսու հանգերձ կը խնդրենք Մեծ Պաշտօնակիրներէ, որ Քերականութեանս յետագայ կանոններուն հրահանգներէն վերջ՝ վերաքաղ մ'ընել տան իրենց աշակերտաց, մինչեւ ցայսվայր եղած թարգմանելի հատուածներէն, հանգերձ վերլուծութեամբք, եւ հետզհետէ պատահած կանոններու մասին վարժութեամբք:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ժ .

ՏՐԱՆՍԲԱՆԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄՆ

Տրանսբանակիսն շուծումն է խօսք մը նախադասութեանց բաժնել, միտնգամայն անոնց տեսակներն որոշել եւ դասաւորել զանոնք:

Ամէն նախադասութիւն կը բաղկանայ էպպէս երեք բառերէ, որք են. ենթակայ, կայ եւ ստորոգելի (*):

Մէկ կամ աւելի նախադասութիւններով խօսք կը կազմուի (**):

Ե Ն Թ Ա Կ Ա Յ

Ենթակայն այն գլխաւոր գաղափարն է, որուն վրայ դատողութիւն կ'ընենք:

Նախադասութեան մը ենթակայն կ'ըլլայ պարզ կամ բարդորեալ, լոկ կամ բարմարմանն:

(*) Նախադասութիւնը շատ քիչ անգամ այս երեք էական բառերուն մէջ կ'ամփոփուի. Յաճախ կը պարունակէ այն՝ երկրորդական բառեր, որոնք կը կոչուին յրացուցիչ, որոնք կ'եղանակաւորեն, կը ճշդեն ստորոգելոյն կամ ենթակային նշանակութիւնը. Լրացուցիչ կ'ըլլան զոյական, ածական, դերանուն, աներեւոյթ, անցեալ ընդունելութիւն եւ մակրայ.

(**) **Նխաղ.** — Մեր քերականներէն ոմանք շփոթելով խօսքը պարբերութիւն կոչած են, որ աւելի զրազիտական տեսութեամբ կ'առնուի:

Ենթակայն պարզ է, երբ եզակի կամ յոգնակի մէկ բառ է . բաղադրեալ է, երբ մէկէ աւելի բառեր են :

Ենթակայն շոկ է, երբ լրացուցիչ չունի . բարձրանաւն է, երբ լրացուցիչ ունի :

Հարցարան. — Ի՞նչ է տրամաբանական շուծումը. — Ամէն նախադասութիւն ինչ բաներէ կը բաղկանայ . — Ի՞նչպէս կը կազմուի խօսք մը . — Ի՞նչ է ենթակայն . — Ե՞րբ կ'ըլլայ ենթակայն պարզ կամ բաղադրեալ, շոկ կամ բարձրանաւն :

Հրահանգ 157. — Որոշել ենթակայներու տեսակները . — Ծերութիւն եւ հիւանդութիւն պատերազմ է ժամանակեայ . — Եղբայրասէր կրօնաւոր ազգակցութիւն ունի առ Քրիստոս . — Ազքատութիւն բազում ընչից է կարօտ, խոկ ազահոյութիւն ամենայնի . — Ապշուութիւն է դանդաղութիւն մտայ ի բան եւ ի գործ . — Չիք կորուստ չար քան զժամանակին . — Մահ խնայեալ մահ է, մահ ոչ խնայեալ անմահութիւն է . — Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ լուսաւորեցին զՀայս . — Այր յանձնադատան անկանի ի խորխորատ կորստեան . — Այր հեզ բժիշկ է սրտի . — Ակն ազահի ոչ յագի մտամբ . — Սպիտակ լեռան յերսոպա եւ Տալալակիրի յԱսիա են յոյժ բարձրարեքձ լեռինք . — Լեզու արձակ փչրէ զտկերս . — Զօշաքաղութիւն է ժողովիլ շահս անպատեհս :

Կ Ա Պ

Բայն է այն կապը՝ որ ստորոգելին ենթակային հետ կը կապէ : Բայը միայն էական բայն է :

Շատ անգամ էական բայը ստորոգելոյն հետ կը միանայ եւ ուրիշ բայ մը կը կազմէ, որուն կ'ըսուի ածական բայ : Ածական բայ են բոլոր ներգործական,

կրաւորական եւ չէզոք բայերը, զոր օր. Սիրեմ, սիրող եւ ըսելու տեղ է :

Ծանօթ. — Երբեմն եւմ էական բայն ալ իբր ածական բայ կը գործածուի, եւ այն ատեն լեւելեայն ստորոգելի մը կ'իմացուի, զոր օր. Եղբայրս պարտէզն է, այսինքն եղբայրս պարտէզը ներկայ կամ նստած է :

Հարցարան. — Ո՞ր բառն է կապը. — Ածական բայ որն կ'ըսուի :

Հրահանգ 158. — Լուծել ածական բայերը, այսինքն ստորոգելին երեւան բերել . — Աշխատիմ (աշխատող եմ) . — Սիրեմ զճամբարութիւն . — Են արք հինգ ի սենեկի անդ . — Կարէր կենարարն առանց ջրոյ տալ կենդանութիւն . — Գատաւոր մի էր ի քաղաքի ուրեմն . — Կիմոն Աթենացի ոչ այլ ինչ ընկալաւ ի հօրէն իւրով Միլզիատեայ, բայց անուն փառաւոր եւ տուգանս հնդից տաղանդաց . — Որ մահկանացու ծնեալ, անմահ զիւրն յիշատակ եթող . — Ցանկութիւնք սպանանեն զվատ, զի ոչ յօժարեն ձեռք նորա գործել ինչ . — Զոսկի քո եւ զարծաթ պինդ կապեա՛, եւ բանից քոց արա՛ չափ եւ կշիռ, եւ բերանոյ քոյ արա՛ դուռն եւ նիգ . — Բամբասեցին Մարիամ եւ Ահարոն զՄովսէս . — Եւ էր այր մի ի Մանն եւ հօռք իւր ի Կարմեղոս . — Իրբեւ սթափեցաւ ի զինուոյ անտի, պատմեաց նմա կինն իւր զբանս զայստիկ . — Որդի մարդոյ ոչ եկն զսղիս մարդկան կորուսանել, այլ կեցուցանել :

Ս Տ Ո Ր Ո Գ Ե Լ Ի

Ստորոգելին այն յատկութիւնը կամ սրպիսութիւնն է, որ ենթակային կ'ընծայուի :

Ստորոգելին ալ ենթակային պէս կ'ըլլայ պարզ կամ քաղաղրեալ, յոկ կամ քազմամասն :

Ստորոգելին պարզ է, երբ մէկ է, զոր օր. Ասիւծը գիշակեր է :

Բաղադրեալ է, երբ մէկէ աւելի է, զոր օր. Արջը գիշակեր եւ խոսակեր է :

Ստորոգելին յոկ է, երբ լրացուցիչ չունի, զոր օր. Վարդը գեղեցիկ է :

Բազմամասն (*) է, երբ լրացուցիչ ունի, զոր օր. Մարիսս աշխատաստեր եւ կիրք է :

Հարցարան . — Ի՞նչ է usnrոգելին . — Ի՞նչպէս կ'ըլլայ usnrոգելին . — Ե՞րբ կ'ըլլայ պարզ կամ քաղաղրեալ, յոկ կամ քազմամասն :

Հրահանգ 159 . — Յուցնել usnrոգելիներու սեասկները . — Սիրելի է առաքինութիւն (սիրելի, usnrոգելի, պարզ եւ յոկ) . — Չարեհ եւ Արբուն են ժրաջան եւ ուշադիր . — Քազցր է դարուն . — Գործք Տեանն են երկինք եւ երկիր . — Հրաշակերտ բնութեան է սիրտ մայրենի . — Անձնանուէր եւ հաւատարիմ է շուն . — Սկիզբն ամենայնի՝ Աստուած է . — Անճառ է Աստուած եւ անպատու . — Օդ, առանց ցօղոյ խոնաւութեան, փնասակար եւ ապականիչ է . — Ռուսիա գրեթէ եօթներորդ մասն է ցամաքի տիեզերաց . — Մի՛ լինիր ծաղրածու եւ կատակերգակ, զի մի՛ ժառանգեսցես զանվարձան զըցն . — Խոնարհութեամբ եւ յուսով հնազանդել եւ զիտութեամբ աշխատել՝ կատարելութիւն է . — Զխափութիւն

(*) Բազմամասն եղող ենթական եւ ստորոգելին իրենց խնաստը լրացնող բառեր կ'ունենան, այսինքն ածական մը, յատկացուցիչ մը, բացայայտիչ մը, խնդիր մը կամ մակբայ մը. ասոնք լրացուցիչ կամ յաւելուած կը կոչուին :

ևւ զհանգիստ ատեա՛ . — Որ լաւն է, եւ զուարթ երեւի . — Գովելի են գեղեցիկքն եւ պարսաւելի՛ գարչելիքն :

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՆԹԱԿԱՆ ԵՒ ՏՐԱՄԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵՆԹԱԿԱՆ
ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՍՏՈՐՈՂԵԼԻ ԵՒ ՏՐԱՄԱՐԱՆԱԿԱՆ ՍՏՈՐՈՂԵԼԻ

Քերականական ենթակայ (*) կը կոչուի նախադասութեան ենթական, երբ առանձին առնենք զայն, առանց իւր լրացուցիչներուն, այսինքն առանց իւր իմաստը լրացնող կամ որոշող բառերուն . իսկ տրամաբանական ենթակայ կը կոչուի, երբ իւր լրացուցիչներով մէկտեղ առնենք, զոր օր. Գուր խոր է քերան ակօրինի . Բերան, քերականական ենթակայ .

Բերան ակօրինի, տրամաբանական ենթակայ :

Քերականական usnrոգելի կ'ըսուի նախադասութեան մը ստորոգելին, երբ առնենք զայն, առանց իւր լրացուցիչներուն . իսկ տրամաբանական usnrոգելի կը կոչուի, երբ իւր լրացուցիչներով մէկտեղ առնենք, զոր օր. Բարոց աղուխու պակեր է այր խորամանկ .

Պակեր, քերականական ստորոգելի .

Բարոց աղուխու պակեր, տրամաբանական ստորոգելի :

Վիտղ . — Տրամաբանական ենթական եւ ստորոգելին կրնան, իրր լրացուցիչ, նախադասութիւն մ'ալ բովանդակել, զոր օր. Ամբարհաւանութիւն՝ որ ուռուցակ գլեզ, է ախ ինչ՝ որ ապակակե գբարս : Ամբարհաւանութիւն՝ որ ուռուցակե գլեզ, տրամաբանական ենթակայ, ախ ինչ՝ որ ապակակե գբարս, տրամաբանական ստորոգելի :

(*) Քերականական ենթակայն կը կոչուի տրամաբանական :

Հրահանգ 160. — Յուցնել ֆերականական ենթակայ եւ սրամաքանական ենթակայ, ֆերականական ստորոգելի եւ սրամաքանական ստորոգելի. — Որդի իմաստուն ուրախութիւն է ծնողայ (որդի՛ ֆեր. ենթ. որդի իմաստուն՝ սրամաքանական ենթ.) — Գործիչ եւ Միքայէլ են պետք հոգեղինացն դասուց (պէսֆ, ֆեր. ստոր. պէսֆ հոգեղինացն դասուց՝ սրամ. ստոր.) — Հատն մանանխոյ փոքր է քան զամենայն սերմանիս. — Առաքինութիւն պատուականագոյն է քան զոսկի եւ քան զականապատուականս. — Հոգեւոր առաջնորդ աստուածային հօր է. — Պաղտղասէր կրօնաւոր՝ ջահ պայծաս է եղբայրութեանն. — Գուտոր՝ ստացուած օտար է. — Լաւ է այր, որ յաղթէ բարիութեան, քան որ առնուցու գրազուք հօր. — Փոսք եւ հանդիստ են պտուղք աշխատութեանց եւ քրտանց. — Պատուականագոյն գանձ են մատեանք եւ բազում անգամ բժիշկք հիւանդութեանց հոգւոյ. — Մանուկ զգօն մեծարէ զճնորդս իւր:

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆՅ ՏԵՍԱԿՆԵՐ

Երեք տեսակ նախագասութիւն կայ. Անկախ կամ բացարձակ նախադասութիւն, գլխաւոր նախադասութիւն, եւ ստորադաս նախադասութիւն:

Անկախ կամ բացարձակ նախադասութիւն կը ըստի այն՝ որ ինքնին լրացեալ իմաստ կուտայ, զոր օր. Արեգակն ծագէ ի վերայ արդարոց եւ մեղաւորաց:

Գլխաւոր նախադասութիւն կը կոչուի այն՝ որուն բայը կախում չունի սրեւէ նախագասութենէ մը, այլ որուն իմաստը կը լրանայ ուրիշ նախագասութեան մը յաւելումով: Այս խօսքերուն մէջ՝

Հաւասար գի եւ Աստուած:

Մի՛ յանդուզն անկանիցիս ի մարս, զի մի՛ յեսոյ զղջանայցես. Հաւասար՝ մի՛ յանդուզն անկանիցիս ի մարս, զլիսաւոր նախագասութիւններ են:

Ստորադաս նախադասութիւն կը կոչուի այն՝ որ գլխաւոր նախագասութենէ մը կախում ունի եւ անոր իմաստը կը լրացնէ, զոր օր. Զի եւ Աստուած, զի մի՛ յեսոյ զղջանայցես, ստորադաս նախագասութիւններ են:

Ստորադաս նախագասութիւն մը կրնայ ունենալ իրմէ կախեալ ուրիշ մէկ կամ աւելի ստորադաս նախագասութիւններ, զոր օր. Աստուած կամի, զի յամենցի այր զայրացեալ ի խնդրել վրէժ. — մինչեւ անցցէ բարիութիւն նորս:

Հարցարան. — Քանի՞ տեսակ նախադասութիւն կայ. — Ո՞ր նախադասութիւններն են յանկախ կամ բացարձակ, գլխաւոր եւ ստորադաս. — Ստորադաս նախադասութիւնն ի՞նչ կ'ունենայ:

Հահանգ 161. — Ընդօրինակեցէ՛ք հետեւեալ խօսքերը եւ ըսէ՛ք թէ ո՞րն է գլխաւոր, ստորադաս եւ միջանկեալ եւ թէ ի՞նչ է իրենց կապակցութեան եղանակը. — Պատանի նանրասէր, որ կանացարար զարդարի, անարժան է իմաստութեան եւ փառաց. — Մինչդեռ զայտասիկ Ագայէլ եւ Մենտոր ընդ միմեանս խօսէին, եւ ահա գլխինք թեփամորթք, ոսկեճաճանչք եւ կապոյտք խաղային ընդ ծով՝ ամբառնալով փրփրագէզ զալիս. — Փռաստիրութիւն եւեթ եւ ագահութիւն աղբերք են աղետից մարդկան, որք ի խնդիր ստանալոյ զամենայն, աւելորդացն ցանկութեամբ թշուառանան. — Եթէ՛ զերծանիցիմք միայն ի մրրկէս, կասկածեցից յանձնէ, իբր ի վտանգաւորագոյն ոտխէ. — Յորժամ առնիցես դու զճշմարտութիւն, յաջողեսցին ամենայն գործքք. —

Ամենայն ինչ մեռանի , աննահ կան կրօնք . — Լո՛ւր ա-
մենեցուն եւ սակաւուց հաւատս ընծայեա՛ . — Իբրեւ ե-
տես զիս , զթացաւ ի տիս մանկութեան իմոյ , եւ եհարց
զանուն իմ եւ զհայրենիս :

ԿՅՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՆԿԱԽ ՆՍԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆՅ

Անկախ նախադասութիւնները կը կցորդուին իրարու .

1. Պարզ աւընթերադրութեամբ , զոր օր. Եկի , տե-
սի , յաղթեցի :

2. Համակարգութեան չաղկապներով (եւ , կամ ,
բայց , այլ սակայն , իսկ , որովհետեւ , ուրեմն , ապա ,
ապա ուրեմն , ուստի , վասն այնորիկ , վասն որոյ) , զոր
օր. ձոխութիւն յանկուցանէ զբարեկամս . իսկ աղքա-
տութիւն ուժացուցանէ զնոսս :

Ծանօթ . — Պատճառական զի եւ իրմէ բաղադրեալ
ուրիշ չաղկապներով կապուած նախադասութիւններն
եւս անկախ կը համարուին յոմանց :

ԿՅՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՍՏՈՐԱԴԱՍ ՆՍԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆՅ ԴԼԽԱՒՈՐԻՆ ՀԵՑ

Ստորադաս նախադասութիւնները զլսաւորին հետ
կը կցորդուին .

1. Որպէս զի , իբրեւ , յորժամ , եթէ , մինչեւ , մինչ ,
զի (որ , որպէս) , մինչդեռ , որպէս , որչափ , որպէս թէ
չաղկապներով , զոր օր. Զի ներսզ եւ արգահատող է Ա-
բարիչն , այն ամենեցուն իսկ յայտ է :

Այր ժրաջան վաստակէ , մինչ ննջէ ծոյն :

2. Յարաբերական դերանուններով , ուր մակրայով
եւ վերջապէս ո՛ր անորոշ ածականով , զոր օր. Արասջիք
ձեզ բարեկամս , յորոց մի՛ իցէ ձեզ ամաչել :

Ուր եսն իցեմ՝ — անդ եւ պաշտօնեայն իմ եղիցի :
Ասա՛ մեզ — որո՞վ իշխանութեամբ առնես զայդ :

Ծանօթ . — Ստորադաս նախադասութիւնները կըր-
նան երկու տեսակի բաժնուիլ , եւ իրորդական եւ մի-
ջանկեալ :

Շաղկապներով կապուածները երկրորդական են .
իսկ յարաբերականով կապուածները միջանկեալ :

Միջանկեալ նախադասութիւնք կամ որոշիչ են եւ
կամ մեկնիչ :

Միջանկեալ նախադասութիւնը մեկնիչ է , երբ խօս-
քին մէջ անուան մը կամ դերանունն մը խնաստը կ'ո-
րոջէ եւ կարելի չէ զանց ընել զայն առանց զլսաւորը
նախադասութեան խնաստն այլայլելու , զոր օր. Արհա-
մարհեա՛ որ ինչս ստանայ եւ վայելիչ ոչ գիտե , քանզի
նման են որ ձիս ստանան եւ վարել ոչ գիտեն : Որ
ինչս ստանայ , եւ վայելիչ ոչ գիտե , որպիչ միջանկեալ
է , վասն զի կ'որոջէ այն մարդը՝ որ ինչքեր ունի եւ
վայելել չգիտեր :

Միջանկեալ նախադասութիւնը մեկնիչ է , երբ
խօսքին մէջ անուան մը կամ դերանունն մը խնաստը
կը մեկնէ , կը բացատրէ եւ կարելի է զանց ընել զայն
առանց զլսաւոր նախադասութեան խնաստը խանդարե-
լու , զոր օր. Գթութիւն՝ որ է մայր առաքինութեանց ,
պարտ է բնակել ի քեզ . որ է մայր առաքինութեանց ,
մեկնիչ է :

Հարցարան . — Անկախ նախադասութիւններ ինչպէս կը կցորդ-
ուին իրարու . — Ստորադաս նախադասութիւններ ինչպէս կը կցորդ-
ուին իրարու :

Հահանգ 162. — Որոշեցիք նախադասութեանց հետ սակցեալք . — Ուր ոչ գոյ երկմիտ՝ դադարէ կուի . — Որ զմահ՝ ոչ գիտէ , երկնչի ի մահուանէ . — Ազգ մարդկան ոչ այլ ինչ է , բայց աղգատոհմ մի համասիրեալ ընդ երեսս երկրի . — Որպէս փորձի ի բովս արծաթ եւ ոսկի , նոյնպէս ընարէ զսիրտս Աստուած . — Ընդ որդիս մի՛ ծիծաղեսցիս , զի մի՛ յետոյ լացցես զնոսա . — Որ ուտէ զհաց անզգամին , լցցի բերան նորա կոպճով . — Ազէ՛ դու ասա՛ , որով հմայիւք զիս կախարդեցեր . բարութիւն սրտի քս անշուշտ է այն , որ զիս կախարդէ . — Մինչդեռ նա զայնտսիկ առ յուսահատ վշտին ցնորեալ բարբառէր , հասի կալայ զնա զրկապլինդ . — Են են արկածք անհագինք եւ աղէտք անպարտակիրք , ուր եւ իմաստնոց սասանի յոյս . — Մարդոյ մահկանացուի , որ պանդուխտն է եւ անցաւոր ի վերայ երկրի , ոչ է վայելել ի գրասանս ի հանգիստ ի գրգանս ի լուծիւն եւ ի փառս . — Բազմահոգ տուրնջեանս՝ որ կոչի կեանք , գիշեր ի վերայ հասանէ մահ՝ . — Պատմութիւն օգտակար է մեզ մանաւանդ այնու զի հրահանգէ զմեզ :

Հահանգ 163. — Աշխարհաբարէ գրաբար . — Ով որ իմաստուններու հետ կ'երթայ , իմաստուն պիտի ըլլայ . — Երբ նախատէ զքեզ քու բարեկառք , փոսի՛ր , մի՛ արհամարհեր . — Ուրախ սիրտը կայտառ (բարեմոյն) կ'ընէ . — Այն որ՝ ալեաց կատաղութեան սանձ կը դնէ , նա գիտէ չարերուն որոգայթները (զկախուլս) խորտակել . — Հեռի՛ ըլլայ մենէ ստախուսութիւնն , որովհետեւ ստախոս մարդն ինքն իր անձը կ'անարդէ , (անձամբ զանձն թշնամանէ) եւ կ'ստիպէ զմեզ իր խօսքերուն չհաւատալ՝ նոյն իսկ երբ ճշմարիտը ըսէ . — Բանի մը անձինք Սոկրատայ հարցուցին թէ երջանիկ մարդը

ն՝վ է . անիկա որ քիչ բանի կը կարօտի , ըսաւ . — Անցած ժամանակն այլ եւս չի դառնար . — Սոկրատայ վրայ շատ չափաւորութիւն տեսնուեցաւ , աբոր համար իր բոլոր կեանքին մէջ ամենեւին տկարութիւն չզգաց . — Այն՝ որ յաջողութեան ժամանակ բարիք չընէր , դժբախտութեան ժամանակ շատ կը կրէ . — Գինին՝ որ մնաց ժամանակ մը շտեմարանին մէջ , ստացաւ այնպիսի յատկութիւններ զորս առաջ չունէր . — Յորմէ հետէ ձրանքլին հնարեց շանթարգելը , կրնան շէնքերը շանթահար ըլլալէ զերժ մնալ . — Երբ ճարտարախօսը դադրեցաւ խօսելէ , բոլոր ունկնդիրները ծափահարեցին (ծափս հարկանել) . — Ամէն ոք կը սիրէ այն երկիրը ուր ծնած է :

ՕՐԻՆԱԿԻ ՏՐԱՄՍԲԱՆԱԿԱՆ ԼՈՒԾՄԱՆ

ՕՐԻՆԱԿ Ա.

ՆԿԱՐԱԳԻՐ ԶԻՈՅՆ

ԽՕՍՔ Ա.

Որոտայ ի դաշտի եւ դափր հատանէ . ելանէ ի դաշտ զօրութեամբ . ի պատահել նետից արհամարհէ եւ ոչ դարձցի յերկաթոյ :

Այս խօսքն ունի հինգ անկախ նախադասութիւններ .

1. Որոտայ ի դաշտի , որոտացող է . ե կապ , ենթակայ լռելեայն նա պարզ եւ լոկ , որոտացող ստորգելի պարզ եւ բազմամասն , լրացուցիչ ունի ի դաշտի :

2. Դափր հատանէ , դափր հատանող է . ե կապ , ենթակայ լռելեայն նա պարզ եւ լոկ , հասակոյ ստորգելի պարզ եւ լոկ :

3. Եղանե ի դաշտ գորուքեանք, ելանօղ է . Կ կապ, ենթակայ լեւելայն նա պարզ եւ լոկ, եղանօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի 1. ի դաշտ, 2. գորուքեանք :

4. Ի պասսակեղ նեւից արնաւարհե, արհամարհօղ է . Կ կապ, ենթակայ լեւելայն նա պարզ եւ լոկ, արնաւարհօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի ի պասսակեղ նեւից :

5. Եւ ոչ դարձցի յերկարոյ . եղիցի կապ, ենթակայ լեւելայն նա պարզ եւ լոկ, դարձօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի, 1. ոչ, 2. յերկարոյ :

Խ Օ Ս Ք Բ .

Ի վերայ նորա շողան աղեղն եւ սուսեր, եւ շարժիւն վահանի եւ նիզակի, եւ բարիութեամբ ասպիանէ գերկիր եւ ոչ հաւատայ մինչեւ փող հարկանիցի :

Այս խօսքը կը պարունակէ չորս նախադասութիւն :

1. Ի վերայ նորա շողան աղեղն եւ սուսեր եւ շարժիւն վահանի եւ նիզակի, եւ կապ, աղեղն եւ սուսեր եւ շարժիւն նիզակի ենթակայ բազմադրեալ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի նիզակի . շողացօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի՝ ի վերայ նորա :

2. Եւ բարիութեամբ ասպիակե գերկիր, անկախ նախադասութիւն, Կ կապ, ենթակայ լեւելայն նա պարզ եւ լոկ . ասպիակեօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի 1. բարիութեամբ, 2. գերկիր :

3. Եւ ոչ հաւատայ, անկախ նախադասութիւն, Կ կապ, ենթակայ լեւելայն նա պարզ եւ լոկ . հաւատացօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի ոչ :

4. Մինչեւ փող հարկանիցի, ստորագաս նախադասութիւն, շիցի կապ, ենթակայ լեւելայն նա պարզ

եւ լոկ . հարկանօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի՝ մինչեւ :

Խ Օ Ս Ք Գ .

Եւ իրրեւ փող հարկանի, նա վաշվաշ կարդայ, ի հեռաստանէ առնու զհստ մարտի, վազս առնրով եւ փռնչելով :

Այս խօսքը կը պարունակէ երեք նախադասութիւն :

1. Եւ իրրեւ փող հարկանի, ստոր. նախադասութիւն, շիցի կապ, փող ենթակայ պարզ եւ լոկ . հարեաշ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչն՝ իրրեւ :

2. Նա վաշվաշ կարդայ, զլսաւոր նախադասութիւն, Կ կապ, նա ենթակայ պարզ եւ լոկ . կարդացօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ՝ վաշվաշ :

3. Ի հեռասանե առնու զհոս մարտի, վազս առնելով եւ փռնչելով, անկախ նախադասութիւն, Կ կապ, նա ենթակայ լեւելայն պարզ եւ լոկ . առօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի 1. ի հեռասանե, 2. զհոս մարտի, 3. վազս առնելով եւ փռնչելով :

Օ Ր Ի Ն Ա Կ Բ .

Եթէ առնեն քեզ սէր, գոհացի՛ր զԱստուծոյ, եւ եթէ ոչ առնեն, մի՛ տրանջեր . եւ մի՛ տրամեցուցաներ զանձն ուրուք, այլ նեղեա զքեզ սակաւ մի լուծեամբ . զի որ մարտնչի, ժուժկալութեան պէտք են :

Այս խօսքը կը պարունակէ ութը նախադասութիւն :

1. Եթե առնեն ինչ սէր, ստոր. նախադասութիւն, որ զլսաւորին հետ կապուած է երեք շաղկապով . եւ կապ, ենթակայ լեւելայն նոխ պարզ եւ լոկ . արարօղ ստորագելի պարզ եւ բազմաման, լրացուցիչ ունի՝ ինչ սէր :

2. Գոհացի՛ր զԱսուծոյ, զլիւ. նախադասութիւն, շեր կապ, դու ենթակայ լռելեայն պարզ եւ լոկ. գոհացող ստորոգելի պարզ եւ բազմամասն, լրացուցիչ՝ զԱսուծոյ:

3. Եւ եթե ոչ առնեն, ստորադաս նախադասութիւն՝ զլիսաւորին հետ կապուած եւ եթե շաղկապներով. նոքա ենթակայ լռելեայն պարզ եւ լոկ. արատող ստորոգելի պարզ եւ բազմամասն, լրացուցիչ ունի ոչ:

4. Մի՛ սրճնջեր, զլիսաւոր նախադասութիւն, շե՛ր կապ, դու ենթակայ լռելեայն պարզ եւ լոկ. սրճնջող ստորոգելի պարզ եւ բազմամասն, լրացուցիչ ունի մի՛:

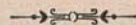
5. Եւ մի՛ սրճնեցուցաներ զանձն ուրուք, անկախ նախադասութիւն, շեր կապ, դու ենթակայ լռելեայն պարզ եւ լոկ. սրճնեցուցանող ստորոգելի պարզ եւ բազմամասն, լրացուցիչ ունի 1. մի՛, 2. զանձն ուրուք:

6. Այլ նեղեալ զքեզ սակաւ մի շուրթեանք, անկախ նախադասութիւն, շե՛ր կապ, դու ենթակայ պարզ եւ լոկ. նեղող ստորոգելի պարզ եւ բազմամասն, լրացուցիչ ունի 1. զքեզ, 2. սակաւ մի շուրթեանք:

7. Չի ժուժկաշուրթեան պէտք գոյող եւ նորա, ստոր. նախադասութիւն, եւ կապ, պէտք ենթակայ պարզ եւ բազմամասն, լրացուցիչ՝ 1. ժուժկաշուրթիւն. 2. նորա:

8. Որ մարտնչի, ստոր. միջ. նախադասութիւն որ ով կապուած վերի նախադասութեան հետ. ե կապ, որ ենթ. պարզ եւ լոկ. մարտնչող ստորոգելի պարզ եւ լոկ:

Մ Ա Ս Ն Բ.

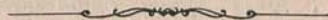

Հ Ա Մ Ա Չ Ա Յ Ն Ո Ւ Յ Ի Ի Ն

Համաձայնութիւն (*) կ'ըսուի քերականութեան այն մասն՝ որ կը սորվեցնէ խօսքին մէջ բառերն իրենց վարած պաշտօնին եւ վերաբերութեան համեմատ այնպիսի ձեւերով գործածել եւ շարել, որ կապուած խօսքն իմաստ մը տայ:

Բառերը խօսքին մէջ զանազան պաշտօններ կը կատարեն եւ իրարու հետ վերաբերութիւն ունին իրրեւ տե՛ր բայի եւ բայ, իրրեւ խնդիր եւ խնդրառո՛ւ, իրրեւ ստորոգելի եւ ստորոգրեալ, իրրեւ բացալայտիչ եւ բացալայտեալ:

Հարցաւան. — Համաձայնութիւն որն կ'ըսուի. — Բառերը խօսքին մէջ ինչպէս կը կապուին:

(*) Մինչեւ ցարդ Քերականութեան ընթացքին մէջ մասունք բանին աւանդելով հանդերձ՝ խօսք մը իրարու հետ կապուելու մասին ինչ ինչ կանոններ տուինք. տեսնենք այժմ անոնց կարեւոր մանրամասնութիւնները համաձայնութեան այս մասին մէջ:

ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆՔ ՏԷՐԲԱՅԻՒ

Տէրբային կրնայ դրուիլ ուղղական, սեռական, տրական հոլով :

Դիմաւոր բայերու տէրբային միշտ ուղղական հոլով է, այսպէս . Ծագէ արեգակն . իջանեն անձրեւք . մեռանի մարդ :

Բայը տէրբային հետ քուռով եւ դեմքով կը համաձայնի, զոր օր . Ես ճանաչեմ . դու լես . նոքա ասացին :

Եթէ տէր բային եզակի թուական անուն է, գոյականով կամ առանց գոյականի, բայը կրնայ յոգնակի դրուիլ, զոր օր . Ընկալան զնա տասն այր (*):

Երբ շատ եզակի անուններ տէրբայի ըլլան՝ բայը յոգնակի կը դրուի, ինչպէս . Կարծր են քար եւ երկաթ :

Եթէ բայը խօսքին մէջ առաջ է տէրբայիններէն, առաջին տէրբայինն հետ կրնայ համաձայնիլ, զոր օր . Ենուտ նոյ եւ որդիք նորա եւ կի՛ն նորա :

Նոյնպէս եթէ տէրբայինները կապուած ըլլան ոչ եւ կամ շաղկապով, բայը կրնայ համաձայնիլ իրեն մօտի բառին հետ, զոր օր . Ոչ մահ եւ ոչ կեանք եւ ոչ հրեշտակք եւ ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զվեզ ի սիրոյ անտի Աստուծոյ :

(*) Այս իմաստի համեմատ համաձայնութիւն է, որ աւելի քերականական ձև մ'է քակտուրթիւն կոչուած :

Եթէ տէրբային հաւաքական գոյական անուն է, բայը եզակի կը դրուի . յոգնակի ալ կը դրուի բակառութեամբ, զոր օր . Եսես ամենայն ժողովուրդն, անկան ի վերայ երեսաց խրեանց :

Եթէ տէրբային անեզական բառ է, բայը յոգնակի կը դրուի, զոր օր . Եզիցին կամք քո :

Երբ խօսքին մէջ շատ զէմք կայ, բայը նախապատիւ զէմքին հետ կը համաձայնի : Առաջին զէմքը երկրորդէն նախապատիւ է, երկրորդն երրորդէն, զոր օր . Ես եւ հայր իմ մի եմք :

Հարցաւոց . — Տերբային ինչ հոլով կը դրուի . — Եթէ բայը դիմաւոր է, տերբային ինչ հոլով դրուելու է . — Բայը ինչպէս կը համաձայնի տերբային հետ . — Եթէ տէրբային եզակի քուական անուն ըլլայ, բայը ինչպէս կը դրուի . — Եթէ տէրբային քուական անուններ տէրբայի ըլլան, բայը ինչպէս կը դրուի . — Եթէ տէրբային խօսքին մէջ առաջ է, ինչպէս կը համաձայնի . — Նոյնպէս եթէ տէրբայիններ ոչ եւ կամ շաղկապով կապուած ըլլան, բայը ինչպէս կը համաձայնի . — Եթէ տէրբային հաւաքական բառ մ'ըլլայ, բային հետ ինչպէս կը համաձայնի . — Անեզական տէրբային ինչպէս կը համաձայնի . — Եթէ խօսքին մէջ բանի մը դէմ ունեցող տէրբայի ըլլայ, ո՞ր տէրբայինն հետ կը համաձայնի բայը :

Հրահանգ 164 . — Վերլուծեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները . — Անկաւ Բէլ . — Երկինք պատմեն զլիառս Աստուծոյ . — Յարեաւ Մովսէս եւ Յեսու որաշ տօնեայ նորա . — Եւ մեռաւ Սաուղ, եւ երեքեան որդիք նորա եւ կապարճակիրն եւ ամենայն արք նորա . — Ինքն աստի արք եւ որդիք նորա եւ խալինք նորա . — Դու ես որդի իմ . — Քաղցր են կեանք . — Շքեղ է բռնութիւն . — Դեղեցիկ է գարուն . — Կոյր զրկի ի ճառագայթից արեգական եւ տգիտութիւն զրկի ի կատարեալ կենաց . — Դատարիութիւն սկիզբն է չարեաց . — Արդարն ողորմի եւ տայ առանց խնայելոյ . — Մեք զիտեմք, զի այրն այն մեղաւոր է . — Դու լիջիր նորա ա-

չակերտ • մեք Մովսիսի աշակերտք եմք • — Ունին գրանս քննէ եւ կրկորդ զկերակուրս ճաշակէ • — Յոր ժամ դու եւ նա միայն խցէք • — Հաճ եմք ես եւ դու ընդ միմեանս • — Ես եւ հայր եկեացուք եւ օթեվանս առ նմա արասցուք • — Խաւար եւ ջուր ունէին զերեսս ամենայնի • — Արք խաղաղութեան եմք մեք • — Կեաց դու եւ ամենայն ժողովուրդ քո • — Այլ ոչ դուք եւ ոչ դա, ոչ եւ որ զինի ձեր գալոցն է, զայն ի մեզ ոչ կարէ տեսանել • — Հողմ եւ ծով հնադանդին սմա :

Հրահանգ 165. — Համաձայնութիւն անեզական սէրբայիներու • — Բարձր են երկինք • — Խոր են դժօխք • — Անցցեն կեանք մեր • — Էին կուռք մի Բարեկալոց անուն Բէլ • — Մնան հաւատք, յոյս եւ սէր • — Ընդունիլ են աղօթք քո • — Եքեղ են ապարանքն • — Սուրբ են օրէնք • — Հգօր են կամք • — Մշտնջենական եղիցին յառք Սոկրատայ :

Հրահանգ 166. — Գրաբարի վերածեցէք • — Բողոր ժողովուրդը աղաղակեց • — Ամէն ոք պիտի պատուէ իւր ընկերը • — Ես Աստուծոյ քահանայ եմ • — Արեգակը պիտի խաւարի եւ լուսինը իւր լոյսը չպիտի տայ • — Դուք ճշմարտութիւնը սիրեցէք • — Պարտէզին ծառերը ծաղկեցան • — Իմաստուն կիները տուներ շինեցին • — Մանուկ էի ես եւ ծերացայ • — Անխելք մարդը իւր ընկերները կ'անարգէ • — Նա՛ որ անղամբն հացը կ'ուտէ, անոր բերանը կոպիճով պիտի լեցուի • — Իսկ տիկինն Փառանձեմ երբ տեսաւ թէ մինակ մնացի • — Այն մարդուն գէմքը աղտեղի է • — Ես եւ իմ հարազատ եղբայրս սյսօր քենէ պիտի հրաժարինք • — Աղոր կամքը ըրէ՛ եւ ասրէ՛ դուն եւ մենք :

ՏԷՐԲԱՅԻՆ՝ ՍԵՌԱԿԱՆ ԵՒ ՏՐԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ

Տէրբային սեռական կը դբուի •

1. Երբ եւ շաղկապով կապուած երկու բայ միեւնոյն տէրբային ունենան, եւ շաղկապը կը ջնջուի, առաջին բայը անցեալ դերբայի կը փոխուի եւ տէրբային սեռական կը դբուի, զոր օր. Հրեից կալեալ զիս՝ կամէին սպանանել, փոխանակ ըսելու, Հրեայք կալան զիս եւ կամէին սպանանել :

2. Բայերու յարակատարի, գերակատարի, ստորադատական անցեալի եզակի Գ. դէմքերը սեռական տէրբայի կ'առնուն եւ ամէն դէմքի տեղ կը գործածուին, զոր օր. Տեսեալ է իմ, փոխանակ ըսելու • Տեսեալ եմ ես, տեսեալ է քո, փոխ. Տեսեալ ես դու, տեսեալ է նորա, փոխ. Տեսեալ է նա :

Տէրբային տրական կը դբուի, երբ երկու զիմաւոր բայ զի կամ երեք շաղկապով կապուած ըլլան, կրնայ զի կամ երեք շաղկապը զանց առնուիլ, երկրորդ բայն անորոք դերբայի փոխուիլ եւ տէրբային տրական դբուիլ, զոր օր. Այսպէս եղեւ ամենեցուն զերծանել, փոխանակ ըսելու • Այսպէս եղեւ զի ամենեքին զերծան :

Ծանօթ. — Անցեալ դերբայի քով ուղղական տէրբայի ալ կը դբուի, մանաւանդ երբ անորոք բառ ըլլայ, զոր օր. Օգնորթիւն հասեալ առ ի յԱստուծոյ, մինչեւ ցայսօր կացի (ողջ) :

Յարակատարի, գերակատարի, ստորադատական անցեալի քով ալ ուղղական տէրբայի կը դբուի, զոր օր. Գնացեալ էր նա :

Նոյնպէս աներեւոյթներու քով ալ ուղղական տէրբայի կրնայ դբուիլ, զոր օր. Ասէին որոտումն լինել :

Հարցաւան. — Տերբային ուղղակացէ գաս ինչ հորով կը դուրի.
— Ե՞րբ սեռական կը դուրի. — Ե՞րբ տրական կը դուրի :

Հրահանգ 167. — Վերլուծեցէք սոյն նախադասու-
թիւնները. — Տեսեալ արդարոց ծիծաղեցան. — Առեալ
Մեծայ եւ Յարեթի հանդերձ՝ ծածկեցին զվերկուծիւն
հօր իւրեանց. — Եւ չգտեալ աղանւոյն հանգիստ ու
տից իւրոց՝ դարձաւ անդրէն առ նա ի տապան անդր. —
Մինչ զի հաց եւս ոչ ժամանեւ ուտել նոցա. — Արար-
եալ ժողով Հրէից նշովեցին զանձինս ոչ ուտել եւ ոչ
լմպել. — Եղև բանալ երկնից եւ իջանել հողոյն սըր-
բոյ. — Մարմնոյ ի սուրբ օդ վայելեալ առողջագոյն լինի.
— Չիք իմ ճաշակեալ եւ ոչ արբեալ. — Տեսեալ մարդ-
կան զծիծառն՝ նովաւ ճանաչեն զհասանել դարնայնոյն.
— Անաստել ումեք Աստուծոյ՝ չար է. — Եղև մեռա-
նել աղքատին եւ տանել հրեշտակաց զնա ի գոգն Ար-
րահանու. — Հաճեցաւ տէր բնակել սրբոցդ Աստուծոյ
ի տեղեղոյդ. — Արդ նախանձեալ չարին՝ արկանէ զմարդն
ի մահ. — Գրանոց է իմ կազմեալ եւ բազում զրեանս
ժողովեալ. — Ոչ կերեալ դորա եւ ոչ արբեալ. — Ոչ
երբեք ասացեալ է նոցա քեզ զայդ. — Նորա ընկեցեալ
զձործս իւր՝ եկն առ Յիսուս. — Եկեալ առ նա եղբարցն
իւրոց անկան առաջի նորա. — Տեսեալ է քո զմանուկն. —
Ոչ է բարեք մարդոյդ միայն լինել. — Չոր առեալ մե-
ծին Սահակայ եւ Մեսրոպայ՝ դարձեալ թարգմանեցին
զմիւսանգամ թարգմանեալն փութապէս. — Եւ նոցա
ընկալեալ զթուղթն եւ ընթերցեալ եւ զորս տուրքեացն
տեսեալ, յոյժ ուրախ եղեն. — Մինչեւ լեալ էր լու-
սոյն՝ ոչինչ երեւէր յաշխարհի գեղեցկութիւն իրիք. —
Ոչ է մարթ հովուի թողուլ զսառն իւր, այլ սպարս է
հովուի դնել զանձն ի վերայ ոչխարին իւրոյ. — Լուեալ

է մեր ի սուրբ հարցն մերոց, եթէ գլուխ ամենայն ա-
ռաքինութեան համբերութիւն է :

Հրահանգ 168. — Վերածեցէք ի գրաբար. — Ես ոչ
սուս խօսած եմ եւ ոչ երդում ըրած. — Չուզեց որ
մենք անցնինք. — Մինչեւ անգամ շատերն ըսին թէ մե-
ռաւ. — Իսկ նա աշակերաները տանելով Մեկտինացոց
քաղաքը, կը յանձնէր քաղաքին սուրբ եպիսկոպոսին.
— Պատահեցաւ որ քահանայ մը նոյն ճամբէն իջնէ. —
Ես տեսած չեմ. — Նա այն հրաշքները (չնշանս) տես-
նելով, հաւատաց. — Եղաւ որ երկինք բացուեցաւ. —
Կարդացա՞ծ ես. — Պատգամաւորը այս ըսելով դնաց.
— Եթէ ես տեսած ըլլայի. — Բրուտը ճմլելով (լմեալ)
կահուղ կաւը կը դնէ անիւին վրայ (դրգան). — Գայլերը
ոչխարը յափշտակելով անտառ փախան. — Աղաչեցինք
որ նա երուսաղէմ չերթայ (ելանել յ.). — Գիտեմ թէ
դուն շատ տարիներէ ի վեր այն ազգին դատաւոր ես. —
Դուք անոնց համար լսած էք. — Եթէ նա փախած չըլ-
լար. — Եթէ ես եկած եւ խօսած չըլլայի անոնց հետ. —
Ես զանի սիրած եմ. — Աստուած ստեղծած է այս աշ-
խարհը. — Երբ նա այս բանը լսեց, սոսկաց. — Եթէ
նա նիւթապէս (մարմնապէս) ծնած չըլլար, եւ ոչ դուն
հոգեպէս կը ծնէիր. — Եթէ նա ծառայի կերպարանք
յանձն առած չըլլար, եւ ոչ դուն որդեգրութեան փառքը
կը շահէիր. — Կաղաչեմ որ յիշէք դուք անոր երախ-
տիքները. — Հրամայէ՛ ինձ որ քեզի դամ այս ջրոյս
վրայ :

ԽՆԴԻՐ ԵՒ ԽՆԴՐԱՌՈՒ

Խնդիր կ'ըսուին այն բառը կամ այն բառերն , որ կը լրացնեն խօսք մը կամ անոր մէկ մասին խնասար :
Խնդիր ունեցող բառը խնդրատու կ'ըսուի :
Խնդրատու կրնան ըլլալ . 1. Գոյականը , 2. Ածականը , 3. Նախադրութիւնը եւ 4. Բայը :

Հարցարան . — Խնդիր եւ խնդրատու որն կ'ըսուի . — Որո՞նք խնդրատու կրնան ըլլալ :

ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Գոյականներու քով դրուած սեռական հոլովը ինչպէս տեսանք (էջ 18) յասկացուցիչ կ'ըսուի եւ յասկացուցչին վերաբերած բառն ալ յասկացեալ կ'ըսուի :
Բայանունները , այսինքն բայի զօրութիւն ունեցող գոյականներ իրենց բայերուն բնութեան խնդիրները կ'առնուն , զոր օր . ելլի ի Բաբիլոնէ , դարձ յերկիր , մուտ յաշխարհ :

Հարցարան . — Յասկացուցիչ որն կ'ըսուի . — Բայանունները թե՛ հոլով խնդիր կ'առնուն :

Հրահանգ 169 . — Վերլուծեցէք . — Սամիսոն զմահատուծուն ոչ յայտնեաց ծնողաց իւրոց . — Հալածեաց

զգունդս դիւանցն ի բնակութենէ իւրեանց . — Սրբէին զարժութիւնն կապալաչաութեանցն եւ առնուին զկահ եւ եւ զկազմածս ատրուչանացն . — Միով գօտեաւ ճշմարտութեան պնդեցին զմէջս արք եւ կանայք . — Ոչ երեւեցաւ տեղի գերեզմանի նորա . — Տեսցեն զնա ամենայն միայնակեացք աշխարհին Յունաց . — Ուսան զԷպրութիւնն հայրենի աշխարհին իւրեանց . — Լուան զտրտունջ ժողովրդեան զնմանէ . — Ձիք փրկութիւն ի թշնամեաց . — Նախ քան զմեկնումն ի տանէ անտի՛ բազում արտասուս հեղի . — Սիրեմք զզահս , զի մայր է ողջախոհութեան եւ աղբիւր ամենայն խնաստութեան . — Արմատ ամենայն բարեգործութեան՝ է յոյսն յարութեան . — Ձի ակնկալութիւն վարձուցն հատուցման՝ ընդարձակէ զտգիտն ի դործս բարութեան :

Հրահանգ 170 . — Վերածեցէք ի գրաբար . — Մօտեցաւ մահուան ժամը . — Առիւծը բոլոր կենդանեաց (զազանք) հզորագոյնն է . — Անոնք փոյթ չունէին (չէր նոցա փոյթ) հին ժամանակաց անցքերը գիտնալ . — Գուք էք իմ վշտերուս պատճառները . — Բայց մանկանց բարի բնաւորութիւնն օր ըստ օրէ երեւան կուգար . — Նա է որ թոչնոց ձագերը կը կերակրէ . — Մարդուն կեանքը կ'անցնի փայլակի մը պէս արագ . — Ինչո՞ւ համար մինչեւ այդ տեղը կարդալ տուիր . այլ ընթերցումը յառաջ տար , եւ հոն կը լսես յարութիւնը , չատերուն յայտնուիլը , երկինք վերանալը , Հօր աջ կողմը նստիլը , երկրորդ գալստեան խոստումը , հրաշալի յարութիւն տալով բոլորին . — Եւ այս ամէն չարիք մարդուս մտքին մէջ կը մտնեն տգիտութենէ . — Որուն սիրաբար նենգաւոր թշնամուոյն բնակարան եղաւ :

ԱԾԱԿԱՆԱՅ ԽՆԴՐԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Ածականներն իրենց նշանակութեան համեմատ սեռական, տրական, բացառական եւ գործիական հոլով խնդիր կ'առնուն :

Թուական ածականները եւ անորոշ դերանունները բացառական եւ երբեմն ի նախդրիւ անորոշ հայցական հոլով խնդիր կ'առնուն :

Սեռական հոլով խնդիր առնողներ, զոր օր. Պարագեւատու բարեաց, սրտագէտ ամենայնի :

Տրական խնդիր առնող ածականներէն ոմանք վերջահոլով, ոմանք ի նախդրիւ հայցական եւ ոմանք նախադրութեամբ խնդիր կ'ուզեն, զոր օր. նման են մանկըւոյ, նման նմա, ոչ գտանի գեղեցիկ համեմատ ամա, ոչ խմբ պիտանացու, ես ի տանջանս պատրաստ եմ, բաւական առ ամենայն :

Ընդհանրապէս տարբերութիւն, հեռաւորութիւն, զրկում, օտարութիւն ցուցնող ածականներ բացառական հոլով խնդիր կ'առնուն, զոր օր. Ոչինչ ընդհատ ի մանկուոյ :

Գործիական հոլով խնդիր առնող բառեր, զոր օր. Լի խնկով, հաշմ ոտիւք, տիօք անոյգ եւ բարձր հասակաւ :

Հարցարան. — Ածականներ ի՞նչ հոլով խնդիր կ'առնուն. — Թուական եւ անորոշ ածականներ ի՞նչ հոլով կ'առնուն. — Ուրի՞ւ ածականներ ի՞նչ հոլով խնդիր կ'առնուն. — Տրական խնդիր առնող ածականներէն ոմանք ի՞նչ հոլով կ'առնուն. — Ո՞ր նշանակութիւն ունեցող բառերն են որ բացառական հոլով խնդիր կ'ուզեն. — Ըսէ՞ք գործիական հոլով առնող բառեր :

Հրահանգ 171. — Վերլուծեցէք. — Կէսքն ի նոցանէ կորեան. — Չէր ինչ իմիք պիտանացու. — Սա զօրաւոր էր գրովք. — Ստեփանոս լի էր Հոգւով Սրբով. — Մեծն ի ձէնջ եղիցի ձեր սպասուոր. — Բժշկի նման է եկեղեցւոյ վարդապետ, բազմաց եւ զանազան աստից բրժրչիական դեղս տանելով. — Ձի աւուրքք մանուկ, տիօք անոյգ եւ բարձր հասակաւ, գեղով երեսաց սքանչելի եւ չքնաղ, զի այլ ոչ գտանէր ուրեք նման նմա ի վերայ երկրի. — Ի մտաց պակաս է. — Չարագործն ծարաւի է արեան. — Երկիւղած էր նա յԱստուծոյ. — Եղեւ նա հաւատար հրեշտակաց. — Գիտակ եմ ամենայն խնդրոց. — Հմուտ էր որոց. — Ձիք տեղի թախուր յԱստուծոյ. — Լի եմ ուրախութեամբ. — Յերեսաց քոց ոչ կարօտ եղէ. — Ոչ կարօտ (զուրկ) է յիմաստութենէ. — Մեք նոքօք կարօտ եմք եւ ոչ նոքա մեօք. — Եւ էր ծառայն աներկիւղ ի տեսանէ իւրմէ. — Եւ ոչ զանձն արժանի համարեցաւ առ քեզ զալոյ. — Ո՞ բաւական իցէ առ այս. — Նախանձընդդէմ էին նմա. — Մահու պարտական լիցի. — Եւ ինքն էր կաղ յերկուց ոտից խրոց. — Աստուծոյ արժանի է այն, որ աստուածութեանն ինչ անարժան ոչ գործ է. — Ազատ է յաստից երկնաւորաց :

Հրահանգ 172. — Վերածեցէք ի գրաբար. — Անոնցմէ հազար մը կորուսեցաւ. — Չակքէոս ծառի մը վրայ ելաւ, որովհետեւ հասակով կարճ էր. — Ուրքէն եւ ձեռքէն տկար էր. — Անոնցմէ մէկը չազատեցաւ. — Չենէ մէկը զիս պիտի մատնէ. — Նա աղքատաց զթած էր. — Ամէն բանի պատրաստ եմ. — Մեղի անոնց հաւատար ըրիր. — Շատ բանի տեղեակ պիտի ըլլան. — Քու անձրոց վստահ եմ. — Իւր տիրոջը պիտանի է. — Խնկով

լի տուփ մը դտայ . — Երեսայ գեղեցիութեամբ սքանչելի . — Անոնց արիւնքն անպարտ եմ . — Գթած եզիր ամենուն համար . — Աշխատութիւնը մարմնոյ օգտակար է . — Խօսքէ եւ ձեռքէ անպիտան . — Ուրիշ մարդոց պէս չեմ . — Ձեր ճշմարիտ առաջնորդներուն հնազանդ եղէք . — Հոգեղէններէն ո՞վ Ս. Գրիգորի այոջափ չարչարանաց պիտի կրնար տուկալ . Ի՞նչպէս բնութեամբ մահկանացու եւ եղծանելի ըլլալով , այնչափ չարչարանքներ կը կրէր (բերէր ի մարմնի) . — Անոր հաւասար ընկեր մը չիկայ եւ ոչ անոր հակառակ էութիւն մը . — Բանի մը կարօտ մէկը չէ . — Չիկայ չար բան մը՝ որ բնութեամբ չար ըլլայ . — Մերկ եմք երկնաւոր զգեստներէ . — Այդ ամէնը պահեցի իմ մանկութենէս ի վեր . — Հիմայ ինչո՞վ պակաս եմ . — Աստուած հեռի է աստերէ եւ չարչարանքներէ :

ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ

Բայերը կ'ոճենան տրական , հայցական , բացառական եւ գործիական հօլով խնդիր :

Խնդիրը երկու է . Սեռի խնդիր եւ բնութեան խնդիր : (Տե՛ս սեռի խնդրի կանոն , էջ 85) :

Բնութեան խնդիր կ'ըսուին բայերուն տրական , բացառական , գործիական հօլով խնդիրները եւ այն հայցականներն , որոնք ոչ թէ սեռի խնդիր են , այլ ուրիշ պարագայ կը ցուցնեն :

Տրական հօլովն որո՞ւ , ի՞նչ բանի հարցման կը պատասխանէ , զոր օր . Տուք եւ տացի ձեզ . ձեզ տրական հօլով է :

Ծանօթ . — Տրական խնդիր առնող բայերէն ոմանք ի նախդրիւ հայց . խնդիր կ'առնուն , զոր օր . Հայիմ ,

նայիմ , զթամ , խնայեմ , յուսամ , պարծիմ , եւայլն : Նոյնպէս շեւեմ , երբ մտիկ ընեղ կը նշանակէ , տրական հօլով կ'առնու . Տանիմ , երբ հաւերեղ , զգուշանամ , երբ պահպանեղ նշանակէ , տրական կ'առնու :

Հարցարան . — Բայերն ինչ հօլով խնդիր կ'ոճենան . — Խնդիր բանի է . — Ո՞ր հօլովներ բնութեան խնդիր կ'ըսուին . — Տրական հօլովն ինչ հարցման կը պատասխանէ :

ԲԱՅՍՈՒԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ ՀՈՂՈՎ

Բացառական հօլովն որովք , ի՞նչ բանէ , ո՞ւրիշ հարցմանց պատասխան է , զոր օր . Ոչ յարեւելից յարեւմուտս կողմն գնայցէ , այլ յարեւմտից յարեւելս :

Գիտենք թէ կրտսրական բայերն բացառական հօլով սեռի խնդիր կ'առնուն . բայց երբեմն կրտսրական բայերու քով բացառական հօլով կ'ըլլայ , որ ոչ թէ սեռի խնդիր է , այլ բնութեան խնդիր : Չոր օր . Մերժեցաւ քուն յաչաց խնայ :

Որո՞վ , ի՞նչ բանով հարցման պատասխանը գործիական է , զոր օր . Խնասուքեաւք արար նա զամենայն :

Հարցարան . — Ի՞նչ հարցման կը պատասխանեն բացառական եւ գործիական հօլովներն :

Հումանց 173 . — Վերլուծեցէք . — Մի՛ արամեցուցաներ զոք եւ մի՛ արամիր յուձեքէ . — Մի՛ բարկանար աշակերտի մեղուցելոյ , զի հիւանդն ոչ թէ յիւր կամաց հիւանդանայ . — Լաւ է յատակ խորհրդով ննջել քան պղղծ խորհրդով ազրթս մատուցանել եւ վարձս ոչ առնուլ եւ ի զուր աշխատել . — Որ զեղբայրն ի մարմնաւոր կերակրոյ զրկէ , չէ ցանկացող սեղանոյն Բրիտտոսի . — Խոնարհութեամբ եւ յուսով հնազանդել եւ գիտութեամբ

աշխատել՝ կատարելութիւն է . — Յորժամ առաքէ քեզ Աստուած փախուցի կերակուր , կամ մաքուր հաց կամ միրգ , գիրիստոսի մասն կարօտեալ եղբօրն սուր նախ քան զքս ճաշակելն , զի Քրիստոս քեզ սեղանակից լինին . — Ո՛րչափ ի խեղկատակութենէ սուտ երգմունք լինին , քանի՛ մլասաք , ո՛րչափ բանք զազրութեան . — Որ շինել սկսանի , պարտ է կատարել , զի մի՛ ծաղր լիցի անցաւորացն . — Զերախայրիս կալոյ խնոյ եւ հնձանի խնոյ մատուցանեմ Քրիստոսի . — Ոչ ուրուք ի ձէնջ մազ մի ի դլխոյ կորիցէ . — Յերաքանչիւր սուաքինութեանց կարգեաց ստանալ զբարութիւն . — Եւ այնու ոչ ի շարէ ումեքէ պարտ է զգազանսն եւ զճճիս իմանալ , այլ ի միօջէ բարեց արարչէ . — Նաեւ չքոտեօքն զիծեցուցանէ զմեզ , որպէս լուովն եւ ճանճիւ եւ մթխով եւ դոռեխով , մնով եւ մկամբ եւ այլովք նոյնպիսեօք :

Հրահանգ 174 . — Վերածեցէի ի գրաբար . — Աստուած ամէն բան իմաստութեամբ եւ խորհրդով ստեղծեց (արօր) . — Խորհրդով գործէ՛ ամէն բան . — Ամէն խօսքի մի՛ հաւատար . — Բարի մարդուն տուաւ իմաստութիւնը , գիտութիւնը , ուրախութիւնը . — Ամէն տգեղ խօսք ձեր բերնէն թող չեղնէ . — Որդեակ , երբ մեզր գտնես , չախով կեր . — Ով որ արծաթ կը սիրէ , արծաթով չպիտի յաղենայ . — Բարիք եւ չարիք , կեանք եւ մահ , աղքատութիւն եւ մեծութիւն Աստուծմէ են . — Լաւ է այն մարդն՝ որ բարկութեանը կը յաղթէ . — Ով որ արդարութեամբ կ'երթայ , օղնականութիւն պիտի գտնէ . — Եւ արդ արարածներէն ո՞րը բարի կը կարծեն կամ ո՞րը չար . — Բժիշկներէն իմաստունները ապականեալ անդամները սուր երկաթի միջոցաւ (ի ձեռն) սովոր են կտրել . — Քեզմով մեր եկեղեցիները կը ցնծան . — Դու

Տէ՛ր , քու ողորմութիւնովք պսակեցիր քու սիրելիներդ . — Ով որ ճշմարտութեամբ միացած է Աստուծոյ որդւոյն հետ , հոգւոյ աչքերով կը տեսնէ իմանալի արեգական ճառագայթից յստակ լոյսը :

ՀԱՅՅԱԿԱՆ ՀՈՂՈՎ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Հայցական հողովը չորս պարագայի մէջ բնութեան խնդիր է .

Ա. Երբ ժամանակի սեռողութիւն կը ցուցնէ , զոր օր . եւ նստան շուրջ զնովաւ գեղքն օր եւ գեղքն գիշեր . հոս գեղքն օր եւ գեղքն գիշեր , հայց . հողով բնութեան խնդիր է :

Բ. Երբ ձաւբայ ցուցնէ , զոր օր . Ես երթամ գիւնյրենի ձանապարհն . գիւնյրենի ձանապարհն հայց . հողով բնութեան խնդիր է :

Գ. Երբ ձեւ , կերպ կամ եղանակ կը ցուցնէ , զոր օր . Զայս օրինակ ճառեր :

Դ. Երբ հեռաւորութիւն կամ չափ ցուցնէ , զոր օր . Տային դարի տասն հազար ֆոռ . որ տարապարհակ վաւրիցէ զքեզ մըրն մի :

Հարցարան . — Հայցական հողովը երբ բնութեան խնդիր է :

Հրահանգ 175 . — Վերլուծեցէի . — Եղև նա յայնմ վիրապի ամս երեքտասան . — Արարին նմա հարսանիս աւուրս եօթն . — Հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց . — Ընդէ՞ր կայք աստ զօրս ցերեկ դատարկք . — Հեռացաւ պանդուխտն զերկուց աւուրց ճանապարհ . — Բարձրացաւ աշտարակն քառասուն կանգուն . — Մի՛ երթար ճանապարհ ընդ նոսա . — Զվեց օր արար Տէր Աստուած զերկինս եւ զերկիր . — Երթիցուք զուզլորդն . —

Ծառայեաց ամս եօթն . — Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչեւ ի կատարած աշխարհի . — Այսքան ժամանակս եկաց ընդ մեզ եւ մեք մի քուրձ ալիւր տանէաք նմա . — Եկեաց ամս յիսուն եւ երիս :

Հրահանգ 176. — Գրարարի վերածեցէք . — Ատիկա այս տարի թող . — Շաա զիչերներ քունը անոր աչքերէն փախաւ (հատաւ) . — Մարդն հեռացաւ երկու օրուան ճամբայ . — Յորդանանու ճամբէն մարդիկն աւանց ետեւէն ինկան (զհետ պնդել) . — Տարւոյն մէջ երեք ժամանակ ինձ տօն ըրէք . — Եօթը տարի ծառայեց . — Գիշեր եւ ցորեկ շէր դադրեր բարիք գործելէ . — Մովսէս քառասուն օր Սինա լեռան զլուխը կեցաւ . — Շիրտակ ճամբէն քալէ՛, չես լյնար, եւ եթէ լյնաս ալ՝ շուտ կ'ենես . — Երկար (ձիւզ) ժամեր կ'սպասէին անոր գալուն . — Եւ այսպէս շքով եւ պատուով կ'առաջնորդէր անոնց երկար ճամբէն (զերկայնութիւն ճանապարհին) . — Բերեմ' հաց եւ կերէք եւ յետոյ ձեր ճամբան գացէք . — Եւ ամենքն ալ պատրաստուեցան ըտրդ դիչերը . — Կը տարածէր զանոնք դաշտին երկայնութեան վրայ . — Ով որ այս պզտիկներէն մէկուն բաժակ մը ջուր կը խմցնէ . — Այսպէս խօսելով՝ կը քաջալերէր զանոնք ստէպ . — Այս կերպով կը ճառէ (կարգէ) . — Բերոտոս նոյն ձեւով Մովսէսի պատմութեան գրքին համեմատ վիպագրեց . — Մովսէսի գիրքը այսպէս կը պատմէ :

(Շարունակութիւն)

Շատ բայեր գործիականի տեղ հայցական կ'առնուն իրենց բայանուններն կամ ուրիշ նոյն եւ նման նշանակութիւն ունեցող բառերը, նաեւ զանոնք յարաբերող

որ յարաբերական դերանունը, զոր օր. Յատեաւ նա ցատումն մեծ, ըսել է ցատմամբ մեծաւ :

Ծանօթ.— Այս ձեւը խօսքին սաստկութիւն ու վայելչութիւն կուտայ :

Երբեմն ներգործական բայեր երկու հայցական հոլով կ'առնուն, որոց մին սեռի խնդիր է եւ միւր բնութեան խնդիր, զոր օր. Որ զգեցուցանէր զձեզ (ձեզ) կարմիրս :

Չէզոք բայերն ալ տարբեր նշանակութեամբ իբր ներգործական գործածուելով սեռի խնդիր կ'առնուն, զոր օր. Ոչ հաճեցան (ընկալան) զհօրն հրահան :

Բայերը կ'ոճեցնան նաեւ նախադրութեամբ խնդիրներ :

Հարցարան. — Շաա բայեր գործիականի տեղ ինչ հոլով կ'առնուն . — Երբեմն ներգործական բայեր բունի հայցական հոլով կ'առնեն . — Ե՞րբ չէզոք բայեր սեռի խնդիր կ'առնեն . — Ուրիշ ինչ կ'առնեն բայեր :

Հրահանգ 177. — Վերլուծեցէք . — Իբրեւ ետես Յովար ցածուցեալ զԴաւիթ ի ցատմանէն՝ զոր ցատուցեալ էր Արիստղոսայ . — Որդեա՛կ, զիեանս մուրդութեան մի՛ կեար . լու է մեռանել քան զմուրանալ . — Ձնոյն զարդ եկեղեցեաց զարդարէին . — Ձղջանայր զառաջին քակումն ի նոցանէ . — Եւ ինքն զառածեալ անդրէն դառնայր անմխիթար տրամութեամբ զօթեանս ազանէր . — Բազումք արտանան զոյսպիտի ախտ . — Բարկացաւ Տէր ի վերայ հարցն ձերոց բարկութիւն մեծ . — Այսպիսի կեանս պարտ է կեալ քրիստոնէից . — Նախանձեցայ վասն Երուսաղէմի նախանձ մեծ . — Ձմահ անարգանաց մեռաւ . — Մեղոյց զնոսա մեզս մեծամեծս . — Անէ՛ծ զիս անէ՛ծս ցաւազինս . — Ձղջացաւ Յուսիկ զամուսնանալն . — Ձայսպիսի պատիժս պատժեցաւ . —

Պսակեցար ի թագաւորէն զանթառամ փառաց զպսակն .
 — Գիտես զծառայութիւնն զոր ծառայեցի քեզ . — Ի
 մեզս իւր զոր մեղաւ , ի նոսին մեացի . — Հարուածք
 զոր հարցէ Տէր զագղս ամենայն . — Տեսի ես զնեղու-
 թիւնն՝ զոր նեղեն զնոսա Եգիպտացիքն . — Երկչոտն
 միշտ կանխէ զանհնարինս . — Ո՛րպիտի մահ ոչ մեռանի-
 ցին . — Փութան տաղնապին զեւր վշտացելոյն յաշխար-
 հէս :

Հրահանգ 178. — Գրաբարի վերածեցէք . — Մէկ
 սիրով սիրեցին զՅիսուս . — Վկայարաններ կը շինէին եւ
 եկեղեցեաց միեւնոյն զարդերով կը զարդարէին . — Ժո-
 ղովուրդը պիտի դատեն արդար դատաստանով . — Այս
 օրհնութեամբ զԱստուած օրհնեցին . — Շատ չարչարան-
 քով չարչարեցին . — Անթառամ եւ երկնային ծաղկով
 ծաղկեցար . — Հիւանդութեամբ հիւանդացաւ . — Իս-
 րայէլ պիտի փրկուի յաւիտենական փրկութեամբ . —
 Այն օրհնութիւնը՝ որով Մովսէս Աստուծոյ մարդն օր-
 նեց Իսրայէլի որդիները . — Այն վախով՝ որով կը վախ-
 նաս . — Կ'ըզձային երկրին պատառումը . — Այն յան-
 ցանքին համար՝ զոր գործեց (յանցեաւ) . — Առականերով
 շատ բան կը սորվեցնէր անոնց . — Առողջացան մեր ա-
 կանջները երկնաւոր անախտաւորութեամբ . — Քու եղ-
 բայրդ նախանձեցաւ (խանդալ) քու ախիտութեանդ . —
 Եթէ ուզէի նոյն կեանքով ապրիլ եւ նոյն ախտով ախ-
 տանալ . — Խորով անոր յաջորդ կը դնէ (յաջորդէ) Սա-
 հակը . — Եսաւ սխ կը պահէր Յակոբին այն օրհնու-
 թեանցն համար՝ որով օրհնեց զանի իւր Իսահակ հայրը .
 — Իսահակ շատ մեծ զարմացմամբ զարմացաւ :

ՏԱՐԻՔ, ԱՐԺԷՔ, ՉՍՓ ՅՈՒՅՆՈՂ, ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Տարիք ցուցնող բառերը սեռական հոլով կը գրուին,
 զոր օր. նոյ էր ամաց վեցհարիւրոց :

Գնեղու , առնեղու , ծախեղու վերաբերեալ բառերը
 սեռական հոլով կը գրուին , զոր օր. Ո՛չ ազաքէն երկու-
 ճնճղուկը դանկի միով վաճառին :

Իսկ չափ եւ կշիռ ցուցնող բառերն այլ եւ այլ հո-
 ղովներ կը գրուին , զոր օր. երբեմն սեռական , ինչպէս
 աւուր միոյ ճանապարհ , երբեմն բացառական , կամ ա-
 շեղի յաճախ դործիական , զոր օր. Եմեաուս էր հետի
 յերուսաղեմէ հարիւր եւ վաթսուն սապարիսաւ :

Հարցարան. — Տարիք ցուցնող բառերն ինչ հոլով կը գրուին . —
 Գնեղու , ծախեղու վերաբերեալ բառերն ինչ հոլով . — Չափ եւ կշիռ
 ցուցնող բառերն ինչ հոլով :

Հրահանգ 179. — Վերլուծեցէք . — Նոքա վաղվա-
 զակի կռեցին եւ ետուն ի ձեռս նորա երեսուն արծաթի .
 — Ո՛չ դահեկանի միով սակ արկեր ընդ իս . — Որ էր
 ամաց վաթսուն եւ երկուց . — Տային տասն հազար քու
 ցորենոյ . — Այնչափ գնոց զգեօզն վաճառեցէք . — Էր
 նա ամաց երկուտասանից . — Լայնութիւն նորա երկց
 կանգնոց . — Աղեքսանդր երեսուն եւ երկուց ամաց եղ-
 եալ վաթսանեցաւ . — Գեաղինն երկերիւր սատեր ար-
 ծաթոյ է . — Էր Աննա այրի ամաց իրբեւ ութսուն եւ
 չորից . — Կռեցին զվարձս իմ երեսուն արծաթի . —
 Ողջոյն իցէ մանկանն իմոյ Արիստղոմայ . — Բարձին
 զնշխարսն երկուտասան սակաւի . — Անձն՝ որ մեղիցէ
 ականայ սրբութեանց Տեաւն , մատուցէ վասն յանցա-
 նաց իւրոց խոյ անարատ յօգեաց՝ զնոց արծաթոյ ի յի-
 սուն սիրիցէ . — Տարսոն զձեւ եւ զօրինակ Բաբելոնի շի-

նէր. — Որ սահաւուն վաճառէր, մեծաց գնոց վաճառի. երթիցուք ճանապարհ գնաց երկոց աւուրց. — Նինուէ էր քաղաք մեծ՝ իրրեւ գնաց երկոց աւուրց ճանապարհի. — Արասցես տապանակ վկայութեան յանփուտ փայտից, յերկուց կանգնոց եւ ի կիսոյ զերկայնութիւն նորա եւ ի կանգնոյ կիսոյ զլայնութիւն նորա եւ ի կանգնոյ եւ ի կիսոյ զբարձրութիւն նորա :

Հրահանգ 180. — Վերածեցէք ի գութար. — Յուգար երեսուն արծաթի վաճառեց իւր տէրը. — Հեղի իննսուն եւ ութ տարուան էր. — Երեսուն տարուան էր Դաւիթ թագաւորիլու ատեն. — Ես այսօր քեզի կուտայի յիստեն սիկղ արծաթ. — Անոր իշխանութիւնը երեսուն երկու տարուան էր. — Յովաս եօթը տարուան էր. — Նա տանեւ վեց տարուան էր. — Տանեւութիւն կանգուն (բցու.) էր մէկ սեան բարձրութիւնը. — Սողոմոն եօթաւնասուն հազար բեանակիր մարդիկ (սեւ.) ժողովեց. — Հարիւր քսան տաղանդ սակի (սեւ.) տուաւ վաճառակաւնին. — Ասիկա այս ձեւով կը դրէ իւր պատմութիւնը. — Հինգ դահեկանի սակարկութիւն ըրաւ (սակ արկանեւ). — Ոչ մէկ մարդ (ոչ ոք ի մարդկանէ) ստակով կը գնէ մահապարտը եւ կ'սպաննէ. — Արդար արիւնը ստակով չգնուիր. — Սափոր մը (գործի.) ջուր բերէք. — Մէկ քարընկէցի չափ հեռացաւ. — Իսկ մնացորդներն ոչ աւելի եւ ոչ պակաս, այլ տաներիլու սակաւ լի. — Գեառիւնը չորսհարիւր սասեր արծաթի է. — Ստացաւ արտը (անդ) հարիւր ոչխարի :

Ս Տ Ո Ր Ո Գ Ե Լ Ի

Էական բայէն զատ նաեւ ուրիշ քանի մը ներգործական բայերու սեռի խնդիրները, ինչպէս են անորանեւ, կոչեւ, առնեւ, դնեւ, կարգեւ, կացուցանեւ, գործեւ, շինեւ բայերն եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ չէզոք եւ կրաւորական բայերու տէրբայիներն ստորոգելի կ'ունենան, զոր օր. Կոչեցի զձեզ քարեկաւն. հոս քարեկաւն սեռի խնդրոյն կը վերաբերի եւ անորոյ հայցական դրուած է :

Որդիք Աստուծոյ կոչեցին. Որդիք ուղղական դրուած է, որովհետեւ բայը կրաւորական է եւ ենթակաւին կը վերաբերի ստորոգելին :

Երբեմն զիմաւոր էական բայը աներեւութի կը փոխուի, եւ այն ատեն ստորոգելին հայցական կը դրուի, զոր օր. Պարտ էր ձեզ լինել վարդապետս :

Երբ ստորոգելին հաւաքական անուն կամ ածական կ'ըլլայ, կամ յոգնակին անգործածելի բառ ըլլայ, եզակի կը դրուի, զոր օր. Զգայլ լերուք :

Բայց եթէ տէրբային եզակին եւ ստորոգելին յոգնակի է, բայը յոգնակի կը դրուի, զոր օր, ճանապարհք դժոխոց են տուն նորա :

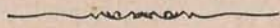
Եթէ ստորոգելին գոյական բառ մ'է, շատ անգամ ի նախդրիւ հայցական կը դրուի, զոր օր. Ի հող եւ ի մութիւր է բաժին իմ :

Հարցարան. — Եպիսկոպոս Գրիգոր Բարսեղի կ'ունենան . — Ե՞րբ ստորագելին հայցական կը դրուի . — Ե՞րբ ստորագելին եզակի կը դրուի . — Ե՞րբ բայր յոգնակի կը դրուի . — Ե՞րբ ստորագելին ի նախագրի հայցական կը դրուի :

Հրահանգ 181. — Վերլուծեցէք . — Մի՛ լինիցի այն քեզ ի մեզս . — Դարձուցէք զնոսա լինել ձեզ ի ծառայս եւ յաղախնայս . — Օրէնքն զողջանդամն հրամայեն կացուցանել քահանայս . — Ձրուր իսկ զՅայնս ոչ դանդաղիմ մայր եւ դայեակ ասել իմաստից . — Ընդէ՞ր կայք դատարիք . — Յորմէ ծնա Յիսուս՝ որ անուանեցաւ Քրիստոս . — Ո՞ կացոյց զքեզ դատաւոր . — Չանձն իւր մատոյց սատարագ . — Չամուր ամուր տեղիս շինէր բերդս . — Դիտէր զնա այլ արդար եւ սուրբ . — Կոչեաց Աստուած զլոյսն տիւ եւ զիսաւարն կոչեաց զիշեր . — Սա կոչեցի կին , զի յառնէ իւրմէ առաւ . — Կամիմ զձեզ լինել ողջապահս . — Ճարտարապետ արդեօք կոչեսցուք զքեզ . — Ապա ուրեմն է ինչ զօրութիւն ծածուկ , որ զապականիչն միմեանց խառնուածովք արար օգտակարս իրերաց . — Չգտտերս նոցա առցուք մեզ կանայս եւ զգտտերս մեր տացուք նոցա . — Ո՞ կացոյց զքեզ դատաւոր ի վերայ մեր . — Սկիզբն չարեաց զնախանձն ասեմք . — Արար զհրեշտակս իւր հոգիս եւ զարաչտօնեայս իւր բոց հրոյ . — Արար զժողն ցամաք . — Անուանեաց զանուն տեղոյն այնորիկ՝ դառնութիւն . — Ժողովուրդս քս այս յազգ մեծ լինիցի . — Եւ եղիցին երկուքն ի մարմին մի . — Չուարթուն կոչին հրեշտակք , որ են անքուն ախամբ եւ լուրջ երեսօք . — Եղիցին զժուարինքն ի զիւրինս եւ առապարքն ի հարթ ճանապարհս . — Նաեւ նոքին իսկ որք չարքն կարծին անմլտաց , երբեք երբեք օգտակարք լինին . — Յիրաւի ասին մարդիկ արարիչք չարեաց . — Ետ նոցա իշխանու-

թիւն որդիս Աստուծոյ լինել . — Եղիցին ինձ ի ծառայս :

Հրահանգ 182. — Վերածեցէք ի գրաբար . — Յաղթանդամ մարդը հսկայ կ'անուանեն եւ յաղթանդամ օձը՝ վիշապ . — Նախանձը չարեաց սկիզբ կ'ըսենք . — Իրաւամբ մահը պատիժ կրեց . — Չրուան անունով մէկը կար , որ բախտ կամ վատք կը թարգմանուի . — Բասիլիսկոս կը կոչուի օձերու տեսակ մը (աղբ) որ միայն նախելով կ'սպաննէ մարդը կամ անասունը . — Կռակմ որ դուք բարեաց մէջ իմաստուն բլաք . — Նա զքեզ ընկեր ըրաւ . — Մեզի անոնց հետ ընակակից ըրաւ . — Օրէնք չէ զանի չար կոչել , այլ վրէժխնդիր . — Աստուածատուր զիրքը երկինքը հաստատութիւն կը կոչեն . — Լուսաւորները աւելի պայծառութեան համար աստուած կը կարծէին (նախնիք) . — Ադամ եղաւ կենդանի շունչ . — Աբրահամ օտարները եւ աղքատները ընդունելուն համար Աստուծոյ բարեկամ կոչուեցաւ . — Դուք ինձի ժողովուրդ պիտի ըլլաք . — Այն տեղին անունը կոչուեցաւ զերեզմանք ցանկութեան . — Չանոնք ձեր վրայ առաջնորդ դրի (կացուցի) . — Հոն իսրայէլ մեծ ազգ եղաւ . — Այսօր ձեզի համար վիայ ունիմ երկինքը եւ երկիրը . — Մարդը կենդանի ոգի եղաւ . — Եկած էին անոնք այն ըսող , որ Յլու գլուխ կը կոչուի . — Սողոմոն խաղաղութիւն կը թարգմանուի . — Ես ըլլամ ձեզ Աստուած եւ դուք եղէք ինձ ժողովուրդ :

Գ Լ Ո Ի Խ Գ .

ԲԱՅԱՅԱՅՏԻՉ ԵՒ ԲԱՅԱՅԱՅՏԵԱԼ

Կ Ո Չ Ա . Կ Ա . Ն

Երբ երկու գոյականներ միեւնոյն անձը կամ առարկան կը ցուցնեն , եւ երկրորդը առաջնոյն մեկնիչն է , այսինքն ո՞րն կամ ի՞նչ ըլլալը կը ցուցնէ , այդ վերջինը բացայայտիչ կ'ըսուի , զոր օր. երբ ըսեմ . — Ղեւոնդ , չեմ հասկընար թէ ո՞վ է , բայց երբ ըսեմ Ղեւոնդ պատմագիր , պատմագիր բառը կը բացայայտէ : Նոյնպէս երբ ըսեմ Կիլերոն , Հոռոմ ճարտարախօս , այս վերջին բառերը կը յայտնեն Կիլերոնին ո՞վ ըլլալը , եւ Կիլերոնն է բացայայտեալ :

Յակօք . — Երբեմն բացայայտիչ գոյականն առաջ ալ կը դրուի անհամաձայն մնալով , զոր ոմանք ածականաբար գործածուած կը համարին :

Բացայայտեալն ի՞նչ հոլով ըլլայ՝ բացայայտիչն ալ նոյն հոլովով կը դրուի . իսկ նախդիրը սովորաբար առաջ դրուողը կ'առնու . զոր օր. Հանդերձ կնաւ իւրով Սափիրա :

Տեղոյ անունները շատ անգամ առաջ կը դրուին եւ միայն նախդիրը կը հոլովին , ինչպէս . ի Սիրոն լեւոնէ , ի Հոլովմ քաղաքէ :

Շատ անգամ բացայայտիչն ու բացայայտեալը միեւնոյն հոլովով կը դրուին , որոնց մէջ զօրութեամբ կամ ներգործութեամբ կ'իտեացուին՝ այսինքն , այս է , աւեւ , եւլն. զոր օր. Չմայրն ամենայն չարեաց՝ զարծաթսիրութիւն :

Հարցարան . — Բացայայտիչ որն կ'ըսուի . — Բացայայտիչ եւ բացայայտեալ ինչ հոլով կը դրուին . — Տեղոյ անուններ ինչպէս կը համաձայնին . — Ո՞ր պարագային՝ բացայայտիչ եւ բացայայտեալ նոյն հոլովով կը դրուին :

Հրահանգ 183 . — Վերլուծեցէք . — Ես ներսէս թարգմանեցի զթուղթս զայս ի հայ բարբառ . — Յուսիկ , որդի Գրիգորի , մի՛ երկնչիր , զի լուսւ Տէր աղօթից քոց . — Եւ առաքէր պատգամ առ եպիսկոպոսն Կեսարու Եւսերիոս գալ ի պայխար յանդիմանութեան (հակաճառութեան) . — Էին երկուքեան մերկ , Աղամ եւ կին իւր . — Ջիւօրդ յինէն ըմպել խնդրես ի կնոջէ Սամարացոյ . — Ես հովիւս յանցեայ , դոքա ոչխարքդ զի՞ արարին . — Մովսէս արածկր զխաչինս Յոթորայ աներոյ իւրոյ . — Մեղքխեղեկ , արքայ Սաղիմայ , եհան հաց եւ գինի . — Ես Տուրիթ զճանապարհս ճամարտութեան գնացի . — Ես նմա զՍասնէթ դուսար Պետափրեայ քրմի Արեգ քաղաքի կնութեան . — Աշակերտք եմք մեծին Մովսիսի մարգարէին . — Եղ զմեզ ի բանտի ի տան դահճապեալին , զիս եւ զմատակարարն . — Իորայեւացիք մարտեան յեղերս Յորդանան գետոյ . — Տարագիր եղեւ յեկեղեցոյ յիւրմէ հօրէ . — Սուրբն Ներսէս իմաստուն հայրապետն առաջնորդէր եւ լուսաւորէր , իրատէր եւ

կարգէր եւ շինէր աղքատաց հանգիստ . — Մատուցուք պատարագ օրհնութեան , զպտուղ չրթանց . — Գեան Դանուր թափի ի Սեաւ ծով . — Հերովդէս եղ ի բանտի զՅովհաննէս վասն Հերովդիայ , կնոջ Փիլիպպոսի եղբոր նորա . — Մի՛ սիրեր զծուլութիւն եւ զքուն , զմայրն ա՛մենայն թշուառութեանց :

Հրահանգ 184 . — Վերածեցէք ի գրաբար . — Գրիգոր Լուսաւորչի մայրը Ոգոհէ բարի կին մ'էր . — Քարէ եւ փայտէ արձաններ շինել (կոոց եւ դրօշկոց հանգամանք) Աբրահամու հօր Թարայի ատեն եղաւ . — Հանեցի զանոնք Եղիպտացոց երկրէն ծառայութեան տունէն . — Ահարոն քահանային որդին Եղիազար թող պահէ (պահեցէ) սրբութիւնները . — Սին անապատէն մինչեւ Եդոմ ձեզի թող ըլլայ (եղիցի) այն կողմը . — Աստուած խօսեցաւ Քորէք լեռան վրայ կրակին մէջէն . — Երգում ըրաւ Տէրը քու հայրերուդ՝ Աբրահամու , Իսահակայ եւ Յակոբայ՝ քեզի տալ այն գեղեցիկ քաղաքները . — Ասոր օրով (յաւուրս սորա) քահանայապետ եղաւ Գրիգորի երէց որդին Վրթմանէս . — Նոյնպէս եւ եկեղեցին ձեր ձգմարիտ մայրը կանչեց հնազանդ եւ կամարար որդոց բազմութիւնը , հաւատացեալ ժողովըրդոց համար կ'ըսեմ . — Մաքսապետն Զակքէոս անոր տեսութեան իրաւքեցաւ . — Կոստանդիանոսի մայրը Հեղինէ ողորմութիւն կը բաշխէր կարօտեւոց յերուսաղէմ . — Սողոմոն արքայն զրեց Երգ երգոցը . — Մեծն Աղեքսանդրի կինը , Ռոգսանէ , Դարեհի աղջիկն էր :

Կ Ո Չ Ա Կ Ա Ն

Կոչական է այն անձը կամ իրն՝ որուն խօսք կ'ուղղուի , զոր օր . Հայր , մեղայ յերկինս եւ առաջի քո՜ւ Հոս հայր կոչական է :

Կոչականէն առաջ շատ անգամ ով կամ ո բառը կը դրուի , իսկ եթէ կոչականը եղակի ըլլայ , կոչականէն ետքը դու կը դրուի , զոր օր . Ե՛րթ աւ միջիւնն , ո՛վ վատ . Ա՛յր դու :

Երբ կոչականէն առաջ ածական ըլլայ , ածականին վրայ դ կը դրուի , բայց երբ կոչականէն ետքը յատկացուցիչ ըլլայ , կոչականին վրայ դ գիրք , զոր օր . Մեծդ Սոկրատ . Ուսուցիչդ վարժարանիս :

Ծանօթ . — Ոս վերջաւորող յատուկ անուններ երբ կոչական ըլլան , ոսը կը փոխուի ե ի , զոր օր . Դազարո՛ս , Դազարե՛ :

Հարցարան . — Կոչական որն կ'ըսուի . — Կոչականէն առաջ ատն անգամ ինչ կը դրուի . — Երբ կոչականէն առաջ ածական ըլլայ , ածականին վրայ ինչ կը դրուի :

Հրահանգ 185 . — Վերլուծեցէք . — Աստուած ողորմեսցի քեզ , որդեա՛կ . — Յիսուս , որդի Դաւթի , ողորմեա՛ց մեզ . — Յովսէ՛փ , որդի Դաւթի , մի՛ երկնչիր առնուլ զՄարիամ կին քո . — Ապրեցո՛ , զիս , Տէ՛ր , ի մարդոյ չարէ . — Եթէ սիրես զիս , Պետրէ՛ , արածեա՛ զոչխարս իմ . — Ո՛վ Սողոն Սողոն , գեղեցիկ բարբառեցար , ոչ երանել զբարերախտութիւն մարդոյ մինչեւ ցվախճան . — Ծառո՛յ բարի եւ հաւատարիմ , մո՛ւտ յուրախութիւն տեսան քո . — Մոլիս , Պաւլէ՛ , բազում դարութիւնք զքեզ ի մոլորութիւն դարձուցանեն . — Մի՛ երկնչիր , Պետրէ՛ , յայտհեաէ որսացես զմարդիկ ի կեանս . — Որդի մարդոյ , դէտ կացուցի զքեզ տանդ Իսրայէլի . — Զի՛նչ գործես , ո՛վ քաջդ . — Լո՛ւր , երկին , եւ ունին դիր , երկի՛ր , զի Տէր խօսեցաւ . — Երանեմ քեզ , Կեսարիա Կապաղովկացոց , քանզի ի քեզ ձեռնադրեցաւ :

հօտից բազմաց հովուապետն . — Օրհնեալ է գալուստ քո , ո՛վ հայր հրաշալի . — Զուկքէ՛ , ժուժա՛ է՛ջ այտի . — Սաւո՛ւղ , Սաւուղ , զի՞ հալածես զիս . — Զիս՞որդ անկար յորս , պարծա՛նքդ ամենայն երկրի . — Աղեքսանդրէ՛ , ի Բաբելոն պարս է քեզ մեռանել :

Հրահանգ 186. — Վերածեցէ՛ք ի գրաբար . — Փրկէ՛ զիս , Աստուած , ամէն չար բաներէ . — Միայն քեզի , ո՛վ Տէր , ապաւինելով կ'աղաչեմ . — Ո՛վ մայր իմ , ինչո՞ւ զիս ծնար . — Շատ ուրախ եղիր , ո՛վ Միսնի դուստր . — Զպիտի թողում քեզի , ո՛վ սիրելի մայրս . — Որդի՛ք , քա՛ւ լիցի ձեզ , մի՛ խորհիք այդ խորհուրդը . — Ո՛վ Տէր , եթէ իմ շրթունքս բանաս , քու օրհնութիւններդ պիտի երգէ . — Յակօր կ'ըսէ անոնց . եղբայրներ , ո՞ւրկէ էք դուք . — Արիսողո՛մ , որդեա՛կ իմ , որդեա՛կ իմ Արիսողո՛մ , երանի՛ թէ ես քու տեղդ մեռնէի (ո՛ տայր ինձ զմահ իմ փոխանակ քո) , ես քու տեղդ . — Հայր , ներէ՛ (թող) ատոնց , վասնզի չեն զիտեր , ի՛նչ կը գործեն . — Կ'աղաչեմ ձեզ , ո՛վ տեսարք իմ եւ հարք , ազօթք ըրէք իմ անարժանութեանս վրայ , որպէս զի արժանի ըլլամ ընդունել առաքինութեանս պսակը . — Յիշեցէք , ո՛ առաքելիք , մեծն Մովսէսը . — Ըսաւ անոր Յիսուս . Այսքան ժամանակ ձեզի հետ եմ եւ զիս չճանչցա՞ր , Փիլիպպոս . — Ո՛վ ցուցուց քեզի , ո՛վ մարդ , եթէ այդպէս արօր կը շինուի (կաղ՛լիցի) . — Ո՛վ որդեակ , ինչո՞ւ բաժնուեցար իմ զրկէս :

Հայերէնի մէջ աւարկայ մը կամ աւարկաներ որոշելու համար երեք զրեք կան , որ կը գործածուին . ա , դ , ե : Ասոնք այս , այդ , այն ցուցականներու պէս հեռաւորութիւն եւ մտաւորութիւն կը ցուցնեն միանգամայն , եւ երբեմն ալ այլեւայլ դէմքի էական դերանուններու տեղ կը գործածուին :

Ասոնց մէջէն եւ է միայն , որ ուրիշ ընդուաց յողին դերը կը կատարէ , զոր օր . Մի՛ ոք սանձար լիցի այրույս , որ մնացի միայնացեալս ի բազմաց . (Փոխ . ինձ , ես) :

Ոչ բաւեմք արարածքս զարարչէն պատմել . (Փոխ . մեք) :

Այդպէս արասցուք որպէս ասացերդ . (Փոխ . դու) : Իսկ որ հանճարեղն իցէ՛ զառաջնորդութիւն ստացի . (Փոխ . ես) :

Որ զիսն սիրեն՝ սիրեմ , եւ որ զիսն խնդրեն՝ զըսցեն չնորհս . (Փոխ . եոխ) :

Ահաւաստի տեղիս՝ յորում մեք բնակիւք՝ նեղ է մեզ . (Փոխ . այս) :

Արասցես ազօթս ի վերայ մնացորդացս՝ որ մնացին . (Փոխ . այսոցիկ) :

Պսակդ եղիցի այնպիկ՝ որ ակն սնին . (Փոխ . այդ) :

Հատէք զժառուղ եւ քշտեցէք զոստս դորս . (Փոխ . զայրասիկ) :

Չոր մեքն քարոզեմք . (Փոխ. գայն) :

Եթէ գրարիսն ընկալաք ի Տեառնէ , չարեացս ո՞չ համբերիցեմք . (Փոխ. գայնոսիկ , ախոցիկ) :

Երբեմն ս , դ , ն կը գործածուին նաեւ ուր որ էա-
կան դերանունն յայտնի եւս դրուած է , զոր օր. Ես հո-
վիւս յանցեայ , դոքս ոչխարքդ զի՞ արարին :

Գոյականը խօսքին մէջ թէ՛ որոշեալ եւ թէ՛ անորոշ
կրնայ գրուիլ , զոր օր. երբ ըսեմ ուսուցիչն , որոշեալ է .
իսկ երբ ըսեմ ուսուցիչ՝ անորոշ է :

Հարցարան . — Ե՞րբ կը գործածուին ս , դ , ն . — Ուրի՞նչ նր պա-
րագայի մէջ կը գործածուին . — Գոյականը խօսքին մէջ թե՛ յետ կը
գրուի :

Հրահանգ 187 . — Վերլուծեցէ՛ք նախադասութիւն-
ները . — Գործս մեծ եւ ընդարձակ է . — Պարտ է մեզ
որ կարողքս եմք՝ զտկարութիւն տկարացն բառնալ . —
Դու իսկ բաւական լինիցիս ամենայնի հասու լինել զորոց
մեքս ամբաստանեմք զգմանէ . — Ոչ է բարւոք գործդ
զոր զուքդ առնէք . — Դարձս՝ զսուքս մեր յուրախու-
թիւն , զի կենդանիքս օրհնեսցուք զանունդ քո մեծ ,
Տէ՛ր . — Տէ՛ր իմ , դո՛ւ միայն օգնես ինձ միայնուս . —
Իբրեւ զմէտ մի ի նժարից կըսոց է ամենայն աշխարհս
առաջի քո . — Մի՛ վրիպեսցի բան մի ի բանից քոց զոր
խօսեցարդ . — Լո՛ւր ձայնի ազարիսոյ քոյ եւ նայեա՛ց ի
խնդրուածս այրոյս . — Որ երկիւղածն է՝ նա մեծ է
յաւիտեան . — Մի՛ զնասցես դու աստի մինչեւ կատա-
րեսցին աւուրք չորեքտասան հարսանեսցս . — Տունս ,
զոր ես շինեմ , մեծ է . — Որ վկայդ ես այրոյն՝ առ ու-
րում ես բնակեալ եմ . — Ես տաց զվարձս նորա՝ մինչեւ
կենդանիս եմ . — Մի՛ տաց փառս մարդոյ , այլ քեզ մի-
այն ճշմարտիդ Աստուծոյ . — Հրաման ետ առնել որպէս

եւ խօսեցաւն . — Հաց կարօտելոց՝ կեանք աղքատաց ,
եւ որ զրկէն զնոսա , այր է արեանց . — Որ ելանէն ի
քէն՝ նա ժառանգեսցէ զքեզ . — Ապաքէն եւ սրդուցս
ընդ նոյն հետս հարցն պարտ է ընթանալ . — Հոգիս
յօժար է , բայց մարմինս տկար . — Իբրեւ լուաւ այրն ,
տրամեցաւ յոյժ . — Ո՛ւր է մանուկն . — Որ խոստա-
ցաւն՝ կարող է առնել :

Հրահանգ 188 . — Վերածեցէ՛ք ի գրաբար . — Չեմ
գիտեր ինչ որ կը խօսիս (ոչ գիտեմ զինչ խօսիար) . —
Այն որ քենէ պիտի ծնի՝ սուրբ է . — Կը պատուիրէ՛ր
մէկուն չըսել ինչ որ եղաւ . — Հայր , տո՛ւր ինձ այն
բաժինը՝ որ քու ինչքերէդ կ'իյնայ . — Թո՛ւղ տուէք այդ
մանկուոյն ինձ գալ եւ մի՛ արգիլէք ատոնք . զի այդ-
պիսիներուդ համար է երկնից արքայութիւնը . — Ի՞նչ
են այդ բաները , որոնց վրայ կը վիճիք մէկ մէկու հետ .
— Լեցուցէ՛ք այդ թակոյկները ջրով . — Ան՝ որ երկնքէն
կուգայ , ամենէն վեր է (ի վերոյ է քան զամենայն) . —
Անոնք՝ որ չեն տեսներ , պիտի տեսնեն , եւ անոնք որ
կը տեսնեն՝ պիտի կուրնան . — Արժաթ եւ ոսկի չու-
նիմ , բայց ինչ որ ունիմ , քեզ պիտի տամ . — Քակէ՛ ու-
տիցդ կօշիկները . վասն զի այդ տեղը՝ ուր դուն կեցար ,
սուրբ երկիր է . — Առէ՛ք ձգեցէ՛ք զիս այդ ծովը . —
Այն՝ որ ձեր վրայ բերաւ չարիքներ , ձեր վրայ պիտի
բերէ յաւիտենական ուրախութիւնը . — Չիկայ ամօթ
քեզի յուսացողներուն . — Նա՛ որ զիս կ'արհամարհէ ,
պիտի անարգուի . — Ա՛յդչափ են այն մանուկները
(մանկաի) . — Վարդապետն եկած է եւ քեզի կը կանչէ .
— Ինչ որ ես կը գործեմ , դուն այժմ՝ չես գիտեր , բայց
յետոյ պիտի գիտնաս :

Դ Ա Ր Չ Ե Ա Ն Թ Գ Դ

Ընդհանուր եւ վերացեալ մտքով անուած գոյա-
կանները զբարար առանց յօղի կը գործածուին , զոր օր-
Բուռն է իրրեւ զմահ՝ սէր :

Նոյնպէս շատ իրական եւ նիւթական բաներու ա-
նուններ առանց յօղի կը մնան , երբ սեւ կը ցուցնեն ,
զոր օր. Մարմին ցանկայ հակառակ հոգւոյ :

Այն ամէն բաներու անուններն՝ որ բնութեան մէջ
միակ են , առանց յօղի կը գործածուին , զոր օր. Աս-
տուած , Տէր , երկին , երկիր , եւլն. բառեր , ինչպէս .
Երկինք եւ երկիր անցցեն եւ բանք իմ մի՛ անցցեն .
Աստուած լոյս է եւ խաւար ի նմա չիք եւ ոչ մի :

Աւելի յաճախ՝ անուանց յոգնակին անյօգ կը մնայ,
զոր օր. Դեւք հաւատան եւ սարսեն :

Նոյնպէս ածականներուն եզակին յօղով է, եւ յոգ-
նակին անյօգ , զոր օր. Անզգամն անգոսնէ զխրատ հօր :
Բայց երբեմն եզակին ալ անյօգ կը գործածուի , զոր օր.
Կոյր զրկի ի ճառագայթից արեգական :

Չանց անուած կամ չկրկնուած գոյականին սեղ ն
կը դուրսի ածականին կամ յատկացուցչին վրայ , զոր օր.
Մի՛ թողուր զբարեկամ հին , զի նորն ոչ է հաւասար նմա :

Կրնայ որ եւ է մասն բանի կամ նաեւ ամբողջ խօսք
մը՝ իրրեւ գոյական անուն յառաջ բերուիլ յօղով , զոր
օր. Եղիցի ձեր բան՝ այոն այո , եւ ոչն ոչ :

Հասարակ անուն մը բնաւ յօգ չառնեք , եւ եթէ
հայցական է , զ նախդիրն ալ չառնեք , երբ մասնական
իմաստով գործածուի , զոր օր. Են նաւք ի նաւահան-
գըստի :

Հարցարան . — Ընդհանուր մեհով առնուած գոյականներն ինչ-
պէս կը դուրսի . — Ո՞ր բառերն առանց յօղի կը գործածուին . — Ան-
ուանց յոգնակին ինչպէս կը մնայ . — Ածականներուն եզակին ինչպէս
կը մնայ . — Չանց առնուած կամ չկրկնուած գոյականին սեղ ինչ կը
դուրսի . — Ո՞ր պարագային մէջ յօղ կը դուրսի . — Հասարակ անուն մը
երբ յօղ չառնեք :

Հրահանգ 189. — Վերլուծեցէ՛ք նախադասութիւն-
ները . — Այր երկմիտ առանց հաստատութեան է յամե-
նայն ճանապարհս իւր . — Բառնայ թեթեւն զժամրն . —
Չամենեցուն զուստն եւ զղիարդն յայտնեաց համառօտ . —
Կրօնաւորութիւն սուրբ եւ անարատ՝ է այցելու լինել որ-
բոց եւ այրեաց ի նեղութեան իւրեանց . — Ի նմին բե-
րանոյ ելանեն օրհնութիւնք եւ անէ՛ծք . — Եթէ արդարն
հազիւ կեցցէ , իսկ ամպարիչուն եւ մեղաւորն ո՞ւր երե-
ւեսցին . — Որ սիրէ զընկերն , զօրէնսն կատարէ , զմի՛
չնայցեան եւ մի՛ սպանանիցես եւ մի՛ գողանայցես . —
Բարձէ՛ք զչարն ի միջոյ ձերմէ . — Սէր երկայնամիտ է ,
ոչ նախանձի , ոչ ամպարհաւածէ , ոչ հպարտանայ . —
Ոչ պարտին որդիք հարց գանձել , այլ հարք որդւոց .
— Կեցցէ արդարն . — Աստուած է որ յաջողէ ի մեզ
զկամեն եւ զառնեն . — Մերկացարուք զհին մարդն եւ
զգեցարուք զնորն . — Ի վերայ արդարոց օրէնք ոչ կան,
այլ ի վերայ անօրինաց եւ անհնազանդից . — Մոռա-
ցուցեն վիշտք զխափիւթիւն եւ զգեղ . — Չի եթէ խօ-
սեն ընդ արծաթոյ համարեսցիս , լուս կալն ընդ ոսկոյ
է . — Բարւոք է արեգակն եւ զեղեցիկ բնութեամբ . —
Թէ ջուր թէ հուր թէ երկիր թէ օդ , թէ իցին եւ թէ
չիցին , զայն ոչ գիտեն . — Կապանք եւ նեղութիւնք
մնան քեզ . — Ամենայն օրէնք ի մի բան կատարին , ի
սիրեսցեսն զընկեր քո իրրեւ զանձն քո . — Չկարգս
պողոյն եւ զտասանորդացն՝ որ ի նախնեացն սովորու-

թիւն էր տալ յեկեղեցին , վասն այնորիկ հանէր հրաման ընդ աշխարհ՝ զի մի՛ ոք տացէ . — Քանզի ոչ երբէք ցանդ ձմեռն կայ եւ ոչ միշտ ամառն , ոչ հանապաղ դարուն եւ ոչ բնաւ աշուն . — Չէ օրէն Հոռովմայեցոց շնորհել ումեք զոք , մինչեւ ամրատանեալն յանդիման ունիցի զգատախազան եւ տեղի պատասխանուոյ աւնուցու վասն ամբաստանութեանն . — Ձհեթանոսացն յիրաւի պարտ է ի խոյզ եւ ի խնդիր արկանել . — Չէրն չէին վասն չէին յաշտ առնէր :

Հրահանգ 190. — Վերածեցէք ի գրաբար . — Արդարոց եւ մեղաւորաց յարութիւն պիտի ըլլայ (ըննելոց է) . — Երանելի է մարդ որ փորձանքի կը համբերէ . — Ամէն մարդ թող ըլլայ լսելու համար արագ եւ խօսելու համար ծանր . — Չոր օրինակ մարմին առանց հոգիի մեռած է , սոյնպէս եւ հաւատքը առանց գործոց մեռած է . — Ուր հեռ եւ նախանձ , հոն է անկարգութիւն եւ ամէն չար բաներ . — Չար խօսքեր քաղցր բարքերը կ'ապականեն . — Ատուծոյ վախը կ'ուրախացնէ սրտերը եւ շնորհք եւ ուրախութիւն եւ երկայն օրեր կուտայ . — Արձաթօսիրութիւնը ամէն շարեաց արմատ է . — Մի՛ թողոր հին բարեկամը . գուցէ այն որ նոր է , անոր (նմա) հաւասար չըլլայ . — Կեանքը եւ մահը , բարին եւ չարը , մեծութիւնը եւ աղքատութիւնը Ատուծոյ առջեւ հաւասար են . — Ատուած միայն կարող է ընել ոչընչէ , ինչպէս որ կ'ուզէ . — Պատուիրանին զըւրբ սէրն է . — Մեծը մեծութեան մէջ կը փառաւորուի եւ աղքատը իր հանձարով . — Նա բարին գիտէ եւ չընէր եւ հմուտ է չարին եւ չխորչիր . — Հաւատարիմ բարեկամը՝ ամուր աշտարակ եւ ով որ գտաւ գանի , գանձ գտաւ . — Այն որ քիչը (զսական) կ'անարգէ , քիչ քիչ

պիտի կործանի (առ փոքր փոքր) . — Ոչ թէ իմ կամքս , այլ քաւիդ ըլլայ . — Մարդ կը նայի երեսին եւ Ատուած սրտին . — Արդարները յաւիտեան կ'ապրին :

Դ Ա Ր Չ Ե Ա Ն Յ Օ Դ

Երբ յօդ առնող բառը յատկացուցիչ ունի , յօդը յատկացուցչին վրայ կը դրուի , երբեմն ալ զանց կ'առնուի , զոր օր. Ես ձայն ստիւծուն ըսելի՛ որ գոչէր ի քաւաթեւին :

Բայց երբ յատկացուցիչը յատուկ անուն է , յօդը յատկացեալին վրայ կը դրուի . երբեմն երկուքին վրայ ալ կը դրուի , զոր օր. Լուսայ դձայնն Պետրոսի :

Երբ յօդ առնող բառն ածական ունի , ածականը թէ նախադաս ըլլայ թէ յետադաս , ընդհանրապէս յօդը գոյականին վրայ կը դրուի , զոր օր. Հրաման ետ հանել զպատուական պատմուճանն :

Եթէ ածական ունեցող գոյականը յատուկ անուն է , ածականը յետադաս եղած ատեն , երկուքին վրայ ալ յօդ չդրուիր . բայց երբ ածականը նախադաս է , յօդ կ'առնու , զոր օր. Մեծն Սահակ :

Եւ շարկապով կապուած երկու բառերէն առաջինը միայն յօդ կ'առնու , զոր օր. Մեղաւորն եւ մաքսաւոր :

Յօդ կը դրուի ակնուակնով , կոչեով բայերուն հետ գործածուած ուղղական խնդրոյն վրայ , եթէ անիկա բայէն առաջ է , թէեւ ուղղական խնդիրը յատուկ առնուն ըլլայ , զոր օր. Պետրոս՝ որ Կեփասն կոչեցաւ . որ Պահլաւն կոչէր :

Յօդ կը դրուի երբեմն վայելչութեամբ ածականաբար գործածուած գոյականներու կամ յատուկ անուանց

վրայ, զոր օր. Եպիսկոպոսն անունն ի Հեղինացի ընդուէ է:

Մարդու եւ տեղւոյ անունները գրեթէ միշտ անյօդ կը մնան. բայց երբեմն ալ այս, այդ, այն ցուցականներով կամ ս, դ, ն յօդերով կը գործածուին, զոր օր. Ո՞վ է Պաւղոսն:

Երբեմն զարդի համար նախադաս ածականը յօդ կ'առնու, զոր օր. Պերճն ճեռօք:

Յօդ կը դրուի նաեւ.

Ա. Երբեմն որ ինչ եւ զինչ բառերէն ետքը, որոնք այն ինչ որ կամ աշխարհաբար՝ ան որ, ինչ որ կը նշանակեն, զոր օր. Զոր ինչ ես գործեմ. եկեալ ցուցին տեառն իւրեանց զամենայն ինչ սր եղեն:

Բ. Յօդ կը դրուի շատ անգամ մինչ, յորժամ, ուր, ուստի, որպէս, իբրեւ շաղկապներէն ետքը կամ որպիսի, որքան, որչափ, զիարդ մակրայներէն ետքը. քանզի այսպիսի խօսքերու մէջ միշտ զօրութեամբ բառ մը կամ բայ մը կ'իմացուի, եւ յօդը անոնց տեղ կը բռնէ, զոր օր. Լաւագոյն եւս ստացուածս ունիք յերկինս, ուր կանն եւ մնան. յորժամ լինէրն իսկ՝ ես անդ էի. որ յերկրէ ստեղծեալ, յետ սահաւ միտ ի նոյն երթայ ուստի առան:

Այսպիսի խօսքերու մէջ ալ այնպէս բառը մինակ կամ ուրիշ բառերով մէկտեղ զօրութեամբ կ'իմացուի, զոր օր. Որպէս եւ կանխաւ ստէի, այսինքն այնպէս՝ որպէս եւ կանխաւ ստէի:

Անորոշ դերբայի տեղ շատ անգամ զի շաղկապով զիմաւոր բայ կը գործածուի. այն ատեն զի շաղկապէն անմիջապէս ետքը եկող բառին վրայ յօդ կը դրուի, զոր օր. Ոչ զի մեռան, այլ զի խաչեցան, այն աւելին կ'ըստինք:

Հարցում. — Յօդը յաշկացուցինք թէ յաշկացեալին վրայ կը դրուի. — Ե՞րբ յաշկացեալին վրայ կը դրուի. — Յօդը ամականինք թէ գոյականին վրայ կը դրուի. — Ե՞րբ ամականինք վրայ կը դրուի. — Եւ շաղկապով կապուած երկու բառերէն մէջ յօդ կ'առնու. — Ո՞ր պարագայի մէջ յօդ կը դրուի. — Երբեմն իբրեւ ինչ յօդ կը դրուի անապատ գործածուած գոյականներու կամ յասուկ անուանց վրայ. — Մարդու եւ տեղւոյ անունները ինչպէս կը գործածուին. — Երբեմն իբրեւ ինչ նախադաս ածականն յօդ կ'առնու. — Ո՞ր պարագաներու մէջ ալ յօդ կը դրուի:

Հետևանք 191. — Տաճարն Երուսաղէմի շինեցաւ ի Սողոմոնէ, կանխագոյն անօք հարիւր քառասուն եւ երիւք եւ ամսովք ութիւք քան զշինել Տիւրացւոց զԿարքեղոն. — Զի ճառ խաչին՝ կորուսեղնցն յիմարութիւն է, այլ փրկելոցս մեզ՝ զօրութիւն Աստուծոյ. — Աղամանն ամենեքին մեռանին, նոյնպէս եւ Բրիտանիա ամենեքին կենդանացին. — Մաղկեցաւ զաւազանն Ահարոնի. — Յետ թիւրեղոյն ստատանայի եւ խարեղոյ զմարզն՝ ընդէ՞օր իսկ Աստուած ոչ երարձ ի միջոյ. — Սիրեցեալն ի Տեառնէ բնակեցէ յուսով. — Որպէս սրարն՝ նոյնպէս արասցի նմա. — Փառաւորեմք զկարգիչն նոցա եւ զյօրինիչ. — Եղեւ քահանայապետ երէց որդին Գրիգորի Վրթանէս. — Էր ամբոս բազում ի դաւթի եկեղեցոյն. — Ուստի իցէ հիմն շինուածոյն, եւ կատարն անտի լինիցի. — Ինէր ծունր մեծն Յակոբ. — Եւ էին լապտերք բազումք ի վերնատանն, ուր էաքն ժողովեալ. — Զկարգն Աստուծոյ արհամարհեալ այսպանէին. — Մինչդեռ խօսէրն առաջի նորա, նա լուռ եւեթ կայր. — Գարծուցէ (Աստուած) զճնարիա իւրաքանչիւր վերակացուս յիւրաքանչիւր ժողովուրդսն եւ յիւրեանց վաստակս ի շինեալ եկեղեցիսն՝ ուստի մերժեցանն. — Յիշեցէ՛ք դքանն Տեառն սրատուիրանին՝ որպէս պատու իրեացն ծառայից՝ հնազանդ կալ տերանց իւրեանց. — Ընդ սահաւ աւուրս եկին բեւ

րին զայն ինչ, զորմէ յղեացն . — Եւ ազուցեալ զգատա-
մուճանն մեծ, էած զգօտին ընդ մէջ իւր . — Տէր քննէ
զարդարն եւ զամպարիչտ . — Երանի՛ որ խորհի զազքասն
եւ զանանկ . — Ինչ որ սչ յափշտակեալն է՝ տուժէի
նոցա . — Ընտրեաց նա զազգն Յուդայ . — Դատ արու-
րէք որոյն եւ այլույ, իրաւունս արարէք անանկին եւ
խոնարհի . — Ելին տեսանել զի՞նչ իցէ որ գործեցան :

Հրահանգ 192. — (Եռյն) . — Ոչ զխոսեալ զինչ վա-
ղիւն ծնանիցի քեզ . — Նա հեռացաւ յինէն հեռագոյն
քան որպէս էրն . — Ոչ ի չարէ ումեքէ պարտ է զգա-
զանսն եւ զճճիս իմանալ . — Որպէս թէ յորժամ ծնա-
նիցինն, անդէն եւ մահունքն իւրաքանչիւր ուրուք
անվրէպ սահմանիցին . — Յորժամ կարիճն յաստեղատանն
է եւ ծնանիցի ոք, չար եւ մեղանչական լինելոց է . — Ձի
գործեան, վասն այնորիկ զայլն նախասկոցես . — Ձի
գատարկն նստէր . — Արեգակն եւ լուսին զուգակիցք են
միմեանց . — Մեծագեղն զարդուք . — Որպէս եղեն՝
այնպէս խօսի . — Մինչ աղայն էի, իբրեւ զտղայ խոր-
հէի, այլ իբրեւ եղէ այր, զտղայութեանն խափանեցի .
— Յաւեաց նմա վասն անկեղցն ի հուր եւ տանջելոց . —
Այլ իբրեւ արգարոյ պարտ էր խորհել թէ որպէս ի միա-
սինն արարաք զնա, առհասարակ արժան է մեզ եւ վա-
յելել ի նմա . — Մինչ ասնելն կամեցար զիս, գոյր այլ
Աստուած . — Յորժամ զհոլն խնդրեցեր . — Մարմնաւոր
ոք էր Յեսուն եթէ անմարմին . — Մինչ չէրն աշխարհ,
զիտաց խորհել եւ առնել բանիւ . — Ելից եւ արարից
որպէս միջան . — Ուր եսն եմ, անդ եւ պաշտօնեայն
իմ եղիցի . — Սախայն եւ ի նոցանէ, զոր ինչ հաւաս-
տին կարծեմք, առնումք . — Ի նոյն բլուր, ուստի էջն,
վերջտանեալ երանէ . — Այլ մեք, որ ինչ պիտոյն մերոյ

հաւաքմանս է, չարեսցուք . — Հոգին անուն զանմար-
մին նշանակէ բնութիւն . — Մանրեաց վիսեցին եւ զեր-
կաթ . — Պատմեաց զգործն զինչ եղեն . — Չոր արար
Դաւիթ յորժամ քաղցեաւն եւ որ ընդ նմայն էին . —
Ոչ վասն զի եկինն միայն, այլ առաւել եւս զի համար-
ձակեցանն . — Մինչդեռ Ապրղոսն ի Կորնթոս էր :

Հրահանգ 193. — Վերածեցէք ի գրաբար . — Ու-
նակոս պիտի ընես (առ սոն կոխեացես) առիւծը եւ վի-
շապը . — Ի՞նչու ուչացաւ (յամեաց) Բրիստոսի գաղուս-
տը . — Ըսենք ինչ որ հարկաւոր է . — Կերպէր իւր ձեռ-
քով ինչպէս եւ միշտ (հանապաղ) . — Տեսէք ի՞նչ կ'ը-
սէր Բրիստոս . — Ի՞նչպէս սորվեցուց մեզի մեծ Զրա-
դաշար . — Բրիստոսական պատարագը չմատուցուիր (ոչ
մատչի) . — Հնդկին ակառները ո՞րպէ՛ս այնքան ճերմակ
են . — Չարչարեցին Յիսուս Բրիստոսը արդարը եւ անա-
բաղ . — Աստուծոյ սէրը ամէն երկրաւոր մեծութենէ
(քան զ-) մեծ է . — Ասոր համար ինչ որ ստացաւ, մար-
դոցմէ կորսուեցաւ . — Անահիտ ծնունդ Մեծին Արա-
մազդայ . — Նա կարծ եւ անկայուն (անկայ) ժամանակը
կ'ողբար . — Մեռելներէ տարբեր չեն (ընդհատ) երբ չա-
րիքներու մէջ են . — Ի՞նչ է առաքինութեան զլուխը,
խոնարհութիւն . — Ինչ որ ապագային պիտի ըլլայ, ա-
սոր նման չէ . — Եւ արուեստաւորը (ձեռագէտն) որպէս
զի ինչքերը աւելցնէ, տեսակ տեսակ հնարք կը հնարէ .
— Առաքելին երբ ուրիշներու համար ինքզինքը կը զոհէ
(զնիցէ), ուրիշներուն հետ ինքն ալ կ'աղատի . — Կու-
լային Թամուզը՝ որ Ադոնիսն է առասպելաց (յաւաս-
պելս) . — Ինչպէս որ միշտ (ցանգ) կ'ըսէի եւ հիմա կ'ը-
սեմ . — Չարագործի պէս կը ներկայանար (կայր առաջի)
տղեղ (տղեղճն) կերպարանքով :

Ա Մ Ա Կ Ա Ն

Ածականը գոյականին ի՛նչպէս ըլլալը երեք այլ եւ այլ աստիճանով կրնայ ցուցնել, եւ ասոնք են . Պարզ , բաղդասական եւ գերադրական :

Ածականը պարզ է , երբ միմիայն գոյականին ի՛նչպէս ըլլալը կը ցուցնէ . ինչպէս . մեծ քաղաք , ժիր մեղու . մեծ , ժիր՝ պարզ են :

Բաղդասական կը ըստին այն ածականները որ բաղդատուած առարկաներու որպիսութեան մէջ առաւելութիւն կամ հաւասարութիւն կը ցուցնեն . զոր օր . Լաւ է անուն բարի քան զինչս :

Բաղդատականներն երբ հաւասարութիւն ցուցնեն՝ իբրեւ զ նախադրութիւնը կ'առնուն , երբ տարբերութիւն ցուցնեն՝ քան նախադրութեամբ հայցական կ'առնուն , զոր օր . Արագ իբրեւ զեղջերու . — Մեծ քան զնոսա :

Երբեմն ածականն եւս մասնիկն առնրով բաղդատական կ'ըլլայ , զոր օր . Եւ եւս մեծամեծս շինեցից :

Տեղոյ եւ ժամանակի ածականներն եւ մակրայներն երբեմն բացառական հոլով ինդիք կ'առնուն իրխանակ քան նախադրութեան , զոր օր . Ատուած ի յօղապատ մարմնոց ի վեր է :

Գերադրական կ'ըսուի ածականն , երբ գոյականին ի՛նչպէս ըլլալը սաստիկութեամբ կը ցուցնէ . զոր օր . Գերադրական է չարաչար , ժանտ , ժանտաժուտ , ամենահեշտ :

Գիտելիք . — Ածականին բացառական կամ ի նախադրել հայցականը երբեմն գերադրականի նշանակութիւն կ'ունենայ , զոր օր . Անմեղն ի ձէնջ արկցէ քար :

Առաւելութիւն ցուցնող բաղդատական ածականին վերջը գոյն մասնիկը կրնայ աւելնալ , զոր օր . Իմաստնադոյն , հզօրագոյն , եւայլն :

Հարցարան . — Ածականը քանի աստիճան ունի . — Ե՞րբ պարզ է , երբ բաղդասական է . — Բաղդասականներն ինչ նախադրութիւն կ'առնուն . — Երբեմն պարզ ածականը ինչ մասնիկ կ'առնու . — Տեղոյ եւ ժամանակի ածականներն քան նախադրութեան տեղ ինչ հոլով կ'առնուն . — Գերադրական որու կ'ըսուի :

Հրահանգ 194 . — Վերլուծեցէ՛ք նախադասութիւնները . — Քան զողորմածութիւն չիք ինչ պիտանացու . — Լաւ է իմաստութիւն քան զականս պատուականս . — Լաւ է անուն բարի քան զվեժութիւն բազում . — Ո՞չ սպաքէն ոսկին եւս ծանր քան զերկաթն իցէ . — Մեծագործն նաբուզողոնոսոր բանագոյն էր քան զչերակլէս Լիբիացւոց . — Սյուպիսի գեղ ազնիւ եւ հասակ գեղեցիկ իբր զայդ չիք իմ տեսեալ . — Երանելին նուե՛է ել գնաց աշակերտել զայլ եւս գաւառսն Վրաց . — Ոչ է աշակերտ լաւ քան զվարդապետ իբր . — Պատուականագոյնք ի նոսրին՝ անուանեցան զլուս . — Յառաջ կոչէր զիրտներս յաւազաց . — Չնչին իրայտի հաւատան մարդիկ զանձինս իւրեանց . — Յոյս անչորհակալին (ապերտտ) իբրեւ զսառն ձմերայնոյ հարեցի եւ ծորեցէ իբրեւ զլուր անպիտան . — Չեմ անմտագոյն քան զձեզ . — Չիք ոք անամօթ քան զսեղիատակն . — Ոչ է մեծութիւն լաւ քան զմարմնոց ողջութիւն . — Իմաստնագոյնք իցէք քան զիս . — Քակեցից զտեմարանս իմ եւ եւս մեծամեծս շինեցից . — Կորիւն առիւծու հզօր է քան զանասունս . —

Չիք այլ անգորչտութիւն մեծ քան զայս՝ դնել զհիւզէ զուգակից Աստուծոյ խիւղթեանն . — Հանդերձք նորա եղեն սպիտակ իբրեւ զլոյս . — Այլ Մեծն Սահակ ոչինչ կասեաց զհոգեւոր կաթնն զիեցուցանել մանկանց եկեղեցւոյ հանդերձ Մեսրոպաւ . — Եւ ձորձք նորա եղեն փայլուն սպիտակ յոյժ . — Կացցեն ի հաւատս անշարժ իբրեւ զվէժ . — Լաւ են հարուածք բարեկամի քան զհամիոյր թշնամոյ :

Հրահանգ 195. — Գրաբարի վերածեցէք . — Անկէ աւելի ծեր էին (ծերագոյն աւուրքք) . — Անթիւներուն (քաղցեւոյ) քու հացդ բրդէ եւ անյարկ աղբառնեքը քու տունդ տար . — Նա ամենէն պատուականագոյն էր . — Չար գազան մը կերաւ զանի . — Քենէ աւելի իմաստնագոյն մարդ չիկայ . — Մանանան եղեամի պէս ճերմակ էր . — Մովսէս բոլոր մարդերէն աւելի հեղ էր . — Անիկա մենէ շատ աւելի զօրաւոր է . — Գեղեցիկ տուներ պիտի չինես եւ անոնց մէջ (ի նոսա) պիտի բնակիս . — Փոչիի պէս մանր եղաւ . — Չգուշացի՛ր ամէն չար բանէ . — Նա անկէ փոքր էր . — Հրեշտակի տեսքին պէս (տեսիլ) շատ երեւելի էր անոր տեսքը . — Մեղրէ անուշի՞նչ (կայ) կամ առիւծէ՛ հզօրագոյն ի՞նչ . — Ողորմութիւն քնեղէն կամ տուրքեր տալէն աւելի ուրիշ մեծ եւ պատուական բան չիկայ Աստուծոյ առջեւ . — Օձերու պէս խորագէտ եղէք եւ միամիտ՝ աղաւնիներու պէս . — Իսրայելի որդւոց թիւն էր ծովու աւազի չափ անթիւ եւ անչափ . — Արծիւներէ աւելի արագ են անոր երիվարները . — Նա ամենէն փառաւորագոյնն էր . — Լոյսէն աւելի ի՞նչ պայծառագոյն բան կայ (կայցէ) կամ սիրամարդէն աւելի ի՞նչ գեղեցկագոյն բան :

Գ Լ Ո Ի Խ Է .

ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Ստացական դերանուններն իւր, ին, մեր, ձեր, իւրերը կը գործածուին իբր դերանուն, այսինքն՝ մինակ, առանց դոյականի, կը նշանակեն իմիկնս, քուիկնդ, մերիկնք, ձերիկնք, իրեկնք, եւայլն . եւ այն ատեն կ'ազնայ յօդ (ն) եւ կը վարեն այլ եւ այլ պաշտօններ : Բայց երբ ստորագելի ըլլան, յօդ չեն առնուր, զոր օր. Յիւրսն եկն եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան :

Նորա, անցա, իւրեանց յատկացուցիչներն այս կերպով կը գործածուին եւ կը հովաւուին այսպէս, նորա, նորայոյ, նորայոց, նոցա, նոցայոց :

Հարցաւան . — Ի՞նչ կանոն կայ ստացական դերանուանց վրայ . — Ի՞նչ գիտէք նորա, անցա, իւրեանց յատկացուցիչներուն վրայ :

Հրահանգ 196. — Վերլուծեցէք նախադասութիւնները . — Նաեւ չքոտեօքն զիծեցուցանէ զմեզ . . . զի է ի նոցանէ՛ որ զմեզ աշխատ աւնէ եւ է ինչ՝ որ մերումն վնասակար լինի . — Եւ նոքա նորայոցն ցանկանայցեն վասն գեղեցկութեանն եւ պայծառութեան . — Չհոգայցեմք ինչ նոցա, այլ ընդ նոցայնոցն . — Իբրեւ լուան՝ որ իւրքն էին, ելին ունել զնա . — Սիրեաց զիւրան՝ որ յաշխարհի աստ են, ի սպառ սիրեաց զնոսա . — Եթէ յաշխարհէ աստի էիք, աշխարհ զիւրան սիրէր արդեօք . — Յիմնէ անտի առնու եւ պատմէ ձեզ . — Չորս ետուր

ինձ յաշխարհէ, քո էին . — Որ ինչ իմ է, ամենայն քո է, եւ որ ինչ քո է, այն իմ է . — Ոչ ոք ի նոցանէ աւեր զընչից իւրոց թէ իւր իցէ . — Մանեաւ տէր զայնուսիկ՝ որ իւրքն են . — Ես զխման արձակեցի եւ դու զքոյսն . — Սրբասէր է տատրակ եւ եթէ դէպ լինի վարութանին իւր մեռանել, ո՛չ երբեք միաւորի ընդ այլ ումեք յիւրոցն մինչեւ ի վախճան իւր . — Արդ սկսեալ ցուցից զմերն . — Մերքն դառնային՝ բարձեալ զբեւինս իւրեանց . — Ինքեանք ջրատոյզ եղեն իւրայովքն ամենեքումք . — Իսկ Աղեքսանդրոս իւրայովքն գնաց յԵգիպտոս . — Ոչ հաւատամ՝ քեզ զօտարս ընդունել, որ զքոյն արձակեցեր . — Գրեցեր աւ իս զի բարեպաշտ եղեր աւ իմն . — Իշխանութիւն է քեզ սյուահետեւ յիմն ոչ խնայել . — Ոչ եթէ երկնչելով պատուեցի զքոյսն եւ ոչ յուսալով գալ ի հաշտութիւն սղոքեցի զքոյսն . — Յիւրայոցն ըմբանեցաւ :

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը .

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Յարաբերական դերանունն (*) յառաջ կը բերէ ուրիշ նախադասութեան մը անունը կամ դերանունն եւ այն յառաջ բերուածն յարաբերեալ է, զոր օր. Դա է որդի իմ, ընդ որ հաճեցայ . ընդ որ կը յարաբերէ որդի իմ բառը :

Ուր որ յարաբերեալը կը դառնուի, գոյաւոր նախադասութիւն է այն. իսկ ուր որ յարաբերականը կը գըտնուի, միջանկեալ կամ երկրորդական նախադասութիւն է, զոր օր. Ամենայն ինչ, որ քարի է, լոյս է . Ամենայն ինչ լոյս է, գլխաւոր նախադասութիւն . որ բարի է, միջանկեալ նախադասութիւն կ'ըսուի :

Յարաբերականով եղած նախադասութիւնը միջանկեալ կ'ըսուի, վասն զի ընդհանրապէս յարաբերեալին եւ անոր բային մէջտեղ կը մտնէ . ինչպէս վերի օրինակը :

Միջանկեալ նախադասութիւնն երբեմն գլխաւոր նախադասութեան վերջը կուգայ եւ երբեմն ալ առաջ, զոր օր. Ձիւնը արասցուք մանկանն՝ որ ծնանիցի . հոս միջանկեալ նախադասութիւնը վերջը դրուած է : Որ սիրե՛ զեղբայր իւր, ի լոյս բնակէ . հոս միջանկեալ նախադասութիւնը առաջ անցած է :

(*) Որ յարաբերականին մէկ ձեւն է ո, որ պակասաւոր հոլովումով անի եւ երբեմն յարաբերականին տեղ կը զործածուի :

Յարաբերական դերանունը կարելի եղածին չափ իր յարաբերելոյն քով պէտք է դրուի, մանաւանդ երբ երկդիմութեան մը պատճառ ըլլայ :

Իսկ երբ երկդիմութիւն մը չըլլայ, յարաբերականը կրնայ առանց անսպասեհութեան իր յարաբերեալէն հեռու դրուիլ, զոր օր. Որ բարւոք վերակացու լինին երկցունք, կրկին պատուոյ արժանի եղիցին :

Յարաբերականն ու յարաբերեալը հոլովով իրարու չեն համաձայնիր, այլ իրենց բայէն կախում ունի հոլովը, զոր օր. Ո՞վ է սա՞ որ դիմեալ գայ. — Այր մի՞ որում Յիսուսն ասեն՝ եբաց զաչս իմ :

Եթէ այլ եւ այլ հոլով խնդիր առնող բայեր կան, յարաբերականը պէտք է այլ եւ այլ հոլովներով կրկնուի, զոր օր. Յուցանեմ ձեզ զաւետարանն իմ՝ զոր ընկալաբուք, յոր եւ հաստատեալդ էք :

Յարաբերականն ու յարաբերեալը թուով պէտք է համաձայնին, այսպէս. Կոչեաց զժառայսն՝ որոց տուեալ էր զարծաթն :

Սակայն երբեմն եզակի ուղղականն ու հայցականն յոգնակի ուղղականին եւ հայցականին տեղ կը գործածուին, զոր օր. Երանի՛ այնոցիկ՝ որ սուրբ են սրտիւք :

Հարցաբան. — Յարաբերական դերանունն ինչ պատճառ կը կատարէ. — Ո՞րն է գլխաւոր եւ ո՞ր միջանկեալ նախադասութիւն. — Ինչն միջանկեալ կ'ըսուի նախադասութիւն. — Ո՞ր կը դուրի միջանկեալ նախադասութիւն. — Յարաբերական դերանունն ուր պէտք է դրուի. — Ե՞րբ կրնայ հեռու մնալ այն. — Յարաբերականն ու յարաբերեալն ինչպէս կը համաձայնին. — Երբ այլ եւ այլ հոլովով խնդիր առնող բայեր ըլլան, յարաբերականն ինչ հոլով պէտք է դրուի. — Յարաբերականն ու յարաբերեալն ինչպէս պէտք է դրուին. — Յարաբերականը կրնայ եզակի դրուիլ փոխանակ յոգնակի :

Հրահանգ 197. — Վերլուծեցէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւնները. — Ամենքին՝ որ ընդունին զնա՛ կեան եւ որք թողուն զնա՛ մեռցին. — Որ հեռաւորքն իցեն՝ յիշեցեն զիս. — Յիշեա՛ զեկեղեցի քո, զոր ստացար ի սկզբանէ. — Հա՛յր մեր, որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն քո. — Յիշեա՛ զբան ծառայի քո յոր եւ յուսացուցեր զիս. — Զամենայն զոր ինչ ասացերդ, ի լուսութենէ սրտի եւ ի բարւոք մտաց խօսեցար. — Թաքոյց զհրեշտակոսն զոր արձակեցաք. — Խելամուտ լե՛ր բանիցս զոր խօսեցայց ընդ քեզ. — Յամօթ արար որ ծնան զնոսս. — Պատկզ եղիցի այնոցիկ՝ որ ակն ունին. — Նոքա ոչ իմացան զբանն զոր խօսեցաւ ընդ նոսս. — Վաղվազակի եհաս նաւն յերկիրն յոր երթային. — Նա է մարդ կատարեալ՝ որ կարողն է սանձահարել զամենայն մարմին իւր. — Ահաւասիկ վարձք մշակաց՝ որ գործեն զանգս ձեր, առ ձեզ են. — Յետս կացին նոքա ի սուրբ պատուիրանէն՝ որ նոցա աւանդեցաւ. — Որ էրն ի սկզբանէ, զորմէ լուաքն, որում ականատեսն իսկ եղեաք. — Այս են աւետիք զոր լուաք առ ի նմանէ եւ պատմեմք ձեզ. — Ամենայն՝ որ ինչ յաշխարհի է, ցանկութիւն է. — Մեծատունք՝ որ ի կարասութն հարեալ են, ստէպ թօթափեն զհանդերձան, զի մի՛ ցեցակեր մեցամէս լինիցին. — Հա՛յր արդար, դու ես, որ աւնես սքանչելիս. — Ոչինչ օգտեցան, որք այնպէսն գնացին. — Հաստատուն կա՛ց յոր ուսարդ. — Է ամօթ, որ ամէ մեղս, եւ է՛ ամօթ, որ ամէ զլիառս եւ զուրախութիւն. — Մեհնատեղին Հերակլայ կայ դէ՛մ յանդիման լերինն մեծի՛ որում Յուն անուանեալ կարդան :

Հրահանգ 198. — Վերածեցէ՛ք ի գրաբար. — Բոլոր գանձանակը ձգողներէն շատ ձգեց (արի). — Երանելի

են ամենքը՝ որ հարսանեաց ընթրիքին կոչուած են . — Ասոնցմէ ծնաւ սքանչելի եւ զարմանալի մարդը Ներսէս, որ յետոյ (առյապայն) քահանայապետ եղաւ . — Կը վայլէ որ մենք (արժան է մեզ) այն մարդը՝ որ մեզի կուգայ՝ զբօսցնենք եւ ուրախացնենք որսերով եւ հրաւիրեալներով եւ ամէն պէսպէս վայելչութիւններով . — Մեզ եւ մեր զլսուն վրայ զառնայ այն մեղքը զոր գործեցիր . — Գիտցիր թէ ստոյգ է այս ամէնը զոր քու առջեւդ խօսեցայ . — Ազրիւր բխեց եւ անկէ կը խմէին՝ որ միշտ այն կողմն էին (հանապազօրոյ) . — Իրենց գողցած էշերը անոնց կուտար . — Քիչ օրէն (ընդ սակաւ աւուրս) եկան բերին զայն՝ որուն համար խրկեց . — Թող չամբընան (մի՛ ամաչեացեն) քեզի յուսացողները . — Մօտեցաւ պատմեց իր տեսած մեծամեծ սքանչելիքները . — Կարծեց թէ ստոյգ են այն խօսքերը զոր լսեց . — Ի՞նչ է տեսած երազդ . — Նոյ արձակեց ազուան , որ ելաւ եւ նորէն չդարձաւ . — Իսահակ կերաւ Յակոբին բերած խորտիկէն եւ օրհնեց զանի . — Ի՞նչ փոխարէն (տրիտուր) տամ Տիրոջը այն ամենուն տեղ՝ զոր ինձ տուաւ :

Երբեմն այս, այդ, այն դերանուն յարաբերեալները զանց կ'առնուին , մանաւանդ երբ յարաբերականին հօլովովն են , զոր օր. Պատրաստ է ամբոխն ի մեծարեւ՝ յորմէ երկնչին եւ զարմանալ ընդ որ պակուցանէն զնա :

Երբեմն յարաբերեալը լռելեայն իմացուած ատեն՝ որ յարաբերականը անոր հողովը կ'առնու , իրենը թողլով , զոր օր. Որում խնդրէ ի քէն՝ տուր . փոխ. ըսելու , Տուր այնմ՝ որ խնդրէ ի քէն :

Երբեմն յարաբերականը փոխանակ իր բային պահանջած հողովով գրուելու՝ յարաբերելոյն հողովը կ'առ-

նու , զոր օր. Յօրէ յորմէ խօսեցայ ես ընդ քեզ . փոխանակ ըսելու , Յորում խօսեցայ , եւ այլն :

Երբեմն ալ յարաբերականն անհողով կը սահուի , զոր օր. վասն որ հարկանէ զակն :

Հարցարան . — Ե՞րբ կը զեղչուին դերանուն յարաբերեալները . — Ե՞րբ յարաբերականն յարաբերելոյն հողովով կը գրուի . — Ուրի երբ յարաբերականն յարաբերելոյն հողովով կը գրուի . — Երբեմն յարաբերականն թնչպէս կը գրուի :

Հրահանգ 199 . — Վերլուծեցէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւնները . — Հա՛րց որում ցանկացեալ է անձն քո եւ ես պատմեցիք քեզ՝ զոր պարտ է քեզ գիտել . — Որոց ոչ պատմեցաւ վասն նորա՝ տեսցեն եւ որոց ոչ իցէ լուեալ՝ ի միտ առցեն . — Պահեցէ՛ զոր ի նմա գրեալ է . — Որ բնակեալն է յերկինս Աստուած՝ յաջողեցէ՛ զճանապարհս ձեր . — Որ երկմիտն է՝ նման է հողմակոծեալ եւ տատանեալ ալեաց ծովու . — Որ ոք գիտիցէ զբարին եւ ոչ անիցէ՝ մեղք են նմա . — Ոչինչ յորոց խորհէրն՝ ծածկէր . — Աւ յորոց ածէրն պատարագս եւ առաքեաց Եսաւայ եզրօր իւրում . — Զորս միանգամ գտանիցէ՛ք՝ կոչեցէ՛ք ի հարսանխս . — Ոչինչ՝ զորոց զմտաւն ածէր , անեւրց էին . — Աղօթեցէ՛ առ Աստուած՝ որում մեղաւն . — Թ'երեւս երկայնամիտ լիցի առ նա . — Ականջօք մերովք լուաք զոր հարքն մեր պատմեցին մեզ . — Այս առաջին պահք եղաւ յաւուրս Սրբոյն Գրիգորի , զոր եւ Առաջաւորք կոչեմք . — Որում երկինք չէին բաւական առ ի բնակութիւն՝ ի քէն մարմնացաւ . — Աղօթէ՛ր որ քարածիզն լինէին ի քեզ . — Որոց ոչ գործեցի՝ հատոյց ինձ հատուցմունս . — Իսկ որք զրեցին զկտակն , առ իւր նստոյց . — Որպէս ազոխ ատամանց վնասակար է եւ ծուխ՝ աչաց , նոյնպէս եւ անօրէնութիւնք՝ որոց վարին նովաւ . — Ազրիւր կենաց են

միտք՝ որոց ունիցին զնա . — Խորհուրդ բարի՝ առ որս ճանաչենն զնա, մերձեցայ . — Երեւի որոց ոչ թերահաւատեն ի նմանէ . — Որոց մտանեն՝ չտայք թոյլ մտանել . — Եւ ոմանք յորոց անդն կային, ասեն ցնա . Զի՞ գործէք . — Արժանի՛ որոց գործեցաքն՝ առնուիք զհատուցումն :

Հատկանգ 200. — Աշխարհաբարէ գրաբար . — Պատասխան տանինք մեզի խրկողներուն . — Դուք ձեր չը գիտցածին կ'երկրպագէք, մենք մեր գիտցածին . — ԶԱստուած սիրողներուն, ամէն բանի մէջ բարի բաներու համար (ի բարիս) գործակից կ'ըլլայ . — Ամէն ինչ՝ որ իմ տանս մէջ էր, տեսան . — Կ'ուզէր Հողօրեւոնէս խարել զանի այն օրէն (ի վեր) որ տեսաւ զանի . — Թող յաջողին (յաջողեսցեն) քու ամէն գործերդ եւ ամենուն՝ որ (որոց) արդարութիւն կը գործեն . — Կը պաղատէին անոր (կարգային առ որ) որ ամէն ժամանակի մէջ օգնական եւ պաշտպան կ'ըլլար իրենց . — Անոր համար եւրեւեցայ քեզ՝ դքեզ պաշտօնեայ ձեռք առնելու (առնուլ ի ձեռն) եւ վկայ անոնց՝ որոնցմով տեսար զիս եւ անոնց որոնցմով պիտի երեւիմ քեզ (որոց տեսեր . . . որոց եւրեւեցայց) . — Այն օրէն (ի վեր) որ լսեցինք, չենք դադարիր ձեզի համար աղօթելէ . — Դուք ձեզմէ դիտէք այն առաջին օրէն՝ որ եկայ . — Թող ձեր ըսածներէն բան մը չգայ իմ վրաս . — Անոր համար ինչ որ չպատմուեցաւ՝ թող տեսնեն եւ հասկընան (ի միտ առցեն) ինչ որ լսուած չէ . — Ես ջուր պիտի տամ անոնց ծարաւին համար՝ որ անջրդի տեղ կ'երթան . — Քանզի մէկը չիկայ, որուն յանդիմանութենէն վախնային (սիթայինն) . — Նաեւ իրաւամբ՝ կ'ըսենք մարդուն համար սպառիժ կրել գործածներուն տեղ (ընդ որոց գործիցէ) . — Եւ որոնք որ կը գտնէր Քաղզէացիներէն՝ կ'այրէր :

Գ Լ Ո Ի Խ Թ .

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅՆ ԻԲՐԵԻ ԶԷԶՈՔ

Էական բայը չէզոք կ'ըսուի, երբ զգնուիչ, ներկայ ըլլալ, տեղի ունենալ կը նշանակէ եւ այն ատեն ասորողիկ չունենար, զոր օր. Հայր մեր, որ յերկինս ես :

Հարցարան. — Էական բայն երբ չէգոք է :

Հատկանգ 201. — Վերլուծեցէք . — Անդ էին թակոյիք կձեայք վեցք . — Աստուած ամենայն ուրեք է . — Այր ոմն էր յԱւսիդ աշխարհի . — Են աստեղք յերկինս . — Են ոմանք որ ոչ հաւատան . — Ի մէջն իցես թէ ի նոցանէ . — Ուր եսն եմ, անդ եւ պաշտօնեայն իմ եղցի . — Եղեւ անդ աւուրս բազումս . — Ո՞ւր է Հարէլ եղբայր քո . — Զրհեղեղ եղեւ ի վերայ երկրի . — Էր նա ընդ ծառով . — Ուր առաւել եղեն մեղքն, անդէն առաւելան շնորհք Աստուծոյ . — Աստ է այրն, զոր տեսաք մեք . — Անդ է աղբիւր բարեաց . — Են ոմանք՝ որ ոչ հաւատան . — Հողի նորա է ի դժոխս . — Են մարդիկ որ տեսցեն զիս եւ խնդասցեն . — Են արկածք յորոց պարտ է խիթալ . — Եւ էր քարայրն ի դարեւանդ բըլրոյն . — Ո՞ւր է ոչխար յողջակէզ . — Է աստ առ իս եւ ոչ ելանէ արտաքս . — Աստ է քոյր իմ, որ ստէպ խնդրէ զիս . — Են ի ծովու անդ կըզեակը ինչ եւ ի բացէ նոցա խուժք . — Էր Աննա քահանայապետ ի տաճարին :

Հահահանգ 202. — Վերածնցէի ի գրարար . — Այն քաղաքին մէջ մարդ մը կար . — Հայրս պարտէզն է . — Թղենույն վրայ պտուղ չիկայ . — Մայրդ ո՞ւր է . — Ծու վուն մէջ ձկներ կան . — Հոն կային ջուրց տասներկու աղբիւր . — Կան՝ որ դուրսէն են եւ կան որ ներսէն . — Կար որ կը գգուէր եւ կար որ կը համբուրէր . — Քրիստոսով անոյշ հոտ եմք . — Մենէ՞ ես թէ օտարներէ . — Ամէն բան անով եղաւ . — Ես հոն էի . — Աղջիկս դպրոցն է . — Մայրս գիւղն է . — Ծատ օրեր պանդխտութեան մէջ եղաւ . — Հոն շատ ձիթենիներ կային . — Մեր նախածնողք դրախտն էին . — Քու կամքդ թող ըլլայ . — Հոն խողերու երամակ մը կար . — Անոնցմէ մէկը հոս է . — Հոն երկու դանգակ կայ . — Ամենքն ալ հոս են . — Երեքն ալ մէկտեղ էին :

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅՆ ՈՒՆԻՄ ԲԱՅԻՆ ՏԵՂ

Ունիւմ բային տեղ շատ անգամ եւ բայը կը գործածուի ունիւմին տէրբային սեռականի փոխելով եւ սեռի խնդիրը տէրբայի ընկելով, զոր օր. Ես քոյր մը ունիմ, է իմ քոյր մի :

Հարցարան. — Եւ բայն ինչպէս ունիւմ բային տեղ կը գործածուի :

Հահահանգ 203. — Եւ երազոցն այլ եւ այլ պատճառք են . — Որոց իցեն աչք մտաց . — Եթէ իցեն ուրուք երկու ծառայք . — Բերան է նոցա եւ ոչ խօսին . — Եթէ իցէ ուրուք որդի խեռ եւ անզգամ, եւ ոչ լիցէ ձայնի հօր եւ մօր խօսյ, մեացի . — Այնր գլխոյ ոչ վարսք են եւ ոչ գիտակք . — Զի՞ պատմեցէք առնն թէ գուցէ ձեր եղբայր . — Որոյ մարմին եւ արջն եւ ճարպ եւ սակերք

են, հարկ է՝ թէ մեղէն է եւ կենդանի . — Է հօր խոյ պարտէզ մի . — Բայց էր նոցա միւս եւս եղբայր կրտսեր անուն վարդ . — Ոյր իցեն երկու հանդերձք՝ տացէ զմին այնմ՝ ոյր ոչ գուցէ եւ ոյր կայցէ կերակուր՝ նոյնպէս արասցէ . — Եղեւ նորա որդի մի . — Էր Իսահակայ ջրհոր մի . — Են իմ որդիք երկու . — Են իմ եղբարք երկրորտասան . — Էին կուռք մի Բաբելացուց անուն Բէլ . — Ոսկի եւ արծաթ այնչափ է իմ, մինչեւ զամենայն գաշտս եւ զբոլոր երկիրս ընուլ . — Որչափ եւ իցէ քո՛ ըստ նմին բազմութեան արասցես զողորմութիւնսն, եթէ սակաւ իցէ քո՛ ըստ սակաւին . — Դստերք իցեն քո՛ զգո՛յշ կաց եւ մի՛ զգուեր զնոսա եւ համարձակեցուցաներ . — Դովսայ էր արջաւ եւ ոչխար եւ անասուն :

Հահահանգ 204. — Եղբայրս այգի մը ունի . — Նա եօթը մանչ եւ երեք աղջիկ ունեցաւ . — Հայրս երկու տուն ունի . — Դրացիս շնիկ մը ունի . — Ծատ ստակ ունէիր . — Լուսինը իրեն առանձին ըսյ չունի . — Աչք ունին եւ չեն տեսներ, ականջ ունին եւ չեն լսեր . — Ծատ ինչքեր ունեցաւ . — Արծիւը սուր մազիկներ ունի . — Ով որ հարս ունի, նա է փեսայ . — Ես չունիմ . — Ես, դու, նա ունի, մենք, դուք, անոնք ունին . — Եւ հարուստն ունէր խիստ շատ հօտեր եւ անասուններ (անդեայք) . — Քու ազխիւնդ երկու որդի ունէր . — Ես տուն մը ունիմ . — Նա այգի մը ունեցաւ . — Հօրեղբայրս մեծ տուն մը ունի . — Մայրս երկու ազխիսն ունէր . — Չորս դուռ ունի մեր եկեղեցին . — Իսրայէլ տասներկու որդի ունեցաւ . — Անոնք ստացուածք ունէին . — Որոնք որ բժշկութեան պէտք ունէին կը բժշկէր . — Նա որդի չունէր . — Եթէ նա եղբայրներ չունենայ (գուցեն) :

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ .

ԲԱՅԻ ԵՂԱՆԱԿԱՅ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱՅ ՎՐԱՅ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սահմանակալան եղանակը ներկայի մէջ կատարուած գործողութիւն մը կը ցուցնէ , զոր օր. Նորա Ե աշխարհս գոյիւ խրով . այս աշխարհս անբողոքովիս անորն Ե (Տե՛ս այս մասին էջ 81) :

Նոյն սահմանական եղանակը փոխանակ այժմեան իրողութիւն մը ցուցնելու՝ իրաց բնական ընթացքին կամ սովորութեան մէկ բացատրութիւնը կ'ըլլայ : Այդ տեսակ խօսքեր սովորաբար առածներ կամ ճշմարտութիւններ կ'ըլլան , զոր օր. Սէր ոչ նախանձի . Որ սիրե զխրատ՝ սիրե զմաստութիւն :

Անկասարը կը ցուցնէ ոչ բոլորովին կատարուած գործողութիւն մը . իսկ կասարեալը կը ցուցնէ անցեալ ժամանակի մէջ տեղի ունեցած գործողութիւն մը , զոր օր. Որ ինչ պատուական էր ի բնութեանն , այն մեղ ճուալ :

Գիտելիք . — Իրազիտական ձեւ մ'է վիպական ոճը քաղցրացնելու համար սնցեալին տեղ ներկայ դնել կամ սահմանակամին տեղ անկատար , զոր օր. Անէ գՊոնտոս եւ զԹրակէ , կործանէ : եւ զԼակեղեմոնացիս , փախտեայ անէ եւ զՓոկէացիս :

Երբնն ալ անկատար գործածել փոխանակ կատարեալին , զոր օր. Նշանս բաշխէր , դրօշս արձակէր :

Բայց պէտք է զիսնալ թէ բայից ժամանակներու խառն գործածութիւնն աւելի գեղեցիկ եւ վայելուչ կ'ընէ ոճը : (Տե՛ս այս մասին ձևԸՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱԿՈՆՅ , էջ 10-1) :

Յարակասար եւ զերակասար կը դրուին քանի մը բայերու ներկային եւ անկատարին տեղ , այսպէս . Բընակեալ եմ , փոփ . բնակեմ . Յարացեալ եմ , յուսամ . Զարմացեալ եմ , զարմանայր , եւայլն :

Ապառնին երեք տեսակ գործածութիւն ունի . 1. Բուն ապառնուոյ նշանակութեամբ , 2. Իբրեւ հրամայական եւ արգելական՝ հրաման , կամք ցուցնելով , մանաւանդ Ա . եւ Գ . դէմքի , եւ 3. Ստորադասականին տեղ , մանաւանդ զի , թէ շողկապով :

Որոչ կերպով ըլլալիք ցուցնողն է բաղադրեալ ժամանակը . Գաղցց եմ , շինեղցց եմ , սաղցց իցես , եւլն .

Ապառնուոյ երկրորդ գործածութիւնը զմաստորաբար Ա . եւ Գ . դէմքի հրամայականին եւ արգելականին պատկանելիքը լեցնելու համար է , զոր օր. Մի՛ ճեսից զմահ՝ որդուոյ իմոյ (չտեսնեմ) :

Ապառնուոյ այս երկրորդ կերպ (հրամայական) գործածութեան տեղ կը զանուի՝ նաեւ սահմ . ներկայ դրուած , զոր օր. Ասեմք զի իջէ հուր յերկնից :

Ստորադասական ներկայի տեղ սահմ . ապառնի՝ բաւական յաճախ կը գործածուի , մանաւանդ՝ որ , եթե , թերեւս , մինչեւ բառերէն ետեւ՝ եւ աւելի (որպէս) զի շողկապով , որուն քով սովորական է ապառնի քան ստորադասական , զոր օր. Որ հաւրբերեսցես ի սպառ՝ նա կեցցէ :

Ասոնցմէ զատ՝ շատ անգամ ապառնի կը դրուի՝ աչ-

խարհաբար սահմ. ներկային տեղ, մանաւանդ առաւի-
ւոր վճռական խօսքի մէջ, զոր օր. Որ անարգէ զհայր՝
նախատ լիցի :

Իսկ եւ՛ բային ապառնիին տեղ ստորագասական կը
գործածուի, զոր օր. Այսօր ընդ իս իցես ի դրախտին :

Հարցարան. — Ի՞նչ կը ցուցնէ սահմանական եղանակը . —
Ի՞նչ բացատրութեան տեղ կը գործածուի . — Ի՞նչ կը ցուցնեն անկա-
սարն ու կասարեայր . — Ե՞րբ յարակասար եւ զերակասար կը դրուին .
— Ապառնիին քանի՛ տեսակ գործածութիւն ունի . — Բազուդրեալն ի՞նչ
կը ցուցնէ . — Ապառնոյն երկրորդ գործածութիւնը ի՞նչի համար է . --
Ստորագասական ներկայի տեղ յանախ ի՞նչ կը գործածուի . — Ապառ-
նիին նաեւ ի՞նչ ժամանակին տեղ կը դրուի . — Ե՛մ բային ապառնիին տեղ
նր եղանակը կը գործածուի :

Հրահանգ 205. — Վերլուծեցէ՛ք հետեւեալ նախադա-
սութիւնները . — Ոչ կարեն հօտք առանց հովուաց լինել
եւ հովիւք առանց բարուք վերակացուի . — Աշտարակք
չորեքիւսիք բոլորակք երեւին ի հեռատանէ . — Քեւ
պարծի այսօր սուրբ եկեղեցի, ո՛վ վկայուհի սուրբ Սան-
դուխտ . աշակերտեցար առաքելոյն թագէտսի եւ ի հա-
ւատս ճշմարիտս հաստատեցար, ոչ խառնակելով ընդ
հեթանոսական սպառօնան, արժանի եղեր վերանալ առ
հայր . որ զտիկնութեանն քո թողեր զփառս եւ աս-
տուածային փառօքն զարդարեցար՝ այսօր դասակ-
ցեալ ընդ զուարթունս երկնից, վասն մեր առ տէր բա-
րեխօսեա . — Արուեստագէտքն միշտ հանապազ յիւրա-
քանչիւր արուեստից չահին զդարմանս կենաց իւրեանց .
— Մատիցէ այր ի խորութիւն սրտի իւրոյ եւ բարձր ե-
զիցի Աստուած . — Արծաթ ընտիր է լեզու արդարոյ . —
Պատասխանի ողբ՝ դարձուցանէ զսրտմտութիւն . —
Բան խիտտ յարուցանէ զբարկութիւն . — Վարձ չորհաց
խրատ՝ որոց կրեն զնա . — Համերքն խօսէին, կաղք

գնային, միակողմանիք բժշկէին, կոյրք տեսանէին եւ
փառաւոր առնէին զԱստուած Իսրայելի . — Զայն առ-
եալ՝ տացես նոցա ընդ իմ եւ ընդ քո . — Հարից զհօ-
վիւն եւ ցրուեսցին ոչխարք հօտին . — Ամենայն մարմին
լրբեւ զխոտ է եւ ամենայն փառք մարդոյ իրբեւ զծա-
ղիկ խոտոյ . — Գրիգորիոս երիւք հնգօք ամօք ի վիրա-
պին ճշնեցաւ . — Անձկացեալ եմ տեսանել զերեսս ձեր .
— Մի՛ լիցուք սնապարծք . — Լուիցեն զայս իմաստունք
եւ յամօթ լիցին . — Նստարուք այդր՝ մինչեւ երթայց
կացից յաղօթս . — Օ՛ն առ (հապա՛, աղէ՛) եւ զհակացն
եւս դասս եւ զձեռագիտացն ջոկս քննեսցուք . — Այլ
կամիք՝ զի եւ զնոսա թողցուք, եւ առ այլս՝ որ թուին
արդարագոյնք քան զնոսա՝ եկեսցուք :

Հրահանգ 206. — Աւխարհաբարէ գրաբար . — Ամէն
իմաստուն տիրոջմէն է, անոր հետ կը մնայ յաւիտեան
(կայ եւ մնայ) . — Քու բարեկամներդ թող շատ ըլլան,
այլ հազարէն մէկը թող քեզ խորհրդակից ըլլայ . — Ով
որ ողորմութիւն կ'ընէ, ընկերին փոխ կուտայ . — Հնա-
զանդ միտքը եւ պարկեշտ որկորը մարդու փառք է . —
Եթէ փնտոես զանի, պիտի գտնես (գտցի քեզ), եւ ե-
թէ թողուս զանի՝ զքեզ իսպառ պիտի թողու (լքցէ) . —
Մի՛ դարձըներ քու երեսդ ամէն աղքատէ եւ Տէր Աստ-
ուած իւր երեսը քենէ չպիտի դարձընէ . — Ողորմու
թիւնները մահուանէ կը փրկեն եւ թող շեն տար խա-
ւարը մտնելու (մտանել ի խաւարն) . — Պիտի մտնէ ա-
նոց տուները (ի տունս որոց) որ իմ անունովս սուտ
կ'երդնուն . — Տէրը թող տեսնէ եւ դատէ . — Մի՛ ծող-
վեր (մի՛ ծողովեսցես) հունձքերէն ինկածը . — Թե-
թեւ իրեր երկնից բարձրութեան երեսը կ'եղնեն (վե-
րանան) եւ ծանրերը դետինը կ'իջնեն (հակին իջանել) .

— Այլ մենք ծածկենք մեր հաճոյքները մեր արտից չտե-
մարաններուն մէջ եւ Աստուծոյ տանք (աւանդեցուք)
եւ հատուցմանց յուսանք (ակն կալցուք) անկէ . — Եւ
մէկ խօսքով (եւ միանգամայն խակ ասացեալ թէ), ինչ
որ մեր զգայարաններէն (ի զգայնոցս) կը շջափուի կամ
կը զննուի կամ կ'զգացուի (ազդի), այն մարմնաւոր է,
եւ ինչ որ զգայարաններու (զգայնոց) չզգացուիր, ան-
մարմին է . — Հրեայք մինչեւ ցայսօր կը սնդեն թէ մեր
հայրերը Յիսուսը խաչ հանեցին . — Տա՞նք թէ չի տանք .
— Հարուստները թող այս լսեն եւ ամէնան (յամօթ լի-
ցին) . — Հող նստեցէք, մինչեւ որ երթամ աղօթեմ (կամ
յաղօթս) . — Քանզի այնպէս է արեւոյթիւնն . որչափ
մէկը լամէ, աւելի սաստիկ կը ծարաւցնէ (պասքեցու-
ցանէ) :

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Բացարձակ հրամայականի յատուկ ձեւն է ե՛րթ,
գործե՛ա, Տեաե՛ք : Իսկ երկրորդական ձեւը ջի՛ր, ջի՛ք, որ
ապառնիէն ելած է՝ աւելի ասպարող կամ յորդորող է :

Ծանօթ . — Հրամայական երկրորդական ձեւն ա-
պառնոյ վրայէն կը կազմուի . ինչպէս . Արասցես, ա-
բասջիր, փախիցես, փախիջիր :

Հարցարան . — Հրամայականի բացարձակ ձեւն ո՞րն է :

ԱՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ատորադասական բառը կը նշանակէ, ինչպէս յայտնի
է, ստորագաս կամ կախում ունեցող : Ստորադասականն
այս անունն առած է այն պատճառաւ որ բայի մը ստո-

րադասականով ցուցուած գործողութիւնը կախում ունի
առաջին բայով մը ցուցուած գործողութենէն :

Ստորադասական կը գործածուի .

1. Երբ ընդհանուր եւ անորոշ բանի մը վրայ է
խօսքը : Այս պարագային՝ ներկային կը համապատաս-
խանէ, զոր օր . Որ ունիցի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ :

2. Երբ խօսքը քեական կամ հարցական է, անոր
մէջ ալ ասնով ներկային կը պատասխանէ, զոր օր .
Միթէ քաղեցե՞ր ի փշոց խալող . — Եթէ ոք ածիցէ աս-
տակ յաջ ծնօտ քո :

3. Երբ խօսքը նմանութիւն կամ ենթադրութիւն է
Այս պարագային՝ անկատարին կը պատասխանէ, զոր օր .
Նման է ազգս այս մանկուոյ՝ որ նստիցի ի հրասարակս :

Ծանօթ . — Որ, ուր, երե, յորժամ եւ նման բա-
ռերուն բայը վայելուչ է եւ շատ սովորական՝ ստորա-
դասական դնել փոխանակ սահմանական ներկայի, զոր
օր . Որ ընդ ճառագայթս արեգական հայել կառնիցի :

Հարցարան . — Ի՞նչ կը նշանակէ ստորադասական բառը . —
Ո՞ր պարագայից մէջ կը գործածուի :

Հրահանգ 207 . — Վերլուծեցէք . — Որպէս յորժամ
իցէ ոք ուրուք թշնամի, եւ թաքուցեալ զթշնամութիւնն
դաղտ կամիցի փնասել եւ չգիտիցէ զհանգամանս փնա-
սակարութեանն, եւ չուրջ եկեալ յածիցի հնարս իւնդ-
րել . ապա դտեալ ժամանակ, յորժամ ոք ի բժշկաց
թշնամոյ նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհպել եւ
յայս նիշ կերակրոց չճաշակել, որով առողջութեանն
կարիցէ հասանել, վաղվազակի ի կեղծիս բարեկամու-
թեան կեղծաւորեալ՝ զբժիշկն պարտուիցէ եւ զօգտա-
կարսն նմա փնասակարս թելադրեալ կարծեցուցանիցէ

եւ պատուէրս հակառակ հրամանաց բժշկին տայցէ եւ այնու առնիցէ նմա վնաս . — Բրդեա՛ քաղցեւրց վհաց քո եւ զաղքատս անյարկս տա՛ր ի տուն քո . — Միթէ աղբեր անդստին ի միոյ անկանէ բղխիցէ քաղցր եւ դառն . — Ո՛վ իցէ իմաստուն եւ հանձարեղ ի ձեզ . — Մի՛ յապաղեր զտուրս կարօտելոյն . — Գիտիցե՞՞մ արդեօք զինչ ընթեռնուցուադ . — Լե՛ր իբրեւ զհայր որբոց եւ եղիցիս որդի բարձրելոյն . — Մի՛ ումեք երաներ յառաջ քան զվախճան . — Ուսանիջիր նախ եւ ապա խօսեսջիր . — Գիտասջիք եւ տեսջիք թէ վասն ո՞յր եղեն այսօր մեզքս այսօքիկ . — Զբարկս գործեսջիք եւ չար ձեզ ոչ պատահեցցէ . — Եթէ ոք ասծիցէ ապտակ յաջ ծնօտ քո, դարձո՛ նմա եւ զվրան . — Զի՛նչ ինչ քան զայն ծաղր կայցէ, յորժամ՛ մարդ արարիչ աստուածոց լինիցի :

Հրահանգ 208. — Աճխարհաբարէ գրաբար . — Առակի պէտք չկայ . քանզի ամենքն ալ գիտեն՝ որ այնպիսի ցաւերով կը մաշին (ծնգիցին) . — Ամէն տգեղ խօսք ձեր բերնէն չեւնէ . — Իմ իրաւունքներս ըրէք եւ իմ՛ հրամաններս պահեցէք . — Զգուշացիր քու անձիդ, գուցէ մոռնաս քու Տէր Աստուածդ . — Ողջ առողջ քու ճամբադ գնա . — Յիշէ՛ զիս, երբ քեզ բարի ըլլայ . — Եւ չզիտցողներուն սորվեցո՛ւր . — Ո՛րչափ մեծութեան հասնիս, խոնարհ եղիր (ի խոնարհութեան ունել զանձն) . — Երբ երկինք երեկոյեան դէմ՛ կարմրին, (օդին) պարզ ըլլալը (զպարզոյ) կը ցուցնեն . — Բժշկէ՛ անոնց բորոտները եւ կենդանացուր անոնց մեռեալներն եւ անոնց կոյրերուն աչքերը (զկոյրս) բաց եւ անոնց մէջ ճրիաբար մեծամեծ բժշկութիւններ ըրէ՛ . — Փուշերէն խաղող կը քաղուի՞ . — Ճարտար բժիշկը մերթ կը խարէ, մերթ կը կտրէ, մերթ դառն զեղեր կը խնցընէ, հիւանդին ա-

ռողջութիւնը ձեռք ձգելու համար (առ ի հնարել) . — Ո՛վ ամէն լեռներ, ցնծացէ՛ք այսօր Սեպուհ գերազանց լեռան մեծապայծառ փառքին վրայ, քանզի հոն (ի նմա) բնակեցաւ սուրբն Գրիգորիոս :

Ա Ն Ե Ր Ե Ի Ո Յ Թ

Երբ աներեւոյթ մը ուրիշ բայի տէրբայի կամ խնդիր ըլլայ աշխարհաբարի մէջ, գրաբար զի շողկապով դիմաւոր բայի կրնայ փոխուիլ . զոր օր. Զի ներօղ եւ արգահատող է Արարիչն, այն ամենեցուն իսկ յայտնի է . փոխանակ՝ Արարչին ներօղ եւ արգահատող լինեն, եւլն :

Նոյնպէս պատճառ կամ նպատակ ցուցնող խօսքին դիմաւոր բայն աներեւոյթի կը փոխուի . զոր օր. Բերին ջուր լուանալ զոտս նոցա : Աներեւոյթը շատ անգամ՝ կ'առնու ի, առ, առ ի նախդիրը : (Տե՛ս ի, առ նախդիրը) :

Դարձեալ ժամանակ ցուցընող խօսքերու դիմաւոր բայն աներեւոյթի կը փոխուի, զոր օր. Ի ծնանելն Յիսուսի : (Տե՛ս ի նախդիրն) :

Դիմաւոր բայ մը եւ անոր աներեւոյթն ի միասին ապաֆեհ կամ քեպեհեւ շողկապով կցուած խօսքին դժբութիւն ունին, զոր օր. Ունել ունէին իւղ, այլ ոչ բաւական, այսինքն թէպէտեւ ունէին իւղ, այլ ոչ բաւական :

Հարցարան. — Աներեւոյթ մը երբ զի շողկապով դիմաւոր բայի կը փոխուի . — Պատճառ կամ նպատակ ցուցնող խօսքին դիմաւոր բայն ինչի կը փոխուի . — Ուրիշ ո՞ր պարագայի մէջ դիմաւոր բայն աներեւոյթի կը փոխուի . — Դիմաւոր բայ մը եւ անոր աներեւոյթն ի միասին ինչ բանի զօրութիւն ունին :

Հրահանգ 209. — Վերլուծեցէք . — Նոքա վեր ի վերոյ բանիւք խնդացին զմեր ի նոսա հասանել . — Ոչ գոյր

անդ ջուր ըմպելոյ ժողովրդեանն . — Պահել պահեացէ
 զպահպանութիւնս , բայց գործ ինչ մի՛ գործեացէ . — Ոչ
 իբրեւ զմարդ է ի վարթնուլ եւ ոչ իբրեւ զորդի մարդոյ
 ի սպառնալ . — Զինչ խնդրէ ի քէն տէր Աստուած քո ,
 այլ երկնչել ի տեառնէ Աստուծոյ քումմէ եւ զնալ յա-
 մենայն ճանապարհս նորա եւ սիրել զնա . — Ասի ես
 զքեզ ի վանայ հօտից , լինել քեզ առաջնորդ ի վերայ
 ժողովրդեան իմոյ . — Դու ընտրեցեր զտաճարս քո զայս
 կոչել զանուն սուրբ քո ի վերայ սորա , զի լիցի դա տուն
 ուխտից խնդրուածոց ժողովրդեան իմոյ . — Ի ցածնուլ
 միրկին մնայ աւազ եւ սիկ աղի . — Նօքա որ առինն՝
 առնուլ առին վասն այնորիկ որ ետն բերել յանուն դո-
 հիցն պաշտաման . բայց վասն բերելեացն աղաչելոյ՝ անդր
 ինչ ոչ խառնեցին . — Իսկ Մենեղաւոս առնուլ առ ի
 ձեռս զիշխանութիւն քահանայութեան . — Արդ աղա-
 չեմ զձեզ՝ յիշել ձեզ զերախտիան զառհասարակ բարեացն .
 — Եւ զի չիք ակնառութիւն առ ի յԱստուծոյ , ասէ .
 Միթէ Հրէի՞ց միայն Աստուած իցէ՞ եւ հեթանոսաց ոչ .
 — Եւ ի դնել նոցա երիցս անգամ ծուր եւ կալ յազօթս ,
 եւ յարեաւ ի ծովու անդ հողմ սաստիկ , եւ սկսաւ ըն-
 կենուլ ի կղզի անդր ձուկն սաստիկ յոյժ . — Ի թողուլ
 նախ զարարչն մեր եւ զնորուն պատուիրանս՝ գուցէ
 բարկացեալ տէր Աստուած ձեր , եւ խլիցէ զձեզ արմա-
 տաքի . — Բայց ժամանակի սպասէր իւրում անմտու-
 թեանն օգնական գտանելոյ . — Ըստ մերձենալ հողմոյ
 խորչակի՛ ցամաքեացի տունկն :

Հրահանգ 210. — Աւխարհաբարէ գրաբար . — Թէ-
 պէտեւ կը ցուցընէ , բայց չգործածեր (ի կիր չարկանէ) .
 — Անոնց լեզուները սուր են հայհոյելու համար եւ ա-
 նոնց մտքերը ստեղծ համար վարժ (կիրթ) . — Պարզ եւ

որոշ խօսքեր ճշմարտութեան պատգամներն եւ դիւրաւ
 կ'ընդունուին (դիւրին առ ի յընդունել) . — Խիստ եւ
 անհնարին դժուարին են իմանալու . — Աստուած այս-
 պիսի անհնարին ցաւեր բժշկելու համար (վասն այնորիկ
 զի) բողբոջիին (ամենեւեմբ) ամէն բաները խոնարհու-
 թեամբ մատակարարեց . — Գէշ բան է (չար) անաս-
 տելը եւ բարի՛ անոր հակառակը . — Սատանան տեսնե-
 լով Աստուծոյ ձեռքէ ձգելը (թողացուցանել) , մտենա-
 լով՝ գործի ձեռք կը վարնէր . — Քրիստոսի ծնանելու
 ատեն լոյս ծագեցաւ , եւ մոգերը տեսան եւ անոր ետե-
 ւէն դացին . — Դատին անիրաւ ըլլալուն համար կինը
 իւր վրայ կ'առնու յանցանքը . — Երբ արեգակը մարը
 կը մտնէ՝ մարդ իւր գործերէն կը դադրի . — Պատուիրեց
 անոր որ մէկուն չըսէ . — Այլ Աստուծոյ մահուան պատ-
 ճառ չըլլալը թող վկայէ ամենարուեստ իմաստունը . —
 Անոր օրով մեծ ջրհեղեղին ըլլալը կը պատմեն (վիպա-
 գրեն) . — Երբոր ջուրերն իջան (ցածնուլ) , Նոյ աղաւնին
 արձակեց . — Երբ գարունը կը հասնի , ամբողջ աշխարհ
 կը զուարթանայ . — Մենք շատ քարեր ունինք քու աղ-
 ուաներդ թափելու համար . — Զիոց բերանը սանձ կը
 դնենք , որպէս զի անոնք մեզի հնազանդին (անսալ) . —
 Ալ ջրհեղեղ չսլիտի ըլլայ ամէն մարդիկը սատակելու
 համար . — Երբ իր սպրեւուն ալ յոյս չունեցաւ (իրբեւ
 ակն ինչ ոչ կալաւ) :

ԱՆՅԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ ընդունելութիւնը կրնայ ունենալ իբրեւ ,
 յորժամ , եթէ շողկապներով կապուած դիմաւոր բայի
 զօրութիւն , զոր օր . Եւ մտեալ ի Կառիառնաւում , մատ-
 եաւ առ նա հարիւրապետ մի :

Գլխակիք. — Շատ անգամ ալ փոխանակ անցեալ զերբայի զըրուած կը գանձնք անորոշ զերբայ, զոր օր. Իսկ եթէ ոք յոչինչ զվատուծոյ զպատուիրանսն համարիցի, յորժամ մեցել ընդ բանսարկուին մարտնչիցի՝ վաղվազակի կործանի:

Կրաւորական եւ չէզոք բայերուն անցեալ ընդունելութիւններն թէ՛ իբրեւ ածական եւ թէ՛ գոյականաբար կրնան գործածուիլ, որոնք խօսքին մէջ իրենց բուն խնդիրներն ալ կ'ունենան. զոր օր. Կառւաց խորտակելոց, խորտակուած կառքերու. արանց անկելոց, իշնող մարդոց:

Գլխակիք. — Զէզոք եւ կրաւորական զուտ ածական անցեալներ երբեմն բացառականի տեղ սեռական կ'առնուն. զոր օր. Այսպիսի բանից յիմարաց մնաց կարկատելոց՝ չէր պարտ ամենեւին բնաւ առնել պատասխանի. — Կապեալք խաւարի եւ կաշկանդեալք երկայն գիշերոյ. — Ապա եթէ բունագոյն բան զնա էր հիւղն, զի ետ ի ձեռս զիւր պատրեալն նմա չարչարել. փոխ. պատրեալն յիւրմէ:

Հարցարան. — Անցեալ ընդունելութիւնն ինչ սեռակ դիմաւորբայի գօրութիւն ունի. — Կրաւորական եւ չէզոք բայերուն անցեալ բնդունելութիւններն իբրեւ ինչ կը գործածուին:

Հրահանգ 211. — Վերլուծեցէք: — Հարցեալ՝ թէ յո՞ ուրեք արդեօք նաւարկիցէ՝ պատասխանի արարեալ, թէ առ դիւն, աղօթս առնել՝ զի բարիք մարդկան ինիցին. — Վասն ուխտիցն եղելոց եւ իրաւանցն զրկելոց ջանայր խաղաղութեամբ անցանել. — Եթէ ոք կամիցի զամենայն լեզուաց նովին բանիւք զզորութիւնն թարգմանել, չկացուցանէ յանդիման զբանիցն ասացելոց զվիտս. — Այս են անուանք որգւտցն Խորայելի մտելոցն յԵգիպտոս. — Տէր բարկացաւ ինձ վասն բանիցն ասացելոց ի ձէնջ, — Նշանօքն եղելօք կործանեցան բազինք մեհենիցն. — Հասին առին զամրացեալ քաղաքն կամօքն Աստուծոյ. — Մի՛ ոք իշխեսցէ նախատել զդոսս վասն իրացդ եղելոց. — Ոչ եթէ անձինք ինչ են, այլ ան-

ուանք զբանգտանաց, եւ բաջաղանք մարդերոց մտաց ի դիւաց. — Եթէ ոք սրբէ զանձն իւր, եղեւ նա իբրեւ զանօթ սրբեալ. — Իբրեւ աւուրք ինչ անցին ի վերայ իբրաց գործելոց. — Ժողովեցան եպիսկոպոսք վասն անիծեալ աղանդոյն Արիանոսի Ազէքսանդրացոյ:

Հրահանգ 212. — Աշխարհաբարէ գրաբար. — Հաւատացեալ ժողովրդոց տեղ չմնաց. — Եւ հովին յաջողելով (ըստ հողմոյն յաջողութեան) տասնեւհինգ օրուան մէջ կը հասնէր հրամայուած տեղը. — Առին անկէ ժողվուած գանձերը եւ կը պահէին տրուած հրամանին համեմատ. — Անոր սուին հնազանդութեան խրկուած (յղեալ) պատգամները. — Յամաքային անասունները իբր թէ իմացականութիւն (իմացումն) ունին եւ դիւրաւ (շիրարագոյնս) զիտեն ընտրել իմանալ եւ արագ կը տեսնեն եւ անցեալ իրերը կը յիշեն. — Արդամոնոս անուն զպիր մը Սողոմոնի առաջարկած (արկեալ) առասպելները կը լուծէր (լուծանել). — Որտաւ կուտար երեսուն տարիէն վերջը շինել ծնած խոճկորներուն թուոյն համեմատ. — Գուք չէք անհնազանդ որդիներ (որդիք անհնազանդութեան), այլ սիրեցեալ եկեղեցւոյ մանուկներ. — Ո՛վ արարչին արեամբ ներկուած պատմուծան, զոր ճշմարիտ վկայք զգեցան (արկին) անոր օրինակին համեմատ. — Շուները կը կերակրուէին սեղանէն ինկած փշրանքներէն. — Եւ ուրիշները գերեզմանները կը խուզարկեն (կրկոտեն) եւ հողի տակ թաղուած մարմինները մերկացնելով արեւու կը ցուցնեն խայտառակութեամբ. — Զայս երբոր ըսաւ՝ ժողովքը արձակեց. — Եւ երբ տանը դուռը զարկաւ, մտեցաւ աղախին մը մտիկ ընելու. — Եւ երբ Փետտոս հրամայեց, Պաւղոսը բերին:

Մ Ա Ս Ն Գ .

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՁԵՒՔ

Քերականական ձեռք կ'ըստին խօսքի այնպիսի կերպեր՝ որ քերականական կազմութեան կամ տրամաբանութեան կանոններու ճշգիւ համաձայն չեն . այլ այսու ամենայնիւ յաճախ կը գործածուին թէ՛ արձակ գրուածոց եւ թէ՛ քերթութեանց մէջ :

Այս ձեւերը կը ծառայեն շատ անգամ գեղեցիկ , աղբիւր եւ բացայայտ ընելու խօսքը եւ գրողին ճաշակի ազնուութիւնը կը յայտնեն :

Քերականական գլխաւոր ձեւերն են . Երջումն , գեղջումն , աւեշադրութիւն , բախադրութիւն եւ փոխադրութիւն :

Հարցարան . — Քերականական ձեռք հրու կ'ըստին . — Այս ձեւերն ինչ բանի կը ծառայեն . — Ուրեմն են :

1. ԵՐՋՈՒՄՆ

Երջումն է նախադասութեան մէջ բառերու քերականական կարգը փոխել եւ աստեթեանց մէջ նախադասութեանց կարգը : Այս ձեւը դրաբարի մէջ յաճախեալ է :

Նախադասութեան մէջ քերականական խստիւ կանոնաւոր կարգը կը պահանջէր նախ ենթական դնել իւր լրացուցիչներով , յետոյ բայն եւ վերջապէս այլ եւ այլ խնդիրներ այն կարգին համեմատ որ համաձայնութեան

մէջ իրեն կը տրուի : Ամէն անգամ որ այդ կարգը չպահուի , բառերու շրջում կայ , զոր օր . ~~Ձպէսս~~ իմ եւ որոց ընդ իսն էին՝ պաշտեցին ձեռքս այս՝ շրջամբ դրուած է այս խօսքը , պէտք է ըլլայ . ~~Ձեռքս~~ այս պաշտեցին զպէսս իմ եւ որոց ընդ իսն էին :

Աստեթեանց մէջ քերականական կարգը կը պահանջէր որ նախ գլխաւոր նախադասութիւնը դրուէր եւ յետոյ այլ եւ այլ ստորադաս նախադասութիւններ , ամէն մէկուն իւր ստորադասութեան կարգով : Ամէն անգամ որ այս կարգը չպահուի , նախադասութեանց շրջում կայ . զոր օր . Որոց ի Դամասկոս եւ յերուսաղէմ էին , պատմեցի զՂմանալ եւ դառնալ յԱստուած կենդանի . այս խօսքը պէտք է այսպէս շարել . Պատմեցի զՂմանալ եւ դառնալ յԱստուած կենդանի , որոց ի Դամասկոս եւ յերուսաղէմ էին :

Այսպէս շատ անգամ տէրբային ետքը կը դրուի . զոր օր . եւ էր Մովսէս ամաց երեսուն եւ երկուց . փոխ . Մովսէս էր ամաց երեսուն եւ երկուց :

Մէկ բայ կազմող երկու բառերը շատ անգամ իրարմէ կը բաժնուին՝ խնդիրները մէջտեղ ասնելով . զոր օր . **Ձի մի՛ մթարքն՝** որ զբօքն շողայցեն , **արգել հայելոյ ի յատակութիւն լուսոյն շիցին :**

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ . Բժշկիչ պէսպէս ցաւոց լիցի . Յանկալի ամենեցուն լինէին . Դամագիտ այնմ վահանի լինիցի . Նմանող քում տեսուն եղեր . Նպաստ ի յաղթութիւնն լինիցի . Ձիւն օգուտ նմա յլնչիցն լինիցի . Ամբաստան զվարդապետացն լինիցիմք . Ծովածուփք ալէկոծք ի մէջ ծովուն լինէին . Դժկամակ ընդ հատուցումնն լինի . Ենտրնակալ առ բարեբարն լինիցիս :

Քիսեղիք . — Երկու բառով կազմեալ մակբայները միջանկեալ բառերով կը հեռանան մէկմէկէ , զոր օր . Մի՛նչ նա դեռ կամէր :

Ոմանք ալ առաջ դրուելու տեղ՝ ետեւ կը դրուին , կամ ուրիշ կերպով բնական տեղէն կը խախտին , զոր օր . Որո՞նայ ոչ , փոխ . ոչ որո՞նայ :

Կամ միջանկեալ բառերով կը հեռանան բայէն, զոր օր. Զերկիրս շուրջ շուր պատէ, այսինքն շուրջ պատէ:

Այլ եւ այլ խնդիր առնող բայերէն երբեմն մօտինը եւ երբեմն հեռուինը կ'առնու խնդիր եւ միւսը զօրութեամբ կ'իմացուի, զոր օր. Զքէն Աստուած հարցն մեքոց զոհանաւ եւ օրհնեմ. — Առին գնացին զնա: Առաջին խօսքին մէջ մօտի բայն առած է խնդիր, երկրորդին մէջ հեռուինը:

Շատ անգամ ալ բայի կամ անունի մը խնդիրը միջանկեալ բառերով կը հեռանայ, զոր օր. Տեսանեմ զմարդիկս զի չըջին՝ իբրեւ զծառս. այսինքն՝ զմարդիկս՝ որ չըջին՝ տեսանեմ իբրեւ զծառս:

Յատկացուցին յատկացեալէն ու բացայայտիչը բացայայտեալէն շատ անգամ կը հեռանան, զոր օր. (յասկացուցիչն հեռացած), Զհրէական բարուցն բերէք զօրինակն յանձինս ձեր. — (բացայայտիչն հեռացած). Ամենեցունց ճարտարապետն ուսոյց ինձ իմաստութիւն:

Ածականներն ալ իրենց գոյականներէն կը բաժնուին, զոր օր. Որ ոչն կամիցի ոք գործել:

Անուան մը նախդիրը շատ անգամ իրմէ առաջ դըրուած խնդրին կամ մակբային վրայ կը դրուի, ինչ հօլովով որ ըլլայ այն խնդիրը, զոր օր. Զհուրը կ'իզեալն եւ զհողմով հասեալն եւ զժանեօք դազանաց ծախեալն անպակաս յարուցանես:

Հայցական գոյականին եւ յատկացեալին նախդիրներն յետադաս ածականին եւ յատկացուցչին վրայ կը դրուին, զոր օր. (յեսադաս ածական) Ճանապարհ գարտուի գնացուք. — (յեսադաս յասկացուցիչ) Հանդերձ զներ զգեցուք:

Հարցաւան. — Ի՞նչ է շքումն. — Քերականական կարգն ինչպէս կը պահանջէր տարել. — Նախադասութիւնք ինչպէս պէտք է տարուին. — Ո՞ր կը դրուի տերբային. — Մէկ բայ կազմող բայերն ինչ կ'ըլլան. — Այլ եւ այլ խնդիր առնող բայերէն ո՞րն ինչ խնդիր կ'առնու. — Բայի մը կամ անուան մը խնդիրը ինչպէս կը դրուի տեսանգամ. — Յակացուցիչն ու բացայայտիչն ինչպէս կը դրուին. — Ի՞նչպէս կը դրուին ածականներ. — Անուան մը նախդիրն ո՞ր կը դրուի. — Հայցական յասկացեալին ու նայցական գոյականին նախդիրներն ո՞ր կը դրուին:

Հրահանգ 213. — Աւակերտն հետեւեալ նախադասութիւններն իրենց քերականական կարգին վերածէ. — Ապականեն զբարս քաղցունս բանք չարք. — Հատուցանիցէ մեզ հատուցումն զամենայն չարեացն զոր անցուցաք ընդ նմա. — Առնուցուք ձեզ պտուղս զգեղեցիկ ծառոցն. — Նա շինեաց զբունն տանն տեառն զվերին. Տացէ անձրեւ երկրին ձերում ի ժամանակի իւրում զկանուխ եւ զանազան. — Որոց առհասարակ որք ի գնդին էին բազուկք իւրաքանչիւր՝ յետս դարձեալ ի վերայ իւրաքանչիւր թիկանց, առանց իրիք կապելոյ՝ սքանչեւապէս կապեալ լինէին. — Զմիտս կամեցաւ հաճել զամբոխին. — Ծանիցես զբանիցն՝ որոց աշակերտեցար զճնարարութիւն. — Եւ զորս սիրէի՝ յարեան ի վերայ իմ. — Եւ խօսեցաւ Եղիսէ ընդ կնօջն զորոյ կեցոյց զորդին. — Զամենայն շինուած քաղաքին հրձիգ արարին զիայտակերտն. — Մատուցես զո՞հ զառաջնոց արմտեաց քոց. — Մինչ նա գեւ կամէր արութիւն ինչ դործել. — Որ ընդ ճառագայթս արեգական հայել կամիցի. — Յորժամ զպատիւ արարչին ոք նոցա մատուցանիցէ. — Որ բասիլիսկուն կոչի աղբ ինչ օձից՝ հայելով միայն սատակէ զմարդ կամ զանասուն. ուստի յորժամ ի ջրհորս զտանիցի՝ ճրագ

առեալ իջանեն ի ներքս ըմբռնել, զի հայեցեալ ընդ ճրագս ոչ մեղանչիցէ մարդոյն՝ օձն . — Նոքա ի մարդկան ատեանս կան եւ ջատագով գրկելոցն լինին . — Գուշակ ճշմարտութեանն յաւիտենականին՝ որ գալոցն էր՝ լինէին :

Հրահանգ 214. — (Նոյն) . — Ամբաստան զվարդապետացն լինիցիմք . — Շնորհակալ առ բարերարն լինիցիս . — Իբրեւ ճրագ մի ի մեծի տան ի մէջ ձեզուան եւ յատակի լուցեալ՝ առ ի գիտաւարն եւ զստուերն զերկուց մեծացն անօթոց ի բաց ի միջոյ փարատելոյ . — Շինեաց զդուռն տանն տեառն զվերին . — Յերկրէ հեռաստանէ եկին առ իս ի Բարեշոնէ . — Մատուցին ողջակէզս եւ զփրկութեանցն առաջի Աստուծոյ . — Եւ լուաւ Գոթոզիա զճայն ժողովրդեանն՝ զընթանալոյն , զդոհանալոյն եւ զորհնելոյն զարքայ . — Մատուցին զնոխազսն զվանն մեղացն առաջի արքային եւ ժողովրդեանն . — Եւ զամենայն կա՛հ եւ սպաս տաճարին զոսկեղէն եւ զարծաթեղէն ետ կիրոս ցՁորաբարէլ . — Ընդ երկու զգօրսն բաժանեցին . — Առեալ գայր զհրաման իշխանութեան զարքունի . — Նմա էր յանձն հանել հարկ զաշխարհին . — Հրամայեաց զկառավին հարկանել զանօրէն մահապարտին . — Բայց զի վասն՝ քո մեծ վաստակք են առ իս , զոր ինչ խնդրէիրն , ե՛րթ՝ տուեալ լիցի քեզ . — Յա կոր արածէր զխաչինսն Լաբանու զմնացեալսն . — Պնդեցաւ զկնի նորա ճանապարհ զեւթին աւուր . — Թող եկեսցէ մի ոք ընդ իս յերիցանց իմոց . — Ոչ կարաց լսել եւ ժոյժ ունել զիւրոյ տեսանն զանարդանս :

Հրահանգ 215. — (Նոյն) . — Եւ անդ էր ոչ զօրէնս շարաթուց տեսանել եւ ոչ զտօնս տարեկանաց զհայրենիս սլահեալ . — Իբրեւ տօն հասանէր սպանդարամետա-

կան սլաշտամանն . — Նա գեղեցիկ խորհուրդս հաստատուն յանձին եղեալ , զարժանի հասակին , արագ արագ առնէր զսպաստանսն . — Ձհուովմայեցուոցն խոստանայր զհարկն յերուսաղեմացուոց ընու . — Մի՛ այդպէս խիստ եւ խժաբար կատարեր զկամս քո . — Դու՛ որ գործէին զամբարտաւանութիւն զՍողոմոնացիսն՝ չարօք իւրեանց հանդերձ խայտառակեցեր . — Վասն այնորիկ շատից յաչաց ելանէին . — Ձի՛նչ ընդհատ ի մանկուոյ իցեմք որ ընդ խաղ տունս շինիցեն , մեք որ գեղեցիկ ապարանս շինիցեմք . — Իմ զի աղ եւ հաց կերեալ է յաշխարհին ձերում , գութ եւ սէր ունիմ ընդ աշխարհս . — Եւ որ ի համազգեացն լծեալ են՝ երբեմն սայթաքին , երբեմն օձտեն , եւ ի տաքնապի զկառավարն եւ զանձինս կացուցանեն եւ երբեմն խորտակումն իսկ կառացն գործեն . — Բայց իրաւամբք այն է՝ յորժամ արժանի ըստ որոց գործեացն ոք ինչ առնուցու . — Յամաք ուրեք ի ծովէ անտի ոչ երեւի . — Որոց առաւել քան զերկաթ հաստատուն ընտրէին ողբին . — Ապա թէ ոչ առնուցու յանձն հաւանել Հրեայն . — Ձի անձանօթ եւս լինէր առյապայ մարդկան՝ Աստուծոյ բարերարութիւնն . — Բազում անգամ քան զարս գտանին առաքինի՛ կանայք . — Եւ անկաւ իսկ ոչ յազգահամարն կոյսն , — Յուցանէ զիւր իրաւունսն առ Հրեայսն Աստուած :

2. ԶԵՂՁՈՒՄՆ

Ձեղջուրը ձեւ մ'է , որով կը յապաւուրին աստիճան մը մէջ մէկ կամ շատ մը բառեր . զոր օր . Հունձք բազումք են եւ մշակք սակաւ . ի նմանէ եւ նովա եւ ի նոյն ամենայն . ո՞ւր իմաստուն , ո՞ւր դպիր , ո՞ւր քըննիչ աշխարհիս այսորիկ :

Չեղջուճն երեք տեսակ է . Տէրբայիի , բայի եւ խնդիրներու զեղջուճ :

Տէրբայիները կրնան զեղջուիլ շատ անգամ .

1. Երբ անորոշ կամ միջակ անուններէն ըլլան , զոր օր . եւ ոչ կարասցէ ի նոցանէ , որ ապրիցէ ի քէն . փոխ . ոչ ոք ի նոցանէ :

2. Երբ անորոշ եւ անցեալ դերբայներու , նոյնպէս յարակատարի , գերակատարի եւ ստորագասական անցեւոյն վերաբերին . զոր օր . Ձիա՞րդ զգիրս գիտէ սա , զի ուսեալ բնաւ չիք . այսինքն սորա չիք ուսեալ :

Բայերը կը զեղջուին .

1. Անցեալ դերբային էական բայը շատ տեղ հետը չգրուիր , մանաւանդ ճառ բային անցեալին հետ . զոր օր . Տուեալ քեզ , փոխ . տուեալ շիցի քեզ :

2. Էական բայը կը զեղջուի մանաւանդ միևնջեւ , չեւ բառերէն ետքը . զոր օր . Միևնջեւ եկեալ առ միմեանս :

3. Էական բայը կը զեղջուի , երբ յարաբերական դերանուամբ միջանկեալ նախադասութիւն է , զոր օր . Եւ ահ նորա պատեալ էր զամենայն բնակիչս՝ որ շուրջ գնովաւ :

4. Էական բայը շատ անգամ բնաւ չգրուիր , երբ խօսքը ծանուցում , մաղթանք , առակ , ճիշդոս , վերնագիր է . զոր օր . Բարեկամ հաւատարիմ՝ աշտարակ ամուր :

5. Խօսքի մը առաջին անգամին մէջ գրուած բայն , յաջորդին մէջ առանձին կամ իր խնդիրներով զանց կ'առնուի . զոր օր . Կշտամբեսցէ գքեզ քո բերան եւ ոչ ես , այսինքն ես ոչ կշտամբեցից :

Խնդիրներու զեղջուճն է .

1. Առաջեղ , յղեղ բայերու սեռի խնդիրը լռելեայն

կ'իմացուի . զոր օր . Առաքեաց կոչեաց զնախարարս այլազեացն :

2. Նախդիր ունեցող երկու յատկացեալներէն երկրորդը չգրուիր եւ անոր նախդիրը միայն կը գրուի երկրորդ յատկացուցչին վրայ . զոր օր . Լուաւ զձայն երգոցն եւ զպարուց , այսինքն եւ զձայն պարուց :

3. Երբեմն նախադասութեան մէջ զեղջեալ յատկացեալ մը կ'իմացուի , որ վերաբերուի ինչ կը ցուցնէ . զոր օր . Անկինն հոգայ զտեառնն , այսինքն զիրս տեառն :

4. Շատ անգամ յատկացեալը չգրուիր ու իւր նախդիրը յատկացուցչին վրայ կը գրուի . զոր օր . Մեծ է տեսաւորութիւն մտաց քան զմարմնաց :

5. Երբ միեւնոյն բառը կրկնուի նոյն հոլովով առաջինը միայն նախդիր կ'առնու . իսկ եթէ մին բացառական եւ միւսն իով անորոշ հայցական հոլով ըլլայ , ետքը գրուողը միայն նախդիր կ'առնու , զոր օր . Տուն ի տանէ եւ տեղի ի տեղւոյէ . — Պատուեսցի ազգաց մինչեւ յազգս եւ սրբուց մինչեւ յորդիս :

Այսպէս եւս . Դրանէ ի գուռն . քաղաքէ ի քաղաք . կենաց ի կեանս . չարեաց ի չարիս . սրտէ ի սիրտ . տարւոյէ ի տարի . ժամէ ի ժամ . օրէ յօր . կամ քաղաք ի քաղաքէ . խորան ի խորանէ . շարաթ ի շարաթէ . օր յօրէ . եւայլն :

Բացի տէրբայիէ , բայէ եւ խնդրէ կը զեղջուին նաեւ դերբայ , ցուցական եւ ստացական ածական , նախադրութիւն եւ չազկապ :

Անորոշ եւ անցեալ դերբայք՝ մանաւանդ էական բայինը՝ երբեմն զօրութեամբ կ'իմացուին : Այսպէս կ'ըսուի . Սիրտ ի բերան չըջել , փոխ . Սիրտ ունելով ի բերան : Կը զեղջուին շատ անգամ այս , այդ , այն , ինչ :

ֆո, մեր, ձեր, իւր ածականները, զոր օր. Ամբարձէք զաչս եւ տեսէք, փոխ. Զաչս ձեր :

Նախադրութիւն մը՝ որ քանի մը խնդիր ունի, առաջին խնդրոյն քով դրուելէն ետքը, կրնայ միւսներուն քով զեղչուիլ. բայց նախդիրն, եթէ ունի, բոլոր խնդիրներուն վրայ կը դրուի, զոր օր. Ոչ չողար զհետ երկտաւարդաց, զաղքատաց կամ զմեծամեծաց, փոխքսերու, զհետ աղքատաց, զհետ մեծամեծաց :

Ուր որ միեւնոյն նախդիրով երկու բառեր գտնուին եւ մին միւսին խնդիրն ըլլայ, խնդիրն իւր նախդիրովն յառաջ կը դրուի եւ զանց կ'առնուի միւսին (խնդրառուին) նախդիրը, զոր օր. Եւ ի վաղիւ անդր ի ճանապարհ անկանել նոցա եւ մօտ ի քաղաքն լինել, փոխքսերու, Յանկանել եւ շինել :

Հարցարան. — Ի՞նչ է զեղչումն. — Քանի տեսիլ է զեղչումն. — Ե՞րբ տերայիններ կը զեղչուին. — Ե՞րբ բայեր կը զեղչուին. — Ե՞րբ խնդիրներ կը զեղչուին. — Բացի բայէ, տերայիք եւ խնդիրք ուսի՞նք որո՞նք կը զեղչուին :

Հրահանգ 216. — Առակերտը զեղչեալ բառերը գտնէ. — Ըստ Հիպոկրատեայ՝ կեանք սուղ եւ արուեստ երկայն. — Ապրեցո՛ւ զանձն իմ եւ զորդելին իմոյ. — Զգեցցուք զգրահան հաւատոյ եւ զսիրոյ. — Բազում են որդիք սկնդկիդ քան զարամբոյն. — Մարմին ցանկայ հակառակ հոգւոյ եւ հոգի հակառակ մարմնոյ. — Տայր ոք ինձ թեւ որպէս զաղաւնոյ, զի թուչէի վերանայի, հեռացեալ դադարէի յանապատին. — Սրիցեն զեզուս իւրեանց որպէս զօճին. — Ընդարձակեա՛ զտեղի խորանաց քոց եւ զսրահից քոց. — Մեք կաւ եւ դու ստեղծիչ մեր եւ գործք ձեռաց քոց ամենեքին մեք. — Բուրեցէ հոտ նորա իրրեւ զինդրկի. — Նա հանգեաւ յիւ-

րոց գործոց, որպէս Աստուած յիւրայոցն. — Ոտք նորա իրրեւ զարջու եւ բերան նորա որպէս զառիւծու. — Մի՛ լինիր ամբարտաւան, յորժամ ի ցանկալի փառաւորութիւնս իցես, եւ մի՛ դձու՞ յորժամ ի թշուառութիւն հասանիցես. — Յիշատակ նորա օրհնութեամբ եւ աղօթք նորա ի վերայ մեր ամենեցուն. — Փախիցէ զօրն որ ընդ նմա. — Ողբս առեալ փետէի զվարսս զլիսոյ իմոյ եւ զմօրուաց իմոց. — Շիջուցանեն զխառս տան քոյ եւ զսեղանոյ սրբոյ քոյ. — Ողջոյն ետ նոցա եւ նոքա նմա. — Ես եմ Հառափայէլ յեւթանց անտի ի սրբոց հրեշտակաց. — Օրհնեա՛լ որ պահեաց անարատ զսուրբ տեղի իւր. — Ժողովեցան ջուրքն որ ի ներքոյ երկնից. — Յորժամ եղէ այր, զտղայութեանն ի բաց խախտեցի :

Հրահանգ 217. — (Նոյն). — Եթէ գոյ մարմին չնշաւոր, գոյ եւ հոգեւոր. — Դառնութիւն սրտի՛ զինի անշափ, ցնձութիւն եւ ուրախութիւն սրտի՛ զինի սակաւ. — Որպէս տերեւ կանաչ պայծառութիւն է ծառոց, նոյնպէս աղքատասիրութիւն մարդոյ. — Ասա՛ ինձ զթիւ ծնելոցն եւ զմեռելոցն. — Յափշտակես զայլոց. — Զհեթանոսացն յիրաւի պարտ է ի խոյզ եւ ի խնդիր արկանել. — Անդ ձկունք անկեալք ի գործի՛ կենաց ի մահ երթան. — Յիշեցից զուխտ իմ որ ընդ իս եւ ընդ ձեզ. — Մեկնեա՛ց յինէն, եթէ դու յահեակ՝ ես յաջ, եթէ դու յաջ՝ ես յահեակ. — Չեւք նորա յամենեսին եւ ձեռք ամենեցուն ի նա. — Ահա հուր եւ ահա փայտ, ո՛ւր է ոչխար յողջակէզ. — Յընտիր շիրմաց մերոց թաղեա՛ զմեռեալս քո. — Յոսկերացս իմոց եւ ի մարմնոցս իմոց ես դու. — Տո՛ւր ինձ ի մանրադորաց որդոյ քոյ. — Թողից առ քեզ ի ժողովրդենէ աստի որ ընդ իս են. — Եղեւ ահ Աստուծոյ ի վերայ քաղաքացն որ չուրջ զնո-

վաւ . — Մինչդեռ տանէին զնա , առաքեաց առ սկես-
 րայրն եւ ասէ . — Եւ ոչ իցէ ի նոցանէն՝ որ ապրիցէ ի
 քէն . — Նստաւ առաջի նորա անդրանիկն ըստ երիցու-
 թեան իւրում , եւ կրտսերն՝ ըստ կրտսերութեան իւրում .
 — Գօտիք ձեր ընդ մէջս եւ կօշիկք ձեր յոտս եւ ցուպ
 ձեր ի ձեռին . — Զվեց օր արար Տէր Աստուած զերկինս
 եւ զերկիր եւ զծով եւ զամենայն որ ի նոսա . — Զպը-
 տուղ կալոյ քո եւ զհնձանի մի՛ հատանիցես . — Օ՛ժ
 զխորանն եւ զամենայն ինչ որ ի նմա . — Մատուցես
 զտասանորդս ցորենոյ քոյ եւ զզինւոյ քոյ եւ զիւրոյ
 քոյ եւ զանդրանիկս արջառոյ քոյ եւ զոչխարի քոյ . —
 Եւ առաքեցին բնակիչքն Գարաւոնի առ Յեսու ի Գաղ-
 զաղա . — Կոտորեցին զամենայն շնչաւոր որ ի նմա . —
 Զգեաց զծայր գաւազանին՝ որ ի ձեռին իւրում . — Կո-
 տորեցես զանտառն՝ որ զնովաւ . — Ժողովուրդ քո՛ ժո-
 ղովուրդ իմ եւ Աստուած քո՛ Աստուած իմ . — Ոչ լաւ
 համարեցաւ զանցաւորս՝ այլ զվերինն . — Մի՛ ի պատիւ
 առցեն զոսկերս նորա իրրեւ զայլոցն . — Առաքեաց նա
 յերկիրն Յունաց եւ խնդրեաց էաժ անտի կին . — Ընդ-
 սակաւ աւուրս եկին բերին զայն ինչ , զորմէ յղեացն .
 — Կերպարանի սատանայ կա՛մ ի վիշապի կերպարանս
 կամ ի նհանգի իմն . — Յորժամ երկիր չէր , եւ ոչ
 տունիք ինչ որ ի նմանէ , զբարսմունսն ո՛ւստի գտանէր
 (Զրուան) ունել ի ձեռին . — Եթէ կամիս , նախ զմշակու-
 թեանն քննեսցուք . — Աղէ՛ ասա՛ , մեծանա՞լ կամիցիս .
 եւ զայլոց յախշտակել . — Առաքեաց Փարաւոն եւ կոչ-
 եաց զՅովսէփ . — Յղեաց կօշեաց առ ինքն զայդորդն .
 — Մանրացոյց զսիրտ իւր եւ զծառայից իւրոց . — Ա-
 ռաքեա՛ եւ ա՛ժ զնա . — Եղիցին յախշտակութիւն եւ յա-
 ւար նոցա . — Առաքեցին եւ կօշեցին զնա . — Մտանի-
 ցես՝ շտեմարան ի շտեմարանէ թաքչել . — Փախեաւ եւ

մուտ ի տուն իւր սենեակ ի սենեկէ . — Ո՞չ առաքեցի
 առ քեզ կօշել զքեզ . — Եւ զքէ՛ն եւս յղեալ է նենգու-
 թեամբ , զի սպանցէ զքեզ . — Առաքեաց արքայն յեր-
 կիրն Յունաց եւ խնդրեաց էաժ անտի կին ի կայսերա-
 կան տոհմէն . — Յղեացեն հաւանեցուցեն զերանելին
 Բասիլիոս :

3. ԱԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Աւելադրութիւնն է քերականական ձեւ մը՝ որ կը
 կայանայ գործածել ստութեան իմաստին համար անկա-
 բեւոր բառեր՝ որ աւելի ազդուութիւն կամ բացայայ-
 տութիւն կուտան . զոր օր. Զօրոյ՝ ես զգլուխն հատի
 զՅովհաննու , սա է , նա յարեաւ ի մեռելոց :

Պատիւ. — «Ընդհանրապէս արեւելեան լեզուաց եւ առանձինն
 հայերէն լեզուի բնական եւ ընտանի զարդն է Աւելադրութիւնն , որ մա-
 նաւանդ հին գրարարի բուն ընտիր ժամանակներն աւելի յածախեալ էր .
 եւ այլեւայլ աւելադրական կերպերովն ու ձեւերովն առանձին կերպա-
 րանք ու զարգարանք կ'առնուր հին լեզուն : Միջին , ստորին եւ նոր
 դարերու լեզուներն ալ ունին իրենց յատուկն ու սովորականը , բայց ոչ
 այնչափ յածախ : (Չ. ԱՐՄԷՆ Վ. ԱՅՏԸՆԵԱՆ , ֆննական ֆոր. 259) :

Աւելադրութեամբ կը գործածուին .

1. Դերակուրն .
2. Գոյակուրն .
3. Միջակ ածական .
4. Դերբայն .
5. Նախադրութիւնն եւ նախադրն .
6. Մակբայն եւ շաղկապն :

Ստացական , էական եւ երբեմն ցուցական գերա-
 նուն մը խօսքին երկրորդ մասին մէջ կ'աւելցուի՝ ոյժ եւ

բացայայտութիւն տալու համար . զոր օր . Ի մահիճսդ յոր եւեր՝ ի դիմին մեռցիս . Լուսնի չիք իւր լոյս առանձինն . Ապա եթէ ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է , այն ի բարւոյ արարչէ կարծիցի ոմանց :

Որ դերանունէն ետքը էական դերանուն մ'ալ կ'աւելցուի աւելի բացայայտութեան համար . զոր օր . Զխաբդ որ ինձն գրաստ է , զայլ գրաստ վարիցէ :

Գոյականաց աւելադրութիւն են .

Ա. Երկու հոմանիչ եւ երբեմն նմանաձայն գոյականները քովէ քով կը գործածուին , զոր օր . Բնակիչքն Բեախուղայ ելանէին անկանէին ի վերայ Ասուրայ , աւար հարկանել , ժողովել զառ զապրառ (աւար) բանակացն , զկապուտ կողպարս զանկեղոցն :

Այսպէս կ'ըսուին . Կաց մնաց , խոկք եւ խակք , ալտ եւ կեզտ , նենգ եւ մանգ , դողունն եւ սոսկունն , ահ եւ երկիւզ :

Բ. Երկու հոմանիչ գոյականներ քովէ քով կը գործածուին , երկրորդը սովորաբար սեռական հոլով . զոր օր . Յիրաւի կրէ պատիժ պստուխաւի այնպիսին . Ոչինչ իմացան զպատրանս խաքեռքեանն :

Այսպէս կ'ըսուին . Ներել թողութեան , շահ օգտի , մարտ պատերազմի , արութիւն քաջութեան , սաստիկութիւն բռնութեան , բոթ գութի :

Գ. Իրակիւք . — Խիտ գործածական է այս ձևով երկու նոյնանան բայ գործածել . զոր օր . Կշտամբեալ յանդիմանել , անուանեալ կոչել , յարգեալ գովել , հաճեալ հաւանել , պանծացեալ պարծել , յայտ արարեալ ցուցանել , մարտ եղեալ կուռել , միտ եղեալ նայել , ուշ եղեալ հայել , զարտասուս հարեալ լալ :

Գ. Բարդեալ գոյականի մը մէկ մասը (ոչ բայականունը , այլ ինքիրը) կրնայ նոյն գոյականին հետ առանձին

ձին գործածուիլ աւելադրութեամբ , ինչպէս . Նոյ էր ամաց վեցհարիւրոց եւ ջրհեղեղ ջուրց եղեւ ի վերայ երկրի :

Այսպէս կ'ըսուին . Աղատ որդիք աղատութեան , գործ դրօշագործութեան , ամենազէտ ամենայնի , արուեստագէտ արուեստի , կանխազէտ հանդերձեղց , աստուածաքարոզք աստուածաշուտութեան , վայրք միջավայրաց , գինեբրուք գինեոյ , սերմանահան սերմանեաց :

Դ. Գոյականի մը բացառականը կրնայ աւելադրութեամբ կրկնուիլ իւր քովը , զոր օր . Յերրորդ աւուր յորժամ անձրեւեն :

Իմն , ինչ ստէսլ զարդու կամ աղբուութեան համար կրնան գործածուիլ ամէն բանի քով , մանաւանդ մի՛ մակբային հետ . իսկ ոչ ի հետ զատ կամ կից դրուելով սաստիկութիւն մը կուտան , բնաւ , երբեք բսելու սասիճան , զոր օր . Մի՛ ինչ զլուիցէք զնա :

Երբ անորոշ դերբայն ուղղական կամ հայցական հոլովով դրուի իր իսկ բային քով՝ հաստատութիւն մը կը ցուցնէ . իսկ անցեալ դերբայն կամ անորոշ դերբային գործիականն իրեն բային քով հաստատութիւն մը , սաստիկութիւն մը , կամ բանին հետզհետէ աճելը ցոյց կուտայ , զոր օր . Եթէ կապելով կապեացեն զիս եօթն կարովք նորովք , տկարացայց եւ եղէց իբրեւ զմի ի մարդկանէ :

Նախադրութեան եւ նախդրի աւելադրութիւն են .

Ա. Յատկացեալին , բացայայտեալին ու գոյականին նախդիրը շատ անգամ կը կրկնուի ետեւ դրուած յատկացուցչին , յատկացեալին , բացայայտչին , ածականին կամ գոյականին վրայ , զոր օր . (Յասկացուցչին վրայ) Մի՛ խոտորիցես զիրաւունս զեկին եւ զորբոյ եւ զայրոյ . — (Յասկացեալին վրայ) Կապեցէք զգորա զտոս եւ ըզ-

ձեռս . — (Քացառայնջիկն վրայ) Կոչեաց զԵսաւ զորդի իւր երէց . — (Ածակահիկն վրայ) Կոչեա՛ զՄիսնն զոմն . — (Գոռլակահիկն վրայ) Ա՛ռ նա զաճիւնախառն զկրակն :

Մակրայներէն ունաք աւելորդութեամբ կը գործածուին . ինչպէս . Ոչ , միակգաւ , գաւ մի մակրայներն զոր օր . Չնախանձի եւ ոչ ընդ ումեք երբեք :

Ձի , թե , եթե , սակայն , բայց եթե չազկայները խօսքին մէջ երբեմն պարզ աւելադրութիւն են , զոր օրէր ժամանակ յորժամ զի հիւզն չէր :

Այսպէս կ'ըստին . Ոչ միայն զի Աստուած չէ , այլ եւ կենդանի չէ . Ոչ միայն զի ոչ անարգեցաւ նա , այլ առաւել եւս հաւատարիմ եղեւ . Չէ ինչ ի ծածուկ որ թե ոչ յայտնեցի . Խորհէին ընդ միմեանս , թե զի հացս ոչ ունիմք . Ոչ սարեցուցեն զուստերս եւ զգտերս , բայց եթե ինքեանք սպրեցին . Թէ ասացից ձեզ՝ աւիրայն ոչ հաւատայք :

Հարցարան . — Ի՞նչ է աւելորդութիւն . — Որո՞նք աւելորդութեամբ կը գործածուին . — Ո՞ր դերանուններ խօսքին մէջ կ'աւելցուին . — Որո՞նք են գոյականաց աւելորդութիւնները . — Իմն , ինչ ամականներն ինչ բանի համար կը գործածուին . — Ինչն է անոռօ դերային գործածութիւնը . — Ի՞նչ կը ցուցնէ անոռօ եւ անցեալ դերային գործակալը . — Որո՞նք են նախադրութեան եւ նախդրի աւելորդութիւնները . — Ո՞ր մակրայներն աւելորդութեամբ կը գործածուին . — Ո՞ր տողկայներն աւելորդութեամբ կը գործածուին :

Հրահանգ 218 . — (Յուցըցէք աւելորդութիւնները) . — Որում առաջնորդեաց նմա Աստուած . — Դարձուցէ ի ձէնջ զբարիութիւն սրտմտութեան իւրոյ . — Խոնարհեալ կորանայի ի վերայ ծնդաց իւրոյ . — Աւեալ նա տայր աղջկանն զամենայն ինչս զտանն . — Առի եւ զամենայն սպասն զայն զոսկոյ եւ զարծաթոյ . — Դարձուցանելով

զարձուցէ զիս Տէր յերուսաղէմ . — Եւանելով եւանելր եւ լայր . — Աստուածն քո զոր դուն պաշտես յաճախ , նա փրկեցէ զքեզ . — Ի յանցանսն իւր յոր անկաւ եւ ի մեղս իւր զոր մեղաւ՝ ի նոսին մեացի . — Ընկալայց զձեզ յաշխարհաց ուր ցուեալ իցէք ի նոսա . — Էր անդ այր մի որոյ ձեան իւր գօսացեալ էր . — Որոյ եւ բնա կութիւնն իւր իսկ ի գերեզմանս էր . — Լուաւ կին մի գնունէ , որոյ դուտար իւր նեղեալ էր յայտոյ պղծոյ . — Չայն Մովսէս՝ զոր ուրացան , զնա Աստուած իշխան եւ փրկիչ առաքեաց . — Որոց ծածկեցան մեղք իւրեանց . — Վէմն՝ զոր անարգեցին շինողքն , նա եղև գլուխ անկեան . — Որոց բերանք իւրեանց խօսեցան զնանրութիւն . — Որոյ գլուխ իւր հասանէր մինչեւ յերկինս . — Չերկիրդ յորում դուդ ննջես , քեզ տաց զգա եւ զուակիր քում . — Ցանկանալով ցանկացեալ ես երթալ ի տուն հօր քոյ . — Ի տունս տունս մտանէր . — Դպրոցս ըստ գաւառաց գաւառաց կարգէր . — Մեծ է պատիժ պատահասիք քան զներել թողութեան իւրոյ . — Հայելով հայեցիս ի տառապանս աղախնոյ քոյ . — Պատմելով պատմեաց ինձ եթէ գտան էջքն . — Երդմնեցուցանելով երդմնեցոյց հայր քո զժողովուրդս . — Ճաշակելով ճաշակեցի ծայրիւ գաւազանին՝ որ ի ձեռին իմում , սակաւ մի մեղր . — Դիտելով զիտէ հայր քո զի գտի չորհս աչաց քոյ . — Աւնելով արասցես եւ զօրանալով զօրասցիս . — Երթալով երթայր Դաւիթ եւ մեծանայր :

Հրահանգ 219 . — (Եռյն) . — Եւ ժողովեցեն զամենայն կերակուրս զեթն ամացն բարեաց եկեղոյ . — Տեղիդ յորում կաս դու ի դմա՛ երկիր սուրբ է . — Լսելով լուիցես ձայնի տեառն Աստուծոյ քում եւ զհաճոյս առաջի նորա արասցես եւ ունկնդիր լիցիս պատուիրանաց նորա .

— Զարհուրեցից զամենայն ազգս յորս մտանիցես ի նոսա . — Եւ զըւարակն զվասն մեղաց՝ արասցես յաւուրն սրբութեան . — Դադարեա՛ ի բարկութենէ սրտմտութեան քոյ . — Զամենայն ճարս զարջառոյ եւ զոչխարի եւ եւ զայծեաց մի՛ ուտիցէք . — Միթէ յուլանալով յուլացա՞յ ինձ երբէք տանել քեզ . — Պահելով պահեսցես ըզպատուիրանս Տեառն Աստուծոյ քոյ . — Պարգեւելով պարգեւեսցես նմա եւ տալով տացես նմա փոխ՝ որչափ եւ պիտոյ իցէ . — Գրեսցես ի վերայ քարանցն զամենայն պատգամս զօրինացս այսոցիկ . — Ուաղազութիւն եւ շինութիւն , մարդաշատութիւն եւ առողջութիւն , պտղաբերութիւն եւ ստացուածաշատութիւն , յամս յաւուրս սոցա աճել բազմացաւ . — Իրրեւ օր մի յաւուրց տարեկան , զիմեաց նա դալ մտանել յեկեղեցին . — Անդէն ի ձեռն ասնոյր զիշտամբութիւն յանդիմանութեանն . — Սախանէր եւ զանօրէնութիւնս եւ զխօսս եւ զգործս զայսպիսեացն միանգամայն . — Կարգեաց նոցա (աղքատացն) անդէն դարմանս , այսպէս զի ըստ իւրեանց անկողինս մահճացն մի՛ ուրեք աշխատ լիցին ելանել . — Ապա եղեւ դէպ օր մի յաւուրց . — Կարի ստիպեալ բըւնադատեաց զնա . — Որպէս զեղբայր կամ զորդի այնպէս պատուեաց զնա . — Յետ այսորիկ հիւանդացաւ նա զախտ հիւանդութեան մահու . — Զմուրհակս դիւղից եւ զագարակաց գրեալ եւ հնքեալ զնէին ի վերայ ողինն Յովհաննու փոխանակ ընդ մեղաց իւրեանց . — Յիրաւի այնուհետեւ թշնամանին եւ տանջին եւ մահու պատիժ փոխանակ ընդ վատութեանն կրեն . — Մարդիկ՝ որ հանապաղ ի մեղս կայցեն եւ խղճիւ չարեացն միշտ յահ եւ յերկիւղ կայցեն , հանապաղ մահուց մահս մեռանին . — Լուաւ Գողգոթա զձայն ժողովրդեանն զընթանալոցն , զգուհանալոցն եւ զօրհնելոցն զարքայ . — Շնորհեալ պար-

գեւեաց նա ժողովրդեանն զառինս եւ ուլս՝ երեսուն հազար . — Փայտքն լուցեալ վառէին . — Իրրեւ ընթերցաւ Բասիլիոս զթուղթն , խնդայր եւ ուրախ լինէր . — Սարսուացեալք զողային վասն ցրտութեան ձմերայնոյն . — Զդէմս երեսացն ծածկէր . — Փոխանակ զի խցեր զահանջս քո եւ կախուցեր զլսելիս . — Տաց զքեզ ի ձեռս արանցն յորոց դու երկնչիս յերեսաց նոցա . — Տաց քեզ զանձն քո յամենայն տեղուջ ուր եւ երթայցես անդր . — Շուրջ եղեն զինեւ չարք՝ որոց ոչ էր նոցա թիւ . — Մարաւեաց առ քեզ հոգի իմ , որպէս երկիր անապատ եւ անջուր , ուր ոչ գոյ ի նմա ճանապարհ :

4. ԲԱԿԱՌՈՒԹԻՒՆ

Բակառութիւնը ձեւ մ'է, որով բառերն ոչ թէ քերականութեան կանոնաց համեմատ կը համաձայնին, այլ իմաստին համեմատ, զոր օր. Ամենայն այր պարսուոր կալան զելս նոցա . ո՞վ են ժողովուրդն այն՝ որ նըստին ի լեռնակողմանս :

Բակառութեամբ է որ դէմքի եւ թուոյ վերարբերեալ քերականական կանոնք չեն պահուիր, զոր օր. Զրոյ ընութիւն կրկին որականան . կրկին բառին տուած իմաստին պատճառաւ բայն յոգնակի դրուած է :

Ճական բայն յոգնակի կը դրուի՝ երբ ստորոգելին յոգնակի է, զոր օր. Մտաց քաջադասիկ են աղանդն եւ ոչ ճմարտութիւն :

Հաւաքական անուններն երբ տէրբայլ ըլլան, շատ անգամ յոգնակի կը դրուին, նոյնպէս անոնց ածականներն եւ դերանուններն ալ յոգնակի կ'ըլլան, զոր օր. Ամենայն Իսրայելի անցին զօրինօք քովք . իրրեւ զօչխար որոց ոչ իցէ հովիւ :

Մանօր. — Ամենայն բառն շատութիւն կամ ամբողջութիւն ցուցնելուն՝ իր բայն յոգնակի կ'ըլլայ :

Իւրաքանչիւր բառն եզակի ձայնիւ իրբեւ յոգնակի ուղղական գործածուելով՝ բայն ալ յոգնակի կը գրուի , զոր օր. Ասեն իւրաքանչիւր ցընկեր իւր :

Եզակի թուական անուններուն վերաբերեալ ածական կամ բայ յոգնակի կը գրուին , զոր օր. Տասն այր բորոտ որք կացին ի հեռաստանէ . երկոտասան այր sqksf :

Հարցարան. — Ի՞նչ է բակառուքիւնը . — Ի՞նչ կ'ըլլայ բակառուքեամբ . — Ե՞րբ ստորոգելին յոգնակի կը գրուի . — Հաւանական անուններն երբ տեքայի ըլլան , ինչպէս կը գրուին . — Իւրաքանչիւրն ինչպէս կը գրուի . — Եզակի բուական անուններուն վերաբերեալ ածական կամ բայ ինչպէս կը գրուին :

Հրահանգ 220. — Յուցըցէք բակառուքեամբ գործածուած բառեր . — Ամենայն Իւրայել անցին զօրինօք քովք . — Տուն Իւրայելի ոչ հաւանին լսել քեզ . — Ամենայն փայտ ի դրախտին Աստուծոյ ոչ նմանիցին նմա գեղեցիութեամբ . — Բազում ժողովուրդ ի Գալիլիացոց երթային զհետ նորա . — Ամենայն ատեանն կապեցին զՅիսուս եւ տարան մատնեցին Պիղատոսի . — Գնացին իւրաքանչիւր ոք ի տեղի իւր . — Նստէին իւրաքանչիւր ընդ այգւով իւրեանց եւ ընդ թղենեաւ իւրեանց . — Այր իւրաքանչիւր ելանէին եւ լային . — Սիւսեցան ի քաղաքէն յայնմանէ այր իւրաքանչիւր զճանապարհ իւր . — Ժողովուրդն արկանէին խառնկս ի վերայ բարձանց . — Դարձցին իւրաքանչիւր ի սուն իւր խաղաղութեամբ . — Ամենայն աշխարհ՝ թաղաւորի զօրութեան եւ հրամանի լսեն . — Եւթն հասկ ելանէին ի միում փնջի խորշակահարք . — Էին անդ երկոտասան աղբիւր ջուրց եւ եւթանասուն ծառ արմաւենեաց . — Իւրաքանչիւր ըստ բաւա-

կանի իւրում ժողովեցին . — Կոչեցցեն զնա ծերակոյտ քաղաքին իւրոյ եւ խօսեցցին ընդ նմա . — Զիա՞րդ կայցեմ զլուս ազգի , զորս եթող Տէրն ի ձեռանէ . — Բարձին զմարմին նորա բազմութիւն մարդկան . — Իւրեանց աշխարհն սիրեն զայրդ զայդ . — Ոչ ոք ի նոցանէն այսմիկ յանձն առնուլ հաւանեցան . — Ամենայն երկիր սկսան ի նա հայել . — Ամենայն մարդ պատուէին զՍուրբն Բասիլիոս . — Ամենայն ոք երթիցեն դիցեն աշխար կոծոյ եւ լացցեն զԳնէլ . — Ամենայն մարդ զդեւան ի նմա աչօք բացօք տեսանէին . — Խորհուրդ մահկանացոաց զանգիտողք են . — Դատեցան իւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրեանց . — Մուտ աշխարհիս սյտորիկ խիստ են եւ դժուարին եւ լի տառապանօք . — Ժողովեցցին միանգամայն բազմութիւն այնչափ յամենայն բնակչաց երկրի . — Վտակ ջուրց իջին յաչաց խոց , զի ոչ պահեցին զօրէնս քս . — Թերեւս լուիցեն տունն Յուդայ զամենայն չարիս իմ . — Ամենայն հատակ քրճազգածք եղիցին . — Անկան իւրաքանչիւր առ ընկերի իւրում . — Ասացին ի սիրտս իւրեանց ազգ նոցա ի միասին . — Բերան անզգամաց պատմեն զչարիս . — Կակղացցին խտուութիւն սրտից նոցա . — Հոտ խնկոց բուրեն ի նմանէ :

Հրահանգ 221. — (եռյն) . — Մոռացօնք եղեն նմա զալուստ որդւոյն Աստուծոյ . — Ոչ եւս տեսանեմ դրանաւոր քո հօտ ի վայրի դալարեռոջ եւ առ ջուրս հանազըստեան ամօժեալս , եւ ոչ ի փարախ հաւաքեալ զգուշանալով ի գայլոց , այլ ցրուեալս . — Ընթացաւ ամենայն ժողովուրդն զարմացեալք . — Ժողովեցաւ ամենայն Իւրայել իրբեւ զայր մի՝ եկեալք ի քաղաքաց . — Ամենայնի՞ որոյ իցեն թեւք եւ թեփ , պիղծ իցէ ձեզ այն . — Բարկութիւն հօր՝ որդի անմիտ , եւ ցաւք են

ծնաներեաց նորա . — Գտին խոտ բազում ի դարմանս անասնոց դիզեալք . — Եւ ա՛ւ ժողովուրդն զհայսն իւրեանց մինչչեւ խմորեալ էր , եւ զզանգուածս իւրեանց ծրարեալ ի կտաւս իւրեանց ի վերայ ուսոց իւրեանց . — Փախեաւ զօրն ի բնակութիւնս իւրեանց . — Ազգ սկաշիցն ամբիժք՝ յաղթանդամք մարմնով եւ վիթխարիք . — Զբազում ոք գտանէ այնպիսի անուամբ կոչեցեալս . — Ընդէ՛ր այս աշխատութիւն քննութեանց են . — Զուր ազի եւ անոյշ զամանս ջրաւորացն ընուն . — Տեառն մերոյ տնօրէնութիւնն մարդկութեան եւ չարչարանացն՝ ըստ ճառից մարգարէիցն ի գլուխ ելանէին :

5. ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փոխադրութիւնը կը կայանայ բառերու տեսակ մը կամ մասն բանի մը ուրիշ տեսակի տեղ եւ քերականական ձեւ մը ուրիշ ձեւի մը տեղ գործածելուն մէջ :

Այսպէս ածականը գոյականի տեղ եւ գոյականն ածականի տեղ գործածուած կայ . զոր օր. Գժսխականն փոխանակ ըսելու դժոխք , տիրականն՝ տէր , ջերմ , ցուրտ՝ ջերմութիւն , ցրտութիւն , անձաւ տեղի՝ անձաւային տեղի , առասպել բանք՝ առասպելական բանք , եղջիւր փող՝ եղջերեաց փող :

Գանօր . — Երբ բաղադրեալ ժամանակներուն եզ . Գ . դէմքին քով սեռական տերբայի դնենք՝ կրկին փոխադրուած կայ , այսինքն Գ . դէմք ուրիշ դէմքերու տեղ եւ սեռական հոլով ուղղական հոլովի տեղ կը գործածուի :

Անորոշ եւ անցեալ դերբային քով երբեմն հայցական հոլով ալ կը դրուի ահրապին , զոր օր. Ննջել ասեն գիրք գլխատուած եւ զարթնուլ :

Անցեալ ընդունելութիւնը փոխանակ իր ձեւով մնալու՝ իր սեռական տէրբային հոլովով կը դրուի . զոր օր. Այսոցիկ այսպէս եղելոց . փոխ . այսոցիկ այսպէս եղեալ :

Հայերենի յատուկ եղած ոճ մ'է որ մէկու մը խօսքը կամ դէպքը պատմելով մէջ բերուած ատեն փոխանակ Գ . դէմք դրուելու առաջին դէմք կը դրուի , զոր օր. Իւրեւ գիտաց թէ ոչ կարեն ժոյժ ունել նմա , դարձաւ անդրէն , փոխանակ՝ թէ ոչ կարէ , եւայլն :

Գոյականին ածականն երբեմն սեռական կը դրուի յատկացուցչի պէս , զոր օր. Զոհեաց զոհս խաղաղականաց , փոխ . զոհս խաղաղականս :

Յատկացուցիչն իր յատկացեալին հոլովով դրուած կը գտնուի նոյնպէս , զոր օր. Բազմութեամբ յանցանօք :

Հարցարան . — Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ փոխադրութիւնը . — Ածական եւ գոյական ինչպէս գործածուած կան . — Անորոշ եւ անցեալ դերբային եւ ինչ հոլով տերբայի կը դրուի երբեմն . — Անցեալ ընդունելութիւնն ինչ հոլովով կը դրուի երբեմն . — Ե՞րբ Գ . դէմքի տեղ Ա դէմք կը գործածուի . — Գոյականին ածականն երբեմն ինչ հոլովով կը դրուի . — Յատկացուցիչն ինչ հոլովով :

Հրահանգ 222 . — Յուցքցէ՛ք փոխադրութեամբ գործածուած բառեր . — Եւ արբ նա գինի սաստիկ յոյժ , որչափ ոչ էր արբեալ նորա այնչափ յաւուրս իւրում , յօրէ ծննդենէ իւրմէ . — Հրեշտակչ արձակեաց խօսել ընդ նոսա ի խաղաղութիւն բանիւք նենգութեամբ . — Զայլս գնովք փրկանօք աղատէր . — Զայնիւ հառաչ մամբ պաղատէին առ քեզ . — Նշանաւ ամենայաղթ խաչիւղ քով , Քրիստո՛ս , պահպանեա՛լ զմեզ . — Եւ յամբխէն բազմութենէ յառաջ կան զԱղեքսանդրոս . — Հողմով սրտմտութեամբ քով պատառեցան ջուրք . — Իսկ տիկինն Փառանձեմ իբրեւ ետես՝ եթէ միայն մնացի . —

Պրբեւ ետես թէ մեռանիմ, կոչեաց նա զծառայս իւր .
 — Յայտ արարեալ եթէ չեմ ես արժանի պաշտամանն .
 Հանէ զամպս ի ծագաց երկրէ . — Աժ զմտաւ թէ մե-
 ռանիմ, կոչեաց զամենայն բարեկամս իւր . — Ի ծագաց
 երկրէ կարդացի առ քեզ, մինչ ի վաստակել սրտի իմոյ .
 — Կարգեաց չորս չորս հողս երդոց յամենայն ագարակ
 տեղիս . — Սկսաւ քաղցր եւ աղբրս բանիւ խօսել ընդ
 ամենեանն . — Մինչեւ երկիրն չարժէր յամբոխ աղա-
 դակէ անտի . — Սպառէր եւ մաշէր զխաւար խորհուրդս
 նոցա . — Առանց կարեաց եւ առանց մասանց է աստ-
 ուածականն . — Ինքն է ամենայն բնութեանց արարիչ
 եւ ոչ էութեան էականաց խառնիչ . — Իրաւ իսկ թուի
 ինձ խորհել զայս վասն ձեր ամենեցուն, կցորդս ինձ
 չնորհաց զձեզ ամենեանն լինել . — Նոյնպէս եւ զսարկա-
 ւազունս՝ պարկեշտս սարաւ է լինել . — Վասն այնորիկ
 յանձն իւր տարաբերէր, թէ յս^օ թափեցից զբառնութիւն
 թիւնից . — Իրբեւ գիտաց՝ եթէ չկարեմ քակել զհաս-
 տատութիւն միարանելոցն, յայնժամ քակեաց յինքենէ
 զձերն լի դառնութեամբ . — Հաստատեա՛ զսիրտ քո
 պատառով միով հացիւ . — Յնորք անժպիտք խոժոռա-
 դիմացն երեւէին . — Լուսաւորեցան ջրովն կենդանու-
 թեան ըզլսեցելոյն յերուսողեմէ եւ խաղացելոյն ի կեանսն
 յաւիտենից . — Իմաստութիւն ոչ բնակէ ի մարմնի վա-
 րեցելոյ մեղօք . — Թագաւորեաց ամսօրեայ մի աւուրց .
 — Արգելականք կուսանաց ի սարիսսս ընթանային . —
 Չարհուրեցին զնորհաւատս մարդկան . — Քանի՛ ան-
 թիւ բիրուց կախարդաց են յերկրի . — Չեւ լինէր արե-
 դական ճառագայթիցն յաշխարհ սիրեալ :

Կ Ե Տ Ա Դ Ը Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Կեսարոսթիւնն է նախագասութեան մը եւ կամ
 գրաւոր ասութեան մը մէջ մուծանել նշաններ՝ բաժա-
 նումներ դնելու համար, որպէս զի իմաստներ չչիոթուին
 եւ հանգիստ առնելու տեղերը ցուցուին :

Կետադրութեան նշաններն են . բուր ('), ստորա-
 կիս (,), միջակիս (.), վերջակիս (:), ապարաց ('),
 մակակիս ('), ջակիս (« »), փակագիծ ( ) :

Ասանցմէ զատ կան հետեւեալներն՝ որոնք երոպացիներէն առնուած
 են . միւրեքան գիծ —, ակշատան գիծ — —, կախուս կիսք . . .
 կրկին փակագիծ [ ] :

Բութը կը դրուի . Ա. Բառի մը վերջը՝ շունչ առ-
 նելու եւ յաջորդէն զատելու համար, երբ զեղջուր մտած
 ըլլայ կամ բաւ մը զօրութեամբ իմացուի . զոր օր . Սկիզբն
 իմաստութեան՝ երկիւզ տեսան :

Բ. Գերբայական նախագասութեան մը եւ կամ նա-
 խագրութեամբ խնդրէ վերջը բութ կը դրուի, զոր օր .
 Այսպէս չարքին բնութիւնքն, ուստի աշխարհս կազմ-
 եալ եւ կայ, առանձինն՝ ապականիչք են միմեանց, եւ
 խառնեալ ընդ ընկերին՝ օգտակարք եւ շահաւորք :

Գ. Տէրբայի մը եւ ստորագիւլի մը՝ որ իւր լրացու-
 ցիչներով երկայն խօսքի մը մասը կազմած է՝ շունչ առ-
 նելու համար՝ միւս մասերէն բութով կը զատուի . զոր օր .
 Բերան նորա իմաստութիւն եւ հանձար է, եւ սիրտ՝
 գրոց տեղեկութիւն եւ ճշմարիտ կրօնից զգուշութիւն .
 Չեւք եւ ոտք նորա՝ զգործոց բարութեանց զհանդէս
 ցուցանեն, շունչ՝ աստուածապաշտութիւն :

Գ. Երբ միջանկեալ նախադասութիւն մը որոշիչ է, յաջորդ մասէն՝ որ գլխաւոր նախադասութեան կը վերաբերի, բռնով կը զատուի, զոր օր. Այն աչակերտն՝ որ ծոյլ է՝ չվարձատրուիր :

Իսկ երբ միջանկեալ նախադասութիւնը մեկնիչ է, բռնով կը դրուի գլխաւոր նախադասութեան այն բառերէն վերջը՝ որ միջանկեալ նախադասութեանէն առաջ դրուած են եւ ստորակէտ կ'աւելցուի միջանկեալ նախադասութեանէն վերջ, զոր օր. Պատանի նանրասէր՝ որ կանացարար զարդարի, անարժան է փառաց :

Ե. Խօսքին սկիզբը դրուած ենթակայ մը, ստորգելի մը կամ ուրիշ պաշտօն վարող բառ մը անմիջապէս յաջորդ մասերէն զատելու համար, որպէս զի միոյն լրացուցիչը միւսին չորուի շիտթութեամբ, բռնով կը դրուի, զոր օր. Մահ՝ մարդոյ հանդիստ է. Ալիք՝ խմաստութիւն մարդոյ են :

Ստորակէտ կը դրուի .

Ա. Երկու կամ աւելի կարճ նախադասութեանց մէջ՝ որ իրար կ'ամբողջացնեն, զոր օր. Եհաս գարուն, ցանկը պարտիզաց ծածկեցան սաղարթադեղ :

Բ. Կարճ առընթերադիր նախադասութիւնները ստորակէտով կը զատուին, զոր օր. Եկայ, տեսայ, յաղթեցի :

Գ. Այն լրացուցիչներն՝ որ իրրեւ միջանկեալ նախադասութեան տեղ աւնուած են, ստորակէտներու մէջ կ'աւնուին, զոր օր. Մարդն, կենդանեաց թագաւորն :

Դ. Կոչականներ, նոյնպէս եւ միջարկութիւններ երբեմն ստորակէտով կը զատուին, զոր օր. Որդեա՛կ, լը՛ւր խրատու հօր քո. վա՛հ, որ քակէիր զտաճարդ :

Ասոնց կարգէն են բացայայտիչներն, թէեւ ըստ ոմանց՝ ստորակէտի զործածութիւնն ասոնց համար աւելորդ է :

Միջակիւն, որ կիճ ալ կ'ըսուի, ամբողջ խօսքի մը գլխաւոր նախադասութիւններն իրարմէ կը զատէ, զոր օր. Բանդի ծխոյ իսկ նման են ամենայն իրք մարդկօրէնք. վասն որոյ եւ ոմն ուրեմն ասէր. Պակասեցին իբրեւ զժուխ աւուրք իմ :

Վերջակիւնը կը դրուի բոլորովին լրացած խօսքին ասջեւ :

Ապարաց կը դրուի կրճատուած ձայնաւոր գրին տեղ, զոր օր. Երկինք լ'երկիր պատմեն զգործս քո :

Մակակիւն ի նախդրին ետեւ կը դրուէր երբեմն :

Չակիւնը կոչման կամ վկայութեան նշան է, եւ յառաջ բերուած խօսքին սկիզբն ու վերջը կը դրուի, զոր օր. Անոր ամէն գարձերն են « Չէրն չէին վասն չէին յաշտ ասնէր » :

Փակագիծը միջանկեալ խօսքեր գրութեան մը բուն խմատէն զատելու կը ծառայէ. այսպէս. Իր ազահութիւնը յայտնի է (որովհետեւ իր կեանքը շարունակ զրկողութեան մատնեց) :

Առողանութեան նշաններն են. Ենշս ('), երկար ('), ողորակ կամ պարոյի (°). չեչուր զարնելու նշան է, երկարը՝ ձայնն երկնցնելու, եւ ոչրրակը կամ պարոյկը՝ հարցընելու :

Իսկ տղադարձը ասղերուն ծայրը կը դրուի, երբ բառին կէսն յաջորդ ասղին անցընենք :

Հարցարան. — Ի՞նչ է կէսադրուիւնը. — Ո՞րնք են կէսադրութեան նշաններն. — Ե՞րբ կը դրուի բուր. — Ե՞րբ կը դրուի ստորակիւն. — Ի՞նչու կը դրուին միջակիւն, վերջակիւն, ապարաց, լակիւն, փակագիծ. — Ո՞րնք են առողանութեան նշանները :

Հրահանգ 223. — ԽՈՆԱՐՀՈՒՅԻՒՆ Ս. ԿՈՒՍԻՆ. (ԱՇԽԵՏԵՏԻՆ ԻՆՏԵՆՏԱԿ ԽԱՏՈՒԱԾԻՆ ՄԷՋ ԵՐԱՐԱՐ ՏԵՂԵՐ ԳՈՐԾԱԾԷ ԿԵՏԱ-
 ՊՐՈՒՔԻԱՆ ԱՇԽԱՏՆԵՐ). — Յամեսեանն վեցերորդի առա-
 քեցաւ Գարրիէլ հրեշտակ յԱստուծոյ ի քաղաք մի Գա-
 լիլիացոց սրում անուն էր Նազարէթ առ կոյս խօսեց-
 եալ ան սրում անուն էր Յովսէփ ի տանէ Գաւթի եւ
 անուն կուսին Մարիամ եւ եկեալ առ նա ասէ Ուրախ
 լեր բերկրեալդ Տէր ընդ քեզ եւ նա ընդ բանն խո-
 վեցաւ եւ խորհէր ընդ միտս թէ որպիսի ինչ իցէ ողջոյնս
 այս Ասէ ցնա հրեշտակն Մի երկնչիւր Մարիամ զի դուք
 չնորհս յԱստուծոյ եւ ահա յղասլիր եւ ծնցիս որդի եւ
 կոչեսցեն զանուն նորա Յիսուս նա եղիցի մեծ եւ սրբի
 բարձրելոյ կոչեսցի եւ տացէ նմա տէր Աստուած զաթոռն
 Գաւթի հօր նորա եւ թագաւորեսցէ ի վերայ տանն Յա-
 կոբայ ի յաւիտեանս եւ թագաւորութեան նորա վախ-
 ճան մի լիցի եւ ասէ Մարիամ ցհրեշտակն Զխորդ լի-
 նիցի ինձ այդ քանզի զայր ոչ գիտեմ Պատասխանի
 ետ հրեշտակն եւ ասէ ցնա Հոգի սուրբ եկեսցէ ի քեզ
 եւ զօրութիւն բարձրելոյ հովանի լիցի ի վերայ քո քանզի
 որ ծնանելոցն է ի քէն սուրբ է եւ սրբի Աստուծոյ կո-
 չեսցի եւ ասէ Մարիամ Ահաւասիկ կամ ազախին
 Տեառն եղիցի ինձ ըստ բանի քում եւ զնայ ի նմանէ
 հրեշտակն

ԱՐՄԱՏ, ԱՅՍՆՅ ԵՒ ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

Ինչպէս ծառի մը արմատն յառաջ կը բերէ շատ մը ճիւղեր, այսպէս
 կարգ մը բառեր ուրիշ շատ բառերու ծնունդ կուտան:

Սկզբնական բառ մը՝ ուրիշ ուրիշ բառեր յառաջ
 կուգան կամ թէ այն բառն՝ որ ուրիշ բառի կամ մասնիկի
 հետ միացած չէ, կ'ըսուի արմատ կամ պարզ բառ:

Արմատական պարզ բառերը նախասխայ կ'ըսուին, այսինքն այն-
 պիսի բառեր, որոնք իրենց սկզբնական ձեւը պահած են. ձիւն նախա-
 տիպ բառ է: Այսպէս մեծ բառէն յառաջ կուգան մեծուքիւն, մեծամա՛մ,
 մեծամիտ, մեծամեծ, եւլն, որոնց ամենուն արմատն է մեծ:

Հարցարան. — Արմատ որն կ'ըսուի:

Հրահանգ 225. — ԱշԽԵՏԵՏԻՆ ԻՆՏԵՆՏԱԿ արմատ բա-
 ռերէն կազմուած բառեր յօրինէ. — Սրբար . լոյս . հայր-
 վանք . զիշեր . ծառ . տերեւ . քար . հող . անտառ .
 դաշտ . մարդ . ձայն . հոտ . քաղաք . նաւ . ձի . խոտ .
 դաս . անձրեւ . հաց . պանդոկ . վտանդ . հիւանդ . կա-
 նոն . զօր . բանդ . զգեստ . ծով . բանջար . դատ . ձեւ .
 եղբայր . գործ . աղքատ . բախտ :

Հրահանգ 226. — Հետեւեալ բառերէն արմատ բա-
 ռեր հանեցէք. — Երկնածեմ . օղաչու . բարեբաաստիկ .
 հանքադործ . գետնադամբան . վճռալինջ . կրօնադէտ .
 ճղնաւոր . ընչաւէտ . մատենադարան . հողմակոծ . յար-
 կածածուկ . ոսկեձեղուն . սանդղամատն . ծովածուկ .
 հիւրամերժ . գուպարայաղթ . լերանցամէջ . վարսագեղ .
 խտրադիմայ . աւետարներ . խնամել :

Ա. Ծ Ա. Ն Յ

Ածանց կամ ածանցումն կը կոչուի բառի մը ուրիշ բառէ յառաջ գալն եւ յառաջ եկածն՝ ածանցեալ :

Ածանց կ'ըլլայ պարզ բառի վրայ մասնիկ մը կամ գիր մը աւելցնելով սկիզբը կամ վերջն եւ կամ երկու կողմն ալ . զոր օր . Անառիկ , խոտեղեմ , ապերախտ :

Ածանց կ'ըլլայ գլխաւորաբար մասնիկներու միջոցաւ : Մասնիկն ինքնին աննշանակ ձայն մ'է որ բառի մը վրայ աւելնալով անոր զատ նշանակութիւն կուտայ . զոր օր . Գեղ , Տգեղ , գեղեցիկ . մեղ , անմեղ , մեղաւոր :

Երբեմն կը պատահի որ նախատիպ բառի վրայ հետզհետէ երկու ածանցական մասնիկ կ'աւելնայ . այս տեսակ բառերը կրկնածանց կ'ըսուին . զոր օր . Թագաւորական՝ կրկնածանց է :

ԱԾԱՆՑԱԿԱՆ ՄԱՍՆԻԿՆԵՐ

Բառից սկիզբը կցուող սովորական մասնիկներն են . ան , ս , չ , ապ , դժ կամ Տժ , որոնք հակառակ նշանակութիւն մը կը յայտնեն . զոր օր . Անըյս , ապէնիազ , դժպտեհ , Տգէտ , չքահանայ (*) :

Հարցարան . — Ածանց որիս կ'ըսուի . — Ի՞նչպէս կ'ըլլայ ածանցն . — Ի՞նչ է մասնիկն . — Որո՞նք են բառից սկիզբը դրուող մասնիկները :

Գիտելիք . — Բառերու սկիզբ կը դրուին նաեւ հետեւեալ մասնիկներն , որոնք յունարէն լեզուի նմանութեամբ ստեղծուած եւ հայերենի յարմարցուած են . ինչպէս . Առ , արտ , բաց , գեր , դեր , ենթ , հակ , համ , մակ , յար , ներ , շաղ , ստոր , վեր , տար , տրամ , փաղ , զոր օր . Առդրել , արտասանել , քաղդատել , բացակայ , գերադասել , դերանուն , ներդաշնակ , շարկապել , եւ այլն :

(*) Ուրիշ քերականներ այսպիսի նախադիր մասնիկները քաղաքիւնայ կ'անուանեն :

Հրահանգ 227 . — (Որո՞եցէ՛ք հետեւեալ խօսքերուն մէջ ան մասնիկով ածանցեալ բառեր) . — Հրեշտակք անկցորդք են եւ անընդունակ ամենայն փառի . — Մովսէս արար տապանակ յանժուտ փայտից . — Մի՛ հեղցի արիւն անպարտ յերկրի քում . — Վկայ անիրաւ վկայէ զանիրաւութիւն . — Երկիր էր աներեւոյթ եւ անպատրաստ . — Մի՛ կորուսանիցէ մեղաւորն զանմեղն . — Ի ծարաւ տօթոյ յանջրդի պաշտպանեաց զնա . — Որդի անհնազանդ ի կորուստ եղիցի . — Էիք յանապատի անգլաւորս բազումս . — Մի՛ ուտիցես զամենայն անտէրբ . — Սաւուղ անգիտացաւ անգիտութիւն յաւուրն յայնմիկ . — Չէր եկեալ այնպիսի փայտ անտաշ յերկիրն :

Հրահանգ 228 . — Հետեւեալ բառերուն հակառակները դրէ՛ք . — Կեղծաւոր . կիրթ . հանգարտ . հնազանդ . յարմար . պողատու . մահացու . կրկնուտ . թերի . ծանօթ . բժաւոր . արատաւոր . բաւական . ալէկոծ . ախորժ . աղօտ . սպաւէն . արդար . արի . բերրի . բնական . գիտակ . գոյ . դանդաղ . զգաստ . զգոյշ . զոյգ . ընդել . ընդհատ . ընդունակ . ժուժիկալ . լսելի . խառն . խարդախ . կարօտ . հաղորդ . հանգէտ . հաւասար . մարթ . մուլար . յաջող . շիթ . պղտոր . տրտում . փակ . փորձ :

Հրահանգ 229 . — Ի՞նչպէս պէ՛տք է որակել . — Ով որ երախտիք չձանձնար . — Ով որ ուշ չունի . — Այն ժողովուրդներն՝ որ հարկէ ազատ են . — Այն ձին՝ որ սանձ (երասան) չունի . — Այն մարդիկ՝ որ յայտնի տնիւնէ չեն :

Հրահանգ 230 . — (Որո՞եցէ՛ք հետեւեալ խօսքերուն մէջ ապ , չ , ս , Տժ եւ դժ մասնիկով ածանցեալ բառեր) . — Տկարք զգեցան զօրութիւն . — Եթէ կապեցեն զիս

եօթն ջրովք չվտակովք . — Մարդկարար ինչ բարբառ
 ընդ բերանն չհանիցէ , այլ ահագինս ինչ եւ չարածայն
 եւ չախորժելի . — Ընդէ՞ր դժկամակ եղեր վասն բանիս
 այտորիկ . — Առին գրաստուք զամենայն տկարս . —
 Տգեղ ինչ իրս վասն վարդապետութեանն Քրիստոսի ոչ
 խորհէր նա . — Յառաջ կոչէր զտգէտս ի զիտնոց եւ
 զանարիս ի քաջ արանց . — Կոյր զրիկ ի ճառագայթից
 արեգական եւ ագիտութիւն ի կատարեալ կենաց . —
 Բազում անդամ դժգոհ զեւսախնամութենէն լինէին .
 — Արեգակնս այս անկենդան՝ զտհաս սրտուղս հասու-
 ցանէ . — Յաւք հասանիցեն եւ զգոյն տժգունիցեն եւ
 զգեղն եղծանիցեն . — Տժգին վաճառականութեան կըր-
 պակաց նման է . — Յաճախ դժգոհ է մարդ . — Ի միտ
 ա՛ն դարձեալ գնորս դժգոհութիւն . — Ապաշտորհ էին
 Հրեայք . — Աւ երախտաւորն ապերախտ գտանիմք . —
 Ապազէն լեալ՝ մատնեցայց . — Ի չաջողութենէ ուրուք
 անուանի թշուառութիւն . — Ամենայն կառք ի համազ-
 գեաց երիվարաց լծին , բայց միայն յայց կառաց՝ որ ի
 չհամազդեացն լծեալ են . — Զխա՞րդ չէականքն եւ
 չմտնջենաւորք ընդ էականին եւ ընդ մշտնջենաւորին
 երկրպագութիւն առնուցուն :

ՀՈՂՈՎՄԱՒԻՆՔ ԱԾԱՆՅՄԱՆՅ

Ածանցմունք կ'ըլլան . Ուղղակիսնով , ինչպէս . ճը-
 մեւնային , մայրենի : Սեռակիսնով , ինչպէս . գեղջուկ ,
 թաղմանակիսն , մտայի : Տրակիսնով , ինձեկն , քեզեկն :
 Հայցակիսնով , կենսակիսն , մեղաքարի : Գործիակիս-
 նով , արամբի , գլխովիսն :

Հարցարան . — Ածանցմունք ի՞նչ հոլովներով կ'ըլլան :

ԳՂԽԱՒՈՐ ԱԾԱՆՅՄԱԿԱՆ ՄԱՍՆԻԿՆԵՐ

Ական , ային մասնիկները վերաբերութիւն կը ցու-
 ցենեն . այս ածանցները սեռական հոլովի զօրութիւն
 ունին , զոր օր . Դաշտ , դաշտական , դաշտի ըսել է .
 երկինք , երկնային , երկնից կը նշանակէ :

Հարցարան . — Ի՞նչ կը ցուցեն ական , ային մասնիկները :

Հրահանգ 231 . — (Հետեւեալ խօսքերուն մէջ ական ,
 ային մասնիկներով ածանցեալները սեռականի փոխեցէք) .
 — Քաղաքային իրաց հմուտ լինիցի . — Եթէ աստուա-
 ծային օրինացն հաւտտային , անդստին յօրինացն առ-
 նէաք պատասխանի . — Ժամանակ ամառնային էր . —
 Զջրային զեւնոց եւ լուզակաց զընութենէ այսպէս առ-
 ծեմք զմտաւ , թէ ոչ լիով ունին զկենդանութիւն ըստ
 համեմատի ցամաքային անասնոց . — Են թռչունք՝ որ
 առ մեզ կամին առնել զընակութիւն , եւ են՝ որ լեւնա-
 սէրք անապատական բարոյս ունին . — Քարնանայինն
 քան զաշնանային գերազանցէ ժամանակ . — Թեաւ
 իբրեւ զտեսիլ զիչերական . — Զլեւնային եւ զդաշտա-
 յին վայրս սերմանեաց եւ տնկեաց . — Քաղցրացուցա-
 նէր ոմանց զկարգս երաժշտական . — Ոչ է մարդկայնոյ
 բնութեան բարին գոլ , այլ Աստուծոյ միայն . — Եւ կայ
 ներքնագիրս այս մեհենային գրովք . — Եզիպտացիքն
 զլուսնական հաչուն ծագմունս :

Հրահանգ 232 . — (Հետեւեալ բառերն ական , ային
 մասնիկներով ածանցեալներ ժինեցէք) . — Լեառն . դաշտ .
 ծով . հողմ . օդ . գեղջուկ . անտառ . ագարակ . աղերս .
 այր . անապատ . դատ . անդունդ . արուեստ . աւետա-
 րան . արեգակն . բոց . գազան . եթեր . երազ . երկինք .

իշխան . լուսին . խաւար . խունկ . կանոն . կոյս . հոգի . հրեշտակ . ձի . ձմեռն . ճաւ . ճգնաւոր . մայր . մանուկ . ջուր . տոհմ . քաղաք :

Արան , անոց , ոց մասնիկները սեղ կը ցուցնեն , զոր օր . Խորհուրդ , խորհրդարան , տեղի խորհրդոյ . Ժողով , Ժողովարան , տեղի Ժողովոյ . հիւանդ , հիւանդանոց , տեղի դարմանելոյ զհիւանդս :

Հարցարան . — Ի՞նչ կը ցուցնեն արան , անոց , ոց մասնիկներ :

Հրահանգ 233 . — (Աւակեբն հետեւեալ գոյականներէն անցնելով արան , անոց , ոց մասնիկներով եւ յաջորդ հրահանգի խօսքերուն մէջ ըստ պատշաճի տեղոյն դնէ) . — Ճաշ . մեղր . ծեր . կոյս . զոհ . ճրագ . դէտ . մարդ . գանձ . անկեալ . ամուր . վարժ . հիւանդ . միայնութիւն . սուրբ . մարտիկ . խորհուրդ . Ժողով . աղօթք . բնակութիւն . ծաղիկ . գիրք . ձուլելն . արուեստ . հալելն . աղքատ . ուրուկ . դարման :

Հրահանգ 234 . — Հրամայեաց ըստ դաւառաց դաւառաց շինել սեղիս աղիսաց . — Եւ նոցուն կարգեցին սեղիս դարմանելոյ ուրուկս , սեղի դարմանոյ եւ ոտ ճիկս . — Քաջացան ի մրցմունս սեղոյն մարգանաց . — Աշակերտն եմուտ ի — . — Պողոմէս՝ որ կոչեցաւ եղբայրասէր , սեղի գրոց կազմեալ Ժողովէր զամենայն գիրս . — Եւ էր շինեալ նորա — աղքատաց եւ հիւանդաց . — Դանձ եւ կարասի բազում ի սեղիս զանձուց պահիր . — Եւ ա՛ռ Դաւիթ զՍիոն եւ զսեղի ամրութեան նորա . — Եկեացեն — առ քահանայսն . — Լիցուք տաճար եւ թնախորհուն աստուածային շնորհացդ . — Յա-

մենայն տեղիս — շինեցին , ոչ վասն զոհից , այլ միայն աղօթս մատուցանել . — Եմուտ ի սեղի խորհրդոյն . — Վանդակապատ սեղիս մարտիաց կազմեցին . — Շինեաց զամենայն բլուրն եւ զսեղիս դիտելոյ . — Ետուն ածել ի սեղի կուսանացն . — Յարեաւ նա ի ճաշոյ անտի եւ եմուտ ի սեղի ծաղիսանցն . — Արացես նմա սեղիս անագոց եւթն . — Եմուտ զօրն ի սեղի մեղրացն . — Առաքինիք զտին եւ ընտրին իրեւ զոսկի սուրբ եկեալ ի — այ . — Եկեղեցի սեղի հիւանդաց է ամենայն մեղաւորաց . — Տեղի ձուլելոյ ձեզ պատրաստեցից զերուսաղէմ . — Մտանէր ի ներքս ի սեղի անշեղոյն . — Յամենայն տեղիս անապատս սեղիս մեկանաւոյ շինէին . — Որ զարբութիւն սիրեցին , ի սեղի սրբութեան Աստուծոյ հանգիցեն . — Այս արուեստք քան զամենայն արուեստ լաւագոյն է . սորա — յերկինս շինեալ է :

Եղեմ մասնիկն ի՞նչ նիւթք ըրալը կը ցուցնէ , զոր օր . Փայտ , փայտեղեմ , քուրձ , քրձեղեմ , կը նշանակեն փայտէ , քուրձէ :

Հարցարան . — Ի՞նչ կը ցուցնէ եղեմ .

Հրահանգ 235 . — Հետեւեալները գրաբարի վերածնցէք . — Երբեք բուրդէ չհագաւ , այլ միայն կտաւէ . — Հաւը թող ուտէ խեցիէ անօթի մէջ . — Ամէն փայտէ անօթ թող ջրով լուացուի (լուացի) . — Ի՛մ ձեռքս սուր երկաթէ կամ փայտէ ամանը . — Փափաքեցան անոր ինչպէս զարիէ նկանակի . — Նա հոն կանգնեց քարէ արձան . — Պիտի փնտուեն ոսկիէ եւ արծաթէ անօթներ . — Հողէ սեղան շինեցէք (արասլիք) ինձ եւ անոր վրայ

ձեր ողջակէզներն ըրէք (արասջիք) . — Բեհեզէ պատմութեաններ շինեցին (արարին) . — Սորանին ծածկիչ մազէ փեղկեր շինեց . — Կաւէ ամանը կը յիշուի . — Տէր Աստուած Աղամին եւ անոր կնոջը մաշկէ հանդերձներ շինեց . — Աշխարհ նիւթէ է եւ այս նիւթերը զատ զատ են . — Չամիչէ կտապներ (տոճի, քեթի) կը սիրէին . — Գարէ լուներ փոշիի պէս թափուեցան . — Բուրձէ վրաններու մէջ բնակած էին . — Ատիկա ներսէն կաւէ է եւ դուրսէն պղնձէ :

Եայ մասնին ի՛նչ նիւթք ըրալը կամ ո՛րչափ ժամանակուան ըրալը կը ցուցնէ , զոր օր. Աղիւս , աղիւսեայ , կը նշանակէ աղիւսէ . չորեքօրեայ , կը նշանակէ չորս օրուան :

Գիտելիք. — Եայ մասնին երբեմն ալ ունեցող նշանակութիւն կուտայ, զոր օր. Սրտեայ, բազմաչեայ, անձնեայ, աշտարակեայ, որկորեայ, սեւամաղձեայ, տանաղեայ, տանկանգնեայ, պաշտոնեայ :

Դարձեալ եայ մասնին ի՛նչ ազգի ըրալը կը ցուցնէ , զոր օր. Յեա վճարելոյ ճակատուն՝ որ ընդ արեւելեայս , խաղայ նոյն գօրութեամբ զիւրմամբ Աստորեստանի . Յառաջ քան զաիրելն Նինոսի Ասորեստանեայն եւ Նինուէի՝ ժողովէ զբազմութիւն արանց :

Հարցաւան. — Ի՞նչ կը ցուցնէ եայ մասնիկը :

Հրահանգ 236. — (Աւակերսն հետեւեալ գոյականներէն ածանցեալներ շինէ եւ յաջորդ հրահանգին մէջ ըստ պատշաճի տեղոյն դնէ) . — Ծաղիկ . քուրձ . եղեւին . բեհեզ . պրտու . այծ . կտաւ . եղէգն . փայտ . փղոսկր . դպին . մագաղաթ . մետաքս . քառասնօր . երկուսին . առօրին . սար . հինօր . աղիւս . կիճ . չուան :

Հրահանգ 237. — Եւ արար խարազան — . Ապէ զիայտն — . Արար նմա պատմութեան — . Զգեցոյց նմա պատմութեան — . Ա՛ւ մայր նորա տապանակ — . Արեւդակն եղեւ սեաւ իրբեւ զկալերտ — . Արասցես նոցա ձորձս — . Յուսացեալ իցես ի ցուպն — . — պահանգս կապէին ի մէջ որմոյն . Արար արքայ աթու — մեծ . Յակոր ետ եսաւայ հաց եւ խան — . Արասցես նոցա ձորձս — . Երկին իրբեւ զ— գիրս զալարէր . — հովուաց եւ անդէորդաց — զգեցոյց պատմութեանս . Դազարէ առ գետովն — աւարս . Երբեմն իրբեւ մատաղօրեայ եւ երբեմն իրբեւ զ— երեւէր . Յ— տունս բնակեալ եմք . — Անդ էին թակոյիք — վեց :

Աւոր կամ ուոր մասնին ունեցող , վրան կրող կը նշանակէ . զոր օր. Սգաւոր , սուգ ունեցող :

Հարցաւան. — Ի՞նչ նշանակէ աւոր կամ ուոր մասնիկը :

Հրահանգ 238. — (Աւակերսն հետեւեալ գոյականներէն ածանցեալներ շինէ եւ յաջորդ հրահանգին մէջ ըստ պատշաճի տեղոյն դնէ) . — Արուեստ . լոյս . աղեղն . պճեղն . պար . վարս . պարս . երախտիք . յանցանք . աւետիք . հաւատք . մաքս . մեղք . գող . զօրութիւն . դաշն . անցք . վաստակ . գէս . երաշխիք . արդոյ :

Հրահանգ 239. — Ամենայն — զիւր արուեստն ինքն գիտէ եւ օգտեալ է յարուեստէն . Տգեղագոյնքն իրբեւ զ— երեւէին սքանչելիք . — Եղիցին — ի հաստատութեան երկնից . էր Աստուած ընդ մանկանն եւ աճեաց եւ եղեւ աղեղն ունոյ . Արասցես վտաւախս — համակ կապուտակ . Ասին զամենայն պարօղսն եւ մուծին ի

սրահս . Հանդեաւ ի ներքոյ — ծառոյ . եւ — ձգէին քարինս . Արքն — էին մեզ յոյժ . Զրախնդիր եւ — եմ յոյժ . Օծի նոքօք զորմս տաճարին ի ձեռն — . եւ էր նորա դուտոր մի — . Ընդ — ս եւ ընդ — ս ուտէ եւ ըմպէ . երանի՛ — զի նոքա մխիթարեացին . Թողին լքին զառագաստս — . Փութայր հասանել ի սահմանս բնա- կութեան , ի սիրտ եւ ի մարմին վստահացեալ արանց — . Որ սխա ունի ընդ եզրօրն , դաշն ունօղ է սատա- նայի . Որդի — է եւ ի — ազգէ . Զկարեմք յաղթել ոչ միայն — , այլ եւ չնչնոցն . Այր եթէ դես ունօղ է , անարգանք են նմա . Բայց կին եթէ — է , փառք են նմա . Զչորհ — ի մի՛ մուսնար , զի ետ զանձն իւր վասն քօ :

Եղ մասնիկն ունեցօղ կը նշանակէ , զոր օր . Զօրեղ . զօրութիւն ունեցօղ :

Հարցարան . — Ի՞նչ կը նշանակէ եղ .

Հրահանգ 240 . — (Աւակերսն հետեւեալ գոյականնե- րէն անանցեալներ շինէ եւ ըս պատշաճի տեղոյն՝ յա- ջորդ հրահանգին մէջ դնէ) . — Կարչն . մարմին . ասուի- թիկն . զօրութիւն . ահ . ուչ . հիւթ . ոյժ . հանճար . շուք . աչք . հզօր :

Հրահանգ 241 . — Ասի ի ձէնջ արս իմաստունս եւ — . Ընտրեաց նա զերկիր պարարտ եւ — . — եւ երեւ- լեյի քան զամենեւեան երեւէր . Այր եղև առաւել սրտեայ եւ — . Ժողովեաց մանկունս ընտրեալս — . Երեւեցան երկու արք երիտասարդք — ի զարդ գեղեցիկ զարդարեալք . Մխիթարեցան ի բանից անտի Յու- դայ՝ ի — եւ ի գեղեցիկ . Զայն — տեսիլ տեսեալ զար-

հուրեցան բնակիչքն . Կին ոմն երեւեցաւ — , բարձրա- հասակ եւ կարմրայտ . Որպէս նայն թաւ եւ — է . Արջ եւ առիւծ եւ վազր — եւ կարճապարանոցք են . Ու- ժեղագոյնս գործէ եւ — . Յանդեայ ընթացաւ , փափուկ եւ — ածեալ որթ՝ ցծառայն տայր :

Որդ մասնիկն արհեստ կամ գործ կը ցուցընէ . զոր օր . Որսորդ , որս ընօղ :

Հարցարան . — Որդ ինչ կը նշանակէ .

Հրահանգ 242 . — (Աւակերսն հետեւեալ գոյականնե- րէն անանցեալներ շինէ եւ յաջորդ հրահանգին մէջ ըս պատշաճի տեղոյն դնէ) . — Խաղախ (կաշի , մորթ) . որս . ցանց . սայլ . այգի . նաւ . լողալն . հակառակ :

Հրահանգ 243 . — Առաքեաց — հմուտս նաւարկու- թեան . եթէ անկանիցի՞ թռչունս առանց — . Կոչեաց առ ինքն զայգեգործ . — ընդ ոտս անկեալ՝ հեղձուցանէր . — տեսեալ զոսկերս մարդկան՝ թաղեցին ի նոյն հորս . Սա եկեալ էր առ Սիմոնի ումմն — . — եւ ուսկանաւ ւորքն սուգ առցեն . Ո՞վ է — բարւոյն , եթէ ոչ սա- տանայ :

Ացի կամ ցի՝ ո՞ր երկրէն կամ հայրենիքէն ըլլալը կը ցուցնէ , զոր օր . Ասիացի — Ասիոյ բնակիչ :

Գիտելիք . — Իսկ եսն մասնիկը սերունդ կամ վե- րաբերութիւն կը նշանակէ . զոր օր . Արրահամեան , Ար- րահամու սերունդէն , Մակարեան , Մակարէի սերուն- դէն , Գրիստոսեան , Գրիստոսի վերաբերօղ :

Հարցարան. — Ացի կամ ցի ինչ կը ցուցնէ .

Հրահանգ 244. — Ուրիշ ի՞նչպէս կ'ըսեն , ով որ կը բնակի . — Պոլիս . Եւրոպա . Քաղղէա . Ստրեստան . դաշտ . գիւղ . քաղաք . դաւառ . Գաղատիա . Սուրիա . Բերիա . Ատանա . Նրիմ . Վիեննա . Աւստրիա . Տաճկաստան . Գերմանիա . Գաղիա :

Ացու կամ ցու՝ ապագայ պաշտօն կամ վիճակ եւ կամ յարմարութիւն կը ցուցնէ , զոր օր . Քահանայացու , քահանայութեան պատրաստուած մարդ :

Հարցարան. — Ի՞նչ կը ցուցնէ ացու կամ ցու մասնիկն .

Հրահանգ 245 . — Ի՞նչ կ'ըսուի ով որ յարմար է ըլլալ . — Փեսայ . հարսն . եպիսկոպոս . առաքեալ . մարտ . մահ , ապականում . պիտանի . կենդանի . վնաս :

Ենի մասնիկն՝ եթէ պտուղ ցուցնող բառի վերջը գրուի , ընդհանրապէս անոր ծառը կը նշանակէ . իսկ եթէ կենդանեաց անուններու վրայ գրուի՝ անոնց մարմն կամ միւր կը նշանակէ , զոր օր . Թղենի , թուզի ծառ . գայլենի , գայլի մորթ կամ միս :

Ծառերու անուններն երբեմն միայն ի ով կ'ածանցուին , զոր օր . Տանձ , տանձի :

Գիտելիք . — Պէտք է գիտնալ նաեւ թէ ենի , ակի , ի մասնիկներն ուրիշ բառերու վերջն ալ կցուելով՝ անոնց այլ եւ այլ նշանակութիւններ կուտան , զոր օր . Երկաթի , արծաթի , մատանի , այրի , կորովի :

Հարցարան. — Ի՞նչ կը նշանակէ ենի . — Ծառերու անուններն երբեմն ինչով կ'ածանցուին .

Հրահանգ 246. — (Աւակերտն հետեւեալ բառերէն աւանցեալներ շինէ եւ յաջորդ հրահանգին մէջ plus պատճառի տեղոյն դնէ) . — Բեւեկն . արմառ . նուշ . ոչխար . ուլ . վարդ . սարդ . տանձ . ձէթ . թուզ . խող . դեղձ . սերկելիլ . գառն . աղուէս . ընկոյղ . խնձոր . կաղին . արծաթ . սամոյր . կիզում . գայլ :

Հրահանգ 247. — Թողցես զնոսա մերձ ի ծառ սանձի . Ոչ անկեցէք դուք զայգիս եւ ծառս թղոյ . Կանգնեաց զնա ի ներքոյ բնակիկն ծառոյ . Ինքն բնակեալ էր ընդ (գործի) արմառ ծառոյ . Պատեցաւ գլուխ նորա ընդ (գործի) կաղին ծառոյ . Դաւիթ ելանէր ընդ զառիվերն . — . — Ծաղիկէ գուշակ գարնան . Մի՛ լինիր փոյթ իրբեւ զ—՝ որ յառաջն ծաղիկէ . Մորթ ոչխարի է՞ր ես զդեցեալ եւ ոչ ոսկի . Մորթս ուշի ագոյց ի բազուկս նորա եւ ի վերայ մերկոյ պարանոցի նորա . Ծաղիկեցէք որպէս զծառ վարդի բուսեալ ի գնացս Ղուրց . Ածեալ գայլ ի բերան ստիպէին ուտել միս խոզի . Մորթս աղուխուռ զանձամբ արկեալ նստէին . Որ գան առ ձեզ ի հանդերձս գառանց եւ ի ներքոյ են գայլք յախշտակօղք . Յառաջագոյն բոյս արձակէ ծառ ընկողի եւ յետոյ ծաղիկէ . Ծառք յսնձորոց էին ոսկեգոյնք , որ զխանձումն պտուղն ունէին . Յանդիմանել սկսաւ ծառ դեղձի զծառ սերկելի . Եւ կան հաստատեալ աւազանքն արծաթ մինչեւ ցայտօր ժամանակի . Մորթս սամուրի եւ կնգմոյ ագանէր . Հաստատեաց մեզ Աստուած այգի , ուտար լինի զինի ուրախարար սրտից մերոց , արար եւ — զի լիցի ի նմանէ իւզ :

(Որոշեցէք շեղագիր բառերուն հոլովներն եւ հոլովեցէք խաշնը ժ.Ա. հոլովման համեմատ :)

ԺԲ. Հոլովումն

Հրահանգ 29. — Ոսկր նորա մի՛ փշրեսցի . — Յօղ սուկեր . — Ետ հարուած ուժգին սուկեր աջոյ բազկին . — Եզիտ նա ի գերեզմանի զմի սուկ սիրելոյն . — Յայտնի եղեւ արութիւն Սամիրսոնի յսուկերէն՝ որով յաղթեաց թշնամւոյն . — Սամիրսոն զյայտնի պատերազմն սուկերը վճարեաց . — Ոսկերք իմ՝ որպէս խախ չորացան . — Ոչ է խողաղութիւն սուկերաց իմոց յերեսաց մեղաց իմոց . — Եղիցի բժշկութիւն մարմնոյ քում եւ դարման սուկերաց քոյ . — Թուեցին (համբեցին) զամենայն սուկերս իմ՝ . — Ոսկր յսուկերաց իմոց եւ մարմին ի մարմնոյ իմմէ . — Գերեզմանն լի էր սուկերօք մարդկան :

(Սոյն հրահանգը կարգալէ եւ թարգմանելէ վերջ զբաւոր եւ բերանացի հոլովել ոսկր բառն , որ է օրինակ ժ.Բ. հոլովմանն :)

ԺԲ. հոլովման վրայ կերթան՝ Կայսր , ազգր , վագր , տայգր , տարր , եզր , համր , ուստր , արկղ , ասաղ , կոճղ :

Հարցարան . — Ի՞նչպէս կր հոլովի ոսկր բառը :

Հրահանգ 30. — Շեղագիր եզակիները յոգնակի եւ յոգնակիները եզակի րբէք . — Լոյս ծագեաց արդարոց . — Տանջին ուննք ի դիւռէ . — Սուրբ է ձեռօք եւ ամբիծ արժիւ . — Կորեան կուժք յագարակի . — Դաւարացան դաշաք անապասի . — Ծեբք ձեր երագով երազեսցին .

— Գողոց մտեալ էր առ քեզ . — Դրունք փաղափսց բացան . — Որ բնակեալ է ի մէջ գեոց . — Ընդէ՞ր ցուցեր ինձ աշխատութիւնս եւ վաստակս . — Շինեցէք զտուն ձեր . — Զգեցուցին նմա հանդերձս . — Հիմն արկէք սան . — Խօսեցարուք զճշմարտութիւն ընկերի :

ՎԱՐՅՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱՅԱՐ

15. ԵՐԿՈՒ ԼՈՒՄԱՅ Ք
ԿՆՈՋՆ ԱՅՐԻՈՅ

ԱՅՐԻ ԿՆՈՋ
ԵՐԿՈՒ ԼՈՒՄԱՅ ՔԸ

Կայր Յիսուս ընդդէմ զանձանակիւն, տեսներ թէ զի՞նք ժողովորդն արկաներպոյն ի գանձանակն . և բազում մեծասունք արկին բազում ինչ, Եկն այրի մի և արկ երկուս յունայս, որ է նախարակիս մի :

Յիսուս զանձանակին դէմ կեցած էր, կը տեսներ թէ, ինչպէս ժողովուրդը ստակ կը ձգէր գանձանակին մէջ . և շատ հարուստներ շատ բան ձգեցին, Եկաւ այրի կին մը և երկու յումայ ձգեց, որ նաքարակիտ մ'է :

Եւ կոչեցեալ առ ինքն զաշակերսն իւր ասէ ցնտսա . Ամեն ասում ձեզ, զի այրիւն այն տառապեալ շատ արկ քան զանձանակն որ արկին ի գանձանակն, Քանզի ամենեքին յաւերոյաց իւրեանց արկին . այց նա ի չխառորտեակ իւրմէ, զանկեայն ինչ՝ զոր ուներ, արկ գոյիւ ջափ զկեանս իւր :

Եւ իւր աշակերտները իրեն կանչելով կ'ըսէ անոնց . Ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզ թէ այն խեղճ այրին բոլոր գանձանակը ձգողներէն շատ ձգեց, Քանզի ամենքը իրենց աւելորդներէն ձգեցին . բայց նա իւր ջքաւորութենէն բոլոր ունեցածը որջափ որ կար ձգեց :

(Շեղագիր բառերուն հոլովները որոշեցէք :)

ՀՈՒՆՎՄԱՆՑ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻԹ

Անուան մը ո՞ր հոլովման վերաբերեալն որոշ կանոն կամ նշան չիկայ, միայն թէ ի վերջաւորեալ միաժանկները Դ. հոլովման վրայ են, եւ բազմաձայններն է. հոլովման վրայ : Իսկ ըն վերջաւորածներն հիշեն եւ

Ոս մասնիկն ունակութիւն կամ ախտ կը ցուցնէ ,
զոր օր. Բորոս , կասկածոս :

Գիտելիք. — Իսկ սո մասնիկն կը նշանակէ գրկում
կամ կտրատութիւն , զոր օր. Գունաս , ականջաս , ծայրաս :

Հարցարան. — Ի՞նչ կը ցուցնէ ոս մասնիկը .

Հրահանգ 252. — Աւակերտն հետեւեալ գոյականներէն
ուրէն ոս մասնիկով անցեալներ շինէ եւ յաշորդ հրահանգին
մէջ ըստ պատշաճի տեղոյն դնէ . — Քոս . նախանձ .
վեհերիւ . ծիծաղել . կակազ . ծակ . դողող .
ցաւ . որքիւն . հիւանդ . երկնչել . մեռանել . մարմատ .
բոր . եռանդն . պատկառել . յաշաղել . մոռանալ :

Հրահանգ 253. — Եղեւ ձեռն նորա — իբրեւ զձիւն .
Զի եւ ես այր եմ ձերացեալ եւ — . Զայնոսիկ՝ որոց է
մարման կամ քոս կամ որիւնն՝ մի՛ մատուցանիցեն
Տեառն . ժողովէր զամենայն ախտաժէտս եւ զամենայն
— . Ոչ իբրեւ զարգարակորով , այլ իբրեւ զնենգաւոր
եւ զխախտաւոր առեալ մեկուսի զմարդն զեղծուցանէր .
Զօրացարուք ձեռք լքեալք եւ ծունկք — . — է հասակ
երիտասարդութեան . Ռորովամ էր մանուկ եւ — սրտիւ .
Փոր մորտի իբրեւ զաման — եւ զամենայն գիտութիւն
ոչ կալցի . Երանի՛ տայ սգաւորաց եւ եղուկս կոչէ (զայն
նոսիկ՝ որք ծիծաղինն) . Մովսէս — էր . Սառնեաց զան-
մեան ընդ — ս . Մի՛ բնաւ — լիցուք ի սաղմոսս եւ յօր-
հնութիւնս . Որ յաշարի՛ ոչ միայն զընկերն , այլ եւ
զանձն իւր կորուսանէ . Աչք նախանձաւորին տրտմու-
թիւն ծնանին . Ի — ս շառագունութիւն է . Ի ժողովս
ժողովրդոց մի՛ — լինիցիս :

Ուն մասնիկն օղի զօրութիւն ունի . զոր օր. Շարժ-
ուն , շարժօղ : Իսկ աւե՛ս՝ առատութիւն նշանակող մաս-
նիկ մ'է . զոր օր. Մրգաւե՛ս :

Հարցարան. — Ուն մասնիկն ինչի՞ գօրութիւն ունի . — Աւե-
թնչ կը նշանակէ .

Հրահանգ 254. — Գրաբարի վերածեցէք . — Յոյները
մենէ սորվելով մածունը՝ եւ նոյն անուամբ կը կոչեն
զանի . — Աստուծոյ պարգեւ (տուրք)՝ համեստ (ցածուն)
կիւնը . — Անոր լաթերը շատ փայլուն սպիտակ եղան .
— Ինքն առաւ խմաստուն ընտիր մարդեր այն ծերակոյտ
ժողովրդէն . — Տրուած օրէնքներն հաստատ կը պա-
հէին . — Գուն կակուղ եւ զարդարուած անկողիններու
մէջ կը քնանաս եւ անիկա ցուրտէն կը մեռնի . — Ե՞րբ
տեսար դուն կրակը քայլօղ կամ խօսող կամ գիտցօղ . —
Ի՞նչու համար կենդանիներէն ոմանք սողացօղ եւ ուրիշ-
ներն ուղղորդ (են) :

Հրահանգ 255. — Գրաբարի վերածեցէք . — Բնակե-
ցուց զանոնք արգաւանդ եւ հացն առաս տեղեր . —
Կուղէր զբոսնուլ հովիտներու եւ ծաղիկը շատ դաշտե-
րու մէջ . — Նայէ՛ դարձեալ միւսին՝ որ ասոր նման է ,
ընչաշատ , խաշեր շատ , նշանաւոր հարուստը . — Կային
պտղաբեր , միրգը շատ ծառեր . — Կը բաշխէ փրկութիւ-
նը շատ կենդանարար մարմինը . — Անոնք ամենէն ա-
ւելի հարուստ են՝ որոնք հարստութեան ցանկութիւնն
արհամարհեցին (առ ոտն կոխել) :

Բ Ա Ր Դ

Բարդ կը կոչուի երկու կամ աւելի բառից բաղադրութիւնը, զոր օր. Ունայնասէր, ունայն եւ սէր արմատներէն կազմուած :

Բարդ բառից կազմութեան մէջ կը մտնեն գոյական, ածական, դերանուն, նախդիր, բայարմատ եւ մակբայ :

Բարդ բառերն առհասարակ իրարու հետ կը կապուին ա զրով եւ երբեմն ե կամ ե գրերով եւ երբեմն ալ առանց յօդի :

Աով կը կապուին երկու բառեր, եթէ առաջինը բաղաձայնով վերջանայ եւ երկրորդը բաղաձայնով սկսի, զոր օր. Բանադէտ, սովամահ, մարդաշատ :

Իսկ հոլովական փոփոխում կրող բառերը կը բարդուին այսպէս, Ատեան՝ դպիր, ատենադպիր. դեւ՝ հար, գիւահար. գիր՝ գէտ, գրագէտ. գիր՝ գիր, գրագիր :

Հարցարան. — Բարդ որն կ'ըսուի. — Անուանց բարդութեան մէջ ինչ բառեր կը գործածուին. — Բարդութեան մէջ ո՞ր գրերը կը գործածուին. — Որնեմ աով կը կապուին. — Հոլովական փոփոխում կրող բառերն ինչպէս կը բարդուին :

Հրահանգ 256. — Հետեւեալներէն բարդ բառեր կազմեցէ՛ք. — Ունայն-միտ. դիւան-պետ. լայն-փոր. յառաջ-դէմ. մեծ-մարմին. բարի-գործ. սակի-սանձ. գեղի-վար. այգի-գործ. որթ-տունիկ. ծով-եզր. մեծ-միտ. վրէժ-խնդիր. նոր-ծիլ. վատ-նշան. խիստ-պարանոց. արժան-փառ. նոր-սքանչ. կաթն-կեր. ձեռն-տու. ողջ-անդամ. արեւ-կէզ. գլուխ-վճար. բարի-միտ. ակործ-համ. ակն-աղբիւր. աղաւնի-տուն. ածիւն-խառն. ամուր-պարիսպ. այգի-կութ. այծ-երամակ. առատ-

շնորհ. առոյգ-անձն. արձան-գիր. բարի-բախտ. բարձր-թռիչ. երկան-քար. երկիր-գործ. զարդ-սէր :

Հրահանգ 257. — (Շեղագիր բառերը բարդ բառի վերածեցէ՛ք) . — Ամենեքին գովեն զսիրոյն ընտանեաց . — Որ ի բնէ էր կորովի յարդարութեան եւ խորհեր զիրաւն . — Երկիր քո շարիւ բաժանեալ բաժանեացի . — Արծուին մեծ՝ շի մագրօք . — Ի կրօղ խաչի գունդն խառնէր . — Մի՛ լինիր դասարկ ի բանս եւ սիրոյ ծաղու . — Ամենեցուն սարս է սիրոյս ծնողաց լինել . — Ե՛րթ ի բուրաստան ուրեք եւ ի ծովակս իբր շին . — Ամաչեսցեն զործոյք զիսաւս . — Միթէ զօրն ամենայն վարէ՞ որ հերկս հարկանե . — Ատեցոյք օտարաց եւ մերծոյք հիւրից էին Եգիպտացիք . — Թէ յարկցէ ի վերայ իմ մարտ ձակասու . — Զայս իբրեւ ետես բարձոյն զմանուկ՝ կապեաց կարմիր ի ձեռինն . — Ոչինչ առաւել է մարդ քան զխոտոք եւ քան զծաղիկս՝ որ վաղ քարշաւին :

Երբեմն միեւնոյն բառն ինքնին կը բարդուի առանց ա յօդակապի. զոր օր. Պէսպէս, բեկբեկ, ծործոր :

Ինքն ինքեամբ բարդուող բառեր ալ կան ա յօդակապով, զոր օր. Զարաշար, մեծամեծ, գունդադունդ :

Այսպիսիք երբեմն իրենց երկրորդ բառին մէջ գիր կը փոխեն, կամ նոյն բառին սկիզբը մի կը փոխուի եւ կամ եթէ ձայնաւոր է, մ գիրը կ'աւելնայ, ինչպէս. Աղխանաղխ (հակ հակ), աղջամուղջ (մթութիւն), խաժամութ, բարձրաբերձ, ժանտաժուտ :

Հարցարան. — Բառ մը երբեմն ինչպէս կը բարդուի. — Ինքնին բարդուող բառեր ի՞նչ կ'աւանուց. — Այսպիսիներ երբեմն գրի ինչ փոփոխութիւն կ'ունենան :

Հրահանգ 258. — Շեղագիր բառերն իրենց իրենց բարդեցէք . — Ա. Գնայր եւ վագեր . — Ամենեւին պատճառս եւ յանցանս եւ բաղայս ոչ գտանէին զմահնէ . — Զհակառակութիւն ցածուցանէ յուռն . — Բ. ա յօղակապով բարդեցէք . — Զարդարեալ էր գոյն գոյն նարօտիւք եւ պատուական հանդերձիւք . — Վերանան ջուրքն ի բարձունս վերինս դեզ դեզ կուտակեալ . — Մօրուքն այն ինչ ղեռ ղեռ ծաղկեալք . — Տեսի զշեղ շեղ անկերցն առ միմեանս . — Գեշ գեշ պատուեցան :

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱՆՈՆԲ

Եթէ ի , ա՛ իրարու հանդիպին , տեղ տեղ եւ ի կը փոխուին , զոր օր . Բարի՛ արար , բարեբար . զինի՛ արբու , զինեբբու :

Եթէ առաջին բառը բաղաձայնով վերջանայ եւ երկրորդը ձայնաւորով սկսի , առանց յօղակապի իրարու կրնան կցուիլ , զոր օր . Բանտարգել , մարդատեաց , ծովեզր , կենցաղօրդուտ :

Ա յօղակապին տեղ քիչ անգամ կը գործածուին ե , Կ , ի , ո . ինչպէս . Հնդկտասան , օթեվան , յորդեգնաց , ընդոծին :

Պիտեղիք . — Երբ առաջին բառը ձայնաւորով վերջանայ , Թէ իր բնիկ զին ըլլայ այն եւ Թէ հոլովական փոփոխամբ ընդունած , ա յօղակապը կ'առնու . Զոր օր . Էակից , դիւզարդ , սնտոխապաշտ , ազնուազուծ : Բարդութիւնք բացի ուղղականէ՝ սեռական եւ հայցական հոլովներով ալ կը կազմուին , զոր օր .

- Ուղ. Հայրանենց , միւստիայլ , մասնանիլ :
- Սեռ. Հօրաբոյր , կանանցաբարոյ , ցաներէց , խաւացապարտ :
- Հայց. Բանասրիւ , կենսատու , օրհնագիր :

Բարդութիւնք կ'ըլլան նաեւ դերանուններով , նախադիրներով , մակբայներով , բայերու արմատներով , դերբայներով եւ բայածականներով , զոր օր . Դիրիւնաց , օձահար , իւղեփեաց , շիջելափառ , դժուարաբուժելի , ինկնարոյս , ֆոյինաչունչ , ընդարձակ , առբերեմ , ղեռարոյս , հաւնապագասուտ :

Բարդման մէջ բայանունը բայի գորութիւն ունի եւ միւս գոյականը՝ սեռի կամ բնութեան խնդրոյ , զոր օր . Որդեակէր , կազմուած է որդի եւ սիրոյ բառերէն :

Նախադաս գոյական անունը շատ անգամ իրրեւ յատկացուցիչ կ'առնուի երկրորդին , զոր օր . Աստուածորդի , որդի Աստուծոյ . Գանձատուն , տուն գանձուց :

Գոյական ածականի հետ , ածական ածականի հետ եւ ածական գոյականի հետ բարդուած բառերը գրեթէ առհասարակ ածական են . միայն երբեմն ածականէ եւ գոյականէ բարդուած բառեր գոյական նշանակութիւն կ'ունենան :

Գոյական գոյականի հետ բարդուած ատեն՝ եթէ երկրորդը բայի կամ դերբայի միտք ունենայ՝ բառն ածական կ'ըլլայ , զոր օր . Արծաթասէր :

Երբ փոխանակ երկու բառէ ըլլալու՝ երեք կամ չորս բառերով ըլլայ բարդութիւնն՝ այն ատեն կը կոչուի յարաբարդ , զոր օր . Ամա-նոր-աբեր , միա-բան-ասէր :

Հարցարան . — Ի , ա ինչի կը փոխուին . — Բարդութիւնք երբ առանց յօղակապի կ'ըլլան . — Ա յօղակապին սեղ ինչ գրեւ կը գործածուին . — Բարդութիւնք ինչ հոլովներով կը կազմուին . — Ուրիշ ինչ բառերով բարդութիւնք կ'ըլլան . — Բարդման մէջ բայանունն ինչ բանի գորութիւն ունի . — Նախադաս գոյականն ինչ կ'ըլլայ աս անգամ . — Ո՞ր ծանանակ բարդութիւններն ածական են առհասարակ եւ երբեմն ալ գոյական . — Ե՞րբ գոյական գոյականի հետ բարդուած ասեմ ածական կ'ըլլայ բարդեալն . — Յարաբարդ մտ կ'ըսուի :

Հրահանգ 259. — (Առակերտն հետեւեալ զոյգ դրուած գոյականներէն բարդութիւններ կազմէ եւ յաշորդ հրահանգին գծեռուն մէջ ըստ պատշաճի տեղոյն դնէ). — Զուր-աղաց. նուրբ-ձայն. յերկար-բան. խոր-գէտ. բար-կութիւն-սիրտ. երաժիշտ-պետ. նաւ-վար. ռիս-պահ. սու-կի-գործ. որդի-սէր. որմ-փակ. պակաս-միտ. պանդոկ-պետ. սով-մահ. քաղաք-որմ. օր-հաս. բարի-կամ. խոս-տովանութիւն-հայր. կարճ-միտ. թմբիր-դեղ:

Հրահանգ 260. — Գնայր-առ — խոստովանել զմեզս. Խօսէր Տէր ընդ Մովսիսի դէմ յանդիման. որպէս ոք՝ զի խօսիցի ընդ — իւրում. Կապեցին զնա յանիւ — ի եւ ջուրն արդելաւ. Ոմանք ի բարաձայնից ստուարաձայնք են եւ ամանք — . Պարտ է համառօտել եւ ոչ — իմաստասիրել . Այր երկայնամիտ բազմապատիկ է խորհրդովք. իսկ — յոյժ անմիտ է. Կերակրեա՛ զանձն իմ — . Ասէ — . Կամիմ զառագաստ վերացուցանել. Ուղտն շարայուչ է եւ — . Պարսպէր — զտեղիսն. Լաւ է — երկիւղած՝ քան որ վին է մտօք. Առեալ զակն՝ եւ յերուսաղէմ՝ եւ եցոյց զնա — . Որպէս հարք գթածք անեն եւ մարք — . Զքաղաքս — պարսպեն. Պանդոկն եկեղեցի Սասունոց. — Առաքեալք եւ նոցին նմանօք վարդապետք եկեղեցւոյ. Ահաբին — մահու հասուցանէին. Եղբրուք — իբրեւ զօձս եւ միամիտք իբրեւ զազանիս. Արբուցանէին — եւ անկանէր այրն ի մտաց. Բազում անգամ է տեսանել զգաղանս վայրենիս՝ հանդարտացեալս. Երաժշտականն գործի ի յ — անտի ունի զհնչելն եւ զնուագելն:

Վ Ա Ր Ժ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

ԱՇԽԱՐՀԱՐԱՐԷ ԳՐԱԲԱՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆՑ

(ԱՌԱՆԻՐ ԼԷՍԻՆԿ)

1. ՇԻԿԱՄՈՒԿՆ ԵՒ ՄՐՋԻՒՆՔ

«Հէք մըջիւններ, կ'ըսեր շիկամուկ մը. ձեր յոգնութեանց փոխարէնն է ամբողջ ամառն աշխատելով այնչափ քիչ բան քաղելու եք տեսնէիք իմ պաշարներս»

— Մտիկ ըրէ, պատասխանեց մըջիւն մը, եթէ անոնք քու պետքերդ աւելի մեծ են, շատ իրաւացի է որ մարդ կը հալածէ քեզ գետնին տակ, կը պարսէ քու շտեմարաններդ և քու յափշտակօղ ազահութեանդ համար քու կեանքդ տուժել կուտայ:»

Յոգնութիւնի, վասակի.

Մտիկ ըրէ՛, ունկն դիր.

Կը պարսէ, քափուր գործէ:

2. ԱՌԻԾ ԵՒ ՆԱՊԱՍՏԱԿ

Առիւծ մը իր ընտանութեամբ կը պատուէր նապաստակ մը՝ որ բարբով գուարք էր: — «Ճշմարիտ է արդեօք», օր մը հարցուց անոր նապաստակը, «Թէ չնչին աքաղաղ մը խօսելուն պէս բոլոր առիւծներդ ի փախուստ կը փութաք»

— Այո, այո, պատասխանեց առիւծը. և դիտելի է առհասարակ եթէ մեծամեծ անասուններս այսպիսի դոյզն բերութիւն մը ունինք: Այսպէս օրինակի համար, պիտի լսես փոյին համար ըսուիլը թէ խոզի մը խանջիւնը կը շարժէ անոր դողն ու սարսափը:»

— Իրմւ, կ'ըսէ նապաստակն անոր խօսքն ընդմիջելով: Այն, հիմա կը հասկընամ քէ ինչն համար մենք նապաստակներս այնքան սոսկալի վաս կը կրենք շուներէն:»

Դիտելի է առհասարակ, պարս է դիտել յընդհանուրն.

Ըսուիրը, համբաւ.

Հասկընամ, իմանամ.

Թէ ինչո՞ւ համար մենք նապաստակներս այնքան սոսկալի վաս կը կրենք շուներէն, եթէ վասն էր մեր նապաստակացս սոսկում մեծ է ի Եանց:

3. ԱՐԱՄԱՋԴ ԵՒ ՁԻ

«Ո՛ր հայրը կենդանեաց և մարդկան, կ'ըսէր ձին մօտենալով Արամազդայ գահուն, կ'ըսեն քէ ես գեղեցկագոյն արարածներէն մեկն եմ, որոնցմով աշխարհը գարդարեցիր և իմ անձնասիրութիւնս կը ստիպէ գիս անոր հաւատալու: Եւ սակայն չկան իմ վրաս ինչ ինչ ուղղելի բաներ:»

— Եւ ինչ արդեօք կը մտածես քէ կարելի է քու վրաղ ուղղելու քան մը. խօսէ, կ'ընդունիմ խրատը», ըսաւ բարի աստուածն և ժպտեցաւ:

— Թերեւս, շարունակեց ձին, աւելի արագընթաց պիտի ըլլայի, եթէ իմ սրունքներս աւելի բարձր և նուրբ ըլլային, բերեւս չպիտի տգեղնայի կարասի երկայն պարանոցով, աւելի լայն կուրծք մը իմ գօրոսիւնս պիտի աւելցնէր. և որովհետեւ վերջապէս գիս սահմանած ես վրաս կրել մարդը, քու սիրելիդ, կարելի էր որ բնութիւնը տար ինձ այն բամբը գոր հեծեալը բարեսիրութենէն իմ բիկանցս վրայ կը դնէ:»

«Լաւ, կրկնեց Արամազդ, համբերէ վայրկի մի:» Արամազդ խոժոռ դիմօք արարչութեան բառն արտասանեց: Այն ատեն կեանքը քղիտեցաւ փոշիին մէջ. կազմակերպեալ նիւրբ բաղադրուեցաւ և խկոյն աստուածին գահուն առջեւ կանգնեցաւ ժանտատեսիլ ուղտը:

Տեսաւ ձին և ըստմնելով դողաց սոսկումով և սարսափով: «Մնա աւելի բարձր և աւելի նուրբ սրունքներ, կ'ըսէ Արամազդ, անա կարասի երկայն վիզ մը, աւելի լայն կուրծք մը, բնութենէն տրուած բամբ մը: Կ'ուզես, ո՞վ ձի, որ գքեզ այդպէս փոխեմ:»

Ձին տակաւին կը դողար:

— Օ՛ր անդը, շարունակեց Արամազդ, խրատդ այս անգամ առանց պատճոյ բող անցնի: Բայց որպէս զի յիշես դուն երբեմն երբեմն գղջմամբ քու յանդգնութիւնդ, շարունակէ մնալ դու, ո՞վ նոր արարած. (Արամազդ այս խօսքերուն հետ ուղտին վրայ կը ձգէր պահպանող նայուածք մը) և բող ձին գքեզ երբեք չտեսնէ առանց դողալու:»

Շարունակեց, յաւել ասել, յառաջ մասոյց գրանս.

Տգեղնալ, անգեղանալ.

Որովհետեւ վերջապէս, հուսկ զի.

Հասկերէ՛, համբեր.

Կ'սխալէ, հարկէ.

Արսասանել, ձայնել.

Սուկումով եւ սարսափով, ի սոսկումն եւ ի սարսափումն եկեալ.

Շարունակէ՛ մնալ, կ'նց մնալ դու.

Այս խօսքերուն հետ, զոյգ ընդ բանիցս.

Կազմակերպեալ նիւրբ բաղադրուեցաւ, կազմեցաւ նիւթ յօրինուածոյ:

4. ԳԱՅԼ ԵՒ ՀՈՎԻԻ

Ժանտ համաճարակ հիւանդութիւն մը հովուին բուր հօտը կոտորեց: Գայլն իմացաւ այս և եկաւ իր ցաւակցական յարգանքը մատուցանելու: «Հովիւ, կ'ըսէ, իրմւ է որ դժնդակ աղէտք մը հարուածեց քեզ. կորսնցուցիր քու բուր հօտդ, հօտ սիրեցեալ և անուշակ և պարարտ: Կը ցաւիմ քու վնասող համար և պիտի բախեմ ատոր վրայ արեան արցունքներ:»

— Շնորհակալ եմ, կրկնեց հովուը, կը տեսնեմ որ կարեկից սիրտ մը ունիս:»

— Շատ կարեկից արդարեւ, աւելցուց հովուին շուրբ. աճէն անգամ որ ինքն ալ կը տառապի իր մերձաւորին աղէտքէն:»

Դայլն իմացաւ, ազդ եղեւ գայլուն.

Հարուածեց քեզ, հարկանիլ քեզ.

Կը ցաւիմ քու վնասող, ցաւ է ինձ ընդ վնասդ:

5. ԵՐԻՎԱՐ ԵՒ ՅՈՒԼ

Ամենի նժույգի մը վրայ հեծած կ'անցնէր խրոխտ և արագ մանուկ մը լի յանդգնութեամբ:

— Ի՞նչ ամօք, աղաղակեց երիվարին՝ վայրենի ցույ մը, ես չպիտի բողոչի որ աղայ մը զիս վարէր:»

— Իսկ ինձ, կրկնեց երիվարն, ինչ պատիւ է մանուկ մը գետինը ձգել:»

*Հեծած, առանակեալ,
Ի՞նչ ամօք, նիլ ամօքոյս:*

6. ԾՂՐԻԹ ԵՒ ՍՈՒԱԿ

«Կ'ապահովցրենեմ քեզ, կ'ըսէր ծղրիթը սոխակին, քէ շատեր կան որ կ'սքանջանան երգս լսելով:» — «Ատոնց անուններն ըս՛ ինձ, կ'ըսէ սոխակը:» — «Ժիր հնձօղներ, կրկնեց ծղրիթը, շատ փորձելով մտիկ կ'ընեն ինձ և անտարակոյս չպիտի ուրանաս քէ ատոնք մարդոց ազգին մէջ օգտակարագոյն անձեր են:»

— Ձեմ ուրանար գայդ, կ'ըսէ սոխակը. բայց ատով իրաւունք չունիս նախարտանալ անոնց կարծիքին վրայ: Այդ բարի մարդիկը փափուկ ճաշակ մը չունին՝ որոնք միայն իրենց անձերն աշխատութեան տուած են: Ուրեմն մի պարծիր քու երգիդ վրայ, մինչեւ այն օրն երբ անտիոյք հովիւն՝ որ ինքն ալ փորձելի նուագներ կը զարնէ սրինգով, քեզ մտիկ ընէ: քաղցր սքանջացմամբ:»

*Կ'ապահովցրենեմ քեզ, հաւատարիմ լիցին քեզ բանք իմ.
Իրաւունք չունիս, ոչ են քեզ իրաւունք.
Նուագներ կը զարնէ, ամէ նուագս:*

7. Փ Ի Ի Ն Ի Կ

Շատ մը դարեր անցնելէ վերջ հաճոյ եղաւ փիւնիկ բռնչոյն նորէն երեւալ: Երեւցաւ և ամէն անասուններ և բռնչուններ ժողվուեցան:

անոր շուրջ: Չարմանալով և սքանջանալով, իրենց յափշտակութենէն դուրստեաց խօսքեր ըրին: Բայց ընդհուպ անոնցմէ հեզերն և բարեհամբոյրները կարեկցութեամբ իրենց աչքերն անկէ դարձուցին և հառաչելով կ'ըսէին. «Եղունկ քեզ, փիւնիկ, անգուր բախտն ուզեց որ չունենայ ոչ սիրեցեալ, ոչ բարեկամ, վասնզի միայնակ է իր տեսակին մէջ:»

*Շատ մը դարեր անցնելէ ետք, դարուց բազմաց ի վերայ անցեալ.
Հառաչել, յոգւոց հանել.
Իր սեռակիւն մէջ, յազգի իւրում:*

8. Ս Ա Գ

Սագի մը փետուրները կ'ամբարնէին նոր ձիւնը. ներոխտալով բընուրեան այս ակնախտիդ պարզելին վրայ, կարապ ըլլալու արժանի համարեցաւ ինքզինքը. մոռնալով անձին պայմանն, իր ընկերներէն կը հեռանար և կը լողար լճակին շուրջ առանձին և մեծավայելու ջերբեմն իր պարանոցը կ'երկնցներ և կ'ուզէր իր փոքրկութեան բռնի դարման ընել՝ որ ինքզինքը կը մատներ, և երբեմն կը ջանար կարակնաձեւ կորացման շուք տալ իրեն, որով կարապը կ'առնու ապողոնեան բռնչոյ արժանի տեսիլ. այլ զոր ջանք. խիտ բիրտ էր և իր բոլոր ջանքերով չյաջողեցաւ ուրիշ բան ըլլալ, եթէ ոչ ծաղրելի սագ, առանց կարապ մը ըլլալու:

*Ամլցրնէիւն, յամօք առնէին.
Կը հեռանար, ի բաց գնայր.
Կը լողար, ի լիւղ անկանէր.
Առանց կարապ մը ըլլալու, ոչ ինչ զմեմնութիւն փորոյ բերեալ:*

9. ԿԱՂՆԻ ԵՒ ԽՈՋ

Յազք կաղնիի տակ շատակեր խոջ մը կը պարարտանար ծառէն ինկած պտուղներով: Տակաւին չլլկած կաղին մը, ուրիշ մը աչքերով կը լափէր:

«Ապաշնորհ անասուն, աղաղակեց վերջապէս կաղնին. դուն իմ պտուղներովս կը կերակրուիս, այլ աչքդ վեր չես բարձրացներ երախտագիտութեամբ.» Վայրկեան մը խոզը կանգ առաւ և խանջեցով պատասխանեց. «Չպիտի բերանայի իմ նայուածքներովս յայտնել իմ երախտագիտութիւնս, երբ միանգամ գիտնայի թէ ինձ համար կը բողոս պողոզը բօբափիլը.»

*Վայրկեան մը, առ վայր մի.
Չպիտի բերանայի, ոչ աղէտ էր ինձ բերանալ.
Երախտագիտութիւն, շնորհակալութիւն:*

10. ԶՆՃՂՈՒԿՆԵՐԸ

Հինգած եկեղեցի մը՝ որուն մէջ անթիւ ճնճղկանց բոյներ կային, նորոգուեցաւ: Անոր վերստին պայծառութեան տեսքին վրայ՝ ճնճղուկները դառնալով կը փնտռէին իրենց նախկին քնակութիւններն, այլ զանոնք պատերով գոցուած գտան: «Ի՞նչ բանի պիտանացու ե այդ մեծ շէնքը, աղաղակեցին. ճն, բողո՛ւք այդ անպէտ քարակոյտը.»

Քարակոյտ, կարկառ քարանց:

11. ԱՌԻԻԾ ԵՒ ՎԱԳՐ

Առիւծն և նապաստակն երկուքն ալ բաց աչքերով կը քնանային: Առաջինն՝ որ որսոց շատ նախճիրներ գործած էր, յոգնելով կը քնանար օր մը անաւոր այրին սեմին վրայ: Եկաւ վագրն անցնելու և ծաղրելով այն բերել քունը կ'աղաղակէր. «Աներկիւղ առիւծը կը քնանայ բաց աչքով, բնութեամբ իբրեւ նապաստակ.»

— Իբրեւ նապաստակ, մոռցեց առիւծը ցատկելով և իսկոյն ծաղրածունին պարանոցէն կը բռնէր: Թաւալեցաւ վագրն իր արեան մէջ և յաղթօղն հանդարտելով վերստին քնացաւ:

*Քնուրեամբ, ըս բնութեան.
Մոռցեց, կօտեաց.
Կը բռնէր, վակժոյժ կալեալ էր.
Պարսկոցի, զփողից:*

12. ԷՇ ԵՒ ԳԱՅԼ

Մովալուկ գայլ մը իշուն պատահեցաւ. «Գբն ինձ, կ'ըսէ էշը դողալով. եղուկ և տառապեալ կենդանի մ'եմ ես. նայէ քեջ մը, ինչպիսի փուշ միտած ե ոտքիս մէջ.»

«Սրղարեւ կը գբամ քեզ, պատասխանեց գայլը, և պէտք է որ խղճովս փրկեմ քեզ ցաւերէդ.» Այս խօսքերն ըսելուն պէս և անա էշը կտոր կտոր եղաւ:

*Մխուած է, մխեալ ունի.
Խղճովս, ըս խղճի մտացու.
Կտոր կտոր եղաւ, յօ յօ պատահեցաւ:*

13. ՇԵՐԱԿԼԷՍ

Երբ Հերակլէս վեր երկինք առնուեցաւ, նախ և առաջ աստուածներէն Հերայի մատոյց իր մեծարանքը: Չարմացաւ բոլոր երկինք և Հերա. «Բու բշտամուղ իսկ առաւելագոյն մեծարանք կ'ընես.»—Այո, նոյն իսկ իրեն, պատասխանեց Հերակլէս, վասն զի անոր հալածանաց միջոցաւ ես շահատակութիւններ ըրի. որոնցմով երկնից արժանի եղայ.»

Ողիմպոսի հանոյ եղաւ նոր աստուածին պատասխանն և այ դադրեցաւ Հերա գանի ատելէ:

*Նախ և առաջ, զառաջիմն.
Չարմացաւ, զարմանի կալան.
Այ դադրեցաւ, ոչ եւս յաւել:*

14. ՍԻՐԱՄԱՐԳՔ ԵՒ ՃԱՅ

Ամբարտաւան ճայը զարդարեց իր անձը փետուրներով, սիրամարգաց շքեղ կողոպուտով. և երբ իր անձն ըստ բաւականին գեղեցկացած համարեց, աւելի համարձակ կերպով խառնուեցաւ Հերայի պայծառագեղ բռնոց բուռն մէջ. ճանչցուեցաւ և անա սիրամարգներ դիմելով անոր վրայ՝ կտուցներու սուր հարուածներով մեր-

կացուցին անկէ կեղծ պահուճանքը : «Դաղըցեք, գոջեց վերջապէս, ինչ որ ձերն էր, առէք լաւասիկ ամենը» Այ սիրամարգները տեսնելով ճախն քեւոց մի քանի փայլուն փետուրները, պատասխանեցին. «Ո՛հ, ո՞վ ողորմելի անմիտ, կարելի չէ որ ատենք ալ քուկդ ըլլան» Եւ կտուցներու հարուածներ չէին դաղըր :

Կոչուպուս, կապուս.

Աւելի համարձակ կերպով, համարձակագոյնս.

Փայլուն, փողփողեալ.

Լո՛հ', կարկեաց .

15. ԱԳՌԱԻ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Ագռաւ մը իր մագիլներով առած կը տանէր բունաւոր մտոյ պատառ մը, գոր բարկացած պարտիզական մը իր դրացւոյն կատուներուն համար ձգած էր :

Դեռ նոր պատրաստուեցաւ նա ճաշակել գայն հինաւորց կաղնիի վրայ, աղուէքը մեղմով մօտեցաւ և աղաղակեց անոր. «Կ'ողջունեմ քեզ, բռջունդ Արամազդայ» — «Զիս ո՞վ կը կարծես» հարցուց ագռաւը : — «Քեզ ո՞վ կը կարծեմ, աւելցուց աղուէքը, «Ի՞նչն չես արագաբռիչ արծիւն, որ ամէն օր կ'իջնէ Արամազդին աջ կողմէն այս կաղնիին վրայ իմ բշուառութիւնս բեքեցնելու համար : Ինչո՞ւ ծածկեմ. չեմ տեսներ քու յաղթական մագիլներուդ մէջ ընծայն՝ գոր աստուածդ գորովելով իմ աղետներուս վրայ, չդաղըր ինձ յոյել քու ձեռքովդ» Ագռաւը զարմացած՝ հրապուրուեցաւ արծիւ մը կարծուելուն և ինքնիրեն բտաւ. «Թողունք աղուէսն իր պատրանքին մէջ» Յիմաքական վեճանձնութեամբ բողոց որ որսն իլնայ և նպարտութեամբ սլացաւ : Աղուէսն ուրախանալով առաւ միտն և շարաշուք ուրախութեամբ մը ճաշակեց գայն : Բայց այդ ուրախութիւնն իսկոյն վշտաց փոխուեցաւ. շուտով զգաց բունին ազդեցութիւնը և պայքեցաւ :

Իցիւ ձեր գովեստներով բոյն ջընդունեիք, անարգ շողորորներ :

վերջ

Oppl. 750 *musikskole*